T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

NYMPHELER VE LYKIA'DAN NYMPHELERE ADANMIŞ KABARTMALAR

İpek Dağlı
2501080716

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İnci Delemen

İstanbul 2011

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı	**:İpek DAĞLI**	Numarası	**:2501080716**
Anabilim/Bilim Dalı	**:Arkeoloji**	Tez Savunma Tarihi	**:10.01.2012**
Danışman Öğretim Üyesi	**:Prof.Dr.İnci DELEMEN**	Tez Savunma Saati	**:13.30**
Tez Başlığı	**:Mympheler ve Lykia'dan Nymphelere Adanmış Kabartmalar**		

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **15. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTM
1-Prof.Dr.İnci DELEMEN	Kabul	Delemen
2- Prof.Dr.Elif Tül TULUNAY		Kabul
3-Prof.Dr.Christine Bruns ÖZGAN		Kabul
4-Doç.Dr.Sedef ÇOKAY KEPÇE		Kabul
5-Yrd.Doç.Dr.Aşkım ÖZDİZBAY		Kabul

Yazar / Author: İpek Dağlı

Konu / Subject: Nympheler ve Lykia'dan Nymphelere Adanmış Kabartmalar / Nymphs and Nymph Reliefs from Lycia

ÖZ

Bu yüksek lisans tezi iki konuya eğilmektedir. İlk konuda Nymphelere dair mitolojik ve ikonografik bilgiler ile Nymphe kültünün genel özellikleri, ikinci konuda ise Lykia Bölgesi'nde bulunmuş Nymphelere adanan stel ve kabartmalar incelenmiştir. Söz konusu eserlerin tespiti için Antalya, Burdur, Fethiye, Afyonkarahisar ve İstanbul Müzelerinde çalışılmış, saptanan eserler belgelenmiştir. Arazi çalışmasının yanı sıra stel ve kabartmaların analojilerinin ve ikonografik şemalarının belirlenmesi amacıyla kitaplık çalışması yapılmıştır. Bu araştırmaların sonucunda Lykia Bölgesi'ne ait 18 adet eser kataloglanmış ve tipolojik yönden incelenmiştir. Hem kendi içlerinde hem de benzer eserlerle karşılaştırılarak değerlendirilen eserlerin bölgedeki yayılımın incelenmesi ve tarihlendirilmesi amaçlanmıştır.

ABSTRACT

This master thesis deals with two subjects. The first studies the myths upon Nymphs, the iconographic information and the general attributes of the Nymph phenomenon, whereas the second examines the steles and reliefs that were found in Lycia region. In order to determine the aforementioned reliefs, studies were conducted in museums of Antalya, Burdur, Fethiye, Afyonkarahisar and Istanbul with the pieces being consequently documented. Apart from the field expeditions, library studies were also pursued to determine the analogies and iconographic schemes of the steles and reliefs. In conclusion, 18 reliefs from Lycia have been catalogued and typologically analysed. The intention is to date and analyse the expansion of the pieces within the region, with comparisons being performed both amongst the pieces themselves and with similar items.

ÖNSÖZ

Bir yüksek lisans tezi olarak gerçekleştirilen "Nympheler ve Lykia'dan Nymphelere Adanmış Kabartmalar" başlıklı bu çalışma, eskiçağ insanlarının dinsel inançları ve arkeolojiye yönelmemin ilk sebebi olan mitoloji yanında epigrafi ile ilişkili olabilecek her türlü konuya duyduğum ilginin de etkisiyle Sayın Hocam Prof. Dr. İnci Delemen tarafından önerilmiştir. Anadolu'nun büyük sanat merkezlerinden uzakta, kırsal yörelerde üretilmiş ve yerel sanat özelliklerini taşıyan bu eserler hakkında yapılmış kapsamlı çalışmalar kısıtlıdır. Bu yüzden çalışmamın, hem Nymphelerin mitolojik ve ikonografik özellikleri ile hem de Lykia'nın yerel sanat özelliklerini tanıtması açısından yararlı olacağı umudunu taşıyorum.

Öncelikle tezimi yöneten, en yoğun zamanlarında bile bilimsel desteğini ve ilgisini esirgemeyen, lisans ve lisansüstü öğrenciliğim sırasında sunduğu formasyon sayesinde özellikle mitoloji ve ikonografiye yönelmemi sağlayan ve sorularımı bıkıp usanmadan yanıtlayan değerli hocam Prof. Dr. İnci Delemen'e teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencisi olmakla kendimi şanslı saydığım, bilimsel desteğinin yanı sıra hayata dair bilgi ve tecrübelerini aktararak beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na minnetarım.

Lisans ve Yüksek lisans eğitimim sırasında değerli fikirlerinden ve görüşlerinden yararlandığım, kendi düşüncelerimi ortaya koyabilmem için gereken formasyonu sağlayan Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'a teşekkür ederim.

Eski Yunanca dilini ve epigrafiyi bana tanıtan ve sevdiren, bu yolda ilerlemem için daima beni teşvik eden ve cesaretlendiren, en başından itibaren tezimle yakından ilgilenen, aynı zamanda manevi desteğini de sürekli hissettiğim hocam Yard. Doç. Dr. Aşkım Özdizbay'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bilimsel bir çalışmanın nasıl olması gerektiğini öğrendiğim, yöntem konusunda yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Sedef Çokay Kepçe'ye; ulaşamadığım yayınlarını gönderen Ar. Gör. Dr. Özgür Turak, Dr. Işıl Işıklıkaya-Laubscher ve Buket Akçay Güven'e teşekkür ederim. Arkeoloji bölümüne ilk girdiğim günden beri yanımda olan ve her konuda beni destekleyen dostlarım Yiğit Ozar ve Çiçek Atay'a; çeşitli konularda yardımlarını esirgemeyen Senem Özden, İnan Kopçuk ve Sevingül Bilgin'e teşekkür ederim.

2009- 2010 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle Yüksek Lisans tez konumla ilgili incelemelerde bulunduğum Afyon, Antalya, Burdur, Fethiye ve İstanbul Arkeoloji müzelerindeki görevli sayın müdür ve arkeologlara gösterdikleri ilgi ve yardımseverlik için teşekkürlerimi sunarım.

Seçtiğim yolda beni daima yüreklendiren, manevi ve maddi desteğini esirgemeyen, yarattıkları huzurlu ortamda bu tezin tamamlanmasını sağlayan anne ve babama; daima beni düşünen anneanneme; en zor anlarımda dahi yanımda olan ve bana güç veren Doğa Suna'ya, arkadaşlarım Tuğçe İkiş, Sibel Aydın ve Ozan Çağlayan'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

İpek Dağlı

İstanbul, Aralık 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZ/ABSTRACT
ÖNSÖZ
İÇİNDEKİLER
LEVHALAR LİSTESİ
KISALTMALAR LİSTESİ

GİRİŞ 1

1. MİTOLOJİDE NYMPHELER 5

1.1. Su Nympheleri 7

1.2. Yeryüzü Nympheleri 12

1.3 Gökyüzü Nympheleri 16

1.4. Nymphelerin İlişkili Olduğu Tanrılar 17

1.5. Nymphelerin İlişkili Olduğu Tanrıçalar 23

2. NYMPHE İKONOGRAFİSİ 30

2.1. Dans eden 30

2.2. Alaya katılan (Prosesyon) 37

2.3. Çocuk taşıyan (Kourotrophos) 41

2.4. Su ile ilişkili Motifler 43

3. NYMPHE KÜLTÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ 47

3.1. Su Sağlayıcı Tanrıçalar 47

3.2. İyileştirici Tanrıçalar 51

3.3. Kehanette Bulunan Tanrıçalar 52

3.4. Evliliğin ve Doğumun Yardımcısı ve Koruyucusu Tanrıçalar 56

4. ANADOLU'DA NYMPHE MİTOLOJİSİ VE KÜLTÜ İLE BETİMLERİNİN GÖRÜLDÜĞÜ BÖLGELERE GENEL BAKIŞ 59

5. LYKIA BÖLGESİ VE NYMPHELER 78

5.1. Lykia Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyası 78

5.2. Lykia Bölgesi'nde Nymphe Mitolojisi ve Kültü 87

6. LYKIA BÖLGESİ NYMPHE BETİMLERİ: STEL VE KABARTMALAR 99
6. 1. Form 99
6.2. İkonografik Özellikler 102
6.2.1. El ele tutuşan veya dans eden Nympheler 103
6.2.2. Müzik aleti tutan Nympheler 106
6.2.3. Dans eden ve müzik aleti taşıyan Nympheler 111
6.3.İşçilik 112
6.4. Epigrafik Özellikler 115
6.5. Yayılım ve Tarihleme 117
SONUÇ
KAYNAKÇA
KATALOG
TABLOLAR
LEVHALAR

LEVHA LİSTESİ[1]

Lev. 1, Res. 1 Siyah figürlü dinos üzerinde Satyros ve Nymphenin dans sahnesi. Simon, "Silenoi", **LIMC VIII**, res. 29.

Lev. 1, Res. 2 Siyah figürlü amphora üzerinde Pan ve Nymphenin dans sahnesi. Boardman, "Pan", **LIMC VI**, res.3.

Lev. 2, Res. 3 Siyah figürlü krater üzerinde yedi satyros ve beş Nymphe betimi. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 41a.

Lev. 2, Res. 4 Siyah figürlü krater üzerinde yedi satyros ve beş Nymphe betimi. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 41a.

Lev. 2, Res. 5 Siyah figürlü krater üzerinde yedi satyros ve beş Nymphe betimi. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 41a.

Lev. 2, Res. 6 Siyah figürlü krater üzerinde yedi satyros ve beş Nymphe betimi. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 41a.

Lev. 3, Res. 7 Korykia mağarasında ele geçmiş pişmiş toprak figürin. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 237, res. 5.5.

Lev. 4, Res. 8 Quirinalis kabarması. www.perseus.tufts.edu

Lev. 4, Res. 9 Atina Akropolisi'nde bulunan Kharitler kabartması. www.perseus.tufts.edu.

Lev. 5, Res. 10 Atina Akropolisi'nde bulunan Hermes ve Kharitler kabartması. www.perseus.tufts.edu.

Lev. 5, Res. 11 Siyah figürlü skyphos üzerinde Hermes ve dört Nymphe betimi. Beazley, **Paralipomena**, s.257.

Lev. 6, Çiz. 1 Chiaramonti kabartması. Harrison, "Charites", **LIMC III**, res.25.

Lev. 6, Res. 12 Horai kabartması. Harrison, **Alkamenes' Sculptures for the Hephaisteion**, Part II, s. 268, res. 4.

Lev. 6, Res. 13 Aglauridler kabartması. Harrison, **Alkamenes' Sculptures for the Hephaisteion**, Part II, s. 268, res. 5.

Lev. 7, Res. 14 Vari mağarasında bulunmuş Nymphe adak steli. www.perseus.tufts.edu

Lev. 7, Res. 15 Eleusis'te bulunmuş Nymphe adak steli. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 249, res. 5.12.

[1] Kaynağı belirtilmeyen resimler tarafımdan çekilmiştir. Listede metin içinde kullanılmış olan kısaltma sistemi uygulanmıştır.

Lev. 8, Res. 16 Pire'de bulunmuş Nymphe adak kabartması. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 30a.

Lev. 8, Res. 17 Tripolis'te bulunmuş Nymphe adak kabartması. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 30b.

Lev. 9, Res. 18 Sagalassos, heroon frizi.

Lev. 9, Res. 19 Sagalassos, heroon frizi.

Lev. 9, Res. 20 Sagalassos, heroon frizi.

Lev. 10, Res. 21 Kyzikos sikkesi arka yüz. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 39.

Lev. 10, Res. 22 Satyros ve Nymphe heykel grubu. Brinkerhoff, **New Examples of the Hellenistic Statue Group**, res. 5

Lev. 11, Res. 23 Nymphe adak kabartması, Ashmolean Müzesi**.** Havelock**, Archaistic Reliefs of Hellenistic Period,** res. 14.

Lev. 11, Res. 24 Nymphe adak kabartması, Louvre Müzesi**,** Havelock**, Archaistic Reliefs of Hellenistic Period,** res. 15.

Lev. 11, Res. 25 Mermer amphora üzerinde dans eden Nymphe betimleri. Havelock**, Archaistic Reliefs of Hellenistic Period,** res. 16.

Lev. 12, Res. 26 Sophilos dinosu (genel). http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 12, Res. 27 Sophilos dinosu (detay). http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 13, Res. 28 François vazosu (genel). http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 13, Res. 29 François vazosu (detay). http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 13, Res. 30 Siyah figürlü Khalkidike amphorası. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 151, res. 4.6.

Lev. 14, Res. 31 Ksenokles vazosu. Heesen, **Athenian Little Master Cups,** lev.25, res. 86.

Lev. 14, Res. 32 Thasos kabartması, Apollon ve Nympheler. Larsson, Greek Nymphs, s. 170, res. 4.9.

Lev. 14, Res. 33 Thasos kabartması, Hermes ve Kharitler. www.perseus.tufts.edu.

Lev. 15, Res. 34 Arkhandros kabartması. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 130, res. 4.2.

Lev. 15, Res. 35 Ksenokrateia kabartması. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 132, res. 4.3.

Lev. 15, Res. 36 Telephanes kabartması. Gaifman**, Visualized Rituals and Dedicatory Inscriptions on Votive Offerings to the Nymphs,** s. 95, res. 3.

Lev. 16, Res. 37 Sophilos dinos fragmanı. Müller, "Nysai", **LIMC VI**, res. 1.

Lev. 16, Res. 38 Kırmızı figürlü Attika hydriası üzerinde Nysai, Zeus ve bebek Dionysos. http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 17, Res. 39 Kırmızı figürlü Attika pelikesi üzerinde Nysai, Hermes ve bebek Dionysos**.** http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 17, Res. 40 Kırmızı figürlü stamnos üzerinde Nysai, Hermes ve bebek Dionysos**.** http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 17, Res. 41 Kırmızı figürlü krater üzerinde Nysai, Silenos ve bebek Dionysos**.** http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 18, Res. 42 Perge tiyatrosu scenae frons frizi, Dionysos'un doğumu.

Lev. 18, Res. 43 Perge tiyatrosu scenae frons frizi, Dionysos'un doğumu.

Lev. 19, Res. 44 Perge tiyatrosu scenae frons frizi, Dionysos'un banyosu.

Lev. 19, Res. 45 Perge tiyatrosu scenae frons frizi, Dionysos'un banyosu.

Lev. 20, Res. 46 Kırmızı figürlü çan krater üzerinde Alkmene ve Nympheler. Murray, **The Alkmene Vase Formerly in Castle Howard**, lev. 6, 7.

Lev. 20, Res. 47 Kırmızı figürlü krater üzerinde Herakles ve Nympheler. Machaira, "Hyades", **LIMC VI,** res. 6.

Lev. 21, Res. 48 Larissa sikkesi. www.coinsarchive.com

Lev. 21, Res. 49 Larissa sikkesi. www.coinsarchive.com

Lev. 22, Res. 50 Kırmızı figürlü amphora üzerinde Akheloos ve Nymphe. www.theoi.com

Lev. 22, Res. 51 Ara Pacis güneydoğu levhası. Spaeth**, The Goddess Ceres in the Ara Pacis Augustae and the Carthage Relief,** s.66, res.1.

Lev. 23, Res. 52 Uzanan Nymphe heykeli. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 8b.

Lev. 23, Çiz. 2 **Ayakta Nymphe heykeli.** Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 4b.

Lev. 23, Res. 53 Ayakta Nymphe heykeli. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 3.

Lev. 24, Res. 54 İstiridye tutan Nymphe heykeli. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 14a.

Lev. 24, Res. 55 İstiridye tutan Nymphe heykeli. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 13b.

Lev. 24, Res. 56 İstiridye tutan Nymphe heykeli. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 17b.

Lev. 25, Res. 57 Kap tutan Nymphe heykeli**.** Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 10.

Lev. 25, Res. 58 Pompei Vesta Rahibeleri Evi'nde bulunmuş duvar resmi. Tisserant, "Nymphai", **LIMC VI**, res. 18b.

Lev. 26, Res. 59 Iskhia'da bulunmuş Apollon ve Nymphe adak steli. Iapino, **"I Rilievi Votivi con dedica ad Apollon e alle Ninfe Nitrodi",** s. 29, fig.5.

Lev. 26, Res. 60 Iskhia'da bulunmuş Apollon ve Nymphe adak steli. Iapino, **"I Rilievi Votivi con dedica ad Apollon e alle Ninfe Nitrodi",** s. 30, res.7.

Lev. 26, Res. 61 Iskhia'da bulunmuş Apollon ve Nymphe adak steli. Iapino, **"I Rilievi Votivi con dedica ad Apollon e alle Ninfe Nitrodi",** s. 28, res.3.

Lev. 26, Çiz. 3 Salodinova'da bulunmuş Nymphe adak steli. Dobrusky, **Inscriptions et Monuments Figurées de la Thrace,** res. 10.

Lev. 27, Res. 62 Saftulis mağarasında bulunmuş boyalı ahşap pinaks. Gaifman**, Visualized Rituals and Dedicatory Inscriptions on Votive Offerings to the Nymphs,** s. 92, res. 1.

Lev. 28, Res. 63 Korykia mağarası dıştan görünüş. Larsson, **Greek Nymps**, s. 234, res. 5.2.

Lev. 29, Res. 64 Korkykia mağarasında ele geçmiş astralagoslar. Larsson, **Greek Nymps**, s. 237, res. 5.4.

Lev. 29, Res. 65 Apollonia sikkesi**.** Larsson, **Greek Nymps**, s. 163, res. 4.7.

Lev. 29, Res. 66 Vari mağarası dıştan görünüş. Weller, **The Cave at Vari I**, res.1.

Lev. 30, Res. 67 Vari mağarası, Pan kutsal alanı. Larsson, **Greek Nymps**, s. 243, res. 5.8.

Lev. 30, Res. 68 Vari mağarası, oturan figür kabartması. Weller, **The Cave at Vari I**, res.4.

Lev. 31, Res. 69 Vari mağarası, Arkhedemos kabartması. Larsson, **Greek Nymps**, s.243, res. 5.9.

Lev. 31, Res. 70 Vari mağarası, Arkhedemos kabartması (detay)**.** Weller, **The Cave at Vari I**, res.5.

Lev. 32, Res. 71 Vari mağarasında bulunmuş adak steli. Thallon, **The Cave at Vari III,** lev.3

Lev. 32, **Res. 72** Vari mağarasında bulunmuş adak steli. Thallon, **The Cave at Vari III,** lev.4

Lev. 32, Res. 73 Vari mağarasında bulunmuş adak steli. Thallon, **The Cave at Vari III,** lev.7

Lev. 32, Res. 74 Vari mağarasında bulunmuş adak steli. Thallon, **The Cave at Vari III,** lev.8

Lev. 33, Res. 75 Skamandros sikkesi. www.coinsarchive.com

Lev. 33, Res. 76 Lampsakos'ta bulunmuş Nymphe adak steli. Siebert, " Hermes", **LIMC V**, fig.349.

Lev. 34, Res. 77 Pythia Therma'da bulunmuş Nymphe adak steli. Mansel, **Yalova ve Çevresi**, lev.1, res. 1.

Lev. 34, Res. 78 Pythia Therma'da bulunmuş Nymphe adak steli. Mansel, **Yalova ve Çevresi**, lev.2, res. 2.

Lev. 34, Res. 79 Pythia Therma'da bulunmuş Nymphe adak steli. Mansel, **Yalova ve Çevresi**, lev.3, res. 3.

Lev. 35, Res. 80 Pythia Therma'da bulunmuş Nymphe adak steli. Mansel, **Yalova ve Çevresi**, lev.4, res. 4.

Lev. 35, Res. 81 Pythia Therma'da bulunmuş Nymphe adak steli. Mansel, **Yalova ve Çevresi**, lev.5, res. 5.

Lev. 36, Res. 82 Myrina'da bulunmuş pişmiş toprak figürin. Larsson, **Greek Nymphs**, s.198, res. 4.12.

Lev. 36, Res. 83 Mytilene sikkesi. www.coinsarchive.com

Lev. 36, Res. 84 Pyrrha sikkesi. www.coinsarchive.com

Lev. 37, Res. 85 Halikarnassos'ta bulunmuş Nymphe adak steli. Bean, Cook, **The Halicarnassus Peninsula**, lev.12.

Lev. 38, Çiz. 4 Knidos Nymphe sunağı restitüsyon. Love, **A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972**, lev. 77.

Lev. 38, Res. 86 Knidos Nymphe sunağı frizi. Love, **A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972**, lev. 76.

Lev. 38, Res. 87 Knidos Nymphe sunağı frizi. Love, **A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972**, lev. 76.

Lev. 38, Res. 88 Knidos Nymphe sunağı frizi. Love, **A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972**, lev. 76.

Lev. 39, Res. 89 Knidos'ta bulunmuş Nymphe adak steli. Jenkins, **The Relief of Dancing Nymphs from a Nympheum at Knidos**, res. 6.

Lev. 39, Çiz. 5 Knidos'ta bulunmuş Nymphe adak steli. Jenkins, **The Relief of Dancing Nymphs from a Nympheum at Knidos**, res. 4.

Lev. 40, Res. 90 Ephesos adak kabartması. Atalay, **Un Monument Votif Hellenistique a Ephese**, res. 3.

Lev. 40, Res. 91 Mykale'de bulunmuş Nymphe adak kabartması. Larsson, **Greek Nymphs**, s.202, res. 4.13.

Lev. 41, Res. 92 Didyma'da bulunmuş Nymphe adak heykeli. Larsson, **Greek Nymphs,** s.203, res. 4.14.

Lev. 42, Res. 93 Lykia haritası. http://earth.google.com/

Lev. 42, Harita 1 Lykia haritası. http://www.lycianturkey.com/maps.htm

Lev. 43, Res. 94 Ksanthos Nereidler anıtı.

Lev. 43, Res. 95 Antiphellos'ta bulunmuş Apollon heykelciği.

Lev. 44, Harita 2 Oinoanda haritası. Stenton, Coulton, **The Water Supply and Aqueduct**, s. 16, res. 1.

Lev. 44, Res. 96 Oinoanda kaya kabartması. Milner, Smith, **New Votive Reliefs from Oinoanda**, lev. 15.

Lev. 45, Res. 97 Arneai sikkesi (ön yüz). www.coinsarchive.com

Lev. **45**, **Res. 98** Arneai sikkesi (arka yüz). www.coinsarchive.com

Lev. 46, Çiz. 6 Tuminehi / Tymnessos Nymphe kutsal alanı çizimi. Borchhardt, **Tumunehi / Tymnessos**, res.19.

Lev. 46, Res. 99 Koudounotrypa mağarasında bulunmuş pişmiş toprak figürin. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 242, res. 5.7.

Lev. 47, Res. 100 Nymphe adak steli, İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Lev. 47, Res. 101 Siyah figürlü kyliks tondosu. http://www.beazley.ox.ac.uk

Lev. 48, Res. 102 Mousaların betimlendiği adak kabartması. Antalya Arkeoloji Müzesi.

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e	Aynı eser
A.g.e	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
BY.	Buluntu Yeri
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Env. No.	Envanter Numarası
Gen.	Genişlik
Haz.	Yayına hazırlayan
HY.	Harf yüksekliği
Kal.	Kalınlık
Kat. No	Katalog Numarası
Lev.	Levha
M.Ö	Milattan önce
M.S	Milattan sonra
No.	Numara
Res.	Resim
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
v.di.	Ve diğerleri
Yük.	Yükseklik
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Yunan ve Roma mitolojisinde dağlarda, denizlerde, ırmaklarda ve ormanlarda yaşayan Nympheler, mythoslarda karşımıza çoğunlukla tanrılarla veya insanlarla aşk yaşayan, Satyroslarla ve keçi tanrı Pan ile ormanların derinliklerinde dans edip birleşen, Aphrodite başta olmak üzere Hera ve Artemis gibi tanrıçaların alaylarında dans eden genç ve güzel kızlar olarak tasvir edilirler. Oysa bu mythoslar yakından incelendiğinde, her mythosta onların farklı özelliklerinin öne çıktığı görülür. Örneğin Yunanistan ve Anadolu'daki birçok şehir, dağ, göl ve ırmak isimlerini doğanın dişi güçleri olan Nymphelerden veya Nymphelerle tanrıların ve insanların birleşmesinden doğan çocuklarından almıştır. Pan ve Satyroslar gibi karışık varlıklarla çiftleşerek bir anlamda doğanın bereketini ve bolluğunu simgelerken; tanrı Dionysos'a süt annelik yaparak çocukların ve gençlerin koruyucuları oldukları; tanrıçaların alaylarında yer alarak ise kadın hayat döngüsünün çocukluk, genç kızlık, evlenme ve anne olma gibi bütün aşamalarını temsil ettikleri görülebilir. Bütün bu sebeplerden dolayı Nympheler doğanın gücüne saygı duyan eskiçağ insanları tarafından tapım görmüş, adlarına kutsal alanlar kurularak adaklar adanmıştır.

Yunanistan'da Nymphe kültüne dair izlere en erken MÖ 6. yy'da, özellikle elverişli koşulları sayesinde mağaralarda rastlanır. İlk zamanlarda kırsal karakterli olan tanrıçalar, büyük merkezlerde de Nymphe tapımının başlamasıyla neredeyse diğer Olympos tanrıları kadar etkin hale gelmişlerdir. Bu değişim adak stelleri ve kabartmalar üzerinde de görülebilir. Önceleri basit pişmiş toprak figürinler, yerel karakterli steller ve daha çok organik malzemeler – çiçekler, hasır sepetler, ahşap levhalar- Nymphelere adanırken, MÖ 5. yy'dan itibaren Nymphe tasvirlerini büyük ölçekli, iyi işlenmiş mermer kabartmalarda görmek mümkün olmuştur.

Anadolu'da da birçok bölgede Nymphe kültünün izlerine rastlanır. Lykia Bölgesi bu izlerin en yoğun görüldüğü bölgelerden biridir. Ele geçen buluntular, Anadolu'da kültün daha çok Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi'nde yaygın olduğunu gösterirken, Lykia Bölgesi'nde bu kült MÖ 5. yy'a kadar takip edilebilmektedir. Lykia dış etkilere kapalı korunaklı coğrafyası sayesinde yüzyıllar boyunca yerel özelliklerini muhafaza ederek, kendine özgü bir medeniyet kurmuştur. Tarihinde, mimarisinde, mezar yapılarında, dini inanışlarında görülen bu yerel etki kuşkusuz sanat eserlerine ve buna bağlı olarak adak stelleri ile adak kabartmalarına da yansımıştır. İşte Nymphe kabartmaları bu yerel sanatın ürünleridir. Büyük sanat merkezlerinden uzakta, kırsal yerleşmelerde üretilmiş bu kabartmalar hem yerel

sanat üslup özelliklerini hem de büyük merkezler dışında yaşayan insanların dinsel hayatını ve inançlarını gözler önüne sermesi açısından oldukça önemlidir.

Tezin Amacı:

Bu yüksek lisans tezi iki ana konudan oluşmaktadır. Nympheler ile ilgili mitolojik ve ikonografik verilerin derlenmesi ile Nymphe kültünün genel özelliklerinin incelenmesi birinci konudur. İkinci konu olarak, Lykia'da ele geçen Nymphe kabartmaları üzerinde durulmuştur. Bu kabartmaların incelenmesinde hedeflenen amaçlar şöyle sıralanabilir: Nymphe betimlerinin ikonografik özelliklerinin, niteliklerinin ve yerel sanat özelliklerinin belirlenmesi ve kabartmaların bunlara göre tasnif edilmesi, eserlerin bir tipolojisi oluşturularak yayılım alanlarının saptanması, mümkün olduğunca tarihlendirilmesi, Anadolu ve yakın bölgelerde ele geçen örneklerle analojilerinin yapılarak çevresel bağlantılarının araştırılması.

Tezin Kapsamı ve Yöntemi:

Anadolu'nun birçok bölgesinde Nymphe kültünün ve Nymphelere adanan kabartmaların varlığı bilinmektedir. Fakat bu bölgelerdeki eserler ikonografi açısından birbirleriyle ve Yunanistan'daki örneklerle benzerlik gösterirken, Lykia'daki örnekler daha kapalı, özgün ve küçük bir grup oluşturmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, yüksek lisans tez süresinin kısıtlı olması da göz önünde bulundurularak, tezin kapsamı Lykia Bölgesi ile sınırlandırılmıştır.

Tezin ilk bölümünde çoğunlukla antik kaynaklar kronolojik olarak derlenerek Homeros destanlarından itibaren Nymphelerin mitolojik özellikleri incelenmiştir. Yaşadıkları yere göre farklı isimler alan Nympheler su, yeryüzü ve gökyüzü Nympheleri olmak üzere üç ana gruba ayrılmış, her grupta yer alan Nymphe türleri kendilerine özgü nitelikleri ve mythoslarıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Aynı zamanda tezin ek bölümünde yer almak üzere Nymphelerin Eski Yunanca ve Latince isimlerini ile transliterasyonlarının, özelliklerinin ve isimlerinin söz edildiği antik kaynakların belirtildiği beş tablo hazırlanmıştır. Ardından, Nymphelerin ilişkili olduğu tanrılar, tanrıçalar ve karışık varlıklara değinilerek bu ilişkilerin simgelediği anlamlar üzerinde durulmuştur.

Nymphelerin Yunan ve Roma sanatında hangi tip eserler üzerinde ve ne şekilde tasvir edildikleri, bu tasvirlerin kronolojik sıralanması ve zaman içinde geçirdikleri değişimlerin saptanması, ikonografide görülen farklılıklar veya benzerlikler tezin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Nymphelere ait betimler çok sayıda olduğu için, daha sağlıklı bir inceleme

yapabilmek adına konularına göre dans eden, alaya katılan, çocuk taşıyan (kourotrophos) ve suyla ilişkili tasvirler olarak dört gruba ayrılmış ve her başlık kronolojik olarak incelenmiştir.

Nymphe kültünün genel özelliklerinin aktarıldığı üçüncü bölüm bir anlamda mitoloji ve ikonografi kısımlarının genel bir değerlendirmesi niteliğindedir. Dört başlık halinde incelenen bu bölümde Nymphe kültünün doğası, kült alanlarının yerleri ve özellikleri, insanların tanrıçalara ne amaçlarla adaklar sundukları, bu adakların nitelikleri ve antik yazarlarca aktarılan ritüeller derlenmiştir.

Dördüncü bölümün konusunu Anadolu'da Nymphe mitolojisi ve kültü oluşturmaktadır. Bu bağlamda Bithynia, Troas, Mysia, Phrygia, Aiolis, Ionia, Lydia ve Karia Bölgeleri incelenmiş, gerekli bölümlerde ise soy ağacı tabloları oluşturulmuştur. Kuzeyden güneye doğru incelenen her bölgede öncelikle Nymphe mitolojisi üstünde, daha sonra ise buradaki Nymphe kültünün varlığını destekleyecek arkeolojik buluntular üzerinde durulmuştur. Bu bölümün teze eklenmesinin amacı Lykia'da ele geçen kabartmalarla benzer ya da farklı özellikler gösteren örneklerin toplanmasıdır.

Bundan sonraki bölümler Lykia Bölgesi ile ilgilidir. Beşinci bölümde Lykia tarihi coğrafyası ile Lykia'da Nymphe mitolojisi ve kültüne değinilmiştir. Bu bölüm diğer bölümlere göre daha geniştir, çünkü her şehir tarihi ve buluntularıyla birlikte ayrı ayrı aktarılmıştır. Altıncı bölümde on sekiz adet adak kabartması incelenmiştir. Bu bölüm form, ikonografi, işçilik, epigrafi, yayılım ve tarihleme olmak üzere beş alt başlıkta ele alınmıştır. İlk alt başlıkta kabartma ve stellerin formları göz önüne alınarak, buna uygun bir tipoloji oluşturulmuştur. İkinci alt başlıkta ise eserler ikonografik olarak incelenerek üç grupta toplanmıştır. Anadolu'dan, Trakya'dan ve Yunanistan'dan örneklerle analojileri yapılarak, tasvirlerin bu ikonografik şemalardan etkilenip etkilenmediklerini belirlemek ve bu bağlamda kabartmaların öncellerine mi bağlı, yoksa bu bölgeye mi özel oldukları anlamaya çalışılmıştır. Üçüncü alt başlıkta eserlerin üslupları ve işlenişleri göz önüne alınarak yerel sanat özellikleri belirlenmiş, aynı zamanda aynı elden veya atölyeden çıkan eserler belirlenmiştir. Dördüncü alt başlıkta eserlerin epigrafik özellikleri tespit edilmiş, yazıt formülleri, yazıtlarda yer alan isimler, isimlerin kökenleri, yazım hataları ve tanrıçaların epithetonları belirlenmeye çalışılmıştır. Son başlıkta ise buluntu yerleri kesin olarak belli olmayan, genellikle müzelere zor alım ve satın alma yoluyla kazandırılan bu eserlerin olanak bulunduğu oranda yayılımı ve tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Tezin hazırlanmasında ilk aşamayı kitaplık çalışması oluşturmuştur. Bu aşamada ağırlıklı olarak İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesinden yararlanılmıştır. Antik ve modern kaynaklar taranmıştır.

Tezin ikinci aşaması ağırlıklı olarak malzemeye dayalıdır. Bu malzemelerin çalışılması 2009- 2010 yıllarında TC Kültür Bakanlığının gerekli izni ile İstanbul, Antalya, Burdur, Fethiye ve Afyon Arkeoloji Müzelerinde gerçekleştirilmiş. Eserlerin ölçüleri alınmış, malzeme bilgileri kaydedilmiş, durumları tanımlanmış ve fotoğrafları çekilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen veriler katalog bilgi formuna işlenmiştir. Bu bilgi formu eserin adı, saklandığı müze, envanter numarası, buluntu yeri, malzemesi, ölçüleri, formu, durumu, tanımı varsa yazıtı, yayın bilgileri ve fotoğrafını içermektedir. Sadece yayınlardan taranarak ulaşılan bazı eserlerin, söz konusu yayınlarda fotoğraflarının bulunmaması sebebiyle bilgi formlarında da fotoğraflarını kullanmak mümkün olmamıştır.

Son aşamada arazi çalışması gerçekleştirilmiştir. Tezde adı geçen Lykia kentleri gezilmiş, halen arazide yer almakta olan bazı kaya kabartmaları ile Nymphe kültüne dair izler fotoğraflanarak belgelenmiştir.

1. MİTOLOJİDE NYMPHELER

Mitolojide ikincil tanrıçalar olarak karşımıza çıkan Nympheler, Ion lehçesinde Nymphe (νύμφη), Dor lehçesinde Nympha (νύμφᾶ), Latince ise Nympha / Lympha olarak adlandırılmışlardır. Fakat bu kelime Eski Yunanca'da aynı zamanda gelin, evlenecek çağa gelmiş genç kız anlamını da taşımaktadır. Nymphe kelimesinden τό νύμφευμα (evlilik), ὁ νυμφευτής, ὁ νυμφίος (damat) gibi isimler, νυμφεῖος, -α, ον (evliliğe dair) gibi sıfatlar ve νυμφεύω (evlendirmek), νυμφοκομέω (gelin gibi giydirmek) gibi fiiller türetilmiştir ve bunların tümü de evlilikle ilgilidir. Antik yazında da Nymphe kelimesi, mitolojik anlamı dışında, sözcük anlamı olan "gelin" kelimesini karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Odysseia'da[2] Odysseus'un karısı Penelope, dadısı Eurykleia tarafında "nymphe" yani gelin olarak çağırılmaktadır.

Mitolojide ise Nympheler ırmaklarda, kaynaklarda, ormanlarda, kırlarda ve dağlarda yaşayan doğanın dişi güçleri olarak karşımıza çıkarlar. Genç ve güzel kızlar olan Nympheler bitkilerin, ağaçların ve çiçeklerin yetişmesinden, hayvanların büyümesine, doğanın vahşi güzelliğinden yaşamın bereketine kadar doğaya dair her şeyden sorumludurlar.

Nymphelerin tanımlayıcı özellikleri Homeros destanlarında karşımıza çıkar. Bunlara göre Zeus'un genç ve güzel kızları olan Nympheler[3] doğada yaşadıkları yere göre farklı isimlerle anılırlar. Homeros Ilias 20. 4'te güzel korularda yaşayanları alseiai (ἀλσεὶαι), kaynaklarda yaşayanları pegai (Πέγαι), yeşeren çayırlarda yaşayanları piseai (Πισέαι Ποιέντα), Odysseia 6.122'de dağların sivri doruklarındakileri oreai (ὀρέαι), 10.348'de ise pınarlarda yaşayanları krenai (κρέναι) olarak isimlendirmiştir. Odysseia destanında[4] Nymphelerin mağaralarda yaşadıklarını söyleyen Homeros, insanların bu mağaralarda Nymphelere dua ettiklerini ve adak adadıklarını söyleyerek Nymphe kültüne dair ilk bilgileri aktarmaktadır (Bkz: Nymphe kültünün genel özellikleri). Nymphelerin tanrısal çocuklara bakıcılık yapmaları, yine ilk olarak Ilias'ta karşımıza çıkar.[5] Mitolojide sıkça tekrarlanan Nymphelerin ölümlülerle birleşmeleri de en erken Ilias destanında görülen bir motiftir. Homeros birçok Troialı kralın ve kahramanın soylarını Nymphelerle ilişkilendirmektedir. Bu konu Troia bölgesi Nymphe kültü başlığı altında detaylı olarak incelenecektir.

---

[2] Homeros, **Odysseia,** Çev. Azra Erhat, Can Yayınları, İstanbul, 1998, 5, 724.
[3] Homeros, **İlyada,** Çev. Azra Erhat, Can Yayınları, İstanbul, 1998, 20,8.vd, 24., 615.
[4] Hom. **Od.** 12, 316, 13, 102, 13, 349, 17, 205.
[5] Hom. **Il.** 6, 132: Lykourgos Nysa dağında Dionysos'un dadıları olan Nympheleri kovalamıştır.

Hesiodos ise Theogonia'da Nymphelerin soyuna dair iki tanımlama yapar. Bunlardan ilki Ouranos'un kanından doğan Melialar[6], diğeri ise Okeanos ve Tethys'ten doğan Okeanidlerdir[7]. Nymphelerin ömrüne ilişkin ilk verileri de Hesiodos'ta buluruz. Buna göre Nympheler insanlara kıyasla ölümsüz, tanrılara kıyasla ölümlüdürler.

Tanrılara adanmış, yazarları belli olmayan Homerik hymnoslarda Nymphelerin tanrılarla olan ilişkilerine sıklıkla değinildiği görülmektedir. Hermes'e övgüde[8], Nymphe Maia'nın Zeus'tan olan oğlu Hermes'i bir mağarada doğurduğu anlatılır. Aphrodite'ye övgüde[9], tanrıçanın oğlu Aineias'a bakıcılık yaparlar, mağaralarda tanrı Hermes ve Silenoslarla birleşirler. Pan'a övgü[10] ise, Nymphelerin karşımıza ilk defa tanrı Pan ile çıktıkları metindir.

MÖ. 6. yy'ın önemli lirik şairlerinden Pindaros çeşitli oyunlarda zafer kazanan atletler için söylediği epinikionlarda, Nymphelerin farklı bir özelliğini yansıtmıştır. Nympheler bu şiirlerde onurlandırılan şehirleri temsil etmektedirler. Şehirlerin, topografik özelliklerin ve yerel mitolojik jeneolojilerin kişileştirilmiş halleridirler.[11] Örneğin Sicilya'nın Himera kentinden olan Ergoteles için yazdığı bir şarkıda (ᾠδή): " *Şimdi Olympia ve Isthmos oyunlarında bir, Pythia oyunlarında iki kere kazandığın için, sen, Ergoteles, sahibi olduğun topraklarda yaşayan sıcak suların Nymphelerini onurlandırıyorsun"*[12] dizelerinde, sıcak suların Nympheleri, Sicilya'da termal sularıyla önemli bir merkez olan Himera kentinin kişileştirilmesidir. Irmakların, kentlerin veya adaların personifikasyonları mitolojide genelde Naiaslara atfedilmiş bir özelliktir. Bu konu Naias Nympheleri kısmında detaylı olarak incelenecektir.

MÖ. 5. yy, Yunanistan'da Nymphe kültünün hem kırsal alanlarda hem de şehir merkezlerinde en etkin duruma geldiği dönemdir. Bu dönemin ünlü tragedia şairlerinin eserlerinde Nymphelerin Dionysos, Hermes, Pan ve Apollon gibi pastoral tanrıların eşlikçileri olma özellikleri vurgulanmıştır. Hellenistik Dönem şiirinde ise kırsal yaşam ve çobanların hayatı gibi konulara olan ilgi artmış[13], bunun sonucu olarak Nympheler şiirlerde önemli rol

---

[6] Hesiodos, **Theogonia: Hesiodos Eseri ve Kaynakları**, Çev. A. Erhat, S. Eyüboğlu, TTK Yayınları, Ankara, 1977, 183; Hesiodos, **Erga kai hemera: İşler ve Günler, Hesiodos Eseri ve Kaynakları**, Çev. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, TTK Yayınları, Ankara, 1977, 143.
[7] Hes. **Theog.** 346.
[8] Hesiodos, **Homerica: Homeric Hymns, Epic Cycle,** Çev. Evelyn-White, Loeb Classical Library, 57, Cambridge, MA, Harvard University Press, Londra, 1914, 4. 1.
[9] **A.e.**,5, 273.
[10] **A.e.**, 19, 1-6.
[11] Jennifer Larsson, **Greek Nymphs: Myth, Cult, Lore**, Oxford University Press, New York, 2001, s.37.
[12] Pindaros, **Odes: Olympian Odes Pythian Odes**, Çev. W. H. Race, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, Londra, 1997, 12, 19.
[13] Güler Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, s. 25.

oynamaya başlamıştır. Nympheler bu dönemde kırlarda çobanları koruyup kollayan ya da onlarla beraber olan, müzik yapan Pan'ın etrafında dans eden tanrıçalar olarak karşımıza çıkarlar. Şiirlerde, kırsal alanlarda bulunan Nymphe kutsal alanları ve buralarda yaşayan insanların bu kutsal alanlara yaptıkları adaklar da detaylı olarak anlatılmıştır.[14]

Nymphelerin yaşadıkları yerlere göre farklı isimler almaları, yukarıda da bahsedildiği üzere, Homeros'tan itibaren karşılaşılan özelliklerinden biridir. Zaman içerisinde bu isimler artmış neredeyse her coğrafi özellik, farklı isimlerde Nymphelerle ilişkili tutulmuştur. Bu çalışmada antik kaynaklarda ve mitolojide en fazla bahsedilen Nymphe sınıflarına değinilecektir.

1.1 SU NYMPHELERİ

Nympheler her şeyden önce su ile ilişkili tanrıçalardır. Irmaklara, yağmurlara, sabah çiyine, denizlere ve yer altı dünyasından yeryüzüne çıkan tatlı su kaynaklarına hükmederler. Su ile ilişkili Nympheler kabaca üç grupta toplanabilir.

Okeanidler (Ὠκεανίδες)

Okeanidler, dünyayı çepeçevre saran ilk ve en büyük ırmak tanrı Okeanos ile Tethys'in kızlarıdır[15] ve dolayısıyla en erken Nymphe neslidir (Bkz. Okeanidler tablosu). Dünya üzerinde asla kurumayan tatlı su kaynaklarının hakimi olan Okeanidler, bazen tanrılarla bazen de ölümlülerle birleşerek çok sayıda çocuk dünyaya getirmişlerdir ve bu sayede jeneolojilerin de başlangıç noktaları olmuşlardır. Genelde ırmak tanrılarının eşleri olan Okeanidler, genç Naiasların anneleri olarak da karşımıza çıkarlar. Hesiodos, Theogonia'da kırkbir adet Okeanid ismi saydıktan sonra [16] *"Üç bindir sayısı bu kızların, ince topuklu Okeanos kızlarının. Dört bir yandan sarar bunlar dünyayı, gözlerler kıyıları, derin denizleri, bu ışık saçan tanrı kızları."* diyerek asıl sayılarını bildirmektedir.

Okeanidlerin en büyükleri olan Styks, Dione, Neda, Metis, Klymene, Eurynome, Doris, Elektra ve Pleione Titanlar arasında anılır. Aynı zamanda bazı Okeanidler birtakım tanrısal özelliklerle kutsanmışlardır. Metis aklın, Klymene şöhretin, Plouto zenginliğin, Tykhe iyi talihin, Telesto başarının, Peitho ikna gücünün personifikasyonlarıdır.

---

[14] Larsson, **Greek Nymphs: Myth, Cult and Lore**, s.52.
[15] Hes. **Theog.** 346 vd; Apollodoros**, Bibliotheke**: **The Library**, Çev:J.G.Frazer, Loeb Classical Library 121,1, Harvard University Press, Londra, 1921, 1.8; Hyginus, **Fabulae:Praefatio,** (Çevirimiçi), http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulael.html#Preface; Nonnus, **Dionysiaca**, Çev. W.H.D. Rouse, Loeb Classical Library 356, 3, Harvard University Press, Londra, 1940, 38.108.
[16] Hes. **Theog.** 346 vd.

Okeanidler, mythoslarda etkin rol oynamak yerine genellikle Olymposlu tanrıçaların eşlikçileri olarak karşımıza çıkarlar. Okeanidler Prometheus mythosunda da varlık gösterirler. Prometheus bazı yazarlara göre Titan Iapetos ile Okeanid Klymene'nin oğlu[17] bazılarına göre ise Iapetos ile Okeanid Asia'nın oğludur[18]. Aiskhylos'un, "Zincire Vurulmuş Prometheus" adlı eserinde Okeanidlerden oluşmuş bir koro Prometheus'a acımakta ve onunla konuşmaktadır.[19]

Hem mythoslarda hem de kültlerde Okenidlerden, bebeklerin ve gençlerin bakıcıları olarak "kourotrophoi" sıfatıyla söz edilmektedir.[20] Tüm Nymphelere atfedilen bir özellik olan tanrısal bebeklerin bakılması ve büyütülmesi, Okeanidlerde de karşımıza çıkar. Tanrı Helios ve Okeanid Klymene'nin oğlu Phaeton doğunca, Okeanos kızları onu babalarının ırmaklarında yıkamışlar ve kundağa sarmışlardır.[21] Daha büyük çocuklarda ve gençlerde Okeanidler yerel ırmaklar ve Apollon ile beraber koruyucu, kollayıcı ve büyütücü güçlerdir. Bu özelliklerini Hesiodos, Theogonia 346- 347'de *"Bu kızlar insanların gençliğini besler, Apollon'un ve ırmakların yardımıyla."* dizeleriyle ifade eder.

Irmak tanrıları ve onların soyundan olan tanrısal varlıklar, önemli kült yerlerine sahiptirler. Örneğin, daha sonra detaylı olarak incelenecek olan ırmak tanrı Akheloos, Nympheler ve diğer tanrılar ile beraber Yunanistan'da oldukça yoğun tapım görürken, Okeanos ve Okeanidler nadiren kült sahibi olarak karşımıza çıkarlar. Pausanias, Periegesis tes Hellados 8.41.4-6'da Arkadia bölgesinde Okeanid Eurynome'nin bir kutsal alanı olduğundan söz eder. Bu kutsal alan ulaşımın zor olduğu bir kayalık üzerine kurulmuştur ve kapıları yılın sadece belli bir gününde açıktır. Tanrıçaya adaklar bu günde yapılır. Yazara göre, kutsal alanda Eurynome'nin belden yukarısı kadın, belden aşağısı ise balık olan ahşap bir heykeli de bulunmaktadır.

[17] Hes. **Theog**. 50; Hes. **Erg.** 54; Hyg**. Fab**. 142.
[18] Apollod. 1, 8.
[19] Aiskhylos, **Zincire Vurulmuş Prometheus,** (Çevirimiçi) http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0010, 10.08.2011, 15.285.
[20] Larsson, **Greek Nymphs, Myth, Cult and Lore**, s. 30.
[21] Nonn. **Dion**. 38.108.

Nereidler (Νηρηίδες)

İsimleri ilk defa Homeros'ta geçen Nereidler, Okeanos'un torunları, deniz tanrısı Nereus ve karısı Doris'in kızları olan Nymphelerdir[22] (Bkz. Nereidler tablosu). Sayıları bazen elli, bazen ise yüze kadar çıkmaktadır. Homeros, Ilias'ta, Hesiodos Theogonia'da, Apollodoros Bibliotheke'de, Hyginus Praefatio'da ve Vergilius Aeneas'da, Nereidlerin isimlerini zikreder.

Nereidler tuzlu suların yani denizlerin Nympheleridir. Babalarının sarayında altından tahtlarda oturur, iplik eğirir, kumaş dokur ve şarkı söylerler.[23] Denizin zenginliğini simgeleyen Nereidler deniz suyu, köpük, kum, kayalıklar ve dalgalar gibi denizin birçok niteliği ile özdeşleşirler. Aynı zamanda balıkların, denizcilerin ve balıkçıların da koruyucularıdır. Tıpkı diğer Nymphelerde olduğu gibi, hem tanrılarla hem de ölümlülerle birleşerek çok sayıda çocuk dünyaya getirmişlerdir.

Nereidlerin en ünlüleri Poseidon'un eşi, denizin kraliçesi Amphitrite ve Peleus'un eşi Akhilleus'un annesi Thetis'tir. Nereidler, Okeanidler gibi, mythoslarda oyuncudan çok seyirci konumundadır. Aithiopia kralı Kepheus'un karısı Kassiepeia güzellikte Nereidleri geride bıraktığını söylediği için, Poseidon Aithiopia'ya bir deniz canavarı musallat etmiştir. Bu canavar ancak kralın kızı Andromeda canavara kurban edilirse şehri terk edecektir.[24] Argonautes efsanesinde, Thetis ve Nereidler, Argo gemisinin çarpışan kayalardan sağ salim geçmesi için Argo gemicilerine rehberlik etmişlerdir.[25] Theseus efsanesinde, Girit kralı Minos, Theseus'un Poseidon'un oğlu olduğuna inanmayıp denize bir yüzük atar ve çıkarmasını ister. Nereidlerin ve Amphitrite'nin yaşadığı saraya ulaşan Theseus'a Nereidler yüzüğü bulması için yardım ederler.[26] Peleus, Thetis'i kız kardeşleri ile oynarken görür ve onu yakalar.[27] Kızkardeşleri, Thetis ile beraber Hephaistos'tan Akhilleus'un zırhını alırlar ve Patroklos ile Akhilleus'un ölümüne gözyaşı dökerler.[28] Herakles'e Hesperidler ülkesinin

[22] Hes**. Theog**. 260; Hom. **Il**. 18.37; Apollod.1, 1, 1; Hyg. **Fab**; Ovidius, **Metamorphoses,** Çev. G. P. Goold, Loeb Classical Library 42,1, Harvard University Press, Londra, 1916,2, 10.
[23] Pierre Grimal, **Mitoloji sözlüğü. Yunan ve Roma**, Çev. S. Tamgüç, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1997, s. 539.
[24] Apollod. 2, 43; Hyg. **Fab.** 64; Hyginus, **Astronomica**, (Çevirimiçi), http://www.theoi.com/Text/HyginusAstronomica.html, 10.08.2011, 2.10); Ov, **Met**, 5, 16.
[25] Apollonius Rhodius**, Argonautica,** Çev. W.H.Race, Loeb Classical Library 1, Harvard University Press, Londra, 2009, 4, 757.
[26] Hyg. **Astr**. 2, 5.
[27] Quintus Smyrnaeus, **Posthomerica: The Fall of Troy,** Çev. A.S.Way, Loeb Classical Library 19, Harvard University Press, Londra, 1913, 5, 73.
[28] **A.e.,** 2, 490, 3, 580, 5, 335.

yolunu bulmak için gereken bilgileri Nereus'tan nasıl elde edeceğini öğretirler.[29] Aphrodite'nin doğumunda rol oynarlar ve onun denizden karaya çıkmasına yardım ederler.[30]

Okeanidlerin tersine, Nereidlerin Yunanistan'da birçok kült yeri vardır. Bunun sebebi denizin Yunanların hayatında oynadığı politik, askeri, ticari ve ekonomik önem olabilir. Herodotos, Historia 7.191'de Euboia'da yer alan Sepia kentinin Peleus'un Thetis'i kaçırdığı kent olduğunu, fırtınaları dindirmek için Thetis ile Nereidlere burada kurban sunulduğunu ve bütün sahilin Nereidler için kutsal olduğunu yazar. Pausanias, Periegesis tes Hellados 3.24.11'de Messenia'daki Kardamyle kentinin sahilinde Nereidler için kutsal bir alan olduğunu söyler. Ovidius, Metamorphoses 11.359'da ise Kuzey Yunanistan'da yer alan Phythia'da eski bir koruluğun gölgesinde Nereus ve kızlarına adanmış olan bir tapınağın olduğunu aktarır.[31]

İkonografide Nereidler, genç ve güzel kızlar olarak genelde ya yunus veya hippokamposların sırtında, etraflarında balıklar veya çeşitli deniz canlılarıyla ya da Poseidon ve Amphitrite'nin deniz thiasosunda Tritonlarla betimlenirler. En erken tasvirlerine MÖ 6.yy'da Atina ve Korinthos vazolarında rastlanır.[32] Aynı zamanda evlilik ve ölüm gibi konuların işlendiği sanat eserlerinde de sıklıkla karşımıza çıkarlar. Tüm Nympheler gibi Nereidler de evlilikle, diğer bir deyişle çocukluktan genç kızlığa geçişle yakından ilgili güçlerdir. Öte dünyaya bir yolculuk olarak algılanan ölümde Nereidler bu yolcuların eşlikçileridir. Bu yüzden ölüm ve öte dünyaya ilişkin konularda mezar ikonografisinde ve lahitler üzerinde sıklıkla tasvir edilirler.[33]

Naiaslar (Νηιάδες)

Naiaslar ırmaklarda, kaynaklarda, göllerde, bataklıklarda, kuyularda ve çeşmelerde kısaca dünya üzerindeki tüm tatlı sularda yaşayan, su elementini temsil eden Nymphelerdir. İsimleri Eski Yunanca "akmak" anlamına gelen ναίω fiilinden türemiştir. Çoğu Naiasın ismi

---

[29] Apollod**.,** 2, 5, 11.

[30] Pausanias, **Periegesis tes Hellados: Description of Greece**, Çev. W.H.S. Jones, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1978, 2, 1, 8.

[31] Nereid kültü ve kült alanlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Judith, M. Barringer, **Divine Escort. Nereids in Archaic and Classical Greek Art**, University of Michigan Press, 1995.

[32] Derya Şahin, **Roma Dönemi Mozaik Betilerine Göre Nereid İkonografisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, 2007. s.11.

[33] Nereid ikonografisiyle ilgili detaylı bilgi için bkz: Charles Picard, "Néréidés et Sirènes: Observations sur le Folklore Hellénique de la Mer", **Etudes d'Archéologie Grecque**, **Annales de l'Ecole des Hautes Etudes de Gand 2,** Paris, 1938, s. 127–153; J.M. Barringer, **Divine Escort. Nereids in Archaic and Classical Greek Art**, 1995. D. Şahin, **Roma Dönemi Mozaik Betimlerine Göre Nereid İkonografisi**, 2007.

Eski Yunanca'da suyun hareketini simgeleyen –rhoe (- ροη) takısıyla sonlanmaktadır. Geç antik dönemde ὑδριάδες (Hydriades) ismiyle de anılmışlardır.[34]

Naiaslar yaşadıkları yerlere göre farklı isimler almaktadırlar: Kaynaklarda yaşayanlara Pegaiai (Πεγαίαι), göllerde yaşayanlara Limnades (Λιμνάδες), bataklıklarda ve sulak arazilerde yaşayanlara Eleionomai (Ἐλειονόμαι), ırmaklarda yaşayanlara Potameides (Ποταμηίδες), çeşmelerde yaşayanlara ise Kreniades (Κρηνιάδες) adı verilmektedir.[35]

Naiasların soyları gerek mitograflara, gerekse efsanelere göre çeşitlilik gösterir. Homeros zamanında Naias kelimesi Nymphe kelimesi yerine kullanıldığı için, Homeros onları Zeus'un kızları olarak nitelemiştir.[36] İçinde yaşadıkları akarsuyun veya kaynağın tanrısal kişilikleri olan Naiaslar, genelde bu ırmağın tanrısının kızlarıdır (Bkz. Naiaslar tablosu). Bazen belli bir kaynağın Nymphesi olarak tek bir Naias vardır, bazen ise aynı kaynağın birden fazla Naiası bulunabilir. Bu durumda bu Naiasların tümü içinde yaşadıkları su kaynağının adıyla anılırlar. Örneğin Akheloos ırmağının kızların Akheloides,[37] Anigros ırmağının kızlarına Anigrides[38], Inakhos ırmağının kızlarına Inakhides[39], Paktolos ırmağının kızlarına ise Paktolides[40] adı verilir.

Naiaslar, Anadolu ve Yunanistan'daki birçok şehrin su kaynağının tanrıçalarıdır, dolayısıyla birçok şehre isimlerini vermişlerdir. Bunların aralarında en bilinenleri Yunanistan'da Boiotia'daki Thebai, Tanagra ve Plataia, Lakonia'daki Sparta ve Pitane, Megara'daki Nemea, Anadolu'da Bithynia'da Nikaia, Paphlagonia'da Sinope, Kuzey Afrika Libya'da Kyrene'dir. Naiaslar şehirlerin olduğu gibi adaların da başlıca su kaynağını oluştururlar ve adalarda yaşamı sağlarlar. Ege ve Akdeniz'de yer alan birçok ada onların isimleriyle anılmaktadır. Genellikle en yakın anakaradaki ırmak tanrısının kızları olan ada Naiaslarının en bilinenleri Aigina, Salamis, Euboia, Samia ve Korkyra'dır.

Naiasların içinde yaşadıkları su kaynakları, genellikle kehanet veya iyileştirme gücü gibi birtakım tanrısal özelliklerle kutsanmıştır. Hastalar onlara adanmış kaynakların sularını içer, seyrek olsa da kaynakta yıkanırlar. Bazen de bu kaynaklarda yıkanan kişiler tanrıçalar tarafından cezalandırılır. Bu kutsal alanlar, ya bir tanrı veya tanrıçayla bağlantılı olarak ya da sadece Nymphelere özgü bir kült merkezi haline gelmiştir.

---

[34] Nonn. **Dion**. 16, 356.
[35] Naiasların türleri için Bkz: Hom. **Od.** 17, 240; Apoll. Rhod. 3, 1219; Theocritus, **Eidyllion: Idylls,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0069, 10.08.2011,5.17).
[36] Hom. **Il**. 20,8.
[37] Ov. **Met**. 8, 547.
[38] Paus. 5, 5, 1.
[39] Ov. **Met**. 1, 639.
[40] **A.e.,** 6, 44.

Naiaslar mitolojide çok geniş bir yere sahiptir. Bazıları tanrılarla, bazıları ise yerel krallarla birleşerek yerel jeneolojilerin oluşmasını sağlamışlardır. Endymion'un, Ikarios'un, Erikhthonios'un eşleri Naiastır. Onlar sayesinde kralları veya kahramanları bir kentin veya bir bölgenin toprağına bağlamak mümkün olmaktadır. Özellikle Peloponnesos mythoslarında Naiaslara sıkça rastlanır.[41] Bununla birlikte, Hylas ve Bormos efsanelerinde olduğu gibi, Naiaslar tarafından kaçırılma hikayeleri de mitolojide önemli bir yer tutmaktadır (Bkz: Anadolu'da Nymphe mitolojisi ve kültünün genel özellikleri: Bithynia Bölgesi).

İkonografide genç ve güzel kızlar olarak tasvir edilen Naiaslar, tek başlarında ya da gruplar halinde ya otururken ya da ayakta betimlenirler. Çoğunlukla ellerinde içinden su akan hydrialar veya kumaş parçaları tutarlar.

1.2 YERYÜZÜ NYMPHELERİ

Yunan hayatının dini, ekonomik ve sosyal alanlarında dağlar ve kırsal alanlar, tıpkı denizler gibi, oldukça önemli bir yere sahiptir. Mitolojide tanrıların, tanrısal varlıkların ve ölümlülerin buluşma yerleri olan dağlar birçok sosyal tabunun altüst edildiği Dionysos ayinlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Mermer ve kömür yataklarınca zengin olan dağlarda, kırsal alanda yaşayanlar için önemli bir aktivite olan yaylacılık da yapılmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan çiftçiler ve çobanlar sürüleri soğuk aylarda ovalarda tutmakta, havanın kuru ve sıcak olduğu yaz aylarında ise, sürüler için gerekli olan sulak arazi bulunabildiğinden yaylalara çıkılmaktadır. Arıcılık, avlanma ve kerestecilik de ağaçların ve hayvanların bol olduğu bu arazilerde gerçekleşmektedir. Dağlarda yer alan mağaralar hem soğuktan ve sıcaktan korudukları, hem de içindeki su kaynaklarıyla içilebilir su temin ettikleri için, arıcılıkla uğraşan kişiler, çobanlar ve taş işçileri için barınma alanları oluştururlar.[42] Bu pastoral yaşam tarzı içinde Nymphelerin rolü oldukça büyüktür.

Oreiaslar (Ὀρειάδες)

Yüksek dağların doruklarında, mağaralarda ve kırlarda yaşayan dağ Nympheleri Oreiaslardır. İsimlerini Eski Yunanca Ὄρος (dağ) kelimesinden alan bu Nympheler, en erken Homeros'ta[43] νύμφαι ὀρεστιάδες (Nymphai Orestiades) olarak adlandırılmışlardır. Sonraki dönemlerde νύμφαι ὀρεσσίγοναι[44] (Nymphai Oressigonai) "dağda doğan

[41] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, s. 527.
[42] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 9.
[43] Hom. **Il**. 6, 420.
[44] Aristophanes**, Ranae: Kurbağalar,** Çev. A.Selen, **Mitos Boyut Yayınları**, İstanbul, 2001, 1344.

Nympheler" ve ὀρειάδες[45] isimleriyle de karşımıza çıkmaktadırlar. Strabon[46], Oreiasların Hekateros ve Phroneus'un kızından olan, Hekateridlerin (bir tür köy dansının beş Nymphesi) çocukları, Satyroslar ile Kouretlerin kardeşleri olduklarını söyler. Oreiaslar da Naiaslarda olduğu gibi, Kithaironides, Peliades ya da Korukai gibi yaşadıkları dağın adıyla anılabilirler ve yine Naiaslarda olduğu gibi yaşadıkları ya da koruyucu oldukları yerlere göre farklı isimler alabilirler.

Epimelidler (Ἐπιμηλίδες)

Epimelides (Ἐπιμηλίδες) ismi Eski Yunanca ἐπι ve μήλον (koyun ve meyve ağacı) kelimelerinden türemiştir. Dolayısıyla Epimelidler dağlardaki otlaklarda ve çayırlarda yaşayan, çobanların, koyun sürülerinin ve meyve ağaçlarının koruyucuları olan Nymphelerdir. Eski Yunanca çoban anlamına gelen Βουκόλως (Boukolos) kelimesinden türetilmiş Βουκώλαι (Boukolai) kelimesi de bu Nympheleri nitelemek için kullanılır.[47] Epimelidlerin İtalya'daki Messepia kentinde yaşayan çobanlarla ilgili bir efsaneleri bulunur. Antoninus Liberalis[48] ve Ovidius'un[49] aktardığı bu efsaneye göre, çobanlar Messepia'daki kutsal alanlarının yanında dans eden Nympheleri görürler ve kendilerinin daha iyi dans ettiklerini söyleyerek Nymphelere meydan okurlar. Yarışmanın sonunda galip gelen Nympheler, çobanları cezalandırmak için onları meyve ağaçlarına çevirirler. Bu efsanede Nymphelerin koruyucu ve kollayıcı yönlerinin yanı sıra cezalandırıcı yönleri de vurgulanmaktadır.

Melisalar (Μέλισσαι)

İsimlerini Yunanca bal anlamına gelen melissa (μέλισσα) kelimesinden alan Melissai, bal arılarının ve arıcıların koruyucu Nympheleridir. Melissai genelde Peloponnesos mythoslarında karşımıza çıkarlar. Mneseas'ın[50] aktarımına göre, bu Nympheler Peloponnesos'ta insanların insan eti yemelerine engel olmuşlar ve onları meyve yemeye ikna etmişlerdir. Bu anlamda Melissai, insanları vahşi hayvanlardan ayıran en erken ve en temel etik değerlerin öğreticileri olarak karşımıza çıkarlar. Bal peteğini ilk defa bulan, tadan ve su

[45] Homeros, **Pan Hymnos: Pan'a Övgü,** The Homeric Hymns and Homerica, Çev. Evelyn-White, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1914, 19,19.
[46] Strabon, **Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası: Geographika XII-XIII-XIV**, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,1993³, 10.3.19.
[47] Yaşlı Philostrus, **Imagines,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0601%3Abook%3Dpos%3D2%3Achapter%3D11, 10.08.2011, 2, 11.
[48] Antoninus Liberalis, **Metamorphoses: The Metamorphoses**, Çev.F.Celoria, Routledge, New York, 31.
[49] Ov. **Met.** 14, 513.
[50] Mneseas, **FHG**, Fr.5.

ile karıştırıp bir içecek haline getiren bu Nympheler Tanrıça Demeter kültünde de kutsaldırlar.[51] Mneseas, Demeter'in bal Nympheleri olmadan onurlandırılmadığını aktarır.[52]

Dryades - Hamadryades (Δρύαδες - Ἁμαδρυάδες)

İsimlerini Yunanca δρῦς (ağaç) kelimesinden alan Dryadlar, ağaçların ve ormanların Nympheleridir. Dryadların içinde sayılabilecek oldukça geniş bir grup olan Hamadryadların isimleri ise ağaçlarla birlikte anlamına gelen ἅμα + δρῦς kelimelerinden türetilmiştir (Bkz: Hamadryad Tablosu). Plutarkhos Hamadryad kelimesinin ilk defa Pindaros tarafından kullanıldığını ve Pindaros'un bu Nympheleri "isodendron" (ağaç ile eşit) olarak nitelediğini belirtir[53].

Hamadryadlar bir tür ağaç Nympheleridir. Korudukları ağaçla beraber doğarlar ve ömürleri yaşadıkları ağacın ömürleri kadardır. Bir Hamadryad Nymphesi'nin ömrünün yaşadığı ağaçla eşit olması, arkaik ve klasik edebiyatta sıklıkla karşılaşılan bir motiftir. Hamadryadlar hakkında en detaylı bilgi muhtemelen Aphrodite hymnosunda[54] karşımıza çıkmaktadır. Burada Hamadryadların çok uzun yaşadıkları fakat ölümsüz olmadıkları, ambrosia ile beslendikleri, ölümlülerin arasında yaşadıkları, onlarla dans ettikleri, mağaralarda tanrı Hermes ve Satyroslar ile beraber oldukları, doğdukları zaman onlarla beraber dağlardaki bütün ağaçların çiçek açtıkları, öldükleri zaman ise ağaçların kuruduğunu, kabuklarının bozulduğunu, yapraklarının solduğunu ve dallarının kırılıp düştüğü anlatılmaktadır.

Hamadryades, Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen bir dizi ağaç Nymphesidir.[55] Bunlar Kayra (fındık veya ceviz ağacı), Balanis (meşe ağacı), Kraneia (kızılcık ağacı), Moria (iğde veya dut ağacı), Aigeiros (kavak ağacı), Ptelea (karaağaç), Ampelos (asma), Syke'dir (incir ağacı).[56] Daphniai ise defne ağacının Nympheleridir.

Meliades (Μελίαδες) ise dişbudak ağacının Nympheleridir. Gigantes ve Erinyslerle beraber Ouranos'un yarasından akan kanlardan doğmuşlardır.[57] İsimleri ilk defa Hesiodos tarafından zikredilen ve Gaia'dan doğan Meliades, tıpkı Okeanidler gibi, en erken Nymphe

[51] Larsson, **Greek Nymphs**, s.181.
[52] **A.e**., s.181.
[53] **A.e.**, s.73.
[54]Homeric Hymns, 5, 256 (Aphrodite'ye Övgü).
[55] Ant. Lib. **Met**. 32.
[56] Athenaeus, **Deipnosophistae: The Deipnosophists**, (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0407%3Acasaubonpage%3D78b 10.08.2001, 1.78b.)
[57] Hes. **Theog.** 187.

neslidir. Bu Nymphelerin kanlı doğuşları anısına, mızrakların ahşap kısmı dişbudak ağacından yapılmaktaydı ve yeryüzünde yaşayan soyların üçüncüsü olan savaşçı tunç soyların da bu ağaçtan doğduğuna inanılmaktaydı.[58] Meliades, Hellenistik Dönem'de genel olarak ağaç Nympheleri için kullanılan bir isim haline gelmiştir.[59]

Hamadryadların dualist özellikleriyle ilgili çok sayıda mythos vardır. Bu mythoslarda kahraman bazen ağaçta yaşayan Nymphelerle karşılaşır, ağacın tehlikede olduğunu fark eder ve Nympheleri kurtarır. Son derece yaşlı ve yıkılmakta olan meşe ağacını fark eden Rhoikos'un hikayesi bunlardan biridir. Rhoikos ağaca destek koydurarak hayatları bu meşeye bağlı olan Hamadryadları kurtarır. Karşılığında Nymphelerden biriyle evlenen Rhoikos tanrıçaya karşı sadakatsizlik suçu işlediği için cezalandırılır.[60] Aynı tür bir mythos Arkadialıların soy atası Arkas'ın da başından geçmektedir. Sel sularına kapılmakta olan bir meşe ağacını kurtaran Arkas, meşe ağacının Hamadryadı ile birleşir ve Arkadia soyunun ataları olan Elatos ve Aphidas doğar.[61] Bu tip mythosların diğer versiyonlarında, insanlar Hamadryadlara ait olan ağaçları kestikleri için cezalandırılırlar. Paraibos, Hamadryadlara adanmış bir çam ağacını kesince yoksulluğa mahkum edilmiş[62], Erysikhton ise Demeter ve Nymphelere adanmış bir ağacı kesince sonsuz bir açlık cezasına çarptırılmıştır.[63]

Mitolojide ağaç Nympheleri dışında, Daphne, Syrinks, Lotus gibi ağaca dönüşen Nymphelerin veya Pythis, Smyrna gibi dönüştürülen genç kızların hikayelerine de sıklıkla rastlanır. Bunlar Hamadryadlardan sayılmamakla birlikte, isimlerini dönüştükleri ağaçlara vermişlerdir.

---

[58] Hes. **Erg**. 145.
[59] Kallimakhos, **Hymns,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.048, 10.08.2011,1.147); Nonn. **Dion.** 14,212.
[60] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, s. 714.
[61] **A.e.** s. 385,7.
[62] **A.e**. s. 605.
[63] Albert, Henrichs, " Thou shalt not kill a Tree", **Bulletin of American Society of Papyrologists 16**, 1979, s. 85- 108.

1.3 GÖKYÜZÜ NYMPHELERİ

Nympheler yeryüzünde ırmakları, ağaçları, dağları, denizlerde dalgaları, köpükleri ve kayaları temsil ettikleri gibi, gökyüzünde de yıldızlarla, bulutlarla ve esen meltemle de özdeşleşmişlerdir.

Pleiades (Πληίαδες)

Pleaides bazı antik yazarlara göre Titan Atlas ve Okeanid Pleione'den[64], bazılarına göre ise Titan Atlas ve Okeanid Aithra'dan[65] doğan yedi Nymphedir. Gökyüzündeki Pleiad takımyıldızını (Ülker takımyıldızını) simgeleyen bu yedi kızkardeşin adları Taygete, Elektra, Alkyone, Asterope, Kelaino, Maia ve Merope'dir.[66] Dev Orion'dan kaçıp saklanmaları için Zeus tarafından gökyüzüne alınmaları, hikayelerinin en sık karşımıza çıkan bölümüdür. Merope hariç Pleiadların hepsi tanrılarla birleşmişler ve onlardan Troya ve Sparta gibi birçok kraliyet ailesinin atalarını doğurmuşlardır. Pleiadlar özellikle Peloponnesos, Euboia, Boiotia ve Samothrake jeneolojilerinde önemli rol oynamışlardır.[67]

Hyades (Ὑάδες)

Pleaidların kız kardeşleri, Titan Atlas ve Okeanid Pleione[68] ya da Okeanid Aithra'nın[69] kızları olan Hyadların isimleri, Eski Yunanca " yağmur yağmak" anlamına gelen ὑειν fiilinden türemiştir. İlkbahar yağmurları mevsiminde görünen yıldız toplulukları ile özdeşleşen bu beş Nymphenin isimlerini Hyginus[70] Phaisyle, Koronis, Ambrosia, Polykso ve Eudora olarak bildirmiştir. Nonnus'un[71] anlatımına göre, Zeus tarafından bir takımyıldızına dönüştürülmelerinden önce, Hyadlar Nysa Nympheleri adı altında Dionysos'a bakıcılık yapmaktaydılar.

---

[64] Apollod. 3, 110; Hyg. **Fab.** 192; Hyg. **Astr**. 2, 21;Ovidius, **Fasti,** Çev. J.G.Frazer, Loeb Classical Library 253, Harvard University Press, 1996, 4, 169, 5,79.
[65] Hyg. **Astr**. 2, 21; Ov. **Fast.** 5, 164.
[66] Apollod. 3, 110; Aratus, **Phaenomena**, (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/ hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0483, 10.08.2011, 264); Hyg, **Fab**, 192; Hyg, **Astr.** 2, 21; Ov, **Fast,** 4, 169; Nonn. **Dion**. 3,330.
[67] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 7.
[68] Hyg. **Fab**. 192.
[69] Ov. **Fast.** 5, 164.
[70] Hyg. **Fab.** 192.
[71] Nonn. **Dion**. 14,143.

Aurai (Ἀυραι)

İsimleri "meltem" anlamına gelen Aurai, Hesiodos'a[72] göre Okeanos'un, Quintus Smyrnaus'a[73] göre rüzgar tanrı Boreas'ın kızlarıdır. Quintus Smyrnaus'ta[74] kuzey rüzgarının kızları olan bu "tez ayaklı" kızlar, tanrılara haber getiren Nymphelerdir. Nonnus'ise[75], Auraların Ariadne'yi Naksos adasında terk eden Theseus'un gemisinin Atina'ya varmasına yardım ettiklerini aktarır.

1.4 NYMPHELERİN İLİŞKİLİ OLDUĞU TANRILAR

Nymphelerin tanrılarla ilişkileri genel hatlarıyla üç grupta toplanabilir. Bunlardan ilki, Zeus ve Poseidon gibi tanrılarla olan aşk hikayeleri ve kaçırılma motifi etrafında gelişmektedir. İkinci grupta Nymphelerin tanrılarla olan ilişkileri daha ailevi bir boyut kazanmaktadır. Dionysos örneğinde olduğu gibi, Nympheler tanrıya çocukluğunda süt annelik yapmışlar, daha sonra ise kültünü kabul ederek alayına katılıp, neredeyse aileden biri haline gelmişlerdir. Bunun yanında Dionysos alayında yer alan Nymphelerin, Satyroslar ve Silenoslar gibi karışık varlıklarla oyuncu ve erotik ilişkileri de bulunmaktadır. Son grupta ise genelde Apollon, Hermes ve Pan gibi kırsal nitelikli tanrılarla beraber tasvir edilmektedirler. Hermes ve Apollon gibi tanrılara sütannelik yapmış olsalar da, bu ilişkilerde vurgulanan ana motif müzik yapan tanrıların koro lideri, bu müzikle tanrının etrafında dans eden Nymphelerin ise onların eşlikçileri olmalarıdır.[76] Her üç grupta da ortak denebilecek özellikler ise tanrıların birçoğunun bebekliklerinde Nymphelere emanet edilmeleri (Zeus, Dionysos, Apollon, Hermes) ve Nymphelerin onları birtakım yeteneklerle donatmalarıdır.

Nympheler, Zeus ve Poseidon

Olymposluların en büyüğü, göklerin hakimi Zeus'un doğum yerine dair anlatılan birçok mythos bulunmaktadır. Zeus'un Arkadia kaynaklı efsanesinde, tanrının Lykeios dağında Kretea denilen bir yerde doğduğu söylenir ve Zeus bu ülkenin üç Nymphesi Thisoia, Neda ve Hagno tarafından yetiştirilmiştir.[77] Bu Nymphelerden ilki, Arkadia'da bir şehrin adı, ikincisi bir ırmağın adı, üçüncüsü ise suyunun yaz kış kesilmediği bir pınarın adıdır. Zeus'un, tanrının en eski ve en önemli kült yeri olan Dodona'da doğduğu ve buranın Nympheleri

[72] Hom. **Od**. 4, 561.
[73] Q. Smyrn. 1, 683.
[74] **A.e.,** 1, 683.
[75] Nonn. **Dion.** 47, 302.
[76] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 91.
[77] Paus. 8, 38; Kall. **H**. 33.

tarafından büyütüldüğü de söylenmektedir.[78] Zeus'un doğum yerini Girit olarak gösteren tradisyonda ise, Rheia Kronos'tan saklanmak için, Zeus'u Girit'te bir mağarada doğurmuş ve hemen sonra onu Kouretlere ve Melisseus'un kızları olan Nymphe Adrasteia ve Ida'ya emanet etmiştir.[79] Zeus'un doğum yeri mythoslarda değişse bile, ona küçükken Nymphelerin sütannelik yapması her versiyonda aynı kalmaktadır. Nympheler, Zeus'un sütanneleri olmaları dışında, Homeros'ta da kızları olarak da nitelendirilmişlerdir.

Poseidon'un Nympheler tarafından büyütüldüğüne dair mitolojide herhangi bir efsane bulunmamaktadır. Poseidon genellikle kendisi gibi denizle ilgili olan Nereidlerle ilişkili bir tanrıdır. Nereidlerden Amphitrite ile evlidir ve alayında deniz yaratıkları ile beraber birçok Nereid yer almaktadır. Bu ailevi özellikle dışında Zeus ve Poseidon'un Nymphelerle çok sayıda aşk hikayesi bulunmaktadır. Bu aşk hikayeleri kaçırma motifi etrafında şekillenmektedir. Zeus ve Poseidon tarafından kaçırılan bu Nympheler genelde şehirlere veya bölgelere isimlerini veren eponymos kahramanların doğumunu veya kolonizasyon hareketlerinin mitolojik olarak açıklanmasını sağlamaktadır (Bkz: Naiaslar Tablosu).

Nympheler, Dionysos ve Satyroslar

Nymphelerin Dionysos ile ilişkileri, onun bebekliğinden itibaren başlamaktadır. Zeus ile Semele'nin çocuğu olan Dionysos, Semele Zeus'un tanrısal ışığında yandığı için, annesinin karnından kurtarılarak babası Zeus'un uyluk kemiğine yerleştirilmiş ve buradan dünyaya gelmiştir. Bebek Dionysos'u Zeus'tan teslim alan Hermes onu, büyütmeleri için öncelikle Orkhomenos ve ikinci karısı Ino'ya verir. Kocasının gayrimeşru çocuğuna bakıcılık yapan Athamas ve Ino, Hera tarafından cinnetle cezalandırılınca bebek Dionysos, Nysa dağında[80] yaşayan Nymphelere[81] emanet edilir. Dionysos'u emziren Nysa Nymphelerinin sayısı üç, beş ve altı olmak üzere farklılık göstermekle beraber çoğu antik yazar[82] sayılarını altı olarak vermekte ve isimlerinin ise Kisseis, Nysa, Erato, Eriphia, Bromia ve Polyhymno

[78] Hyg. **Fab.** 182; Ov. **Fast**. 6, 711; Ov. **Met.** 3, 314.
[79] Apollod.1, 1, 6; Kall, **H,** 1; Diodoros Siculus, **Bibliotheke: Historike Diodoros of Siculus,** Çev. C.H.Oldfather, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1956, 5,70; Ov. **Fast**, 5, 115.
[80] Nysa dağı antik yazarlarca farklı bölgelerde ve farklı yerlerde konumlandırılmıştır. Hom. **Demeter'e övgü**, 45; Plutarkhos, **Lysander: Lysandros'un hayatı**,(Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0048, 10.08.2011, 28,4): Boiotia'daki Kithairon dağını Nysa dağı ile özdeşleştirmektedir. Hyg, **Fab**, 192'de Nysa dağını Naksos'ta, Apollod, 3,29; Diod, 4, 2, 3; Plinius, **Naturalis Historia: Natural History,** Çev. H. Rachkam, The Loeb Classical Library 352,2, Harvard University Press, Londra, 1938, 5, 74: Dağın Phoinika'da, Herodotos, **Historiai: The Histories,** Çev. A.D.Godley, The Loeb Classical Library, Oxford University Press, Londra, 1938, 3, 97'de dağın Mısır'da, Philostratus, **Tyana'lı Apollonius'un hayatı**, 2. 6. 10'da dağın India'da olduğunu belirtmişlerdir.
[81] Dionysos'un Nysa dağının Nymphelerine bırakıldığını söyleyen antik kaynaklar: Hom**. İl.** 6,129; **Hom.** Dionysos'a Övgü, 26; Ov. **Met**. 3, 304; **Fast**. 3, 767; Plutarkhos, **Lysandros'un Hayatı**, 28, 4,; Diod. 4, 3, 2; Apollod. 3, 29.
[82] Hyg. **Fab**. 182; **Astr.** 2, 21; Apollod. 3, 4; Ov. **Met**. 3, 314; **Fast**. 3, 709.

olduğunu belirtmektedir. Bazı antik yazarlar, Dionysos'un emanet edildiği Nymphelerin Naksos adasının[83], ya da Kilikia'daki Lamos ırmağının Nympheleri[84] olduğunu aktarsa da, genel kabul edilen yorum Dionysos'un sütannelerinin Nysa Nympheleri olduğu yönündedir. Nympheler sadece bebek tanrıyı büyütmekle kalmamışlar, Dionysos'a övgüde aktarıldığı üzere, tanrı büyüyüp Olymposluların arasında yerini alınca da onun kültünün hizmetkarları olmuşlardır. *"Güzel saçlı Nympheler onu babasından aldılar, Nysa dağının vadilerinde besleyip dikkatle büyüttüler. Orada babasının da arzusuyla güzel kokulu bir mağarada yetişti ve ölümsüzlerin nezdinde tanındı... Ve Nympheler onu önder kabul ederek, onu izlediler. Uçsuz bucaksız orman onların çığlıklarıyla doldu."*[85]

Dionysos kültünün Nympheler dışında diğer eşlikçileri, gövdesinin üstü insan, bacakları ve kulakları at olan Silenoslar ve Satyroslardır. Bu karışık varlıklar Arkaik Dönem'de Silenos olarak adlandırılmaktayken, MÖ. 5. yy'dan itibaren ise hem antik yazında, hem de ikonografide Silenos ismi bu varlıkların yaşlı ve kişileştirilmiş olanlarına, Satyros ismi ise daha genç ve sarhoşluğun etkisiyle kendinden geçerek sağa sola saldıran varlıklara verilen bir isim olmuştur.[86] Kırsallığı ifade eden bu şehvetli ve şamatacı varlıkların Nymphelerle bağlantılı olmaları kaçınılmazdır. Aphrodite'ye Övgü'de[87] Silenoslar mağaralardaki Nymphelerle ve Hermes'le birlikte anılırlar. "*Silenoslar ve Argos'un keskin gözlü katili onlara mutluluk mağaralarının derinliklerinde eşlik eder*" ifadesiyle Nymphelerin refakatçisi olarak görülürler.[88] Strabon, Hesiodos'un kayıp bir pasajına atıfta bulunarak, Oreiaslarla Satyrosların kardeş olduklarını söylemektedir.[89] Satyroslarla Nymphelerin ilişkilerine Yunan güldürü dramasının bilinen en erken örnekleri olan satyros oyunlarında da rastlanır.[90] Sophokles'in Oineus oyununda Satyroslar kendilerini Nymphelerin çocukları ve Bakkhos'un hizmetkarları olarak adlandırırlar.[91]

Silenoslar ve Nymphelerin ikonografik tasvirlerine ilk defa MÖ 6. yy'a tarihlenen siyah figürlü vazolarda rastlanır. Bu erken vazolarda Dionysos'un yer almaması, bazı

---

[83] Diod. 5, 52, 1.
[84] Nonn. **Dion**. 9, 2, 8.
[85] **Dionysos'a Övgü,** 26: ἂὸν τρέφον ἠύκομοι νὺμφαι παρὰ πατρὸς ἄνακτος δεξάμεναι κόλπισι καὶ ἐνδυκέως ἀτίταλλον Νύσης ἐν γυάλος. ὅ δ' αεξετο πατρὸς ἔκητι ἄντρῳ ἐν εὐωδει μεταπιθμίος ἀθανάτοισιν. αἳ δ'ἄμἔποντο νὺμφαι, ὅ δ'ἐξηγεῖτο· Βρόμος δ'ἔχεν ἄσπετον ὕλην."
[86] Silenos ve Satyros ikonografisi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Sedef Çokay-Kepçe,"Satyros ve Silenos İkonografisi Üzerine Gözlemler", **NaviSalvia, "Satyros" 2008,** Sina Kabaağaç'ı Anma Toplantısı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008, s. 88- 108.
[87] Hom. **Aphrodite'ye Övgü**, 262.
[88] Sedef Çokay-Kepçe, "Satyros ve Silenos İkonografisi Üzerine Gözlemler", s. 88.
[89] Strab. 10, 3, 19.
[90] Satyros oyunları ve Satyros oyunları ikonografisi için Bkz. İnci Delemen, " Yunan Vazo Resimlerinde Satyros Oyunları", **NaviSalvia, "Satyros", 2008,** Sina Kabaağaç'ı Anma Toplantısı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, s. 108- 126.
[91] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 95.

araştırmacıları Silenoslar ve Nympheler arasındaki ilişkinin Dionysos kültünden önce başladığını düşündürtmüştür.[92] Bu vazolarda Silenoslar ve Nympheler, Aphrodite'ye Övgü'de betimlendikleri gibi yakın bir ilişki içinde dans ederken, öpüşürken ve kol kola yürürken tasvir edilmişlerdir. Silenoslar ve Nymphelerin Dionysos ile bağlantılı olarak karşımıza çıktığı ilk tasvir, MÖ 570 / 560 yıllarına tarihlenen François Vazosundaki, Hephaistos'un dönüşü sahnesidir. Bu tarihten itibaren, Silenosların ve Nymphelerin panter derisi giysi, thyrsos, sarmaşık tacı, yılan gibi Dionysos'a özgü atribülerle betimlenmeye başladıkları gözlemlenmektedir. Bu sebeple Silenosların yanındaki kadınlar çoğu zaman Mainas olarak tanımlanmıştır. Mainaslar Euripides'in Bakkhai oyununa göre Dionysos'un kültünü kabul etmeyip, tanrı tarafından delilikle cezalandırılan ve kültü zorla kabul ettirilmiş olan Thebaili kadınlardır. Daha sonra ise tanrı onuruna kutlanan festivallerin kadın katılımcılarına verilen isimdir. Ne mitolojide ne de antik yazında Silenoslarla ilgileri yoktur. Bu sebepten dolayı, Silenoslar ve Dionysos'un yanında yer alan kadınların Nympheler olarak tanımlanmaları daha doğru olabilir.[93]

Nympheler ve Apollon

Zeus ile Leto'nun oğlu olan Apollon da Nympheler tarafından büyütülmüş bir tanrıdır. Zeus'un çocukları olan, Thriler adında Parnassos'lu üç Nymphe tarafından yetiştirilen Apollon'a, bu Nympheler küçük çakıl taşlarından yararlanarak kehanette bulunma sanatını öğretmişlerdir. Apollon'un kehanet ve kahinlerin koruyucu tanrısı olma özelliği dışında, hastalıkları iyileştirici gücü de bulunmaktadır. Bu özelliği de şifa veren tanrıçalar olarak görülen Nymphelerle paraleldir.

Apollon'un da tıpkı diğer tanrılar gibi Nymphelerle ilişkileri ve bu ilişkilerden doğan çocukları olmuştur. Bu Nymphelerin bazıları Akakalis, Aithousa, Korykia, Melaina, Melia, Okyrhoe, Oureia, Sinope, Stilbe ve Styllis'tir. Bu aşk ilişkilerine dair en bilinen mythos Daphne mythosudur. Thessalia'daki Peneos ırmağının ya da Arkadia'daki Ladon ırmağının Naiası olan Daphne, Apollon'un aşkını geri çevirip ondan kurtulmak için bir defne ağacına dönüşmüştür. Nymphe Daphne'nin ağacının dalları Apollon'un başını süslemekte ya da elinde taşınmaktadır.[94]

Mitolojide Nympheler dışında Apollon'un etrafında sıklıkla tasvir edilen bir diğer grup ise Mousalardır. Zeus ile Mnemosyne'nin bu dokuz kızı, bütün Olymposluları

[92] **A.e.,** s.94.
[93] Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz: Guy Hedreen, " Silens, Nymphs and Maenads", **JHS 114**, 1994, s. 47-69.
[94] Ov. **Met.** 1, 452.

müzikleriyle ve korolarıyla neşelendiren tanrısal şarkıcılar olmakla kalmaz, tarih, matematik ve astronomi gibi bilimleri de yönetirler.[95] Alkman'ın bir fragmanında[96], müziği Apollon'a Mousaların öğrettiği aktarılır. Mousalar ayrıca Apollon ile birlikte Olymposlu tanrıların şölenlerini, müzikleri ve şarkılarıyla renklendirirler. Homeros, Ilias 1.600 vd. " *Şölen böylece sürdü sabaha dek. Ne eşit paylı şölenden yakındı bir tek kişi, ne Apollon'un elindeki güzel çalgıdan, ne de Mousaların karşılıklı söyledikleri şarkılardan."* dizeleriyle tanrıların şölenini tasvir etmektedir. Nympheler de Apollon'un alayında tanrının yaptığı müzikle dans edip şarkı söyleyen tanrıçalar olarak tasvir edilmişlerdir. Bu nedenle bazı kontekslerde Nymphelere Mousaların özelliklerinin yüklendiği ve ikonografik olarak Nymphelerin Mousalar gibi müzik aletleriyle tasvir edildiği görülür (Bkz: Lykia adak kabartmaları).

Nympheler ve Hermes

Tanrıların habercisi Hermes, Zeus ile Pleaidlar'ın en genci Maia'nın oğludur. Nymphe Maia, Hermes'i Arkadia'nın güneyindeki Kyllene dağında bir mağarada doğurmuştur. Doğduğu zaman Kyllene dağının eteklerindeki Trikrena kaynağının kutsal sularında, bu kaynağın Nympheleri tarafından yıkanmıştır.[97]

Hermes haberci tanrı, ticaret ve hırsızlık tanrısı olmasının yanında, kırsal hayatla ilgili olan çobanların ve sürülerin de koruyucusudur. Bu bağlamda Nymphelerle de yakından ilişkilidir. Homeros, Odysseia 14. 413 vd. çoban Eumaios'un Hermes ve Nymphelere yakararak, konuğu Odysseus onuruna kurban kestiğini aktarır: *" Şöyle seslendi arkadaşlarına tanrısal çoban: 'Getirin şuraya en iyisini domuzlarımızın, kurban edeyim onu şu uzaktan gelen konuğuma…' Etleri böylece bölüp ayırdı yedi paya, birini Nymphelere ve Zeus'un oğlu Hermes'e adadı, yakara yakara."*

Mitolojide Hermes aynı zamanda lyra ve flüt gibi müzik aletlerinin mucidi olarak da karşımıza çıkar. İlk lyrayı kaplumbağa kabuğundan yapmış ve Apollon'a vermiştir. Kaplumbağanın onun kutsal hayvanı olmasının ilk sebebi budur, diğer bir sebep ise Zeus ile Hera'nın düğününe katılmayı reddeden Oreias Khelone'yi, kaplumbağaya dönüştürmüş olmasıdır. Flütü ise Apollon'dan çaldığı sürüleri güderken müzik yapmak için icat etmiştir. Apollon bu yeni müzik aletini ondan satın almak isteyince, karşılığında yine atribüsü olan, Admetos'un sürülerinini güderken kullandığı altın değneği (kerykeion-caduceus) ve kehanet gücünü öğrenmeyi istemiştir. Apollon da ona kendisini büyüten, küçük çakıl taşlarından

[95] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, s. 519.
[96] Alkman, **Fr.**40.
[97] Paus. 8, 16, 1.

yararlanarak kehanette bulunma sanatının mucitleri, Parnassos'lu üç Nymphe olan Thriaları Hermes' vermiştir. Hermes tıpkı Apollon gibi kehanet yeteneğini bu üç Nympheden öğrenmiştir.

Nymphelerin Hermes, Pan ve Apollon gibi kırsal nitelikli tanrılarla olan ilişkileri Dionysos ile olan ilişkilerinden farklıdır. Dionysos'un sütanneleri, daha sonra ise kültünü kabul edip alayında yer alan Nympheler, Dionysos ile değil Satyroslarla beraber olurlar. Kırsal nitelikli tanrılarda bu durumun tam tersi görülür. Bilinen en eski yazılı kaynaklardan olan Aphrodite'ye Övgü'de[98], Nymphelerin Argos'un keskin gözlü katili olarak nitelenen Hermes ile mağaralarda birleştikleri aktarılmaktadır. Hermes ile Nymphelerin birleşmesinden birçok Oreias dünyaya gelmiştir. Pastoral ve bukolik şiirin yaratıcısı Daphnis, Hermes ile Sicilya'lı bir Nymphenin oğludur. Samothrake'nin ilk kralı Saon, Hermes ile Nymphe Rhene'nin; Latium'a giderek Roma'nın Romulus tarafından kurulmasından önce Palatium tepesi üzerinde yer alan Pallantium köyünü kuran Arkadialı Euandros ise Hermes ve Ladon ırmağının Nymphesi Telpousa'nın oğludur. Hermes ve Nymphelerin birleşmeleri ve birçok çocuk doğurmaları, aynı zamanda vahşi doğanın bereketini de simgelemektedir.

Nymphelerin Hermes'le olan ilişkileri, tıpkı Apollon ve Pan gibi diğer kırsal nitelikli tanrılarla olduğu gibi tanrısal müzik ve dans etrafında şekillenir. Mitolojide Hermes'in etrafında veya Hermes'in önderliğinde dans eden Nympheler, ikonografiye de yansımıştır. Özellikle Yunanistan'da Nymphe kutsal alanlarında ele geçen birçok kabartmada, Hermes'in arkasından dans ederek ilerleyen Nympheler görülmektedir (Bkz. Nymphe Betimlerinin İkonografisi).

Nympheler ve Pan

Mitolojide ve ikonografide, Nymphelerin en sıkı ilişkili olduğu karışık varlık tanrı Pan'dır. Çobanların ve sürülerin tanrısı Arkadialı Pan, yarısı insan, yarısı keçi, boynuzlu ve sivri kulaklı bir tanrıdır. İçinde rol oynadığı efsaneler genelde geç dönemlere aittir. Hellenistik Dönem şairlerinın kır hayatına dair kısa şiirleri olan eidyllionlarda[99] başrolü oynayan pitoresk bir tanrıdır.

Pan, Nymphelerle beraber dağların sivri doruklarında, ırmakların kenarında, gölgelik korularda, ormanlarda yaşar [100] ve Nymphelerin dansına, elinde bir çoban sopası

[98]Hom. **Aphrodite'ye övgü,** 25.
[99] Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 107.
[100] Hom. **Pan'a Övgü**, 6,7.

ile (Λᾶγωβόλον) önderlik eder. Mitolojide Nymphelerin Pan ile olan ilişkisi daha çok erotiktir. Hatta Yunan düşüncesine göre eğer bir gelin bakire değilse, tanrı Pan'a yenik düşmüştür.[101] Keçi tanrı arzuladığı Nymphelerin peşinden koşarak onları yakalamaya çalışır ve çoğunlukla da başarısız olur. Tanrının atribüleri, lagobolon dışıda, syrinks (pan flütü) ve elinde taşıdığı bir çam dalıdır. Bunların her ikisinin de Nymphelerle bağlantısı vardır. Nymphe Pitys, tanrı Pan'dan ancak bir çam ağacına dönüşerek kurtulabilmiştir. Syrinks ise mitolojide Arkadialı bir Hamadryadın adıdır. Artemis'in alayında yer alan bu Nympheye tanrı Pan aşık olmuştur. Tanrının aşkına karşılık vermeyen ve ondan kaçan Syrinks, Pan'dan kurtulmak için kendi isteğiyle Ladon ırmağı kıyısında bir kamışa dönüşmüştür. Rüzgarın etkisiyle kamışlardan ses çıktığını fark eden Pan, bu kamışları birleştirerek bir müzik aleti meydana getirmiş ve Nymphenin anısına buna Syrinks adını vermiştir. Syrinks özellikle çobanlar tarafından sıklıkla kullanılan ve çobanların tanrısı Pan ile bütünleşmiş bir çalgıdır. Pan'a Övgü'de[102] tanrının Nympheleri kovalamayı bırakıp syrinksini çalmaya başladığı zaman, berrak sesli dağ Nymphelerinin çevik ayaklarıyla dans edip, pınarların başında şarkı söylemeye başladıkları aktarılır. Syrinksini çalan Pan'ın etrafında dans eden ve şarkı söyleyen Nympheler motifi hem mitolojide, hem antik yazında, hem de ikonografide sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

1.5 NYMPHELERİN İLİŞKİLİ OLDUĞU TANRIÇALAR

Antik Yunan dünyasında, yaşam alanı, erkeklerin aksine, tamamen ev (oikos) ile sınırlı olan kadının hayatı çocukluktan genç kızlığa, evlilikten doğum yapmaya uzanan bir dizi aşamadan ibarettir. Doğumlarından itibaren bir eş ve anne adayı olarak görülen kız çocuklarının hayatlarındaki önemli ilk aşama genç kızlığa geçişleridir. Genç kızların koruyucu tanrıçaları olan Persephone, Artemis ve Athena'ya adaklar sunularak gerçekleşen törenler çocukluktan genç kızlığa ve bir eş olma yoluna girmeyi sembolize eder. Demeter'in kızı Persephone anne ile kız arasındaki ilişkiyi simgeler ve Persephone'ye adaklar sunulması kızın çocukluktan çıkıp evlilik çağına geldiğinin habercisidir.[103] Atina'nın 38 km batısındaki Brauron kentinde genç kızların koruyucusu, çocukların doğumu ve gelişimiyle ilgili tutulan Artemis adına düzenlenen Arkteia festivaliyle, kız çocuklar tanrıçaya adaklar sunarak genç

[101]Charles M. Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, New York University, 1985, s.18.
[102] Hom**. Pan'a Övgü**, 6, 7.
[103] Ayşe Gül Akalın, **"**Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı", **Tarih Araştırmaları Dergisi 33**, Ankara, 2003, s. 40.

kızlığa adımlarını atarlar.[104] Atina'da kentin baş tanrıçası Athena adına düzenlenen Panathenaia şenliklerinde, genç kızlar çocukluk elbiselerini ve altın takılarını çıkartırlar yeni kıyafetlerini giyerler. Bunun devamında yapılan törenle kutsal alandaki Athena heykeline dokunan kızlar, peplos ve diğer kadınların diktiği giysileri bu tanrıçaya giydirirler. Bu ritüel çocukluktan genç kızlığa ve bir eş olma yoluna girmeyi sembolize eder.[105]

Kadınların yaşamında diğer önemli aşamalar evlilik ve doğumdur. Evlilik toplumsal açıdan kadınların statüsünde önemli ve radikal bir değişikliktir. Böyle olmasının en önemli nedeni kadınların ilerideki potansiyel erkek vatandaş nüfusunun üreticileri olarak kabul edilmeleridir.[106] Evlilik töreni, içlerinde en önemlisi olan düğün öncesi yıkanmayı içeren bir çok ritüel sonucu gerçekleşir. Evliliğe adım atmış yetişkin kadınlar bereket tanrıçası Demeter, evlilik tanrıçası Hera ve kadın cinselliğini temsil eden Aphrodite'nin himayesi altındadırlar.[107] İlk çocuğun doğumuyla ise kadının genç kızdan (kore) geline (nymphe), gelinden eş ve anneliğe (gyne / mater) olan dönüşümü gerçekleşir ve kadın toplumun kendisinden beklediği görevi başarıyla tamamlar.

Nympheler birçok açıdan kadınların bu yaşam döngüsünü sembolize eden özelliklere sahiptir. Bu bağlamda hem mitoloji hem de kült özellikleri bakımından yukarıda adı geçen birçok tanrıçayla ilişkilidirler.

Nympheler ve Artemis

Mitolojide av tanrıçası, vahşi hayatın ve vahşi hayvanların koruyucusu olduğu kadar genç kızların koruyucusu, çocukların doğumu ve gelişimiyle de ilgili tutulan tanrıça Artemis'e, kendisi gibi genç ve bakire kızlar olan Nympheler eşlik etmektedir. Hem Artemis'in hem de Nymphelerin ortak özellikleri olan vahşi doğaya ve hayvanlara hakimiyet, dağlarda ve ormanlarda avlanma, dans etme, gençlik ve güzellik gibi kavramlar bu eşleşmeyi doğal kılan sebeplerdendir. Artemis'in yanında yer alan Nympheler en erken Homeros'un Odysseia destanında, şu dizelerde karşımıza çıkmaktadır: " … *Artemis elinde oku, oradan oraya koşarsa nasıl, koca Taygetos ya da Erymanthos Dağları boyunca, yabandomuzları hızlı geyikleri kovalar sevinir, Nympheler Kalkanlı Zeus'un kızları, sıçrar durur kırlarda onunla birlikte, bir hoş olur yüreği Leto'nun, Artemis başıyla, alnıyla geçer hepsini, bütün güzeller içinde belli olur bir bakışta…"*[108] Homeros'un Artemis ve yanındaki Nymphelerle

[104] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 100.
[105] Akalın, **Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı**, s. 40.
[106] **A.e.,** 25.
[107] **Ae**,, 25.
[108] Hom. **Od.** 6, 102- 109.

Nausikaa'nın güzelliğini karşılaştırmak için yaptığı tanımlamanın benzerini, Rhodoslu Apollonios[109] tarafından Medeia'nın güzelliğinin, Vergilius[110] tarafından da Dido'nun güzelliğinin anlatıldığı dizelerde görmek mümkündür.

Hellenistik Döneme kadar Yunan edebiyatında, Homeros dışında, Artemis ve Nymphelerin beraber betimlendiği başka bir örnek bulunmamaktadır. Hesiodos'ta, Homerik hymnoslarda ve Pindaros gibi lirik şairlerin eserlerinde hem Artemis'ten hem de Nymphelerden sıklıkla bahsedilmesine rağmen, Nympheler daha çok Dionysos, Aphrodite, Hermes ve Pan gibi tanrıların alaylarında yer alırlar.[111]

Hellenistik ve Roma Dönemi yazarlarının eserlerinde Nympheler, Artemis'in baş hizmetçileri konumundadırlar. Rhodoslu Apollonius Argonautika'da[112] Artemis'in alayındaki Nymphelerin gece olunca tanrıça onuruna şarkılar söyleyip dans ettiklerinden bahseder. Kallimakhos'un Artemis hymnosunda[113] Tanrıça Artemis, korosunda yer almaları, avcı çizmelerinin ve köpeklerinin bakımını sağlamaları için Okeanos'tan dokuz yaşında altmış kızını vermesini ister. Aynı örnek Ovidius, Metamporphoses 3.138'de de karşımıza çıkar. Avdan dönen Artemis, yardımcıları Nymphelerin yaşadıkları mağaraya gelir. Mızrağını, sadağını ve okunu Nymphelere emanet eder, diğerleri de onun soyunmasına ve saçlarını toplamasına yardım ederler. Nephele, Hyale, Rhanis, Phiale ve Psekas isimli beş Nymphe de tanrıçanın başından aşağıya sular dökerek onu yıkarlar.

Nympheler tanrıçanın hizmetkarları olmalarının dışında, onunla beraber avlanan av arkadaşlarıdır. Ovidius, Fasti 2.155'te, Artemis'in Hamadryas Nympheleri ile avlandığından ve av bittikten sonra beraber gölde yıkandıklarından bahseder. Artemis'in Nymphelerle beraber bir su kaynağında yıkanma motifi mitolojide birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Su kaynakları hem Artemis hem de Nympheler için kutsal yerlerdir. Buralarda yıkanan tanrıçaları gören ölümlüler, tanrısal bir olaya tanıklık ettikleri için Aktaion mythosunda olduğu gibi ölümle cezalandırılırlar. Buna bağlı olarak Artemis ve Nympheleri tarafından korunan genç kızların evlilik öncesi ve sonrası kaynaklarda veya buralardan temin edilmiş su içinde yıkanmaları önemli bir ritüeldir.

Nymphelerin Artemis'in tanrısal hizmetkarları olmalarının yanı sıra, tanrıça ile beraber tasvir edilmelerinin diğer bir nedeni de Artemis'in korumasında olan evlenecek yaşa gelmiş Yunan genç kızların mitolojik yansımaları olmalarıdır. Mitolojide Artemis'in

---

[109] Apoll. Rhod. 3, 882.
[110] Vergilius, **Aeneid: Aeneas**, Çev. İ.Z.Eyüboğlu, Payel Yayınları, İstanbul, 1995, 1.499.
[111] Larsson, **Greek Nymphs**, s.107.
[112] Apoll. Rhod. 1, 1, 225.
[113] Homeric hymn to Demeter**,** 415**, (Demeter'e övgü)**.

alayındaki Nymphelerin tanrılarla veya ölümlülerle birleştikleri için cezalandırdığı hikayeler bulunmaktadır. Bunlardan en bilinenleri Nymphe Ethemea ve Nymphe Kallisto'nun hikayelerdir. Ethemea evlenmek için Artemis'in maiyetinden ayrıldığı zaman Artemis onu oklarıyla vurup öldürülmüştür. Yine Artemis ile beraber dağlarda avlanan bir Nymphe olan Kallisto da bekaret yeminini bozup Zeus ile birleştiği için Artemis tarafından bir ayıya dönüştürülerek cezalandırılmıştır. Mythoslardaki ana motif, tanrıçanın genç ve bakire kızların koruyucusu olmasıyla özdeşleşmektedir.

Kültsel anlamda Artemis ve Nymphelerin ilişkisi tıpkı erken Yunan edebiyatında olduğu gibi kısıtlıdır. Artemis ve Nympheler kültsel anlamda ormanlar, göller, sıcak su kaynakları gibi özellikleri paylaşsalar da, aynı kült alanlarını paylaştıkları nadirdir. Tanrıçaların Yunanistan'da sadece Lakedaimonia'daki Karyai[114] ve Elis yakınlarındaki Letrinoi'da[115] ortak kutsal alanları vardır. Lykia Bölgesi'nde ise Letoon dini merkezinde Nympheler, Artemis, Leto ve Apollon ile beraber ortak tapım görmüşlerdir (bkz. Lykia'da Nymphe Mitolojisi ve Kültü).

Nympheler ve Persephone

Demeter'in kızı, ölüler dünyasının kraliçesi Persephone (Kore) ile ilgili en bilinen mythos, Persephone'nin Hades tarafından kaçırılma mythosudur. Nympheler bu mythosta Persephone'nin yanında oyun arkadaşları olarak karşımıza çıkarlar. Demeter'e övgü 415'te Persephone ile beraber olan Okeanidler; Leukippe, Phaino, Elektra, Ianthe, Melita, Iakhe, Rhodeia, Kallirhoe, Melobosis, Tykhe, Okyrhoe, Khyrseis, Ianeira, Akaste, Admete, Rhodope, Plouto, Kalypso, Styks, Ourania, Glauksaura'dır.

Mythosun bundan sonraki bölümleri Demeter'in kızını aramak için bütün Yunanistan'ı dolaşması ile ilgilidir. Apollodoros'un[116] bir fragmanına göre Persephone'nin kaçırılmadan önce çiçeklerini doldurduğu sepetini Nymphelere emanet eden tanrıça, dokuz gün dokuz gece elinde meşale ile yeryüzünde dolaşıp durur. Kızını aramak için Paros adasına geldiğinde kral Melissos ve altmış kızı tarafından karşılanır. Bu kızların Nymphe mi yoksa ölümlü mü oldukları kesin değildir fakat Demeter bu kızlara Persephone tarafından dokunmuş elbiseleri

[114] Karyai kutsal alanı için bkz: Paus. 3, 10, 7, Larsson, **Greek Nymphs**, s.108; Claude Calame, **Choruses of Young Women in Ancient Greece**: **Their Morphology, Religious Role and Social Functions**, Rowman & Littlefield, Londra, 1997, s.149; S.G.Coll, " Landscapes of Artemis", **The Classical World 93, The Organization of Space in Antiquity**, 2000, s. 471- 481.
[115] Letrinoi kutsal alanı için bkz: Paus. 5, 14, 5; Larsson, **Greek Nymphs,** s.108.
[116] Atina'lı Apollodorus, Fragments, **FGrHist**, 2B, 244.

bağışlayarak onlara mysterionlarını öğretir. Bu sebeple Demeter kültü ile bağlantılı Thesmophoria ritüellerindeki kadınlar da Melissai olarak adlandırılır.[117]

Persephone'nin Nymphelerle ilişkili diğer mythosu Naias Minthe ile olan mythosudur. Persephone'nin kocası Hades ile birleşen bu Nymphe, Persephone tarafından nane bitkisine dönüştürülmüştür.[118] Bu mythosta görülen, kocasının beraber olduğu Nympheleri cezalandırma motifi Hera ve Nymphelerle ilişkili olan mythoslarda da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Persephone ve Nymphelerle ilişkili mythoslara sıklıkla rastlanmasa da, Persephone kültünün yaygın olarak görüldüğü İtalya ve Sicilya'da Nymphelerin tanrıça ile beraber onurlandırıldıkları bilinmektedir[119].

Nympheler ve Hera

Nympheler Kronos ve Rheia'nın kızı, Zeus'un kızkardeşi ve üçüncü meşru eşi olan Hera'nın yanında, ona çocukluğunda bakan, maiyetinde yer alan ve simgeledikleri ortak özellikleri sayesinde kültünü paylaşan tanrıçalar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Diğer birçok tanrısal çocuk gibi, Hera da çocukluğunda Nympheler tarafından büyütülmüştür. Argos'taki Asterion ırmağının Naiasları olan Euboia, Prosymna ve Akraia tanrıçaya sütannelik yapmışlardır. Pausanias, Periegesis tes Hellados adlı eserinde Mykenai'a 15 stadion uzaklıkta yer alan Euboia tepesinde bir Hera tapınağı olduğunu, Euboia tepesinin karşısında Akraia adı verilen bir tepenin bulunduğunu ve Hera tapınağının üzerinde kurulduğu alanın Prosymna olarak adlandırıldığını söylemektedir.[120]

Hera mitolojide veya ikonografide Artemis gibi bir Nymphe alayıyla tasvir edilmemekle beraber, daha çok "şöhret" personifikasyonu olan Okeanid Nymphe Klymene ile beraber karşımıza çıkmaktadır. İkonografide genelde Paris'in Yargısı sahnesinde Hera'nın yanında duran bu Nymphe, büyük ihtimalle Hera'nın Paris'e sunduğu hükümdarlığın gücünü ve ününü sembolize etmektedir.

Mitolojide Hera'nın öfkesinde dair mythoslar sayılamayacak kadar çoktur. Hera bu ünlü öfkesini çoğunlukla kocası Zeus ile birlikte olan Nymphelere ve onların çocuklarına yöneltmiştir. Inakhos ırmağının Naiası, Zeus'un Hera'dan korumak için beyaz bir ineğe dönüştürdüğü Io'ya bir sinek musallat ederek, onun Yunanistan'dan Mısır'a kadar kaçmasına sebep olmuş; Zeus'tan bir çocuk doğuran Nymphe Othreis'i, çocuğunu ormana bırakmaya

[117].Larsson, **Greek Nymphs**, s.181.
[118] Ov. **Met.** 10, 729.
[119] Larsson, **Greek Nymphs**, s.212.
[120] Paus. 2,17, 1- 2.

zorlamış; kocasının çapkınlıkları sırasında kendisiyle durmadan konuşup, tanrıçayı oyalamaya çalışan Oreias Nymphesi Ekho'yu cezalandırmıştır.

Tanrıça Hera göklerin hakimesi ve Olymposluların kraliçesi sıfatlarının yanında evliliğin, evli kadınların, doğurganlığın ve çocuk doğumlarının da koruyucu tanrıçasıdır. Bu bağlamda Hera ve Nympheler ortak bir etki alanını da paylaşmaktadırlar. Mythoslarda Zeus ile Hera'nın evliliğinin gerçekleştiği yer bazen Girit, bazen Ida dağı, bazen ise Hesperidler bahçesi olarak karşımıza çıkar. Diğer bir anlatım ise evliliğin Kithairon dağında gerçekleştiği yönündedir. Tanrıçanın Zeus ile evliliğini ve Nymphelerin bu evlilikteki rollerini anlatan mythosa göre Hera, evlilikten önce Zeus'a kızar ve Kithairon dağında saklanır. Onu geri getirmek için Zeus, adı Plataia veya Daidala olan tahta bir heykelle sahte bir evlilik töreni düzenler. Düğün şarkıları söylenir, Triton ırmağının Nympheleri tahta heykeli kutsal evlilik banyosu için getirdikleri sularla yıkarlar, giydirirler ve tören başlar. Düğün haberini alan Hera Kithairon dağından inerek, tahta heykelin üzerindeki elbiseleri yırtar. Gerçeği anlayarak Zeus'un yanında düğün töreninde yerini alır ve tahta heykelin de yakılmasını emreder. Bu mythosta Nympheler düğün töreninde kutsal evlilik banyosunun hazırlayıcıları ve gelinin yardımcıları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Boiotia'da Hera adına düzenlenen Daidala festivali de bu mythosa dayanmaktadır.[121] Kithairon'da Hera'nın nedimeleri olan Nympheler için Hera kültü ile bağlantılı bir Nymphe kültü de bulunmaktadır.[122]

Hera ve Nymphelerin evlilik tanrıçaları olarak kutsandıkları, çoğu Peloponnesos kökenli birçok mythos vardır. Hera Argos'lu genç kızlara bir rahibe kılığında yaklaşarak, onlardan evliliğin koruyucuları ve doğurganlık tanrıçaları olan Inakhos ırmağının Nymphelerine sunularda bulunmalarını ister. Hera ve Nymphelerin yer aldığı diğer mythos ise Proitos kızlarının hikayesidir. Buna göre Hera'yı küçümseyerek evlenmeyi reddettikleri için kızlar nefret uyandıran bir cilt hastalığı ile cezalandırılırlar. Bir diğer tradisyona göre cezaları Dionysos ile ilişkili Mainaslar gibi delilik olmuştur ve delilikten kahin Melampous sayesinde kurtulmuşlardır. Bu kızlar Elis'teki Anigros Nymphelerinin şifalı kaynağında yıkanarak arınmışlar ve eski hallerinde dönmüşlerdir.[123] Proitos kızlarının yıkanmaları bir arınma ritüeli olarak Nymphelerin sağaltıcı özelliklerine bir vurgu yapmasının yanı sıra, onları Hera ile uzlaştıran evlilik öncesi kutsal yıkanmayı ve Nymphelerin bu konudaki rollerini de sembolize etmektedir.

---

[121] Boiotia'da kutlanan Daidala festivalinde tahta bir heykel veya levha gelin gibi giydirilir, nedimelerle birlikte bir at arabasına bindirilerek, Asopos ırmağına götürülürdü. Burada yıkanan heykel Kithairon dağına götürülerek Boiotialı şehirlerden gelen diğer adak eşyaları ile beraber yakılırdı. Festival ismini "daidala" adı verilen ahşap heykellerden almaktadır.

[122] Erika Simon, " Hera und die Nymphen: Ein Böotischer Polos in Stockhom", **RA 1972**, s. 205- 220.

[123] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 115.

Nympheler ve Aphrodite

Bazı tradisyonlara göre Zeus ile Dione'nin kızı olan, bazılarına göre ise Ouranos'un kesilen cinsel organından doğan güzellik, aşk ve cinsellik tanrıçası Aphrodite'nin yanında Nympheler oğlu Aineias'ın sütnineleri ve Horalar, Kharitler gibi diğer tanrısal varlıklarla beraber Aphrodite'nin alayını oluşturan tanrıçalar olarak karşımıza çıkarlar.

Aphrodite'ye Övgü'de[124], Aphrodite Ankhises'ten olan oğlu Aineias'ı, Ida dağında yaşayan Nymphelere emanet ederek, onlardan oğlunun bakıcılığını üstlenmelerini ister. Ida dağı, buradan doğan birçok ırmağı ve kaynağı sayesinde, hem Aphrodite hem de onun maiyetindeki Nympheler için kutsal bir yuvadır. Troia savaşının başındaki Paris'in yargısını anlatan Kypria'da, Ida dağının Nymphelerini tanrıçanın alayında görürüz: *"ve güzel gülüşlü Aphrodite yardımcılarıyla çiçeklerden güzel kokulu çelenkler dokurlar. Başlarına parlak duvaklar örten Nympheler, Kharitler, Horalar ve Aphrodite bu taçlarla başlarını süslerler ve bol pınarlı Ida dağında güzel sesleriyle şarkılar söylerler…"*[125]

Aphrodite'nin alayında yer alan, onun süslenmesine ve yıkanmasına yardım eden Nympheler tıpkı Aphrodite gibi kadın cinselliğinin temsilcileridirler ve Aphrodite dışında hiçbir Olymposlu tanrıçanın yanında bu özellikleriyle yer almazlar. Artemis'in alayındaki onun gibi bakire ve iffetli Nymphelerin veya Hera'nın alayındaki evlilik ritüelleri ile ilişkili Nymphelerin aksine, Aphrodite'nin yardımcıları Pan ve Hermes gibi doğa tanrılarıyla ya da Satyroslar gibi vahşi doğa ile ilişkili varlıklara mağaralarda ve ormanlarda beraber olurlar. Bu özellikleriyle Dionysos alayındaki Nymphelerle daha yakından ilişkilidirler.

[124] Homeric hymn to Aphrodite, 5.92- 99, (Aphrodite'ye Övgü).
[125]Kypria, **EGF**, fr. 5: " ἥ δὲ σὺν ἀμφιπόλοισι φιλομμειδὴς ᾽Αφροδίτη πλεξάμεναι στεφάνους εὐώδεας ἄνθεα γαίης, ἄν εφαλαῖσιν ἔθεντο θεαὶ λιπαροκρήδεμνοι, κνύμφαι και χάριτες, ἅμα δὲ χρυσή Αφροδίτη, καλὸν ἀειδουσαι κατ᾽ὄρος πολυπιδάκου ῞Ιδης."

2. Nymphe İkonografisi

Nympheler, eski Yunan ve Roma sanatında vazo resminden sikkeye, heykellerden mozaik ve duvar resimlerine kadar çok çeşitli eserler üzerinde ya tek başlarına ya da tanrı ve tanrıçalarla beraber sıklıkla betimlenmişlerdir. Bu betimler konularına göre dans eden, alaya katılan, çocuk taşıyan (kourotrophos) ve su ile ilişkili tasvirler başlıkları altında incelenebilir.

2.1. Dans eden

Antik yazında ve mitolojide sıklıkla karşımıza çıkan ve Nymphelerle en fazla bağdaştırılan özellik olan "dans", hem Yunan hem de Roma sanatında sevilerek işlenmiş bir motiftir. Halka şeklinde veya yan yana dizilerek önündekinin himationundan ya da elinden tutarak dans eden Nympheler, çeşitli sanat eserleri üzerinde ya tek başlarına, ya Pan ve Hermes gibi tanrılarla ya da Satyroslarla betimlenirler.

MÖ 6. yy'dan itibaren vazo resimleri ve figürinler dans eden Nymphe tasvirlerine ilk örnekleri vermeye başlar. Bu erken tasvirlerde genelde bir Nymphe ile Pan'ın ya da bir Satyrosun çift halinde yaptıkları dans gösterilmektedir.[126] Örneğin MÖ 580 yılına tarihlenen siyah figürlü bir dinos üzerinde, birbirlerine ellerini uzatmış karşılıklı dans eden bir Satyros ve Nymphe yer alır **(Lev. 1, Res. 1).** MÖ 510 yılına tarihlenen siyah figürlü bir Attika amphorası ise, Pan ve bir Nympheyi dans ederken betimleyen en erken örneklerden biridir **(Lev. 1, Res. 2)**. Sahnede, syrinks çalan Pan'ın yanında sağ elinde krotala çalarak dans eden bir Nymphe betimi vardır. Her iki tasvirdeki ortak özellik Nymphelerin dans ederken krotala çalmaları ve bir kollarını yukarıya doğru kaldırmalarıdır.

MÖ 5.yy'da ise sahnelerdeki figür sayılarında bir artış olduğu görülmektedir.[127] MÖ 5. yy'a tarihlenen siyah figürlü bir Khalkidike krateri üstünde birbirleriyle dans eden yedi Satyros ve beş Nymphe betimi görülmektedir **(Lev. 2, Res. 3- 6).** Attika bölgesinde, Delphoi şehrinin kurulduğu Parnassos dağının eteklerinde yer alan ve Nymphe kültünün önemli merkezlerinden olan Korkyra mağarasında ele geçmiş pişmiş toprak figürinde ise syrinks çalan Pan'ın etrafında halka oluşturarak dans eden Nympheler betimlenmiştir **(Lev. 3, Res. 7).** MÖ 450 yılına tarihlenen bu figürin halka dansının en erken örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir[128].

MÖ 5. yy'ın son çeyreğinde özellikle Attika ve çevresinde adak kabartmaları ve mezar stellerinin üretiminde bir artış görülmeye başlamıştır. MÖ 4. yy bu eserlerin en yoğun

[126] Monique Tisserant, Gérard Siebert "Nymphai", **LIMC VI**, Zürih, Artemis Verlag, s. S. 899.
[127] **A.e.,** s. 899.
[128] J. Larsson, **Greek Nymphs**, s. 237.

görüldüğü dönemdir. MÖ 317 yılında Phaleron'lu Demetrios lüks yasağını çıkardığı zaman, mezar stellerinin üretimi aniden kesilse de, adak kabartmaları MÖ 300 yılına kadar varlıklarını sürdürmüştür. Adak kabartmaları üretiminin MÖ 5. yy'dan itibaren ivme kazanması birçok etkene bağlıdır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz bir önceki yüzyıldan itibaren planlanan büyük inşaat faaliyetleri ve buna bağlı olarak binaları süsleme isteğidir. Anıtsal mimari faaliyetleri tamamlandığı zaman, burada taş yontma sanatını öğrenmiş olan ustalar, büyük ihtimalle adak kabartmaları ve mezar stelleri üretmeye yoğunlaşmış olmalıdırlar. Büyük inşaat faaliyetlerinden arta kalan inşaat artığı taş levhalar da bu şekilde değerlendirilmiş olabilir. Aynı dönemde dini eğilimler de değişmeye başlamış, insanlar daha çok günlük yaşamın kaygılarına hitap eden tanrı ve tanrıçalara yönelmişlerdir. Bu eğilime bağlı olarak adak kabartmaları üzerinde en çok Asklepios, Hygieia, Artemis, Pan, Demeter, Kore ve Nymphe betimleri görülür[129]. Adak kabartmalarında Nympheler ile birlikte Hermes, Pan, Akheloos gibi tanrıların yanında kabartmayı adayanların betimlerine de sıklıkla rastlanılır. Bu kabartmalardaki[130] Nymphe betimlerini iki grupta toplamak mümkündür: dans ve aşağıda ele alınacak prosesyon. Kabartmalarda Nympheler genelde sola doğru dans ederken betimlenmiştir. Figürler ya el ele tutuşurlar, ya birbirlerinin bileklerinden kavrarlar ya da bir öncekinin himationunu tutarlar.

Attik Nymphe kabartmalarında dans eden Nymphelerin betimlendiği en erken eser MÖ 400 yılına tarihlenmektedir ve literatüre Quirinalis Kabartması ismiyle geçmiştir[131] **(Lev. 4, Res. 8).** Kabartmanın sol kenarında diğer figürlerden daha küçük tasvir edilmiş sakallı bir erkek vardır. Himation giyimli olan bu figür, yukarıya kaldırdığı sağ elinde, adak eşyası olarak vazo resimlerinde sıklıkla tasvir edilen bir dal veya kurdele tutuyor olabilir. Bu figür adağı sunan kişi olarak tanımlanmaktadır[132]. Onun önünde dansı yöneten, petasos ve khlamys giyimli Hermes yer alır. Tanrı ani bir hareketle sağa dönmüş gibi betimlenmiştir; belden yukarısı ve başı cepheden tasvir edilirken, bacakları profilden gösterilmiştir. Hermes'in arkasından el ele tutuşarak dans eden üç Nymphe gelmektedir. İlk Nymphe tamamen profilden betimlenmiştir ve başını hafifçe öne doğru eğerek yere bakmaktadır. Diyagonal yivlerle belirtilmiş uzun kollu bir khiton ve himation giymekte olan figürün sol elini Hermes sağ elini ise arkasındaki Nymphe tutmaktadır. İkinci figürün duruşu neredeyse

[129] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 264.
[130] Bu adak kabartmaları C.M.Edwards'ın " Greek Votive Reliefs to Nymphs and to Pan" başlıklı doktora tezinde kapsamlı ve detaylı olarak incelenmiştir. Sayıca oldukça fazla olan bu kabartmaların hepsine bu araştırmada değinmek mümkün olmadığı için ikonografik yönden farklılık gösteren örnekler seçilmiş ve aktarılmıştır. Detaylı bilgi için Bkz.: Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs,** 1985.
[131] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs,** s. 50.
[132] **A.e.,** s. 371.

Hermes'in duruşuyla aynıdır, sadece başını biraz daha sağa doğru eğmiştir. Üçüncü figürün başı korunagelmemiştir fakat gövdesi ve bacaklarından duruşunun ilk figür gibi olduğu anlaşılmaktadır. Sol eliyle öndekinin elinden tutarken, sağ eli arkasındadır. Nymphelerin arkasında başı insan, gövdesi boğa biçiminde ırmak tanrı Akheloos, onun üstündeki tahrip olmuş alanda ise tanrı Pan'ın bacakları vardır.

MÖ 4. yy sonuna kadar görülen bu kabartmalarda, işçilik ve üslupta küçük farklar olmasına rağmen ikonografik şema hep aynı kalmıştır. Furtwängler, Nymphe kabartmalarında sıkça tekrarlanan bu tipin daha erken dönemlere tarihlenen Kharitler kabartmalarının ardılları olduğunu öne sürmektedir[133]. Ona göre, değişim üç safhada gerçekleşmiştir: İlkinde Kharitler yalnız betimlenmektedir. İkinci safhada Kharitler Hermes önderliğinde ilerlemektedir. Üçüncüsünde ise Kharitler Nymphelere dönüşmüştür. Kharitler tasvirleri incelendiğinde, Roma Dönemi'nde sol ve sağdaki figürü önden, ortadaki figürü ise arkadan betimleyen tipik şemaya ulaşılmadan önce dahi, Arkaik Dönem'de ortadaki figürün diğer iki figürden duruş, hareket, atribü gibi özelliklerle ayrıldığı görülmektedir. Feubel[134] de Paros adasında bulunmuş ve MÖ 550 yılına tarihlenen Kharitler kabartmasında uygulanan şemanın, daha geç dönemdeki Nymphe kabartmalarını etkilediğini öne sürer. Günümüzde Münih Glyptotek müzesinde korunmakta olan bir kabartmada, sağ ellerini yukarıya kaldırarak dans eden üç figür yer alır; ilk ve üçüncü figür profilden betimlenirken ortadaki figür cepheden tasvir edilmiştir **(Lev. 4, Res. 9).** MÖ 500 yılına tarihlenen ve Atina Akropolis'inde ele geçen diğer bir kabartmada ise aulos çalan Hermes'i takip eden üç kadın ve en arkada bir çocuk figürü yer almaktadır **(Lev. 5, Res. 10).** Tamamen profilden tasvir edilen çocuk, genç bir nympholeptos (Nympholeptos için Bkz: Nymphe Kültünün Genel Özellikleri), adağı sunan kişinin tasviri ya da Nymphelerin kourotrophos özelliklerini vurgulamak için kabartmaya eklenen bir figür olabilir[135]. Belden yukarısı ve başları cepheden, bacakları ise profilden gösterilen, her biri bir önündekinin bileğini kavrayarak sola doğru dans eden üç kadın figürü ise araştırmacılar tarafından Kharitler, Nympheler, Aglauridler veya kutsal bir festivalde dans eden kadınlar olarak yorumlanmıştır[136]. Kabartma yazıtsız olduğu için figürlerin kimliklerini belirlemek zor olsa da Theseus Ressamı'na atfedilen[137] siyah figürlü skyphos üzerindeki sahne ile kabartmadaki sahnenin benzerliği bu konuda fikir verecek niteliktedir. MÖ 525- 500 yıllarına

[133] Adolf Furtwängler, " Die Chariten der Akropolis, **AthMitt 3,** 1878, s.181.
[134] Renate Feubel, **Die Attische Nymphenreliefs und ihre Vorbilder**, Heidelberg, 1935, s. 17.
[135] Larsson, Greek Nymphs, s. 262.
[136] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 262; Andrew Stewart, **Greek Sculpture: An Exploration**, Yale University Press, Londra, 1990, res. 162; John Boardman, **Yunan Heykeli Arkaik Dönem**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2001, s.186, s. 257; Elpis Mitropolou, **Attic Votive Reliefs of the 6th and 5th Centuries BC**, Pyli, Atina, 1990, s.22.
[137] John D.Beazley, **Paralipomena,** Clerendon Press, Oxford, 1971, s. 257.

tarihlenen skyphosun bir yüzünde aulos çalan Hermes'in arkasında dans eden dört Nymphe ve en sondaki Nympheyi elinden tutarak dans eden bir Satyros yer alır **(Lev. 5, Res. 11).** Arka yüzde ise lyra çalan Apollon ile aulos ve krotalon çalarak ona eşlik eden beş Mousa figürü betimlenmiştir Vazo ressamı, tanımlayıcı atribülerden yoksun iki kadın grubunu, birini Hermes diğerini ise Apollon ile betimleyerek ayırmayı tercih etmiş olmalıdır[138].

Dans eden kadın figürlerinin betimlendiği diğer bir kabartma ise Sokrates Kharitleri olarak adlandırılmaktadır. Pausanias, Pythia rahibesi tarafından bütün insanların en akıllısı olarak nitelendirilmiş Sokrates'in, Atina Akropolis'indeki Propylaion'a bir Kharitler kabartması yaptırdığını aktarır[139]. Studniczka, kabartmanın Pausanias'ın aktardığı gibi Sokrates isimli bir filozofun değil, Boiotia'lı bir heykeltıraşın eseri olduğunu öne sürer[140]. Vatikan'da Chiaramonti Müzesi'nde saklanan ve literatüre Chiaramonti Kabartması olarak geçmiş dans eden üç kadın figürünün yer aldığı kabartma, Propylaion'daki kabartmanın geç bir kopyası olarak yorumlanmaktadır[141] **(Lev. 6, Çiz. 1).** Kabartma tipik erken dönem Kharitler şemasını yansıtmaktadır: Ortadaki peplos giyimli ve cepheden, birinci ve üçüncü ise khiton, himation giyimli ve profilden tasvir edilmiş, el ele tutuşarak dans eden üç kadın figürü betimlenmiştir. Furtwängler[142] orijinalini MÖ 470 yılına tarihlerken, Ridgway[143] giysilerde ve saçlarda görülen arkaik, erken klasik ve klasik etkilerden dolayı orijinalinin MÖ geç 5.yy ile erken 4. yy'a tarihlendiğini söylemektedir. Her ne kadar tarihlendirilmesi tartışmalı olsa da, Chiaramonti Kabartması, arkaik kabartmalarla Geç Klasik Dönem kabartmaları arasında bağ kurması ve MÖ 5. yy kabartmalarında Arkaik Dönem şemalarının kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Nymphe kabartmalarının öncellerinin belirlenmesinde aynı şekilde önemli olan diğer bir kabartma ise, Horalar **(Lev. 6, Res. 12)** ve Kekrops'un kızları Aglauridlerin betimlendiği kabartmalardır **(Lev. 6, Res. 13).** 1903 yılında Floransa, Roma ve Münih'teki parçaları birleştirerek kabartmayı tümleyen Hauser, eseri MÖ 4. yy'ın 3. çeyreğine tarihleyerek Kephisodotos'a atfetmiştir [144]. Harrison ise kabartmanın ikonografik ve üslup özelliklerini inceleyerek, MÖ 420 yılına tarihlemiş ve Atina Agorası'nda yer alan Hephaisteion'a ait olduğunu söyleyerek, kabartmanın Alkamenes'in eseri olduğunu öne sürmüştür[145].

---

[138] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 263.
[139] Paus. 1, 22, 8.
[140] Franz Studniczka, **Kalamis: Ein Beitrag zur Griechischen Kunstgeschichte**, Leipzig, 1904, s. 40.
[141] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 263.
[142] Furtwängler, **AthMitt 3,** s.181-202.
[143] Brunild S. Ridgway, **The Severe Style in Greek Sculpture,** Princeton, 1970, s.114-121.
[144] Friedrich Hauser, "Disiecta Membra: Neuattischen Reliefs", **OJH 6**, 1903, s. 98-107.
[145] Evelyn B. Harrison, "Alkamenes' Sculptures for the Hephaisteion: Part II, The Base", **AJA 81**, 1977, s. 265-287.

Edwards[146], Harrison'un yorumunu doğru kabul ederek, en erken Nymphe kabartması olan Quirinalis Kabartmasında **(Lev. 4, Res. 8)** işlenen ikonografik şemanın doğrudan Horalar ve Aglauridlerden etkilendiğini belirtmektedir. Gerçekten de iki kabartma arasında ikonografik olarak büyük benzerlikler bulunur. Örneğin her iki kabartmadaki ilk figürler başlarını ağırbaşlı bir tavırla öne eğmekte ve dansa sol ayaklarıyla başlamaktadır. İkinci figürlerin neredeyse cepheden olan duruşları ve sol omuzlarının üzerinden atıp sağ göğüslerinin altında toplanan himationları aynıdır. Nymphe kabartmalarını yapan kişilerin Horalar ve Aglauridler şemasına aşina olup, detayları buradan kopya ettikleri anlaşılmaktadır.

Özetlemek gerekirse, en erken örneği MÖ 400 yılına tarihlenen Nymphe kabartmaları, MÖ 550 ve 470 yıllarına tarihlenen Kharitler ve MÖ 420 yılına tarihlenen Horalar-Aglauridler kabartmalarının ardıllarıdır. Nymphe kabartmaları bu öncellerin genel şemalarından, ikonografik özelliklerinden ve motiflerinden etkilenmiş fakat bu prototipleri tamamen kopyalamayarak farklı ikonografik özellikler ekleyip – adağı sunan kişinin kabartmada yer alması, Nymphelerin arkasında Akheloos betiminin tasvir edilmesi, kabartmanın üzerinde yer alan bir mağara açıklığından tanrı Pan'ın sahneyi izlemesi- orijinal olmasa da kendine özgü bir şema yaratmıştır.

MÖ 4. yy'a tarihlenen kabartmalarda yeni bir motif ortaya çıkmaktadır. Bu dönemin kabartmalarında el ele tutuşan Nympheler yerine bir öndekinin himationunun ucundan tutarak dans eden tanrıçalar betimlenmektedir[147]. MÖ 330 yılına tarihlenen ve Vari mağarasında ele geçmiş bir adak steli bir önceki yüzyıla ait adak kabartmalarıyla aynı özellikleri taşır **(Lev. 7, Res. 14).** Khiton ve khlamys giyimli, elinde kerykeionuyla dansa liderlik eden Hermes, Hermes'in önünde cepheden tasvir edilmiş Akheloos, sola doğru dans eden üç Nymphe ve Nymphelerin arkasında syrinksini çalan Pan. Kompozisyondaki tek önemli değişim Nymphelerin birbirlerinin himationlarından tutarak dans ederken betimlenmeleridir.[148] Benzer bir sahne Eleusis'te ele geçen bir adak steli üzerinde de tasvir edilmiştir **(Lev. 7, Res. 15).** MÖ 320 yılına tarihlenen bu stelde de birbirlerinin himationlarından tutarak dans eden üç Nymphe, Hermes ve Akheloos betimi yer almaktadır[149]. Bu motif sadece MÖ 4. yy ile sınırlı kalmamış, çok az değişikliğe uğrayarak Roma Dönemi'nde dahi sıklıkla kullanılmıştır. Pire Müzesi'nde saklanan, MÖ 2. yy'a tarihlenen örnek **(Lev. 8, Res. 16)** ile Afrika Tripolis'te ele geçmiş ve MÖ 1. yy – MS 1. yy'a tarihlenen **(Lev. 8, Res. 17)** iki örnekteki ikonografi MÖ 4.yy örnekleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Birbirlerinin himationlarından tutarak dans

[146] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs**, s. 50.
[147] **A.e.,** s. 60.
[148] Ida, C, Thallon, "The Cave at Vari III. Marble Reliefs", **AJA 7**, 1903, s. 303.
[149] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 249.

eden kadınların betimlendiği başka bir örnek de Sagalassos kuzeybatı heroonunun frizinde yer almaktadır **(Lev. 9, Res. 18- 20).** Augustus dönemine tarihlenen bu frizdeki figürler dans eden kadınlar olarak tanımlanmıştır, fakat ikonografik benzerliklerden dolayı Nympheler olarak da yorumlanabilirler.

MÖ 4. yy'ın keramik repertuarına bakıldığında, tıpkı MÖ 5. yy'da olduğu gibi Nymphelerin Pan veya Satyroslarla çiftler halinde dans ettiği betimlerin de yaygın olduğu görülmektedir. [150]

Hellenistik Dönem'de Satyrosların ve Nympheleri dans ederken gösteren serbest plastik örnekler de karşımıza çıkmaktadır. Klein, MS 200 civarına tarihlenen Kyzikos sikkelerinde görülen bir Satyros ve Nymphe heykelinin betimine dayanarak **(Lev. 10, Res. 21)**, tek başlarına bilinen Satyros ve oturan Nymphe heykellerinin bir grup şeklinde bir arada olmasını önermiştir[151]. Yine Klein[152] tarafından bu grup "Dansa davet" olarak adlandırılmış ve rekonstrüksüyonu yapılmıştır **(Lev. 10, Res. 22).** Grupta bir kaya üzerinde oturan, yarı çıplak, ayağını öne uzatarak sandaletini bağlayan bir Nymphe ile onun karşısında çıplak ayakta duran ya kroupezion ya da başka bir ayak çalgısıyla tempo tutarak ellerini çırpan Satyros tasvir edilmiştir. Brinkerhoff[153] grubu MÖ 250 – 150 arasına tarihlerken, Klein[154] "Hellenistik Rokoko" olarak nitelendirerek MÖ 150 yılına tarihlemektedir. Hadrianus döneminden Severus dönemine kadar bu grubun sıklıkla kopyalarının üretilmesi, bu konunun Roma Dönemi'nde oldukça popüler olduğunun kanıtıdır[155]. Grup, ikonografik olarak Nympheyi dans ederken betimlemese de, konunun içeriği açısından Nymphelerin dansla olan yakın ilişkisini göstermesi açısından önemlidir.

Hellenistik Dönem'e tarihlenen Nymphe kabartmalarına bakıldığında, diğer örneklerden farklı bir şemanın uygulandığı görülür. Bu eserlerde basit bir taş sunağın etrafında halka şeklinde dans eden Pan ve Nympheler tasvir edilmiştir[156]. MÖ 6. ve 5. yy'da Nymphelerin halka danslarını betimleyen figürinler Korinthos, Korkyra, Leukas, Apollonia gibi merkezlerde ele geçmiştir, dolayısıyla halka dansı erken dönemlerden itibaren görülen bir motiftir fakat kabartmalar üzerinde betimlenmeye başlaması Hellenistik Dönem'e rastlar. Pan

---

[150] Monique Tisserant, Gerard Siebert, "Nymphai", **LIMC VI**, Zürih, Artemis Verlag, s. 899.
[151] Wilhelm Klein, "Die Aufforderung zum Tanz. Eine wiederge wonnene Gruppe des antiken Rokoko," **Zeitschrift für bildende Kunst 20**, I908- 09, s.101- 108, res. 1- 10.
[152] **A.e.,** s. 105.
[153] Dericksen M. Brinkerhoff, "New Examples of the Hellenistic Statue Group, 'The Invitation to the Dance' and Their Significance", **AJA 69**, 1965, s. 29.
[154] Klein, "Die Aufforderung zum Tanz. Eine wiederge wonnene Gruppe des antiken Rokoko", s. 106.
[155] Brinkerhoff, "New Examples of the Hellenistic Statue Group, 'The Invitation to the Dance' and Their Significance", s. 28.
[156] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs**, s. 161.

ve Nymphelerin halka şeklindeki danslarının betimlendiği kabartmaların tümü kayıp bir orijinale dayanmaktadır ve bu örnekler Schmidt, Feubel ve Fuchs tarafından çalışılmıştır. Eserler Oxford Ashmolean Müzesi'ndeki **(Lev. 11, Res. 23)**, Paris Louvre Müzesi'ndeki **(Lev.11, Res. 24)** ve Belgrad'taki kabartmalar ile Napoli Müzesi'ndeki mermer amphorayı kapsar **(Lev.11, Res. 25)**. Sahnelerin tümünde merkez noktasını oluşturan taş bir sunak konumlanmakta ve figürler bu sunağın çevresinde dans etmektedir. Hayvan postuna bürünmüş, lagobolon tutan Pan ortada yer almaktadır. Sağa doğru adım atan tanrı yüzünü arkaya doğru çevirmiş, dans eden Nympheleri izlemektedir. Solda uzun khiton giyimli bir Nymphe sağa doğru dans eder. Sağ eliyle Pan'a uzanmakta ve giydiği hayvan postunu tutmaktadır. Sunağın arkasında kalan ortadaki Nymphe sağ eliyle birinci Nymphenin himationunu tutarken, sol kolunu Pan'ın arkasından geriye doğru üçüncü Nympheye uzatmaktadır. Üçüncü Nymphe ise Pan'ın sağında yer alır; sol koluyla himationunu geriye doğru çekerken, sağ kolunu ortadaki Nympheye uzatır büyük ihtimalle elini tutar. Bu tasvirlerin tümünde, MÖ 5. ve 4. yy' a tarihlenen, Hermes'i, Pan'ı ve Nympheleri tek sıra halinde dans ederken betimleyen kabartmaların aksine, her figür farklı bir hareket yapmaktadır[157]. Kendi etrafında dönüşünü tamamlamış Pan, arkasındaki figüre bakmakta, ayaklarını profilden gördüğümüz birinci ve üçüncü Nymphe bir dönüş yapmaya hazırlanmakta, ortadaki Nymphe ise sola doğru kuvvetli bir adım atmaktadır. Bütün bu hareketler kabartmanın işçiliği ile de vurgulanmıştır. İzleyiciye en yakın figür olan Pan yüksek kabartma, sunağın arkasında kalan ortadaki Nymphe ise alçak kabartmadır. Birinci ve üçüncü Nymphe ise derinliği belirtmek için farklı yüksekliklerde işlenmiştir. Figürlerin giysilerinin işlenişinde ise zigzaglar ve çizgisel motifler gibi arkaik öğeler kullanılmıştır[158]. Bu şekilde eski ve yeni öğelerin karışımı bir kompozisyon ortaya çıkmaktadır. Araştırmacılar Ashmolean Müzesi'nde saklanan, muhtemelen Smyrna kökenli kabartmanın Hellenistik Dönem'e, Napoli kabartmasının MÖ 1. yy'ın ilk yarısına, Belgrad-Stobi kabartmasının ise MÖ 1. yy'a tarihlendiği konusunda hemfikirdir. Louvre kabartması için Feubel[159] ve Fuchs[160] MÖ 330- 323 yıllarını önermiş, Havelock[161] ise MÖ 150 yılına tarihlenmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Sonuç olarak, dans eden Nymphe betimleri MÖ 6.yy'dan Roma Dönemi de dahil olmak üzere çok uzun yıllar boyunca sanat eserleri üstünde görülmektedir. En erken

[157] Christine M. Havelock, "Archaistic Reliefs of the Hellenistic Period", **AJA 68**, 1964, s.55..
[158] **A.e.,** s. 55.
[159] Feubel, **Die attischen Nymphenreliefs und ihre Vorbilder**, A. Lippl, Heidelberg, 1935, s. 45.
[160] Werner Fuchs, Attische Nymphenreliefs", **AM 77,** 1962, s. 248.
[161] Christine M. Havelock, "Archaistic Reliefs of the Hellenistic Period", s.56 -57.

örneklerinde Kharitler şemasından etkilenen tasvirlerin, bu denli uzun bir döneme yayılmasına rağmen, ufak değişiklikler dışında ikonografisi neredeyse aynı kalmıştır.

Alaya Katılan (Prosesyon)

Nymphelerin prosesyon halinde betimlendikleri en erken örnekler, MÖ 6.yy'a tarihlenen siyah figürlü Atina vazoları üzerinde yer almaktadır. Bu dönemin keramik repartuvarında Nympheler Arkaik Dönem yazınında da yer alan kourotrophos ve kahin nitelikleri ile zanaat faaliyetleri göz ardı edilerek, daha çok törenlere katılırken betimlenmiştir[162]. Gerçekten de Arkaik Dönem tasvirlerinde Nympheler tek başlarına betimlenmemekte, çoğunlukla Aphrodite'ye Övgü hymnosunda aktarıldığı gibi Silenoslarla beraber veya tanrıların alaylarında ya da kahramanların yanında görülmektedirler. MÖ 580- 570 yıllarında, siyah figür tekniğinin ustalarından biri olan Sophilos'un boyadığı bir dinos üzerinde **(Lev. 12, Res. 26)** Peleus ve Tethys'in evlilik törenlerinde Themis'in arkasında yürüyen üç Nymphe ve onların üzerinde ΝΥΦΑΙ yazıtı yer almaktadır **(Lev. 12, Res. 27)**. Bu dinos, yazıtı sayesinde Nymphelerin kesin olarak tanımlandığı ilk örnek olması açısından önemlidir, çünkü Yunan sanatı ve ikonografisinde Nympheler dışında Kharitler, Horalar ve Moiralar gibi üçlü gruplar halinde betimlenen kadın grupları da sıklıkla tasvir edilmiştir. Bu durum, bir grubu diğerinden farklılaştırmayı sağlayan atribülerin betimlenmediği Arkaik Dönem'de, figürlerin tanımlanmasında büyük zorluk teşkil etmektedir. Sophilos, Nympheleri tanrıların alayında betimleyerek onların ilahi özelliklerini vurgularken, Kleitas MÖ 570- 565 yılına tarihlenen François vazosu **(Lev. 13, Res. 28)** üzerindeki Hephaistos'un Olympos'a dönüşü frizinde, Dionysos alayının bir parçası olarak Nympheleri Satyroslarla betimleyerek, onların vahşi doğasını vurgulamıştır[163] **(Lev. 13, Res. 29)**. Üçlü grup halinde tasvir edilmiş Nympheler, sadece tören veya evlilik alaylarında değil Perseus mythosu gibi farklı bir mitolojik konu içinde de karşımıza çıkmaktadır. MÖ. 550 yılına tarihlenen bir Khalkidike amphorası üzerinde, Perseus "Neides" olarak isimlendirilmiş üç Nympheden kanatlı çizmeleri, başlığı ve keseyi alırken tasvir edilmiştir **(Lev. 13, Res. 30).**

Nymphelerin betimlendiği sahneler konu olarak farklılık gösterseler de, Nympheler çoğunlukla benzer şekilde tasvir edilmişlerdir. Sophilos'un, Thetis ile Peleus'un düğününün betimlediği tören alayında, François vazosundaki Hephaistos'un dönüşü sahnesindeki Dionysos alayında ve Perseus mythosunda üçlü gruplar halinde ilerleyen Nympheler, zengin

[162] Tisserant, "Nymphai", s. 899.
[163] **A.e.,** s. 899.

işlemeli uzun beyaz khiton ve daha kısa siyah himation giyimlidirler. Uzun siyah saçları ise bukleler halinde omuzlarına dökülmektedir.

Vazo resimleri üzerinde betimlenen üçlü Nymphe grupları ile yine Arkaik Dönem'de sıkça tasvir edilen Paris'in Yargısı sahnesindeki üçlü tanrıça grubu arasındaki ikonografik benzerlik dikkat çekicidir. Bilindiği üzere Paris'in Yargısı sahnesinde Hera, Athena ve Aphrodite, Hermes önderliğinde Paris'in karşısına götürülürken tasvir edilmektedir. Harrison bu sahnenin tipolojisini dörde ayırmaktadır[164]; Birinci, ikinci ve üçüncü tipte tanrıçalar Hermes'in önderliğinde prosesyon halinde betimlenmiştir. Birinci tipte, Paris sahnede yoktur. İkinci tipte Paris genelde Hermes'in solunda, tanrıya bakar şekilde, üçüncü tipte ise bir kayaya otururken gösterilmiştir. Dördüncü tipte Paris sahnenin solunda, ortasında veya sağında olmak üzere bazen oturur bazen ayakta tasvir edilirken, üç tanrıça da aynı şekilde farklı pozlarda betimlenir. Sıklıkla arka planda diğer tanrı ve tanrıçalar yer almaktadır[165]. Paris'in eksik olduğu birinci tipin, özellikle üçlü kadın grubunun tanımlanmasını sağlayacak atribülerin belirtilmediği bazı örneklerinde, üçlü grup bazen Nympheler bazen de tanrıçalar olarak kabul edilmiştir. Örneğin Ksenokles'e atfedilen ve MÖ 550 yılına tarihlenen siyah figürlü kyliks tondosunda yer alan üç figür Beazley[166] tarafından Nympheler, Heesen[167] tarafından ise Hera, Aphrodite ve Athena olarak tanımlanmıştır **(Lev. 14, Res. 31).** Yine birinci tip için Harrison, Nympheler ve dans bölümünde detaylı olarak incelenen Hermes ve Kharitleri betimleyen adak kabartmalarının şemasının, Paris'in yargısını resmeden vazo ressamlarınca model olarak alındığını öne sürmektedir[168]. Harrison'un bu görüşü tamamen kabul görmese de, adak kabartmaları ve vazo resimleri arasındaki benzerliğe dikkat çekmesi yönünden önemlidir.

Nymphelerin prosesyon halinde betimlendikleri en erken kabartma, 1864 yılında E. Miller tarafından Thasos'ta agoradan geçen önemli bir yol olan Passage des Théories'de bulunmuştur[169]. MÖ 470 yılına tarihlenen kabartma üç mermer bloktan oluşmaktadır. Diğerlerine göre daha geniş olan ilk bloğun ortasında lentosu ve söveleri belirtilmiş kapı şeklinde kare bir niş vardır. Bu nişin solunda bir kadın figürü tarafından taçlandırılan, elinde kithara ile betimlenmiş Apollon; nişin sağında ise ellerinde sola doğru ilerleyen, üç Nymphe

[164] Harrison, "The Judgment of Paris: Two Unpublished Vases in the Graeco-Etruscan Museum at Florence, **AJA 7**, 1886, s. 202- 204.

[166] Beazley, **Attic Black Figure Vase Painters**, Oxford, 1956, s. 184- 185.
[167] Pieter Heesen, **Athenian Little Master Cups**, Amsterdam, 2011, s.51.
[168] Harrison, **The Judgment of Paris,** s.218.
[169] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 262.

yer almaktadır **(Lev.14,Res.32).** Nişin lentosunda, Νύμφησιν καὶ Ἀπολλωνι νυμφηγέηι θηλυ καὶ ἄρσεν ἄμ βούληει προσέρδειν. Ὅιν ού θέμις οὐδε χοῖρον οὐ παιωνιζεται *((Siz) erkekler ve kadınlar, Nymphelere ve Apollon Nymphegetes'e, ne isterseniz adayın. Kuzu ve domuz kurban etmek, paian söylemek yasadışıdır)* yazıtı okunmaktadır[170]. Diğer iki bloktaki kompozisyon ilk bloktaki ile benzerdir ve birbirini takip etmektedir. İlk blokta khlamys giyimli ve elinde kerykeion tutan Hermes ve arkasında bir kadın. İkinci blokta ise Hermes'e doğru ilerleyen, Kharitler tasvir edilmiştir **(Lev.14, Res. 33).** Kabartmanın altında ise Χαρισιν αἴγα ού θέμις οὐδε χοῖρον (*Kharitlere keçi veya domuz kurban etmek yasadışıdır)* yazıtı bulunmaktadır[171]. Nymphe ve Kharitlerin ikonografisi vazo resimlerindeki tasvirlerle benzerlik göstermekle birlikte, iki grubu birbirinden ayıran atribülere sahip değillerdir. Her iki gruptaki kadınlar uzun khiton ve daha kısa himation giyimli ve dalgalı uzun saçlıdır. Ellerinde ise kurdele benzeri adak eşyaları taşımaktadırlar. İki grup arasındaki ayrım yazıt sayesinde mümkün olmaktadır. Yine yazıt sayesinde Nymphelere kuzu ve domuzun; Kharitlere ise keçi veya domuz kurban etmenin yasak olduğu anlaşılmaktadır.

Nympheleri alay halinde betimleyen kabartmaların Atina'da bulunmış en erken örneği, Akropolisi'in güney eteklerinde yer alan Asklepieion'da ele geçmiştir[172] **(Lev. 15, Res. 34)**. MÖ 410 yılına tarihlenmekte olan beş parça halinde ele geçmiş mermer kabartmada beş figür bulunmaktadır[173]. Sahnenin en solunda, yazıtından kabartmayı adayan kişi olan ve bir epiphaneia yaşadığı anlaşılan Arkhandros taş bir sunağın önünde durmaktadır. Arkhandros'un üstünde, bir mağara açıklığından bakar şekilde, cepheden yarı beline kadar tasvir edilmiş tanrı Pan yer almaktadır. En sağda ise grup halinde üç Nymphe, sağa doğru ilerlerken betimlenmiştir. Soldaki başını geriye doğru çevirerek Arkhandros'a bakmaktadır. Boyundan "V" şeklinde dökümlü bir khiton ile sol omzunun üzerinden attığı ve belinin üzerinde toplanmış bir himation giyimlidir. Sağ eliyle himationunu tutarken, sol elini önündeki Nymphenin omzuna koymuştur. İkinci Nymphe ise başını hafifçe sol omzuna doğru eğmiştir ve karşıya bakmaktadır. Boyundan "V" şeklinde dökümlü peplos giyimlidir. Üçüncü Nymphenin belden üstü korunagelmemiştir fakat elbise kıvrımlarından, birinci Nymphe gibi khiton ve himation giyimli olduğu anlaşılmaktadır. Kabartmanın altındaki satıhta

[170] Adolf Michealis, " The Thasian Relief Dedicated to the Nymphs and to Apollon, **AJA 5,** 1889, s.417.
[171] **A.e**., s.418.
[172] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan adn to Nymphs**, s. 281.
[173] Kabartmanın tarihlendirilmesi Erekhtheion'daki Karyatidlerle benzerlik kurularak yapılmıştır. Bkz.: Friedrich Hiller, **Formgeschichtliche Untersuchungen zur Griechischen Statue des späten 5.Jahrhunderts v. Chr.** Von Zabern, Mainz, 1971, s.26.

Ἄρχανδρος Νύμφαις καὶ Πανι *(Arkhandros, Nymphelere ve Pan'a adadı)* yazıtı yer almaktadır[174].

MÖ 405 yılına tarihlenen ve Pire'de bulunmuş Ksenokrateia kabartması kompozisyon ve üslup yönünden olsa da, Nympheler bir önceki kabartma ile benzer duruş ve kıyafetlerle tasvir edilmişlerdir **(Lev. 15, Res. 35).** Ksenokrateia ve oğlu Kseniades adına ırmak tanrı Kephisos ve diğer tanrılara adanan yazıtlı kabartmada on üç figür yer almaktadır. Bu figürler, yazıta dayanarak, Edwards tarafından soldan sağa Apollon, Artemis, Hermes, Ksenokrateia, Kseniades, Kephisos, Ekhelos, Leto, üç Nymphe, Akheloos ve Hekate olarak tanımlanmıştır[175]. En sağda ırmak tanrı Akheloos ile birlikte üçlü bir grup oluşturan Nympheler sola doğru ilerlemektedirler. Profilden betimlenen ilk figür uzun bir khiton ve başını da örttüğü uzun bir himation giyimlidir. Neredeyse tamamen cepheden betimlenen ikinci figürün sadece sağa doğru çevirdiği başı profildendir. Belden kemerle sıkılmış peplos giyen figürün kolları gözükmemekte, sağ eli ise göğsünün üzerindedir. İlk figür gibi uzun khiton ve himation giymiş olan üçüncü figür, yine profilden betimlenmiştir ve sola doğru ilerlemektedir.

Kabartmalarda değinilecek en son örnek, 1952 yılında Pentelikon dağının eteklerinde bulunmuştur ve MÖ 330 yılına tarihlenmektedir **(Lev. 15, Res. 36).** Mimari özellikler gösteren formu sayesinde bu kabartma Attika çevresinde ele geçen Nymphe kabartmaları arasında ünik bir yere sahiptir[176]. Kabartma alanı her iki yandan kaideleri ve başlıkları işlenmiş antelerle sınırlandırılmıştır. Kabartmanın üstünde kornişli bir friz alanı, onun üstünde ise on üç antefiksli bir sima yer almaktadır. En altta ise Τηλεφάνης Νικήρατος Δημοφίλος ταὶς Νύμφαις ἀνεθεσαν *(Telephanes, Nikeratos, Demophilos Nymphelere adadı)* yazıtı okunmaktadır[177]. Kabartmanın en solunda, sakallı, himation giyimli üç erkek figürü yer almaktadır. Yazıtta isimleri geçen adak sahipleri olarak tanımlanan bu üç figürün sol ellerinde adak hediyeleri olan kurdeleler bulunur, sağ ellerini ise bir saygı jesti olarak yukarı kaldırmışlardır. Üç erkek figürünün solunda onlara bakar şekilde Pan yer alır. Tanrının sol elinde lagobolon, sağ elinde ise syrinks vardır. Pan'ın arkasında ¾ profilden betimlenmiş khlamys giyimli Hermes, Hermes'in arkasında ise sola doğru ilerleyen üç Nymphe bulunur. Birinci ve üçüncü Nymphenin duruşları ve kıyafetleri aynıdır. Her ikisi de uzun khiton ve başlarını örten himation giyimlidir. Sol elleriyle başlarının üstündeki himationu yüzlerinden geriye doğru çekerken, sağ elleri karınlarının üzerinde toplanmış olan

[174] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs**, s. 300.
[175] **A.e**., s.312- 316.
[176] **A.e.,** s. 469.
[177] **A.e.,** s. 470.

himationu tutmaktadır. Peplos giyimli ortadaki figür ise sağ kolunu öndekinin omzuna koymuştur.

Nympheleri alay halinde gösteren bu kabartmalar temelde vazo resimlerindeki şemayı anımsatsa da ikonografik olarak bazı değişimler görülmektedir. Örneğin figürler vazo resimlerindeki gibi durağan değil, daha hareketlidir. Figürler genelde bir ayakları önde diğeri arkada, öne doğru bir adım atar şekilde tasvir edilmiştir, ayrıca elbise kıvrımlarıyla da hareket vurgulanmaktadır. Figürlerin kıyafetleri ve duruşları, vazo resimlerinde tasvir edilenin aksine, birbirlerinden farklıdır. Kabartmaların çoğunda birinci ve üçüncü figür khiton ve himation giyimliyken, ortadaki figür peplos ile tasvir edilmiştir. Aynı ayrım figürlerin duruşları için de geçerlidir. Genelde birinci ve üçüncü figürün duruşları aynı iken ortadaki figür duruş bakımından diğerlerinden farklılaşmaktadır. Yazıtları sayesinde kesin olarak Nympheler olarak tanımlanan kabartmalardaki figürlerin duruşları, belki Furtwängler'in öne sürdüğü ve bir önceki maddede detaylı olarak değinildiği gibi, önceki dönemlerdeki Kharitler şemasının devamı niteliğinde olabilirler.

MÖ 5. yy örneklerinde Nympheler daha çok prosesyon halinde betimlenirken, MÖ 5. yy sonu ve 4. yy'a tarihlenen örneklerde prosesyon örneklerinin azaldığı ve Nympheleri dans ederken betimleyen örneklerin çoğaldığı görülmektedir.

Çocuk Taşıyan (Kourotrophos)

Klasik Dönem'de Nymphelerin tasvir edildiği konularda bir artış olduğu görülmektedir. Sert üslup dönemi olarak da bilinen MÖ 480- 450 yılları arasına tarihlenen vazo resimlerinde, Nymphelerin tanrısal çocuklara sütannelik yapmaları yani kourotrophos özellikleri betimlenmeye başlanmıştır[178]. Bilindiği üzere Nympheler başta Dionysos olmak üzere Zeus, Apollon ve Hermes gibi tanrılara sütannelik yapmışlar ve onları birtakım yeteneklerle donatmışlardır (Bkz. Nymphelerin ilişkili olduğu tanrılar). Bunların arasında en fazla bebek Dionysos ve bakıcıları Nysa Nympheleri antik sanata yansımıştır ve sevilerek işlenen bir konu olmuştur. Nysa Nymphelerinin karşımıza çıktığı en erken örnek Sophilos'a atfedilen ve MÖ 600- 550 yılına tarihlenen bir dinos fragmanı üzerindedir[179] **(Lev. 16, Res. 37).** Burada profilden iki tanrıça başı ve onların üzerinde ΝΥΣΑ yazıtı korunagelmiştir fakat bu örnekte Peleus ve Thetis'in düğün töreni tasvir edilmektedir dolayısıyla Nysa Nympheleri Dionysos'a sütannelik yaparken değil, düğün alayında ilerlerken gösterilmiştir.

[178] Tisserant, Siebert, "Nymphai", s. 900.
[179] **A.e.,** s. 900.

Kourotrophosluk özelliklerini vurgulayan en eski örnek MÖ 480- 450 yıllarına tarihlenen kırmızı figürlü bir Attika hydriasıdır[180]. Burada Zeus kucağındaki bebek Dionysos'u, elinde bir dal tutarak oturan Nympheye doğru uzatmaktadır. Onların arkasında ise ayakta duran ve thrysos tutan diğer bir Nymphe yer almaktadır **(Lev. 16, Res. 38)**. MÖ. 475 yılına tarihlenen kırmızı figürlü bir attika pelikesi üzerinde de sahneyi görmek mümkündür, fakat bu sefer Dionysos'u Nympheye teslim eden Zeus değil Hermes'tir **(Lev. 17, Res. 39)**. MÖ 480 tarihli kırmızı figürlü bir stamnos üzerinde ise bebek Dionysos ayakta duran bir Nymphenin kucağındadır. Karşısında Hermes, arkasında ise bir elinde thrysos diğer elinde ise phiale tutarak oturan bir Nymphe bulunmaktadır **(Lev. 17, Res. 40)**. Nympheler sadece Dionysos'u teslim alırken değil, ona banyo yaptırırken, onu kundağa sararken ve emzirirken de betimlenmiştir. Özellikle Dionysos'u kundağa sararlarken kullanılan kumaş, Dionysos'un doğum sahnesinin betimlendiği Neo-klasik kabartmalarda da sıklıkla görülmektedir.[181] Mythosun bazı tradisyonlarında, Nysa Nympheleri, Dionysos'u yetiştirmesi için Pappos Silenos'a emanet ederler. MÖ 475- 425 yılına tarihlenen bir krater üzerinde üç Nymphenin Dionysos'u Pappos Silenos'a verme sahnesi yer almaktadır **(Lev. 17, Res. 41)**. Kayalık bir yüzeyde oturan ve elinde thrysos tutan Pappos Silenos'un önünde iki Nymphe yer almaktadır. Öndeki kucağında tuttuğu bebek Dionysos'u Pappos Silenos'a doğru uzatmaktadır. Pappos Silenos'un arkasında ise üçüncü bir Nymphe yer almaktadır. Tasvir edilen sahne ne olursa olsun, khiton ve himation giyimli ve başlarında kekryphalos olan Nympheler thrysos, asa, asma dalı ve panter derisi gibi Dionysos ikonografisine özgü atribülerle betimlenmişlerdir.

İlk defa bu dönemde görülmeye başlanan Nymphelerin kourotrophos özellikleri sadece bu dönemle sınırlı kalmamış Roma Dönemi'nde de sevilerek işlenen konuların başında gelmiştir. Bu dönemde özellikle tiyatroların skenelerinin süslenmesinde kullanılan büyük boyutlu kabartmalarda Dionysos'un hayatından sahneler işlenmeye başlamıştır. Anadolu'da en iyi örneklerinden biri Perge tiyatrosunda görülebilir. Şehrin dışında yer alan ve stadion ile birlikte bir yapı kompleksi oluşturan tiyatronun, MS 2. yy ortaları ile MS 3. yy başları arasında tarihlenen birinci evresinde, tiyatro cephesi iki katlı bir scanae frons ve proskeniondan oluşmaktadır.[182] Scanae frons'un birinci katı bir sokel üzerinde yer almaktadır. Bu sokel hattı Dionysos hayatından sahnelerin betimlendiği bir friz ile süslenmiştir. Friz

[180] Tisserant, Siebert, "Nymphai", s. 900.
[181] **A.e.,** s. 900.
[182] Arzu Öztürk, " Perge Tiyatrosu Sahne Cephesinin Mimarisi: Araştırma Yöntemleri", **Eskiçağ'ın Mekanları/Zamanları/İnsanları**, ODTÜ Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans ve Doktora Programı Doktora Araştırmaları Sempozyumu III, 2-3Haziran 2003, ODTÜ Ankara, Derleyen: Lale Özgönel, İstanbul, Homer Kitapevi, 2005, s. 32-33.

sahneleri merkeze doğru kronolojik bir sırayı takip etmektedir. Toplamda 58 levha olup, 29'u porta regianın kuzeyinde 29'u da güneyinde yer almaktadır. Güney ve kuzey yarıdaki sahneler büyük ölçüde birbirinin ayna tersi tekrarıdır, yine de bazı küçük farklılıklar göstermektedir. Kuzeyden ve güneyden ikinci levhada Dionysos'un doğum sahnesi yer alır. Zeus levhanın sol tarafında bir sandalyede oturmaktadır, sol uyluğunda Dionysos çocuğu görülmektedir. Zeus'un önünde, doğum anında hazır bulunan, uzun hareketli, giysiler içinde üç Nymphe görülmektedir. Zeus'un hemen yanındaki Nymphe başını bir örtüyle örtmüştür **(Lev. 18, Res. 42, 43).** Bunu izleyen levhada ayakta duran, bir khlamys haricinde çıplak olan Hermes figürü, Dionysos çocuğunu taşımaktadır ve sağa, Dionysos çocuğunu bakımına teslim edeceği Nymphe'ye doğru dönmüştür Beşinci levhada ise çocuk Dionysos'un banyosu sahnesi betimlenmiştir. Kuzeydeki levhanın solunda diz çökmüş bir Nymphe, çok az bir kısmı korunagelmiş olan çocuk Dionysos'u tutmaktadır. Bu sırada sağ tarafta ayakta duran bir Nymphe bir amphoradan küçük banyo küvetine su dökmektedir. Üçüncü bir Nymphe, banyo küvetinin arkasında, ortada durmakta ve çocuk Dionysos'u kurulamak için bir havluyu hazır tutmaktadır **(Lev. 19, Res. 44,45).** Küçük farklar dışında frizin güney yarısındaki 5.levhadaki banyo sahnesinin de benzer biçimde işlendiği görülmektedir.[183] Özellikle ikinci ve üçüncü levhalardaki betimler yüzyıllar önceye ait vazo resimleriyle benzerlik göstermektedir.

Su ile ilişkili betimler

Bilindiği üzere Nympheler tüm doğaya ve insanlara hayat veren suların, özellikle kaynak sularının koruyucu tanrıçaları ve sağlayıcılarıdır. İlk defa MÖ 5. yy tasvirlerinde Nymphelerin suyla ilişkili olan yönleri vurgulanmaya başlanmıştır[184]. Bu özellikleri de tıpkı kourotrophos özellikleri gibi MÖ. 5. yy ile sınırlı kalmamış, daha sonraki dönem sanat eserlerinde de tasvir edilmeye devam etmiştir.

Nymphe kültünün genel özellikleri bölümünde de bahsedildiği üzere, Yunanistan'da MÖ 5. yy'da, Nymphelere yağmur getiren tanrıçalar olarak Hyades adıyla tapınılmıştır. MÖ 5. ve 4. yy keramik repertuarında da, Nymphelerin bu özelliklerini vurgulayan tasvirler yaygındır. Özellikle Herakles'in doğumuyla ve ölümüyle ilgili sahnelerde Hyadları görmek mümkündür. Efsaneye göre Zeus Amphitryon'un karısı Alkmene ile Amphitryon'un suretine bürünerek birleşir. Amphitryon bunu öğrenince önce karısını cezalandırmayı düşünerek onu bir odun yığını üzerinde yakmaya karar verir. Fakat Zeus yağmur yağdıran Nympheleri

[183] Jale İnan, Neşe Atik, Arzu Öztürk, Hüseyin, S. Alanyalı - Güler Ateş, "Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge", **AA 2000**, s. 322- 330.
[184] Tisserant, "Nymphai", s. 900.

göndererek yangını söndürür ve oğlu Herakles'i kurtarır. MÖ 350- 325 yılına tarihlenen kırmızı figürlü bir çan krater üzerinde bu sahne tasvir edilmektedir. Bir odun yığını üzerinde Alkmene oturmakta, yukarıda ise Zeus ile Eos'un ortasında ellerindeki hydrialardan yangını söndürmek üzere su döken Nympheler yer almaktadır **(Lev. 20, Res. 46)**. Herakles'in ölümüyle ilgili sahnelerde de aynı kompozisyonu görmek mümkündür. Deianeira'dan aldığı zehirli gömleği giyince ölümünün yaklaştığını anlayan Herakles, Oita dağının tepesine büyük bir odun yığını kurarak üstüne çıkar ve Philoktetes'e bu odun yığınını ateşe vermesini söyler. Fakat Zeus yine Nympheleri yollayarak ateşi söndürtür ve Herakles'i Olympos'a kaçırır. MÖ 400 yılına tarihlenen bir krater üzerindeki sahnede, Herakles quadriga ile Olympos'a doğru yükselirken, iki Nymphe de alevleri söndürmektedir **(Lev. 20, Res. 47)**. Bu erken örneklerde Hyadlar ellerinde içinden su dökülen hydrialarla betimlenmiştir. Hydria ve benzeri su kapları daha sonraki dönemlerde Nymphelerin en belirgin atribüsü haline gelmiştir. Örneğin MÖ 460 yılına tarihlenen Larissa sikkelerinde, şehrin eponymosu Nymphe, bir hydria üzerine otururken **(Lev. 21, Res. 48)** ya da elinde hydria ve arkasında aslan başlı çörtenli bir çeşme ile tasvir edilmiştir **(Lev. 21, Res. 49)**. MÖ 350 yılına tarihlenen kırmızı figürlü bir amphora üzerinde de, ırmak tanrı Akheloos'un sırtına binen bir Nymphe elinde hydria ile görülmektedir **(Lev. 22, Res. 50).**

Roma Dönem'inde Nympheler daha çok suyla ilişkili olan tasvirlerde betimlenmiş, onların su tanrıçaları olma yönleri vurgulanmıştır. Örneğin MÖ 30 yılında Roma'da Campus Martius alanına inşa edilen ve Augustus dönemi sanatının en iyi örneklerinden biri olan Ara Pacis Augustae'ın dış duvarının güneydoğu köşesinde yer alan levhada, Tellus veya Ceres olarak tanımlanan orta figürün sağında bir deniz Nymphesi (Nereid), solunda ise ile tatlı su Nymphesi (Naias) betimi yer alır[185] **(Lev. 22, Res. 51)**. Sağdaki figür, denizin dalgaları üzerinden yükselen bir deniz canavarının ya da bir ketosun sırtına binmektedir. Ketos üzerindeki Nereid motifinin ilk örneklerine Yunan sanatında rastlanılır daha sonra ise Roma Dönemi'nin "marine thiasos" sahnelerinde sıklıkla karşımıza çıkar. Plinius, Naturalis Historia 36.26'da Nereidlerin yunusların, ketosların veya hippokamposların üstüne bindiklerini aktarır. Ara Pacis'teki örnek gibi Nereidler çoğunlukla çıplak ya da yarı çıplak tasvir edilirler. Soldaki figür ise bir bataklık üzerinden yükselen bir kaz veya kuğu üzerindedir. Keller[186], kazın kuşların yaşadıkları sulara hükmeden Nympheler için doğal bir atribü olduğunu söyler. Aynı sebeple kuğu da Nymphelerin bir atribüsüdür. Sahnede figürün Nymphe olarak

[185] B, S, Spaeth, "The Godess Ceres in the Ara Pacis Augustae and the Carthage Relief", **AJA 98,** 1994, s. 78.
[186] Otto Keller, **Thiere der klassischen Altertums in kulturge schichtlicher Beziehung**, Olms, Hildesheim, Innsbruck,1887, s. 291- 92.

tanımlanmasını sağlayan diğer bir atribü ise içinden su dökülen kaptır. Yunan sanatında örneklerini gördüğümüz bu motif, Roma sanatında da Nymphelerin bir atribüsü olarak kullanılmıştır.

Yunan sanatında Hellenistik Dönem'e kadar tam plastik Nymphe heykelleriyle karşılaşılmaz. Nymphe heykellerinin bu dönemde artması hamam veya nymphaion gibi büyük anıtsal yapıların inşa edilmesi ve bu yapıların dış cephelerinin ya da içlerinin süsleme ihtiyacı ile doğru orantılıdır. Bu yüzden Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi sanatında Nympheler büyük oranda su ile ilişkilendirilek tasvir edilmişlerdir. Arkaik ve Klasik Dönemler'de vazo resimleri veya adak kabartmaları üzerindeki Nymphe tasvirleri, Homeros ve Hesiodos gibi antik yazarların ya da mitografların tasvirleriyle örtüşür. Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi'nde ise Nymphe heykelleri çoğunlukla çıplak Aphrodite tasvirleri model alınarak yapılmış olmalıdır[187]. Bu heykellerin çoğu MÖ 4. ve 3. yy'a tarihlenen Hellenistik Dönem orijinallerinin Roma kopyalarıdır ve bu orijinalleri örnek alan kopistler farklı atribüler ekleyerek heykellerin kimliklerini değiştirme şansına sahip olurlar[188]. Nympheler söz konusu olduğunda, bu atribü genellikle bir hydriadır. Uzanan Nymphe tasvirlerinde bu hydria, figürün dirseğinin altında yer alırken **(Lev. 23, Res. 52),** ayaktaki tasvirlerde ya Nymphenin elinde **(Lev. 23, Çiz. 2)** ya da ayağının altında görülür **(Lev. 23, Res. 53)**. Bazı örneklerde ise Nympheler bir istiridye tutarken betimlenir. Manderscheid Timgad'da Büyük Hamam'da bulunmuş elinde istiridye tutan bir kadın heykelini Nymphe olarak adlandırmış ve istiridyeli Aphrodite tipinde olduğunu belirtmiştir[189] **(Lev. 24, Res. 54).** Bazı araştırmacılar ise bu tipin Syrakusai Aphrodite'si tipiyle benzerlik gösterdiğini savunur. Bu tipin orijinalinin Aphrodite mi yoksa bir Nymphe mi olduğu ya da kaç yılına tarihlendiği konusunda çeşitli görüşler bulunur. Bieber[190] MÖ 2. yy'a, Brinkerhoff[191] MÖ 150- 100 yılına tarihlerken, Hauser[192] bir kabartmadaki Nymphe giysisinin Syrakusai Aphrodite'sine temel oluşturduğunu söyleyerek MÖ 1. yy'a tarihlemiştir. Çoğu örnekte figür istiridyeyi, dirseklerden hafifçe bükülmüş iki koluyla karnının altında tutmaktadır. Figürün genellikle belden yukarısı çıplaktır, bazı örneklerde düz, yerlere kadar uzanan bir khiton giyimliyken **(Lev. 25, Res. 55),** bazılarında

---

[187] Tisserant, "Nymphai", s. 901.
[188] **A.e.,** s. 901.
[189] Hubertus Manderscheid, **Skulpturen Ausstattung der KaiserzeitlichenThermenanlagen**, Gebr. Mann Verlag, Berlin, Monumenta artis Romannae, 1981, s.477.
[190] Margarete Bieber, **Ancient Copies: Contributions to the History ofGreek and Roman Art,** New York University Press, 1977, s.65.
[191] Brinkerhoff, "New Examples of the Hellenistic Statue Group, 'The Invitation to the Dance,' and Their Significance", **AJA 69**, s.36.
[192] Hauser, **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, III, Ed. P. Arndt, W.Amelung, F.Bruckmann, Münih, 1897, s.32.

sanki rüzgarda havanmış gibi arkasına toplanan uzun bir manto giymiştir **(Lev. 24, Res. 56).** İstiridye tutan heykellere benzeyen diğer bir tipte ise Nymphe figürü elinde istiridye yerine geniş ve çok derin olmayan bir kap tutarken betimlenir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen ve günümüzde Vatikan Müzesi'nde korunan olan örnekte Nymphe, bir kabı kulplarından kaldırırken betimlenmiştir **(Lev. 25, Res. 57).** Aynı kompozisyona duvar resimlerinde de rastlamak mümkündür. Pompei'de Vesta Rahibeleri Evi'nde yer alan bir duvar resminde, uzanan bir ırmak tanrısının iki yanında, karnı üstünde geniş kaplar tutan Nymphe betimleri bulunur **(Lev. 25, Res. 58).** İstiridye ya da geniş kap tutan Nymphe tipine adak kabartmalarında da rastlanır. Iskhia'da ele geçmiş MÖ 1. yy sonu ile MS 1. yy başına tarihlenen kabartmalar yazıtlarından da anlaşıldığı üzere Apollon ve Nymphelere adanmıştır.[193] Kabartmalarda Apollon genellikle bir kithara ile betimlenirken Nymphelerin atribüleri istiridye kabukları, hydrialar ve kaplardır. **(Lev. 26, Res. 59, 60)** Hatta bir örnekte bir Nymphe yanındaki Nymphenin tuttuğu bir kaptan su içmekte, üçüncü Nymphe ise bu kaba hydriadan su dökmektedir **(Lev. 26, Res. 61).** Benzer betimlere Bulgaristan'ın Saladinovo mevkiinde ele geçen yerel nitelikli kabartmalarda da rastlanır.[194] Yine yazıtlarından kesin olarak Nymphelere adandığını bildiğimiz ve MÖ 1. yy'a tarihlenen kabartmalarda, üçlü Nymphe gruplarında genellikle ortadaki Nymphe istiridye ile tasvir edilmiştir **(Lev. 26, Çiz. 3).**

[193] Kabartmalar ve yazıtlar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.:Stefania Iapino, "I Rilievi Votivi con Dedica ad Apollo e alle Ninfe Nitrodi", **La Rassegna d'Ischia 3-4/03,** s.23-37.
[194] Vaclav Dobrusky, **Inscriptions et Monuments Figurés de la Thrace**, **BCH 21**, s. 128, fig. 10.

3. NYMPHE KÜLTÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1 Su sağlayıcı tanrıçalar

Nympheler her şeyden önce su tanrıçalarıdır. Şairler onlara μεθυδριὰδες (sudan gelen), ᾽εφυδριὰδες (suyla ilgili), ᾽ενυδραι (suyla birlikte) gibi sıfatlar vermiş, insanlar onları her şeye hayat veren suyun sağlayıcıları ve koruyucuları olarak onurlandırmıştır.

Nymphelerin yağmur getiren tanrıçalar olarak tapım gördüklerine dair çok az veri bulunmaktadır. Hyginus'un[195] aktardığına göre MÖ 5.yy'da Yunanistan'ın Dodona kentine, Nymphelere Hyades adıyla yağmur getiren tanrıçalar olarak tapınılmıştır. Pausanias'ın Yunanistan'ın Tasviri adlı eserinin Arkadia bölgesi ile ilgili bölümünde[196], uzun süren kuraklığı sona erdirmek için rahiplerin yaptığı bir ritüel anlatılır. Buna göre rahipler bir su kaynağına meşe dalı batırır, bu meşe dalının etrafında su kaynar. Kaynayan su, su buharına ve buluta dönüşür. Bulutlar çoğaldıkça ise yağmur yağarak kuraklığı sonlandırır. Bu pasajdan, su kaynaklarında yaşayan Nymphelerin aynı zamanda yağmur getiren tanrıçalar olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere Dodona Zeus'un en eski ve en önemli kült merkezidir ve burada yetişen meşe ağaçları Zeus için kutsaldır. Zeus, aynı zamanda göklerle olan ilişkisi sayesinde yağmur yağdıran tanrı olarak da onurlandırılmaktadır. Pausanias'ın aktarımında, Nymphelere tıpkı Zeus gibi yağmur getiren tanrıçalar olarak tapılması onların Zeus ile olan yakın ilişkilerini vurgulamasının yanında, su sağlayan tanrıçalar olarak ne kadar önem gördüklerinin kanıtıdır.

Nymphelerin yağmurla ilişkisini gösteren diğer bir veri ise Atina'da Dipylon kapısının yakınlarında bulunmuş, Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen Eski Yunanca yazıttır.[197] "Ο Παν ὁ Μην χαιρέτε Νύμφαι ῾υε κυε ῾υπερκυε"[198] şeklinde olan yazıtta Pan'a, Men'e ve Nymphelere yağmur ve toprağın bereketi için yalvarılmaktadır.

Yunanlar temel su ihtiyaçlarını her şeyden fazla çeşmeleri ve sarnıçları dolduran su kaynaklarından sağlarlardı. Bu yüzden Nymphelerin bu kaynakları dolduran tanrıçalar olduklarına inanmaları ve bu yüzden onları su tanrıçaları olarak onurlandırmaları olağandır. Morgan'a göre hem Yunanlar hem de Romalılar kuraklık zamanlarında Zeus ve Iuppiter gibi

---

[195] Hyg. **Astr**. 2, 21.

[196] Paus. 8, 38, 4:" ἦν δὲ αὐχμὸς χρόνον ἐπέχῃ πολὺν καὶ ἤδη σφίσι τὰ σπέρματα ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ δένδρα αὐαίνηται, τηνικαῦτα ὁ ἱερεὺς τοῦ Λυκαίου Διὸς προσευξάμενος ἐς τὸ ὕδωρ καὶ θύσας ὁπόσα ἐστὶν αὐτῷ νόμος, καθίησι δρυὸς κλάδον ἐπιπολῆς καὶ οὐκ ἐς βάθος τῆς πηγῆς: ἀνακινηθέντος δὲ τοῦ ὕδατος ἄνεισιν ἀχλὺς ἐοικυῖα ὁμίχλῃ, διαλιποῦσα δὲ ὀλίγον γίνεται νέφος ἡ ἀχλὺς καὶ ἐς αὐτὴν ἄλλα ἐπαγομένη τῶν νεφῶν ὑετὸν τοῖς Ἀρκάσιν ἐς τὴν γῆν κατιέναι ποιεῖ."

[197] Floyd, G. Ballentine,"Some Phases of the Cult of the Nymphs", **HarvStCIPhil 15**, 1904, s. 78.

[198] **A.e.,** s. 78.

tanrılara yakarmak yerine kuyuların, çeşmelerin, su kaynaklarının tanrıçalarına hatta bazen su kaynaklarının kendilerine dua ederlerdi.[199] Bu yüzden Nymphelere, Lymphalara ve benzer tanrıçalara adaklar adarlardı. Homeros Odysseia destanında, Odysseus'un evine ulaştığında Naiaslar için kutsal olan ve içinde kraterler, amphoralar ve bal saklama kaplarının olduğu bir mağaranın yanında uyuduğunu söyler[200]. Bu dizeler Nymphelerin su tanrıçaları olarak tapım gördüklerine, insanların onlara adaklar sunduklarına, Nymphe kutsal alanına ve kültüne dair günümüze ulaşan en erken veridir. Yine Homeros Odysseia 17.204- 211 arasında, bir kayadan fışkıran kaynak suyu yanında Nympheler için bir sunak bulunduğu ve gezginlerin burada Nymphelere adaklar sundukları anlaşılmaktadır.

Gerçekten arkeolojik kanıtlar da Nymphe kutsal alanlarının büyük çoğunluğunun mağaralarda yer aldığını göstermektedir. Yunanistan'da, adalarda ve batıdaki kolonilerde bulunan birçok mağarada Nymphe kültünün varlığı saptanmıştır. Oldukça dağlık ve yüksek bir coğrafyaya sahip olan Yunanistan'da çok sayıda mağara yer almasına rağmen bunların hepsinin Nymphe kült alanı olmamasının en önemli nedeni, sadece aralarından bazılarının içilebilir kaynak suyu ihtiva etmesidir. Diğer nedenler mağaranın ulaşımı ve barınmaya elverecek genişliği olmalıdır. Araştırılan mağaralarda her formda keramik ele geçmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu skyphos ve lekythos gibi küçük kaplar oluşturmaktadır. Attika'daki mağaralarda ise Nymphelerin evlilik ile olan ve ileride bahsedilecek özelliklerini vurgulayan çok sayıda düğün adağı loutrophoros ele geçmiştir.[201] Korinthos'un Sikyon şehrinde yer alan Saftulis mağarasında ele geçen ve MÖ 6.yy'a tarihlenen boyalı ahşap pinakslar, Nymphe adak törenlerinin nasıl yapıldığına ve kültün doğasına dair en erken verileri sağlamaları bakımından önemlidir. 1934 yılında keşfedilen bu dört pinakstan biri, mağaranın elverişli koşulları sayesinde günümüze iyi durumda gelmiştir **(Lev. 27, Res. 62)**. Panoda bir sunak masasına doğru ilerleyen yedi figür yer almaktadır. En solda elinde bir dal tutarak betimlenen mavi himationlu figür, diğer bütün figürlerden büyük tasvir edilmiştir. Elleri himationun içinde olduğu için görülmeyen figürün başı korunagelmemiştir. Bu yüzden kimliği saptanamamakla birlikte, araştırmacılar tarafından anne[202], hamile bir kadın[203] ya da

---

[199] M. H. Morgan, "Greek and Roman Rain-Gods and Rain-Charms", **TransactAmPhilAss 22**, 1901, s. 79-95.
[200] Hom. **Od**.13, 109.
[201] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and the Nymphs,** s. 20.
[202] Anastasios Orlandos, " Archeological Notes: The Discovery of Painted Pinakes near Corinth", **AJA 39**, 1935, s.5; Nicolaus Himmelmann, " Tieropfer in der griechischen Kunst" Opladen, 1997, s.20; Fritz Lorber, **"Inschriften auf Korintischen Vasen: Archaologisch- Epigrafische Untersuchungen zur Korintischen Vasenmalerei in 7. und 6. Jh.v.Chr.,** Berlin, 1979; F.T. Van Straten, **Hiera Kala: Images of Animal Sacrifice in Archaic and Classical Greece**, Brill Academic Publishers, Leiden, New York- Köln, 1995.
[203] Matthew Dillon, **Girls and Women in Classical Greek Religion,** Routledge, Londra- New York, 2002, s. 228- 229.

bir erkek[204] olarak tanımlanmıştır. Bu figürün önünde mavi peploslu ve kırmızı himationlu iki kadın yürümektedir. Başları çelenklerle süslenmiş olan figürler ellerinde dal ve kurdele parçaları taşımaktadırlar. Kadınların sol arkasında iki erkek hizmetkar yer almaktadır. Bunlardan kırmızı himationlu olanı aulos, mavi himationlu olanı ise lyra çalarak ilerlemektedir. Hizmetkarların önünde bir koyunu sunak masasına doğru götüren başka bir çocuk bulunmaktadır. En başta, sunak masasının yanında tasvir edilen figür tıpkı diğer iki kadın gibi mavi peplos ve kırmızı himation giyimli, saçları çelenkle süslenmiş bir kanephoros figürüdür ve elinde tuttuğu oinokhoe ile sunağa libasyon yaparken betimlenmiştir. Yukarda tuttuğu sol elinin üstündeki tepside iki oinokhoe ile birçok kutu vardır. Dikdörtgen sunak masasında yer alan kırmızı ile belirtilmiş kan lekelerinden, burada daha önce de bir kurban kesildiği anlaşılmaktadır. Pinaksın üzerinde, soldan sağa Korinthos lehçesiyle [ἀ]νέθεκε ταῖς νύμφαις (Nymphelere adadı), en soldaki kadın figürünün üzerinde Εὐθυδίκα (Euthydika), onun yanındaki kadın figürünün yanında ise Εὐϙολις (Eukolis) yazıtı yer almaktadır. Bu ahşap pinaksın üzerinde betimlenen sahnelerden, MÖ 6.yy'da Nymphelere hem sıvı sunu hem de kanlı sunu yapıldığı anlaşılmaktadır. Müzik ve dans Nymphe kültünün ayrılmaz öğeleri olduğu için lyra ve aulos çalanların resimde tasvir edilmeleri olağandır. En öndeki figürün elindeki tepside kaplar ve kutuların, en soldaki iki kadının ellerinde ise dallar ve kurdelelerin bulunması, Nymphelere bu adak eşyalarının da sunulduğunun bir göstergesi olmalıdır. Eğer en sondaki figür kadın olarak kabul edilirse, Nymphelere adakta bulunanların tümünün kadın oldukları, hatta aralarındaki boy farkından dolayı anne- kız oldukları öne sürülebilir.

MÖ. 3. yy'da yaşamış olan ve şiirlerinde genelde kırsal temaları işleyen şairlerden Tarentum'lu Leonidas'ın bir epigramında[205] Pan'a süt, Bakkhos'a şarap, Nymphelere ise evin bereketini sağlayacak su için yalvarıldığı görülmektedir. Leonidas'ın başka bir epigramı şu şekildedir: *"Doros'un çocukları, suların Nympheleri Timokles'in bahçesini sularlar. Bu yüzden Timokles bahçenin kızlarına (Nymphelere) her mevsim bahçeden gelen hediyeler sunar."*[206] Bir diğer epigramı ise Nymphelere ne tür adaklar sunulduğunu göstermesi açısından önemlidir: "*Selam olsun yarık kayalardan akan buzlu derelere, Nymphelerin o sade imgelerine ve pınarın taşlarına ve sularda ıslanmış sayısız adak bebeklerinize.*

[204] Rudolf Wachter, **Non-Attic Greek Vase Inscriptions**, Oxford, 2001, s. 156- 157; C. Keesling, **The Votive Statues of the Athenian Acropolis**, Cambridge University Pres, Cambridge - New York, 2003, s. 244, no.92.
[205] Ballentine, **Some Phases of the Cult of the Nymphs**, s. 82.
[206] Anthologia Palatina, 9.329:"Νύμφαι ἐφυδριάδες Δώρου γένος , ἁρδεύοιτε τοῦτον Τιμοκλέους κᾶπον ἐπεσσύμεναι καὶ γαρ Τιμοκλέης ὔμμιν, κόραι αἰεν ὁ καπεύς κάπων ἐκ τούτων ὥρια δωροφ ορεῖ.

Selam olsun! Ben, gezgin Aristokles, seni susuzluğumu dindirmek için suya daldırdığım bu kap ile ödüllendiriyorum."[207] Leonidas'ın bu epigramlarından, Nymphelere bahçelerde yetişen meyve veya çiçek gibi adakların yanında, çobanlar veya yolcular tarafından ahşaptan veya taştan oyularak yapılan basit heykellerin (poimenika ksoana) sunulduğu ayrıca tıpkı günümüzde iyi şans getirmesi için kuyulara veya havuzlara para atılması gibi su kaynaklarına da yine taştan veya ahşaptan bebek figürinleri bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Roma dünyasında da, tıpkı Yunan dünyasında olduğu gibi, Nympha veya Lymphalar su ile ilişkili tanrıçalar olarak onurlandırılmışlardır. Buna dair en erken veriyi bize Varro sağlar. Varro[208] su için Lymphalara ve Bonum Eventum'a dua etmek gerektiğini, çünkü su olmazsa her şeyin kuruyacağını, çiftçilik faaliyetlerinin perişan olacağını ve tarım yapılamayacağını söylemektedir. Bu örnekten, tıpkı Yunanistan'ın erken dönemlerinde olduğu gibi, Roma'nın da erken dönemlerinde Lymphalara yağmur getiren tanrıçalar olarak tapınıldığı anlaşılmaktadır.[209] St. Augustine'den öğrendiğimize göre Varro başka bir bir pasajında[210] Liber'e şarap, Ceres'e ekmek, Vulcanus'a ateş ve Lymphalara su için dua edilmesinin gerektiğini aktarır. Roma'da özellikle MÖ 3.yy'da Iuturna kültü bulunmaktaydı. Iuturna başlangıçta Numicius'un kıyısında ibadet gören bir Nymphe iken, Latin birliğinin dağılması ve Roma'nın güçlenmesiyle birlikte kültü Roma'ya intikal etti. Bunun sonucunda Roma Forumu bitişiğindeki Vesta tapınağı yakınlarında yer alan bir kaynağa Iuturna havuzu adı verildi. Mars Alanı'nda, Augustus döneminde Agrippa'nın önayak olduğu çalışmalarla kurutulmadan önce sulu ve bataklık olan bu bölgede, onun için bir tapınak inşa edilmişti.[211] Ovidius Fasti 1.453'te, Ocak ayının on birinde Iuturnalia festivalinin kutlandığını, bu festivalde insanların, yaşamlarında kullandıkları ve ihtiyaç duydukları suyu sağladığı için Iuturna'yı onurlandırdıklarını aktarır.

Roma Dönemi'nde, Nympheler ve Nymphe kültü hakkında en detaylı bilgileri aktaran antik kaynak, Longus tarafından MS 2. yy'da yazılmış pastoral bir şiirdir. Bu şiirde Lamo adındaki bir çoban tarafından bulunan Daphnis ile Dryas adındaki bir çoban tarafından,

---

[207] Anth.Pal.9.326:"Πέτρης ἐκ δισσῆς ψυχρὸν καταπαλμένον ὕδωρ, χαίροις καὶ Νυμφέων ποίμενικά ξό ανα πεῖραι τε κρηνέων καὶ ἐν ὕδασι κόσμια ταῦτα ὑμέων ᾧ κοῦραι, μυρία τεγγόμενα χαίρε. ᾽Αριστ οκλέης ὅ δ', ὁδοιπόρος ᾧπερ ἅπωσα δίψαν βαψάμενος τοῦτο δίδωμι γέρας."

[208] Varro, **De Re Rustica: On the Agriculture**, (Çevirimiçi), http://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Varro/de_Re_Rustica/1*.html, 11.08.2011, 1, 1, 6): "Nec non etiam precor Lympham et Bonum Eventum quoniam sine aqua omnis arida ac misera agri cultura, sine successu ac bono eventu frustratio est, non cultura."

[209] Ballentine, " Some Phases of the Cult of the Nymphs", s. 90.

[210] St.Augustine, **De Civitate Dei**,(Çevirimiçi), http://www.thelatinlibrary.com/augustine/civ4.shtml,11.08.2011, 4, 22: "Ex eo enim poterimus, inquit, scire quem cuiusque causa deum aduocare atque inuocare debeamus, ne faciamus, ut mimi solent, et optemus a Libero aquam, a Lymphis uinum."

[211] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, s. 419.

Nympheler için kutsal olan bir mağarada bulunan Khloe'nin aşk hikayesi anlatılmaktadır.[212] Longus bu eserini Nymphelere adanmış bir koruluktaki duvar resminde gördüğü sahnelerden etkilenerek yazmıştır ve eserin birçok yerinde Nymphe kült alanlarını tasvir etmiştir. Bunlardan biri Mytilene'deki bir mağaradır. Yuvarlak bir açıklıktan girilen mağaranın önünde bir kaynak ve bu kaynağın sularının beslediği bir koru vardır. Mağaranın içinde ise taştan yapılmış heykel veya kabartma olabilecek, dans eder şekilde betimlenmiş, taştan Nymphe tasvirleri yer alır. Duvarlarda ise çobanlar tarafından adak eşyası olarak sunulmuş süt kovaları, auloslar ve syrinksler bulunur.[213] Longus'un tasvir ettiği duvarlarında müzik aletlerinin asılı olduğu mağara, buluntuları açısından Delphoi'daki Korykia mağarası ile benzerlik göstermektedir. MS 1. ve 2. yy'a tarihlenen yazıtlardan, yeni bir su kaynağı keşfedildiğinde Nymphelere adak sunmanın bir gelenek haline geldiği görülmektedir.[214] Yine bu döneme tarihlenen yazıtlarda Nymphelerin, aquaductuslar ve onların taşıdığı sularla da ilişkilendirildikleri anlaşılmaktadır.[215] Bütün bu antik yazın eserlerinin ve yazıtların ışığında, Romalılar'ın Nympheleri MÖ 3. yy'dan MS 3. yy'a kadar su sağlayan tanrıçalar olarak onurlandırdıkları görülmektedir.

3.2 İyileştirici tanrıçalar

Nymphelerin su ile olan ilişkisi sadece bereketi ve bolluğu değil aynı zamanda hem ruhani hem de maddi anlamda temizliği, saflığı ve sağlığı simgelemektedir. Sağlık tanrısı Asklepios'un kızları, bir iyileştirme merkezinin ihtiyaç duyduğu en önemli öge olan temiz ve saf suyu sağlayan Nymphelerdir. Bu yüzden Hygieia da ikonografide elinde bir su kabı ile tasvir edilmektedir.[216] MÖ 4. yy'ın ikinci yarısına tarihlenen ve Asklepios'un kızlarına adanmış adak kabartmalarında da üçlü gruplar haline Nymphe benzeri tanrıçalar betimlenmiştir.[217]

Nymphelerin sağaltıcı tanrıçalar olarak tapım gördükleri birçok yer bulunmaktadır. Peloponnesos'taki Triphylia kentinde, Anigros ırmağı yakınlarında şifalı kaynak suları sayesinde Nympheler'e adanmış bir kült alanı bulunmaktadır. Pausanias bu şifalı kaynak sularında yıkanma ritüelini detaylı olarak aktarmıştır*:"Samikon yakınlarında Anigrides olarak anılan ırmaktan çok da uzak olmayan bir Nymphe mağarası yer alır. Her kim ki alphos veya*

[212] Longus, **Daphnis and Chloe**, Çev. G.Thornley, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Londra, 1916.
[213] **A.e,** 1,4.
[214] Yazıtlar için Bkz: **CIL** 10.4734, 3.3116, 5,3106.
[215] Yazıtlar için Bkz: **CIL** 6.551, 9.5744, 10.5163, 12.1993.
[216] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and the Nymphs,** s.43.
[217] **A.e.,** s. 43.

leuke hastalığından muzdaripse (cüzam veya benzeri deri hastalıkları) ilk önce Nymphelere herhangi bir adak sunacağına dair onlara dua eder ve sonra vücudunun hangi kısmı hastalıklı ise, o kısmı suya daldırır. Irmağın bir ucundan bir ucuna doğru yüzdükçe, hastalığını suya bırakarak sağlıklı ve temiz ciltli olarak karaya çıkar[218] ,,

Nymphelere Girit adasında da şifa veren tanrıçalar olarak tapınılmıştır. Girit'in kuzeyinde yer alan Lebana kentinde, Epidauros'tan Asklepios kültünün buraya getirildiği MÖ 4.yy'a tarihlenen bir yazıt sayesinde, bu alanın Nymphelere ve Akheloos'a adandığı anlaşılmaktadır[219]. Benzer bir durum Pergamon'da da karşımıza çıkmaktadır. Burada da Nympheler tanrı Asklepios ile beraber iyileştirici tanrıçalar olarak tapım görmüşlerdir. (Bkz. Anadolu'da Nymphe kültü).

İtalya'da Napoli körfezi girişinde yer alan Iskhia adasında da, Nymphelere sağaltıcı tanrıçalar olarak tapınıldığını gösteren on iki adet yazıtlı mermer adak steli ele geçmiştir. Bu stellerde Nympheler adada yer alan termal kaynakların iyileştirici tanrıçaları olarak onurlandırılmıştır. En erkeni MÖ.1.yy'a tarihlenen stellerde farklı şekillerde duran Apollon ve deniz kabuğu ya da içinden su akan hydria tutan üç Nymphe betimlenmiştir.[220] (**Lev. 26, Res. 59, 60, 61)**.

3.3 Kehanette bulunan tanrıçalar

Nymphelerin sularla ilişkili olmasının getirdiği diğer bir özellik ise kehanet gücüdür. Yerin altından akan suların kehanet gücü verdiğine inanılmaktadır. Nymphelerin hem suyla hem de kehanet tanrısı Apollon ile olan ilişkisi nedeniyle, kahine olarak görülmeleri olağandır. Mitolojide de, Delphoi'a Apollon'un geleceğini önceden gören Daphnis, Pan'a kehanet gücünü öğreten Erato, Paris'e öleceğini söyleyen Oinone, Apollon'a ve Hermes'e kehanet sanatını öğreten Thriiler gibi Nympheler bulunmaktadır. Kültsel anlamda ise kehanet amaçlı, Nymphelere adanmış az sayıda kutsal alan bulunmaktadır. Bunların arasından en bilinen Delphoi'da yer alan Korykia mağarasıdır **(Lev. 28, Res. 63)**. Neolitik Çağ'da ve Myken Dönemi'nde de yerleşim görmüş, Pausanias tarafından da ziyaret edilmiş, Nymphe kültünün önemli merkezlerinden biri olan mağarada elli bin adet çanak çömlek parçası yanı

[218] Paus, 5, 5, 11: "ἈΕστι δὲ ἐν τῶι Σαμικῶι σπήλαιονοὐκ ἄπωθεν τοῦ ποταμοῦ, καλούμενον ΄Ανιγρίδων νυμφῶν. ὅς δ' ἄν ἔχων ἀλφὸν ἢ λεύκνην ἐς αὐτὸ ἐσέλθηι , πρῶτα μὲν ταῖς νύμφαις εὔξασθαι καθέστηκεν αὐτῶι καὶ ὑποσχέσθαι θυσίαν ὁποίαν δὴ τινα, μετὰ δὲ ἀποσμήχει τὰ νοσοῦντα τοῦ σώματος. διανηξάμενος δὲ τὸν ποταμὸν ὄνειδος μὲν ἐκεῖνο κατέλιπεν ἐν τῶι ὕδατι αὐτου ὁ δὲ ὑγιής τε ἄνεισι καὶ ὁμόχρως."

[219] Margerhita Guardicci, " I Predecessori di Asclepio**.", Studi e Materiali di Storia dele Religioni 8,** 1928, s. 215-229.

[220] Lidia Forti,"Rillievi dedicati alle Ninfe Nitrodi", **Rendiconti della Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Art idi Napoli 26,** 1951, s. 161, 191.

sıra yirmi üç bin adet astragalos ele geçmiştir[221] **(Lev. 28, Res. 64)**. Antik dönemde çocuklar tarafından oyun eşyası ve mezar hediyesi olarak da sıklıkla kullanılan astragalosların, Nymphelere adanmış bir mağarada çok sayıda ele geçmesi bunların kehanet objesi olarak kullanıldığını ve mağaranın da bir kehanet merkezi olabileceğini düşündürmüştür[222]. Antik Çağda büyük ihtimalle tarot kartı gibi kullanılmış olan astralagoslar genellikle Delphoi gibi büyük kehanet merkezlerinde kahine danışacak imkana sahip olmayan, daha çok kırsal bölgelerde olanakları kısıtlı kişilerce başvurulan bir yöntem olmalıdır. Bu mütevazı ve kırsal durum Nymphe kültünün doğası ve özellikleriyle uyumludur.

Kehanet merkezi işlevli diğer bir Nymphe kült alanı, Korinthos ve Korkyra kentleri tarafından Illyria'da kurulmuş bir koloni olan Apollonia şehrinde yer alan Nymphaion'dur. Burada bir kült alanı olmasının sebebi, büyük ihtimalle alanın farklı jeolojik özelliklerinden kaynaklanmaktadır, çünkü yerin altında kaynayan sıcak sular yanında, yeryüzüne sızan yanıcı gazlar da bulunmaktadır ve bu gazlar taşkömürü yataklarıyla doğal olarak beslendiği için kült alanında hiç sönmeyen bir ateş mevcuttur[223]. Cassius Dio[224] bu ateşin sadece Aoos nehrinin kıyısında yandığını, hiçbir yere yayılmadığını, yakınlarda ağaçların ve çimenlerin yeşerdiğini, yağmur yağdığında ise ateşin arttığını ve yükseldiğini anlatır. Bu yüzden buranın bir Nymphaion olduğunu ve bir kahinin burada bulunduğunu söyler. Cassius Dio, sorularına cevap arayanların yapması gereken ritüeli de anlatmaktadır. Buna göre insanlar dua edip sorularını sorarak ateşe bir tütsü parçası atarlar. Eğer dilekleri kabul olacaksa, tütsü parçası uzağa düşmüş bile olsa, ateş onu içine çekerek yakar. Fakat dilek kabul olmayacaksa, tütsü parçası ateşin yakınına bile düşmüş olsa, Nymphelerin ateşi onu uzağa iter. Buradaki nymphaiondan dolayı Apollonia sikkelerinde MÖ 100 yılından başlayarak İmparatorluk Dönemi boyunca bir ateşin etrafında el ele tutuşarak dans eden üç Nymphe betimi yer almaktadır **(Lev. 29, Res. 65)**.

Nymphelerin kehanet özellikleri incelenirken, *"nympholepsy"* kavramına ve nympholeptoslara değinmek yerinde olacaktır. Connor[225] nympholepsy terimini, algısı açık bir insanın, Nymphelerin etkisiyle eriştiği yüksek farkındalık durumu ve güzel konuşma yeteneği olarak açıklamaktadır. Aynı zamanda bu terim, kişinin Nymphelere duyduğu aşırı dini adanmışlığı da kapsar. Bu durumda şiir ve ilerigörü birbirleriyle yakından ilgilidir ve

[221] Pierre Amandry, "L'antre Corycien pres de Delphes", **CRAI 1972**, s. 255-267.
[222] **A.e.,** s. 258.
[223] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 162.
[224] Cassius Dio, **Historiae Romanae: Roman History,** Çev:.E. Cary, The Loeb Classical Library 66, Londra, Harvard University Press, 41, 45.
[225] W.R.Connor, " Seized by the Nymphs: Nympholepsy and Symbolic Expression in Classical Greece", **CIAnt 7,** 1988, s. 55-89.

nympholeptos, bir şair ya da kahin gibi tanrısal bir kendinden geçme ve çılgınlık durumu yaşar[226]. Fakat bu durum Klasik Dönem sonrasında anormal ve tehlikeli sayılmaya başlamış ve hastalık olarak kabul edilmiştir. Hatta modern Yunan folkorunda bu durumun getirdiği korku, insanların Nereidler tarafından çarpılması olarak yorumlanmaktadır[227].

Arkeolojik verilere dayanarak Yunanistan'da iki adet nympholeptos mağarası tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Attika'da Hymettos dağının güney eteklerinde konumlanan, 1765 yılında keşfedilmiş Vari mağarasıdır **(Lev. 29, Res. 66)**. Mağara içinde kendini nympholeptos olarak addeden Theralı Arkhedemos tarafından oyulan çok sayıda niş, raf benzeri çıkıntı, kabartma ve yazıt yer almaktadır. Mağaranın girişinde ise iki adet yazıt vardır. İlkinde "Thera'lı Arkhedemos", ikincisinde ise "Theralı Arkhedemos, nympholeptos, Nymphelerin talimatları uyarınca bu mağarada çalışmıştır" yazmaktadır[228]. Girişin hemen solunda, yazıtından Pan'a adandığı anlaşılan ve cephesi bir tapınak fasadı gibi biçimlendirilmiş, mağaradaki en geniş kutsal kısım yer almaktadır. Bu kutsal kısımda, içinde Pan'ın kabartmasının oyulduğu bir niş mevcuttur **(Lev. 30, Res. 67)**. Bu alanın biraz ilerisinde, tahtta oturan, başsız, bir figür kabartması bulunur **(Lev. 30, Res. 68)**. Bu figür araştırmacılar tarafından Rheia, Demeter, Isis, Kybele veya Arkhedemos olarak tanımlanmıştır fakat başı korunagelmediği için kimliğinin belirlenmesi mümkün olmamıştır. Bu alandan merdivenlerle aşağıya inildiğinde içinde Arkhedemos'un kendi kabartmasının oyulmuş olduğu başka bir kutsal alana gelinmektedir **(Lev. 31, Res. 69)**. Figür genelde Hephaistos ile özdeşleşmiş bir kıyafet olan eksomis giyimlidir, profilden tasvir edilmiştir ve mağaranın girişine doğru bakmaktadır. Çok yerel bir üslupla işlenmiş olan figür sağ elinde keski, sol elinde ise ıskarpela gibi taşçı aletleriyle betimlenmiştir **(Lev. 31, Res. 70)**. Kabartmanın hemen sağında yine taşa oyulmuş alt alta iki raf yer almaktadır. Raflar arasında suyu bir alt rafa iletmek için oyulmuş bir su kanalı uzanır. Mağara içinde Nymphelere adanmış bir kutsal alan görünümünde olan bu alan günümüzde kuru da olsa, bir zamanlar buradan su akmış olmalıdır. Mağaranın en dibinde hiç ışık almayan iki mekan mevcuttur. Bu odaların birinde çapı ve derinliği bir metre olan, yaz kış kurumadan kalan bir tatlı su kaynağı yer almaktadır. Hatta bu kaynak günümüzde de Vari kasabasının halkı tarafından şifalı olarak kabul edilmektedir[229]. Mağarada yapılan kazılarda neredeyse elli fragmanın birleştirilmesiyle tümlenmiş beş adet mermer adak kabartması **(Lev. 32, Res. 71, 72, 73, 74)** ve otuz adak kabartması parçası ele

[226] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 13.
[227] **A.e.,** s.13.
[228] Mağara içinde ele geçmiş diğer yazıtlar için Bkz: Maurice E. Dunham, "The Cave at Vari. II. Inscriptions", **AJA 7,** 1903, s.289- 300.
[229] Charles H. Weller, "The Cave at Vari. I. Description, Account of Excavation, and History", **AJA 7**, 1903, s. 263- 288.

geçmiştir. Kayalık bir mağara girişi şekli verilmiş, Hermes, Pan ve üç Nymphenin betimlendiği kabartmalar, mağaranın Arkhedemos yanında diğer insanlar tarafından da bir Nymphe kült alanı olarak kullanıldığını gösterir niteliktedir[230].

İkinci mağara ise Pharsalos yakınlarında konumlanan ve Arkhedemos ile çağdaş olan Thessalialı Pantalkes'in mağarasıdır. Mağarada iki adet yazıt ele geçmiştir. Bunlardan ilkinde Pantalkes'in bir şeyi Nymphelere adadığı okunmaktadır. Daha geç döneme tarihlenen ikinci yazıt ise heksametron vezninde yazılmış bir şiirdir.[231] Yazıtın ilk kısmında Pantalkes mağarada onurlandırılan tanrı ve tanrıçaları saymaktadır. Buna göre, mağaranın Nympheler yanında, Pan, Hermes, Apollon, Herakles, Khiron, Asklepios ve Hygieia için kutsal olduğu anlaşılmaktadır. İkinci kısımda Pantalkes'in mağarayı bir kült alanına dönüştürmek amacıyla yaptığı düzenlemeler anlatılır. Pantalkes mağaraya uzanan bir giriş yolu açmış, mağaranın önünde bir bahçe oluşturmuş ve mağaranın içini çeşitli kült ve adak eşyalarıyla donatmıştır. Yazıtta Pantalkes kendisini nympholeptos olarak tanımlamasa da, Nymphelerin kendisini *aner agathos* (iyi bir adam) ve *episkopos* (yönetici) yaptıklarını söylemektedir.

"Nympholepsy" ve kehanet arasındaki bağlantı Pausanias, 9.3.9'da da karşımıza çıkmaktadır. Bu pasaja göre Boiotia'da yer alan Kithairon dağında Sphragidium olarak anılan bir mağarada kehanet gücüne sahip Nympheler yaşamaktaydı. Daha sonra Plutarkhos bu mağarada bir kahinin bulunduğunu, burada yaşayan yerlilerin de bir çeşit kehanet yeteneğine sahip olduklarını ve bu kişilere nympholeptoi adı verildiğini söylemektedir.[232]

Yunan dünyasının birçok yerinden ve farklı dönemlerinden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, nympholeptoslara dair tutarlı bir kimlik oluşturulabilir. Nympholeptos terimi çılgın veya toplumdan dışlanmış kişileri değil, aksine özel bir yeteneğe ve toplum içinde belirgin ve önemli bir konuma sahip olan kişileri nitelemek için kullanılmaktadır. Nympholeptoslar genelde şehirden uzak kırsal bir alanda yer alan kült yerinin kurucuları ve düzenleyicileridir. Fakat burası her zaman özel veya kişisel bir ibadet alanı olmamıştır. Kehanet faaliyetleri ile iyileştirme ve arındırma ayinleri de burada gerçekleşmiş ve nympholeptos tıpkı bir Nymphe rahibi gibi bu ayinleri yürütmüş olmalıdır.[233]

[230] Kabartmalar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz: I.C.Thallon, "The Cave at Vari. III. Marble Reliefs", **AJA 7**, 190, s. 301- 309.
[231] Yazıt için Bkz: Larsson, **Greek Nymphs**, s. 17.
[232] Paus. 3, 9.
[233] W.R.Connor, **Seized by the Nymphs**, s.165.

3.4 Evliliğin ve doğumun yardımcısı ve koruyucusu tanrıçalar

Sağladıkları su sayesinde insanlığa bolluk, bereket ve sonsuz mutluluk getiren, genç ve güzel kızlar olan Nympheler, bu özellikleri sayesinde aynı zamanda Yunan ve Roma düşüncesinde gelinler ve evlenecek çağa gelmiş genç kızlarla özdeşleştirilmiştir. Her iki kültürde de Nympheler evliliğin ve doğumun koruyucu tanrıçaları olarak onurlandırılmışlardır. Su, arındırıcı gücü sayesinde evlilik ve doğum ile ilgili ritüellerde kullanılmıştır.

Nympheler evlenecek kişiler tarafından birçok şekilde onurlandırılmışlardır. Örneğin Boiotia'da, evlenecek genç kızlar προτέλεια olarak anılan, bir ya da birkaç gün süren bir ritüel gerçekleştirilirdi. Plutarkhos Am. Nar. 772'de, Boiotia'daki Kissoessa kaynağının Nymphelerine evliliğinden önce adak adayan Aristokleia'dan bahseder[234]. Burada yapılan adak büyük ihtimalle evlilik banyosunda kullanılmak üzere kaynaktan bir kap su almak veya Nympheler için bir kurban kesmekten ibarettir[235]. Apollonios Rhodios Argonautika 4.1217-1219'da[236] Medea'nın, Iason ile evliliğinden önce Apollon kutsal alanına hem Nympheler hem de Moiralar için iki sunak yaptırdığını ve buralarda her ikisine de evliliğini kutsamaları için adaklar adadığını yazar. Yazılı kaynaklara göre evlilikten bir gün önce hem gelin hem de damadın yakın bir kaynaktan getirilen suyla banyo yapmaları adettendi. Bu banyoya νυμφικὰ λουτρά adı verilmekte, suyu getiren kişi ise λουτροφόρος olarak anılmaktadır[237] Attika bölgesinde evliliğin simgesi, loutrophoros adı verilen, içinde evlilik öncesi banyo suyunu taşıyan uzun boyunlu kaplardır. Attika'da genelde bu su Kallirhoe ırmağından taşınmaktadır. Düğünden sonra loutrophoroslar bazen saklanır bazıları ise tanrı ve tanrıçalara, özellikle de Nymphelere hediye olarak adanırdı. Vari mağarasında gelinler tarafından adak eşyası olarak bırakılan, en erkeni MÖ 460 yılına tarihlenen otuza yakın loutrophoros bulunmuştur.[238] Yine birçok mağarada Nymphelere adanmış oyuncak bebekler de ele geçmiştir. Bu oyuncak bebeklerin evlenme çağına gelmiş olan genç kızlar tarafından adak hediyesi olarak sunuldukları ve bunların çocukluk evrelerinin bitip kadınlık evrelerine geçişlerini simgelediği düşünülmektedir[239].

---

[234] Plut. **Mor**. 772b: "εὥς ἡ κόπη κατὰ τὰ πάτρια ἐπὶ τὴν Κισσόεσσαν καλου μένην κρήνην κατήι ταῖς Νύμφαις τα προτέλεια Θύσουσα.

[235] Larsson, **Greek Nymphs**, s. 111.

[236] Apoll. Rhod, 4, 1217- 1219: "Μοιράων δ'ἔτι κεῖσε θύη ἐπέτεια δέχονται καὶ Νυμφέων καθ'ἱερὸν 'Απολλωνος Βωμοί, τοὺς Μήδεια καθίσσατο."

[237] Ballantine, "Some Phases of the Cult of the Nymphs", s. 99.

[238] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 243.

[239] **A.e.,** s. 229.

Farklı bir ritüel Delos adasında gerçekleşmektedir. Delos'ta, MÖ 5. yy'da evlenecek genç kızların saçlarından bir tutam keserek bunu Hyperboreia Nymphelerine adak olarak sunduklarını Herodotos 4.34[240]'te şu şekilde anlatmaktadır: *"Kızlar evlenmeden önce saçlarını keserler; bir çubuğa dolayıp iki bakirenin mezarı üzerine koyarlar..."*

Nymphelerin evlilik ile özdeşleştirilmesi modern Yunan folklorunda hala geçerliliğini koruyan bir gelenektir. Günümüzde Yunanistan'ın birçok yerinde, genç kızlar eş bulabilmek ve evlenmek için Nereidlere adak adamaktadırlar

Nympheler Yunan düşüncesinde doğumu koruyan ve kutsayan tanrıçalar olarak da görülmektedir. Tıpkı yeni doğan tanrılara süt annelik yaptıkları gibi, insanların yeni doğan bebeklerini de koruyan ve gözeten tanrıçalardır. MÖ 5.yy'da yaşayan tragedya yazarı Euripides'in Elektra oyununda Orestes ile yaşlı bir adamın konuşmalarının geçtiği 625.dizede, çocuğun doğumunun güvenli geçmesi amacıyla Nymphelere bir ziyafet hazırlandığı aktarılmaktadır. Yine aynı oyundan anlaşıldığı üzere, çocuk doğduktan bir süre sonra Nymphelere τροφεια (tropheia) denen bir adak sunmak da bir gelenektir. Bu adak, çocuğu korudukları, belli bir yaşa kadar güvenle getirdikleri için Nymphelere olan minneti göstermek amacıyla sunulmaktadır[241] Yine annelerin genç çocukları adına Nymphelere adak adadıkları ve kurban kestikleri de antik yazında anlatılmaktadır. Aelianus, Platon'un hayatını anlattığı Var. Hist.10.21'de[242] Platon'un annesinin Hymettos dağında, genç oğlunu gözetmeleri için Mousalara ve Nymphelere adaklarda bulunduğunu aktarır. Atina'da Akropolis'in kuzey yamaçlarında Nymphe Tepesi olarak adlandırılan ve MÖ 6. yy'dan itibaren annelerin, hamile kadınların ve çocukların koruyucuları olan Nympheler için kutsal sayılan bir alan bulunmaktadır. Hıristiyanlık döneminde de bu kült ortadan kalkmamış, bu alana inşa edilen Hagia Marina Kilisesi ile devam etmiştir. 1803- 1804 yılları arasında kiliseyi ziyaret eden J.L.S. Bartholdy kilisenin bir şifa bulma merkezi olduğunu, kısır kadınların kiliseyi ziyaret ettiklerini, hasta çocuklarının da kilisenin inşa edildiği kayalara dokunmalarını sağladıklarını söylemektedir. 1805 yılında bölgeyi ziyaret eden Edward Dodwell, kadınların kilisenin civarındaki hafif eğik kayaların tepesinde "daha fazla erkek çocuğa sahip olabilmek" umuduyla aşağıya doğru kaydıklarını bildirmektedir.[243] Hıristiyanlık döneminde çocukların ve

[240] Hdt. 4, 34.
[241] Ballentine, **Some Phases of the Cult of the Nymphs**, s. 105.
[242] Aelianus, **Varia Historia,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Ael.+VH+10.21&fromdoc=Perseus%3Atext%3A2008.01.059110.21. 11.08.2011, 10, 21.): "ὅτι τὸν Πλάτωναή Περικτιόνη ἔφερεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις. θυοντος δὲ τοῦ ᾽Αρῖστωνος ἐν ῾Υμηττῷ ταῖς Μούσαις ἢ ταῖς Νύμφαις.
[243] G.V. Lalonde, "Pagan Cult to Christian Ritual:The Case of Agia Marina Theseiou", **Greek, Roman, and Byzantine Studies 45**, 2005 s. 94.

hamile kadınların koruyucusu olan Hagia Mariana büyük ihtimalle antik dönemdeki Nymphe kültünün bir yansımasıdır[244].

Roma'da da Nympheler erken dönemlerden itibaren doğum tanrıçaları olarak kutsanmıştır. Bunların arasından en bilinenlerinden biri Carmentis / Carmenta'dır. Vergilius'un Aineias[245] destanında bir Nymphe olarak tanımladığı ve Roma'da Porta Carmentalis yakınlarında bir tapınağı olan Carmentis, ocak ayının on biri ve on beşinde olmak üzere kutlanan iki festivalle kadınların ve doğumun koruyucu tanrıçası olarak, çoğunlukla kadınlar tarafından onurlandırılmaktadır[246]. Bazı kaynaklarda Carmenta, doğacak çocuğun olası iki pozisyonuna göre, Prorsa ya da Postuersa adıyla anılmaktadır[247] Carmenta kültü MÖ 4. yy'da başlamış, MS 2. yy'a kadar devam etmiş olmalıdır[248]

Nymphe Egeria da doğum tanrıçası olarak onurlandırılmakta ve hamile kadınlar tarafından tapım görmektedir. Roma'da, Caelius tepesi eteklerinde, Porta Capene yakınında bir tapınağı da bulunan Egeria'nın kültü, Strabon'un aktardığına göre yine bir doğum tanrıçası olan Diana Nemorensis ile özdeşleşmiştir[249]

[244] G.V. Lalonde, "Pagan Cult to Christian Ritual:The Case of Agia Marina Theseiou, s.95.
[245] Verg. **Aen.** 8, 336.
[246] Ballentine, "Some Phases of the Cult of the Nymphs", s. 107.
[247] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, s. 155.
[248] Ballantine, "Some Phases of the Cult of the Nymphs", s. 107
[249] **A.e.,** s.107

4. ANADOLU'DA NYMPHE MİTOLOJİSİNE, KÜLTÜNE VE BETİMLERİNİN GÖRÜLDÜĞÜ BÖLGELERE GENEL BAKIŞ

BITHYNIA

Küçük Asya'nın kuzeybatısında, günümüz Kocaeli yarımadası, İstanbul Boğazı, Karadeniz ve İzmit Körfezi arasında kalan bölgede yer alan Bithynia, Propontis'in doğu kesimiyle (*Marmara Denizi)* Pontos Euksenios (*Karadeniz)* kıyılarının batı kısmını kaplamaktadır. Bithynia, kuzeyde Pontos Euksenios (Karadeniz), doğuda Paphlagonia, güneydoğuda Galatia, güneyde Phrygia, güneybatıda Mysia ve batıda da Propontis (Marmara Denizi) ve Bosphoros (İstanbul Boğazı) tarafından sınırlanır. Bölgenin önemli yükseltileri Mysia Olympos'u *(Uludağ*), Astakos *(Samanlı Dağları*), ve Sophon (*Kartepe*), önemli nehirleri Sangarios *(Sakarya Nehri*), Aisepos *(Gönen Çayı*), Hypios (*Melen çayı*), Makestos (*Susurluk-Simav Çayı*), Lykos-Rhyndakos (*Orhaneli Çayı*), Rhebas (Riva), ve Billaios (*Filyos Çayı),* gölleri ise Askania (*İznik Gölü*), Sophon /Sunensis (*Sapanca Gölü*) ve Apolyont (*Ulubat Gölü) '*dur.

Bithynia'nın ırmakları ve gölleri bölgenin Nymphe mitolojisinde önemli role sahiptir. Bölgenin en önemli nehri olan, Orta Phrygia'dan doğan ve Bithynia'dan geçerek Pontos Euksenios'a dökülen, Okeanos ve Tethys'in çocuğu[250] Sangarios ırmağının kızları arasında Priamos'un karısı Hekabe,[251] Attis'in annesi Naias Nana[252], Attis'in sevgilisi Dryades Sagaritis [253], Naias Okyrrhoe[254] ve Naias Nikaia[255] bulunur. Bölgenin diğer ırmak tanrıları Askanios, Phyllis ve Nymphaeus'tur.

Bithynia Bölgesi için karakteristik, içinde Nymphelerin de rol oynadığı iki önemli mythos vardır. Bunlar Bormos (Βῶρμος) ve Hylas'ın (Ὕλας) kaçırılış efsaneleridir. Bithynia'da yaşayan bir halk olan Mariandynoslardan Titias'ın oğlu Bormos derin bir kaynaktan hasatçılar için su çekmeye gittiği gün Nympheler tarafından kaçırılır.[256] Argonautlar seferinde Herakles'in yoldaşı olarak yer alan Hylas'ın da hikayesi benzerdir. Gemi Bithynia'ya uğradığı zaman Hylas ormandaki bir kaynaktan ya da Askanios ırmağından veya gölünden su almak için görevlendirilir. Hylas'ın yakışıklığını gören Nympheler ise

[250] Hes. **Theog.** 344.
[251] Apollod. 3, 148.
[252] Paus. 7, 17, 8.
[253] Ov. **Fast.** 4, 222.
[254] Q. Smyrn. 11, 37.
[255] Nonn. **Dion.** 15, 16.
[256] Apoll. Rhod. 1, 1126, 2, 780.

Hylas'a ölümsüzlük kazandırmak için onu kendilerine çekerler.[257] Her iki mythosun ortak yönü Nympheler tarafından kaçırılan genç erkeklerdir. Tıpkı Troas Bölgesi'nde prens-çoban ve Nymphe ilişkisi olduğu gibi, Nympheler tarafından kaçırılma da Bithynia Bölgesi'nde görülen bir motiftir.[258] İki mythosun diğer bir ortak yönü ise Bormos ve Hylas için her yıl törenler düzenlenmesidir. Bormos'un ölümü her yıl flüt eşliğinde ağıtlarla yad edilirken, Hylas'ın Herakles tarafından aranması her yıl kutlanılan bir bayram sırasında törensel olarak sürdürülmüştür: Rahipler bir kafile halinde yürürler ve üç kere Hylai diye bağırırlardı.[259]

Yunanistan, İtalya ve Anadolu'da gördüğümüz gibi, çoğu zaman Nympheler ve onlardan doğmuş olan kahramanlar, bir şehre isimlerini verirler. Yunanistan'ın her yerinde, özellikle Boiotia, Thessalia ve batıdaki kolonilerde Nymphelerin ve onların soylarının eponymos ataları oldukları şehirler sıklıkla karşımıza çıkar.[260] Bu durumun bir örneği Bithynia'da görülmektedir. Sangarios ırmağının ve tanrıça Kybele'nin kızı olan Naias Nikaia, Nikaia (İznik) şehrinin eponymos'udur. Kendini Artemis'e adayan Nikaia, Phrygia'lı bir çoban olan Hymnos'u geri çevirir, fakat Hymnos başarısızlığını kabul etmeyip ısrar edince, onu kalbinden bir okla vurarak öldürür. Bu cinayete tüm tanrılar gibi kızan Eros, Nikaia'dan intikam almak için tanrı Dionysos'u Nympheye aşık eder. Dionysos Nikaia'nın su içtiği pınarı şaraba çevirerek onun sarhoş olmasını sağlar ve ona sahip olur. Bu beraberlikten Telethe adlı bir kız çocuk doğar. Nikaia'nın kendini asarak öldürdüğü yere Dionysos tarafından Nymphenin ismi verilir. [261] Bu mythosta Troas Bölgesi'nde işlenen çoban- Nymphe ilişkisi motifinin farklı bir versiyonu görülmektedir.

Troas Bölgesi işlenirken, Troia kraliyet ailesindeki çoğu kral ve prensin annesinin Nympheler olduğuna değinilmiştir. Aynı motif Bithynia'da da karşımıza çıkar. Okeanos'un kızlarından biri olan Melia ve tanrı Poseidon'un birleşmesinden Bithynialı bir soy olan Bebryklerin kralları Amykos ve kardeşi Mygdon doğmuştur.[262] Bir diğer Melia ise Kios *(Gemlik)* kentinde bulunan bir ırmağın ya da yeraltı kaynağının Naiasıdır. Tanrı Seilenos ile birleşmesinden batı Bithynia'da yer alan Dolionlar kabilesinin eponymosu olan ilk kralları Dolion dünyaya gelmiştir. [263]

---

[257] Apollod. 3, 9, 2; Apoll. Rhod. 1, 1225; Strab. 12, 4, 3; Ant. Lib. **Met**.26; Hyg. **Fab,** 14; Nonn. **Dion**. 11, 226; Valerius Flaccus, **Argonautica**, (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text ?doc=Perseus:text:2007.01.00583, 11.08.2011, 521.
[258] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 195.
[259] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü,** s. 302.
[260] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 143.
[261] Nonn. **Dion**. 15, 169, 16, 405.
[262] Apoll. Rhod. 2, 4.; Apollod. 1, 19, 2.100; Hyg. **Fab.** 17, 157; Val. Flac. 4, 104.
[263] Strab. 12, 4, 8.

Nymphelerin kendilerine ait isimleri olabileceği gibi, çoğunlukla adlarını bir kaynaktan, ırmaktan veya gölden alan Nymphe grupları da karşımıza çıkar. Mitolojide Astakidler (᾽Αστακίδαι) olarak adlandırılan Nymphe grubu, Bithynia'da bir dağ olan Astakos dağının Oreiadlarıdır. [264]

Bithynia'da Nymphe kültü, özellikle Pythia Therme ve Prousa gibi şifalı kaynak sularının olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Günümüzde olduğu kadar antik dönemde de kaplıca ve iyileştirme merkezi olan Pythia Therma (*Yalova)* büyük hamamında, kubbeyi destekleyen payelerin üzerinde Herakles, Asklepios ve Nymphelerin tasvir edildiği beş adet adak steli bulunmuştur. **(Lev. 34, Res. 77, 78, 79 Lev. 35, Res. 80, 81)** Stellerin tümü dikdörtgen formdadır ve oldukça aşınmışlardır. Yatay bir silmeyle ikiye ayrılmış olan stellerin üst kısmında çukurlaştırılmış yarı oval bir çerçevenin içinde ayakta, cepheden ve çıplak tasvir edilmiş Herakles figürü yer alır. Başını hafifçe sola çevirmiş olan figür, sağ eliyle yere yasladığı sopasına dayanmakta, sol eliyle ise yere doğru sarkan aslan postunu tutmaktadır. Beşinci stelde ise aynı şekilde tasvir edilmiş olan Herakles'in yanında ikinci bir figür olarak Asklepios görülür. Asklepios sol omzunun üzerine atılmış, yarı belinden aşağı sarkan bir manto giymekte ve sağ elinde yılan sarılmış asasını taşımaktadır. Adak stellerinin tümünün alt silmesinde üç adet Nymphe betimlenmiştir. Uzun khiton ve himation giyimli olan Nympheler birinci, üçüncü ve beşinci stelde el ele tutuşarak, ikinci stelde ise birbirlerinin mantolarından tutarak dans eder şekilde betimlenmişlerdir. Üçüncü stelde ise her iki yandaki Nymphe başlarını himationlarıyla kapamışlar, cepheden hareketsiz tasvir edilmişlerdir. Birinci stelin en üst silmesinde *Θεῷ ῾Ηρακλεῖ καὶ Νύμφαις (Tanrı Herakles'e ve Nymphelere adanmıştır),* dördüncü stelde [᾽Αλέ] ξανδρος ᾽Αλεξάνδρου Θεῷ ῾Ηρακλεῖ καὶ Νύμφαις (*Aleksandros oğlu Aleksandros tanrı Herakles'e ve Nympheler'e adadı)* yazıtı yer almaktadır[265].

Arif Müfid Mansel tarafından MÖ 1. yy – MS 2. yy arasına tarihlenen, yerel işçilik gösteren stellerin üslup, işleniş ve kompozisyon yönünden birbirlerinin aynılarının olması, sanatçıların tek modeli kopya ettiklerine işaret olabilir.[266] İyileşmek için adak niteliğinde ya da iyileşen hastalarca minnet sunma amacıyla dikilmiş olan stellerde Herakles ve Nymphelerin Asklepios ile betimlenmiş olmaları, sıcak su kaynaklarının tanrı ve tanrıçaları olmaları yanı sıra sağaltıcı güçlerini de vurgulamak içindir. Buradaki kült Napoli körfezindeki

[264] Nonn. **Dion.**, 15, 370.
[265] Arif M. Mansel, **Yalova ve Çevresi, Yalava und Umgebung,** İstanbul Müzeleri Neşriyatı 13, İstanbul, 1939, s.29.
[266] **A.e.,** s.29. Üslup, kompozisyon ve işleniş yönünden birebir aynı diğer bir kabartma için Bkz: Louis Robert, "Dédicace a Heracles et aux Nymphes", **Anatolia 3**, s. 106.

Iskhia'daki Nymphe kültüyle benzerlik göstermektedir. Iskhia'da da Nympheler, şifalı sular sayesinde tedavi eden tanrıçalar olarak onurlandırılmıştır. Ele geçen adak kabartmalarında ise üç adet Nymphe ve onlara eşlik eden Apollon betimi bulunmaktadır.

Diğer bir kaplıca merkezi olan Prousa'da Nymphe kültünün olduğu gerek nümizmatik gerekse epigrafik verilerden anlaşılmaktadır. Pertinax dönemine (MS. 126 -193) tarihlenen bir sikkenin arka yüzünde ΠΡΟΥΣΑΕΩΝ lejandı ve 3 çıplak Nymphe betimi yer almaktadır.[267]

Bir çeşme üzerinde bulunmuş, Roma İmparatorluk Dönem'ine tarihlenen anonim bir epigramda Pythia Therma ve Prousa Nymphelerine seslenilmektedir. Epigram şu şekildedir: "Εἰς πηγὴν ἐν τῷ ᾽Ολύμπῳ ᾽ορει. Ταῖς Προῦσης Νύμφαις ὑποεῖκομεν, ἀλλὰ καὶ αὐ ται κρέσσονες ἡμείων χαῖρετε Πυθιᾶδες. Αἱ δ᾽ ἄλλαι πᾶσαι μετὰ Πῦθια καὶ μετὰ Π ροῦσαν ἡμετέραις Νύμφαις εἴξατε Νηιάδες." [268] ("*Olympos dağındaki kaynağa ithafen. Prousa Nymphelerine teslim oluyorum ve bizden üstün Pythia Nymphelerini selamlıyorum. Pythia ve Prousa'dan sonra gelen diğer bütün Naiadlar Nymphelerimize boyun eğsinler")*

Eldeki arkeolojik verilerden Pythia Therma ve Prousa'daki Nymphe kültünün MÖ.1 yy'dan MS. 2. yy sonlarına değin sürdüğü anlaşılmaktadır. Hıristiyanlık döneminde bu kült ortadan kalkmamış, adak stelleri ve sikkeler üzerinde betimlenen ve şifa veren kaynak tanrıçaları olan üç Nymphe, Pythia Therma ve Prousa civarında yaşamış olan üç azize efsanesine dönüşmüştür. Galerius döneminde yaşamış olan (MS 305- 311) Menadora, Metradora ve Nymphadora isimli üç kız kardeş Bithynia'da doğmuş, Hıristiyanlığı kabul etmiş ve Pythia hamamları civarında bir tepeye yerleşerek, kaplıcalara gelen hastalara dualarıyla şifa vermişlerdir. İnançlarından vazgeçmeyi reddedince Romalılar tarafından öldürülen kardeşler, hamamlara yakın bir yere gömülmüşlerdir.[269] İsimleriyle de Anadolu'da tapım gören tanrı Men, tanrıça Magna Mater ve Nympheler'i çağrıştıran azizeler, antik çağ inançlarının Hıristiyanlık döneminde de ufak değişikliklerle sürdüğünün kanıtıdır.

Bithynia Bölgesi'nin Herakleia Pontika ve Nikaia gibi diğer şehir sikkelerinde de Nymphe tasvirlerini görmek mümkündür. Maximinus I dönemine (MS 173- 238) tarihlenen Herakleia Pontike sikkesinin arka yüzünde ΗΡΑΚΛΕΩΝ ΠΟΝΤΩ lejandı ve oturan Zeus yanında 3 giyinik Nymphe tasviri,[270] Nikaia şehrinin Genç Faustina (MS. 125 /130 – 175) ve

---

[267] Imhoof- Blümer, **Nymphen und Chariten auf griechischen Münzen**. Ex: Journal Internationale d'Archeologie Numismatique 11, 1908, s. 201, Nr. 7, Levha XII, No. 24.
[268] **IGSK**, 40, 2, s. 68. **Anthologia Graeca**, 9, 676; Robert, " Sur un Type Monétaire de Prousa de l'Olympe et sur des Epigrammes", s. 100.; Mansel, **Yalova ve Çevresi, Yalova und Umgebung**, s. 13.
[269] Mansel, **Yalova ve Çevresi, Yalova und Umgebung**, s. 41.
[270] Imhoof- Blümer, **Nymphen und Chariten auf griechischen Münzen,** sf. 200, No.5, Levha XII, no. 22.

İmparator Volusianus dönemine (MS 251- 253) tarihlenen sikkelerinin arka yüzünde üç çıplak Nymphe tasviri yer alır.[271]

TROAS BÖLGESİ

Troas Bölgesi Küçük Asya'nın kuzeybatı kıyısında, Biga yarımadasında yer alır. Batısında ve güneyinde Ege denizi, doğusunda Mysia Bölgesi, kuzeyinde ise Hellespontos (*Çanakkale Boğazı)* ve Propontis *(Marmara Bölgesi)* bulunur. Bölgenin en önemli yükseltisi, güneyde Mysia Bölgesi sınırında yer alan Ida *(Kaz)* dağı, önemli nehirleri ise Skamandros *(Eski Menderes/ Kara Menderes),* Satnioeis *(Tuzla Çayı),* Simoeis *(Dürmek Çay),* Rhodios (*Kocaçay)* ve Granikos'tur *(Biga Çayı).*

Homeros[272] tarafından "bol pınarlı" olarak tanımlanmış, hem Zeus hem de Magna Mater için kutsal olan Ida dağı Ilias destanında önemli bir yere sahiptir. Priamos ile Hekabe'nin oğlu Paris, Troia şehrine felaket getireceği kehaneti üzerine Ida dağına bırakılmış, Troia savaşını başlatan Paris hakemliğinde Athena, Hera ve Aphrodite arasında yapılan güzellik yarışması Ida dağında gerçekleşmiş,[273] Zeus savaşı Ida dağının doruklarından izlemiştir.[274] Ida dağının ve bölgedeki akarsuların Nympheleri de Ilyada destanında ve diğer antik kaynaklarda adı geçen Troialı kahramanların ve Troia kraliyet ailesinin jeneolojilerinde sıklıkla karşımıza çıkarlar. Troialı Aisepos ve Pedasos, Laomedon'un oğlu Bukolion ve Nymphe Abarbaree'den, Akhilleus tarafından öldürülen Iphition, Otrynteus ile bir Nais Nymphesinden doğmuşlardır.[275] Aias tarafından yaralanan Satnios, çoban Enops ve bir Naias Nymphesinin, Maionialıların önderi Mesthles ve Antiphos Gygaia gölü Nymphesinin ve Telaimenes'in oğullarıdır. [276]

Apollodoros, Bibliotheke'de Troia kraliyet ailesinin soyağacını detaylı bir biçimde aktarmıştır. Buna göre Troia kraliyet ailesinin atası olan Dardanos'u sarayında kabul edip kızıyla evlendiren Teukros ırmak tanrı Skamandros ve Ida dağının Nymphesi, Oreiad Idaia'nın oğludur. Teukros'un ölümünden sonra kendi adıyla kurduğu Dardania kentinin kralı olan Dardanos'un iki oğlundan biri olan Erikhthonios, Simoies ırmağının kızı, Naias Astyokhe (Ἀστυόχη) ile evlenir ve Tros doğar. Tros'un Skamandros ırmağının kızı, Naias Kallirhoe (Καλλιρρόη) ile olan evliliğinden ise Assarkos, Ganymedes ve Ilion kentinin

[271] **A.e.** sf. 201.
[272] Hom. **Il.** 8.47, 14.283, 15.151.
[273] Apollod. 3,2; Strab.13.51; Hyg. **Fab.** 92; Ovidius, **Heroides,** (Çevirimiçi), http://www.theoi.com/Text/OvidHeroides4.html, 11.08.2011,127.
[274] Hom. **Il.** 8, 397, 410.
[275] **A.e.,** 6.20 vd.; 20, 384.
[276] **A.e.,** 14, 444, 2, 865.

kurucusu Ilos dünyaya gelir. Assarkos, Simoeis ırmağının kızı Naias Hieromneme ile evlenir. Hieromneme'nin torunu, Roma'nın kurucusu olan Aineias'tır. Ilos'un oğlu Kral Laomedon'un Skamandros ırmağının kızı Naias Styrmo veya Rhoio ile olan evliliğinden ise içinde Priamos'un olduğu beş oğlan ve üç kız çocuğu, Nymphe Kalybe ile olan ilişkisinden ise Bukolion isminde bir oğlu olmuştur.[277] Troia savaşı sırasında kral olan Priamos'un karısı Hekabe de Sangarios ırmağının soyundan gelmektedir.[278] Priamos'un Hekabe'den olma çocuklarının dışında, Granikos ırmağının kızı, Naias Aleksirhoe'den olma Aisakos isimli bir oğlu vardır.[279] Priamos ile Hekabe'nin oğlu olan Paris ise Helene'den önce Kebren ırmağının kızı Naias Oinone ile evlenmiş, bu evlilikten Korythos isimli bir oğlu olmuştur[280] (Bkz: Tablo 6). Bu soyağacından Troia soyunun bölgedeki Skamandros, Simoies ve Granikos gibi ırmakların Nymphelerinden geldiğini ve ailedeki çoğu soylunun bir Nympheyle evlendiği veya ilişki yaşadığı anlaşılmaktadır.

Troia kraliyet ailesine dair diğer bir ilgi çekici nokta ise ailede hem prens hem de çoban olan çift yönlü kişilerin olmasıdır.[281] Paris, Ganymedes, Aineias ve Ankhises bunlara örnektir.[282]

Troia bölgesine has olan prens- çoban mitolojik figürünün doğayla olan ilişkisi sebebiyle, Nymphelerle de yakın ilişki içinde olması kaçınılmazdır. Daha önce yerel folklorun bir parçası olan ve daha sonra destan geleneğine dahil edildiği düşünülen prens-çoban mitolojik figürü ve Nymphe bağlantısı, Troia kraliyet ailesi soyağacındaki Nymphelerle yapılan evliliklerin sayısının çokluğunu açıklar niteliktedir. [283]

Antik yazarlar Troas Bölgesi Nymphelerinin sadece isimlerini ve soylarını zikretmekle kalmamış, aynı zamanda onların tanrısal özelliklerinden de bahsetmişlerdir. Kaynaklarda Paris'in Helene'den önceki karısı olarak geçen Oinone, Rhea'nın verdiği kehanet gücü ile Apollon'un ona verdiği iyileştirme yeteneği ile kutsanmıştır.[284] Paris'in Helene'yi almak için Yunanistan'a gideceğini önceden görmüş, Philoktetes'in zehirli okuyla vurulunca onu iyileştirmeyi reddetmiştir.

---

[277] Apollod. 3, 12, 1. vd
[278] **A.e.,** 3, 12, 5; Hom. **Il.** 16, 718.
[279] Ov. **Met.** 11, 762.
[280] Apollod. 3, 12, 5.
[281] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 194.
[282] Paris için bkz. Colluthus, **Rape of Helen,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0495, 11.08.2011, 15; Ganymedes için bkz. Nonn, **Dion.** 15, 279;
Aineias için Bkz. Hom. **İl.** 20, 86-92; Ankhises için Bkz: Propertius, **Elegies,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0067, 11.08.2011, 2, 32.).
[283] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 194.
[284] Apollod. 3, 12, 154.

Troas Bölgesine özgü diğer bir kahin ise, Pausanias'ın Yunanistan'ın Tasviri[285] adlı eserinde hakkında detaylı bilgi verdiği Sibylle Herophile'dir. Buna göre Sibylle Troia savaşından önce doğmuş, Helene'nin Sparta'dan kaçırılacağını, bunun Asia ve Europa'ya yıkım getireceğini, Helene için Yunanların Troia'ya yıkım getireceklerini öngörmüştür. Sibyl'in annesi Ida dağının ölümsüz Nymphelerinden biri, babası ise Rheia ve ırmak Aidoneus için kutsal olan kırmızı topraklı Marpessos kentinden bir ölümlüdür. Pausanias'ın aktarımına göre, Marpessos kenti Ida bölgesinde yer almakta ve kırmızımsı ve delik deşik bir toprak yapısına sahip bir kenttir. Bunun sebebi ise Aidoneus ırmağının birçok defa yerin altına batıp daha sonra farklı bir yerden yer üstüne çıkmasıdır. Pausanias'ın[286] aktarımına göre Pıtıreli, Zeytinli ve Zerdali köyleri arasında kaldığı anlaşılan Marpessos, R.Kiepert'in araştırmaları sonucunda Zerdali köyü yakınlarındaki Dam Kale ve Ilıca Tepe arasında lokalize edilmiştir.[287]. Troas Bölgesi'nde ölen Sibylle'nin mezarı Smintheion tapınağının yer aldığı korudadır. Pausanias'a göre mezarının bir yanında taştan yapılmış bir Hermes heykeli, diğer yanında ise bir yeraltı su kaynağı ile Nymphe heykelleri yer almaktadır.[288] Sibylle Herophile'nin doğum yeri başka kaynaklarda Ionia'daki Erythrai şehri olarak geçmektedir, bu konuya Ionia Bölgesi'nde değinilecektir.

Mitolojik olarak bu kadar veriye sahip olmamıza rağmen, Troas Bölgesi'nde Nymphe kültüne dair arkeolojik buluntular oldukça sınırlıdır. Günümüze Asarlıktepe olarak lokalize edilmiş Skamandria antik kenti[289] sikkelerinin ön yüzünde Nymphe Ida'nın profilden başı ve IΔA lejandıyla, arka yüzünde köknar ağacı ile ΣKA lejandı yer alır. [290] **(Lev. 33, Res. 75)**

Buluntu yeri Lampsakos (*Lapseki*) olan ve günümüzde Viyana Hofmuseum'da bulunan, Pan'ın mağarası şeklinde biçimlendirilmiş mermer kabartma üzerinde, el ele tutuşarak dans eder pozisyonda sağa doğru ilerleyen üç Nymphe ve onlara liderlik eden Hermes betimlenmiştir. **(Lev. 33, Res. 76)**. Kısa khiton ve himation giyimli olan Hermes sağa doğru bir adım atmıştır, sol elinde kerykeion tutmakta, sağ eliyle ise arkasından gelen Nymphenin elini tutmak için geriye doğru uzanmıştır. Hermes'in arkasındaki Nymphelerin ilkinin ve üçüncüsünün başı profilden, ikincisinin başı ise cepheden betimlenmiştir. Birinci ve üçüncü Nymphe "V" şeklinde dökümlü, uzun bir khiton ve himation giyimlidir. İkincisi ise

---

[285] Paus. 10, 12. vd.
[286] **A.e.,**, 12.
[287] Richard Kiepert, "Gergis und Marpessos in der Troas", **Klio 9**, 1909. s. 10-13.
[288] Paus., 10, 12, 6
[289] Skamandria antik kenti için Bkz.: Reyhan Körpe, **Skamandria Antik Kentinin Lokalizasyonu**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı. 2002.
[290] Barclay Head, **Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics**, Oxford Clarendon Press, Londra, 1977, s. 19.

göğüs altından kemer ile sıkılmış bir peplos giymiştir ve omuzlarının üstünde bir manto bulunmaktadır. Hermes ve Nympheler kabartmanın sağ alt köşesinde yer alan dikdörtgen sunağa doğru ilerlemektedirler. Kabartmanın üzerindeki kayalık yüzeyde, yarı keçi tanrı Pan syrinks çalarken betimlenmiştir. Hermes'in başı üzerinde ise Nymphelere bakan küçük bir kuş figürü yer alır. Kabartma Feubel[291] tarafından MÖ 4. yy sonu 3. yy başına, Edwards [292] tarafından ise kıyafet kıvrımlarının, figürlerin yüz detaylarının ve kabartmanın üslubunun Küçük Asia'daki mezar stellerine olan benzerliği yüzünden MÖ 2. yy'a tarihlenmiştir.

MYSIA BÖLGESİ

Mysia Bölgesi, Küçük Asya'nın kuzeybatısında yer alır. Kuzeyde Propontis (Marmara Denizi), doğuda Phrygia, kuzeydoğuda Bithynia, güneyde Lydia, batıda Aiolis ve Troas Bölgesiyle sınırlanan Mysia Bölgesi, günümüzde Balıkesir ilinin tümünü, Manisa ilinin kuzey ve Kütahya ilinin batısını kapsamaktadır. Bölgenin önemli yükseltileri Mysia ile Bithynia arasında sınır olan Mysia Olympos'u (Uludağ), Mysia, Lydia ve Phrygia arasında sınır olan Temnos (Demirci) dağı ve Pindasos (Madra) dağıdır. Önemli nehirleri ise Makestos (Susurluk), Rhyndakos (Adırnaz / Orhaneli çayı) ve Kaikos'tur. (Bakırçay).

Bithynia ve Mysia Bölgeleri, konum itibarıyla birbirlerine komşu bölgeler oldukları için Nymphe mitolojileri de birbirlerine benzerdir. Tıpkı Bithynia'daki Astakidler gibi, Mysia Bölgesi'nde de Rhyndakidler (Ῥυνδακίδαι) olarak Nymphe grubu, Rhyndakos ırmağının Naiaslarıdır.[293]

Bölgede Nymphe kültünün görüldüğü en önemli şehir, Mysia'nın en büyük şehri olan Pergamon'dur (Bergama). Kaikos (Bakırçay) Irmağı'nın katettiği bir vadinin kıyısında kurulan kent, özellikle MÖ 3. ve 2. yy'larda, kentin krallarının siyasi ve kültürel başarıları sayesinde, MÖ 2. yy'da antik dünyanın en gösterişli kentlerinden biri durumuna gelmiş hellenistik bir başkenttir. Pergamon'da birçok tanrı kültü vardır. Bunlar Meter, Zeus, Hera, Athena, Apollon, Aphrodite, Hermes, Dionyssos, Demeter, Herakles ve Asklepios'tur.[294] Kent, özellikle sağlık tanrısı Asklepios'a adanmış Asklepieion sayesinde antik dönemin en ünlü şifa merkezi olmuştur. Şehirde Asklepios kültü MÖ 4. yy'da getirilmiş ve kentin epey

[291] Feubel, **Die attischen Nymphenreliefs und ihre Vorbilder**, s. 23- 24
[292] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and the Nymphs**, s. 898.
[293] Nonn, **Dion.** 15, 370.
[294] Bu kültler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz: Hüseyin Üreten, **Neşredilmiş Yazıtlar Işığında Hellenistik Dönem'de Pergamon Kenti Tanrıları ve Kültleri,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

dışına Roma Dönemi'nde çok ün kazanacak tapınağı kurulmuştur.[295] Asklepieion'da Asklepios tapınımı yanında Hygieia ve Apollon tapınımı da vardır. Pergamon'da bu kültlerin yanında Nymphe kültü de bulunmaktadır. Mysia'da Hadrianoutherae kentinde doğan Aelius Aristides Orationes adlı eserinde, Nymphelerin Pergamon'da sağlık tanrısı Asklepios ile beraber tapım gördüklerini söyler.[296] Asklepieion'da bulunmuş mermer bir postament üzerinde Μοίραις καὶ Νύμφαις Μ. Ἰούλιος Κουαδρᾶτος (Marcus Iulius Quadratus Moiralara ve Nymphelere adadı) şeklinde yazıt yer almaktadır.[297] Yazıttan Iulius Quadratus'un hem kader tanrıçaları olan Moiralara hem de Asklepios'un yardımcıları olan sağlık tanrıçaları Nymphelere adakta bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kentin aşağı agorasında, MÖ 2. yy'a tarihlenen, kent imar idaresinin ve su işleri makamının kararları bildiren Astynomia yazıtı ele geçmiştir.[298] Halen Bergama Müzesi'nde bulunan yazıt kanalların temizlenmesini, kentteki ve kırsal bölgedeki sarnıçların iyi durumda tutulmasını zorunlu kılıyor, umuma açık çeşmelerde hayvanları sulamayı ve bir şeyler yıkamayı yasaklıyordu. Bu kuralları ihlal edenlerden alınan para cezalarının yarısı Nympheler tapınağının bakımı ve onarımı için kullanılıyordu.[299] Astynomia yazıtında geçen Nymphe tapınağının yeri tam olarak bilinmemektedir, Asklepieion'da ya da agorada yer alması olasıdır.

Pergamon'da Nymphelerden bahseden diğer bir yazıt ise yukarı agoranın batı binasının kuzey duvarı altında yer alan kült nişinin altındaki heykel kaidesi üzerine kazınmış adak yazıtıdır. Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen Hermes heykelinin kaidesinde: ἀγο[ρ]ονόμ[ος δά]μου πάσαι χ[ῶροι τότ'] Ἀπελλῆ[ς] [ἦν, ὃ] τ' ἀειμνά[σ]του, ξεῖν, ἀγ[ορ]ανομίας [μάρτυρα κρηναί]αις με διάκτορον εἵσατο Νύμφαις [Ἑρμῆ]ν εὐνομί-ας ἀίδιομ φύλακα [τᾶς] ἔνεκ' εὐόλβου κέραος ῥύσις ᾆδ' ἀγοραίοις μανύσει τακτοῦ τέρμα χυθεῖσα χρόνου. (*Agoranomos Apelles, beni, tanrıların habercisi Hermes'i şans getiren boynuzdan akan su, agoradaki insanlara belirlenen zaman dilimini hatırlatsın ve agoraların kurallarına uyulsun diye devamlı koruyucu olarak Nymphelere (adadı*) şeklinde çevrilebilecek yazıt yer almaktadır[300]. Tanrı Hermes Pergamon kentinin gymnasion ve agora

[295] Wolfgang Radt, **Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 220.
[296] Aelius Aristides, **Orationes,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0588, 11.08.2011, 39,9.)
[297] Christian Habicht**, Die Inscriften Des Asklepieions**, Deutsches Archeologisches Institut, Berlin, 1969, no. 124.
[298] Radt, **Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları,** sf. 87.
[299] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 197.
[300] Hüseyin Üreten, "Hellenistik Dönem Pergamon Kenti Tanrı ve Kültleri", **A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları XXII, 25,** 2004, s. 201.

tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Heykelinin kaidesindeki yazıt, Hermes ile Nympheler arasındaki ilişkiyi vurgular.

Pergamon'da yazıtlar dışında Nymphe kabartmaları da ele geçmiştir. Bunlardan ilki MÖ 3.yy ile 2. yy arasına tarihlenmektedir. Kabartmada sağa doğru dans eden bir figürün sadece alt kısmı korunagelmiştir. Figürün sağındaki kumaş kalıntılarından, figürün yanında başka bir dans eden kadın figürü olduğu anlaşılmaktadır. İkinci kabartma ise MÖ 2. yy'ın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Pergamon'da, Asklepieion'a doğru giden sütunlu caddenin güney kısmında yer alan güney duvarda bulunmuştur. Sağ taraftan ve alt kısımdan kırık olan mermer fragmanda iki adet kadın figürü tasvir edilmiştir. İlk figür ¾ profilden tasvir edilmiş, khiton ve himation giyimlidir. Sağ kolunu göğsünün üstüne götürmüştür ve sağ eliyle bir kap tutmaktadır. Sol eliyle de yerde duran büyük bir skyphosa uzanmıştır. Diğer figür ise cepheden tasvir edilmiş, khiton ve himation giyimlidir. Sağ ve sol eli tamamen elbise altında olduğu için görülememektedir.[301]

AIOLIS BÖLGESİ

Ailois Bölgesi Küçük Asya'nın batısında yer almaktadır. Kuzeyinde Troas ve Mysia, güneyinde Ionia, doğusunda Lydia ve batısında Ege deniziyle sınırlanan Aiolis Bölgesi bugünkü Balıkesir'in Ege Denizi'ne açılan kısmı, İzmir'in kuzeyindeki dar kıyı şeridi ile Lesbos *(Midilli)* adasını kapsar. İçinde göl bulunmayan bölgenin en önemli akarsuları, kaynaklarını iç kesimdeki dağlardan alarak sularını Ege denizine boşaltan Kaikos *(Bakırçay),* Pythikos *(Kocaçay / Güzelhisar Çayı)* ve Bizans döneminde Mainomenos olarak da adlandırılmış Hermos'tur *(Gediz)*.

Bölge adını, Küçük Asya'ya Kuzey Yunanistan'dan gelmiş ve Yunanca'nın farklı bir lehçesini konuşan, Hint- Avrupalı bir kavim olan Aiollardan almıştır. Aiollere adını veren ise Hellen ve Nymphe Orseis'in oğlu Aiolos'tur (Αἴολος).

Bölgenin ırmak tanrıları Hermos ve Kaikos, Okeanos ve Tethys'in oğullarıdır.[302] Kaikos'tan Nymphe Okyrhoe, Hermos'tan ise Nymphe Moria ve Neaira doğmuştur. Hermos ırmağı Lydia'daki Tmolos *(Bozdağ)* dağından, Kaikos ırmağı ise Lydia'daki Temnos (*Demirci dağ)* dağından doğar. Kaynakları Lydia bölgesinde yer aldığı için bu ırmak tanrılar ve onlardan olma Nympheler Aiolia'nın değil fakat Lydia bölgesinin mitolojisinde önemli yer tutarlar. Bu yüzden Lydia bölgesinde detaylı olarak işleneceklerdir.

[301] Edwards, **Votive Reliefs to Pan and the Nymphs,** s. 889, Kat. no. 109.
[302] Hes. **Theg.** 343.

Anakaradaki Aiolia şehirlerinden, Elaitikos körfezi kıyısında ve Titnaios çayının ağız kısmında yer alan Myrina (*Birkitepe)* kentinde yapılan nekropolis kazılarında, mezar hediyesi olarak bırakılmış çok sayıda pişmiş toprak figürin ele geçmiştir.[303] Bu figürinlerden biri dikdörtgen bir kaidenin üzerinde yer alan yarım daire şeklinde bir girişe sahip Nymphe mağarası şeklinde tasvir edilmiştir.[304] **(Lev. 36, Res. 82)** Kaidenin alt silmesinde Ion kymationu, üst silmesinde ise boncuk dizisi bezeme yer almaktadır. Bezemelerin ortasında ise girland motifi bulunur. Girland taşıyıcıları olarak bukranionlar, girland boşluğunda ise rozetler görülmektedir. Kaidenin üzerinde üç adet, ayakta, yüksek kabartma olarak işlenmiş, khiton ve himation giyimli Nymphe figürü bulunur. En soldaki figür başını hafifçe sağa doğru çevirmiştir, sol kolunu dirsekten kıvırarak yukarı kaldırmıştır ve sol eliyle himationunu tutmaktadır. Ortadaki figürün başı sola doğru eğiktir, en sağdaki figür ise başını sola doğru çevirerek ortadaki figüre doğru bakmaktadır. Üç figür de el ele ve dans eder pozisyonda betimlenmişlerdir. Ortadaki figürün hemen üstünde, Pan veya Styros olarak tanımlanan, sakallı bir baş yer almaktadır. Bu figürün üstünde ise mağara girişini yatay olarak boydan boya kateden bir girland ile rozet motifleri bulunur. Nympheleri çerçeveleyen yarım daire giriş doğal bir kaya görüntüsü oluşturacak şekilde işlenmiştir ve kaidenin üzerine denk gelen iki dikey silmenin üzerinde çıplak Eroslar yer alır. Eserin arka tarafı işlenmeden kaba bırakılmıştır ve orta kısmında kil daha ıslakken üzerine kazılarak yazılmış NIKO yazıtı vardır. Kompozisyonda, Nymphelerin ve Pan / Satyros'un temsil ettikleri vahşi doğayı vurgulamak için girlandlar, bukranionlar, rozet bezemeler, doğal kaya şeklinde işlenmiş mağara girişi gibi pastoral öğeler kullanılmıştır.

Bu grup form, üslup ve kompozisyon bakımından bir mezar hediyesinden çok kutsal alana bırakılmak üzere yapılmış bir adak eşyasıyla benzerlik göstermektedir. Kazılarda tapınaklara adak olarak bırakılmış birçok pişmiş toprak figürin ele geçmiştir.[305] Bir tapınakta

---

[303] Myrina kenti ve nekropolis kazılarında bulunmuş figürinler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz: Dominique Kassab, **Myrina, petite cité grecque de la côté occidentale de l'Asie Mineure**, Sociétés urbaines, sociétés rurales dans l'Asie Mineure et la Syrie hellénistiques et romaines. Actes du Colloque, Strasbourg, 1985, s. 567-579; Kassab," Statuettes en terre cuite de Myrina. Corpus des signatures, monogrammes, lettres et signes", **Bibliothèque de l´Instiut Francais d´Études Anatoliennes d´Istanbul** XXIX, Paris,1988; Edmond Pottier, Salomon Reinach, A. Veyries, **La nécropole de Myrina:** récherches archéologiques exécutées au nom et aux frais de l'École Française d'Athènes, Paris, 1887- 1888; Pottier, Reinach," Fouilles dans la nécropole de Myrina. Les figurines en terrecuite", **BCH**, 7,1883, s. 81- 95; Ute Mrogenda, **Die Terrakottafiguren von Myrina : Eine Untersuchung ihrer möglichen Bedeutung und Funktion im Grabzusammenhang,** Frankfurt, 1997.

[304] Pottier, Reinach, "Terres-cuites groupées en forme de fronton. La grotte des Nymphes", **BCH**, 7, 1883, s. 493- 501; Simone M. Besques, **Catalogue Raisoné des figurines et reliefs en tere- cuite Grecs et Romains II Myrina**, Musée du Louvre et Collections Des Universités de France, Paris, Editions des Musées Nationaux, 1963, s. 88, Myr 206 (209).

[305] Jules Martha, **Catalogue des figurines en terre cuite du Musée de la Société Archéologique d'Athènes**, Paris, 1880.

ya da kutsal alanda değil de bir mezar içinde ele geçmiş olan bu figürin, büyük ihtimalle atölyelerde tamamen dini sebepler için üretilmiş, sahibinin evinde Nymphe tapınımı için kullanılmış, ve sahibinin dinsel inançları doğrultusunda mezarına bırakılmıştır. Tek bir esere bakarak Myrina şehrinde Nymphe kültünün olduğu söylenemese de bu figürin dönem insanının kişisel dinsel anlayışını yansıttığı için önemlidir.

Ege denizinin kuzeydoğusunda, günümüz Ayvalık ilçesinin karşısında yer alan Lesbos *(Midilli)* adasının erken ismi Issa'dır ('Ισσα) [306]. Lesbos adasına ismini veren, kaynaklarda karşımıza bazen Nymphe bazen ise adanın ilk kralı Makar / Makareus'un kızı olarak çıkan Issa'nın, kendisine bir çoban kılığında görünen Apollon ile birleşmesinden bir oğlu, Hermes ile birleşmesinden ise kahin Prylis dünyaya gelir.[307] Lesbos' taki Nympheler ve Nymphe kültü hakkında en detaylı bilgileri aktaran antik kaynak, Longus tarafından MS 2. yy veya 3. yy başında yazılmış, Lamo adındaki bir çoban tarafından bulunan Daphnis ile Dryas adındaki bir çoban tarafından, Nympheler için kutsal olan bir mağarada bulunan Chloe'nin aşk hikayesinin anlatıldığı pastoral şiirdir[308] (Bkz. Nymphe kültünün genel özellikleri). Kırsal bir Nymphe tapınağının tipik bir örneği olan bu mağaranın benzerlerine Kara Yunanistan'ı ve adalarda sık sık rastlanılmaktadır. Günümüzde de Lesbos adasının kırsal kesimlerinde, yakınlarında bir kaynak veya adak için üzerine kumaş bağlanan kutsal ağaçların olduğu, hala insanlar tarafından ziyaret edilen ve basit bir duvarla çevrelenmiş yerel kutsal alanlar yer almaktadır. Bu yerel kutsal alanlar, antik yunan dünyasındaki Pan'a ve Nymphelere adanmış kutsal alanlarla büyük benzerlik göstermektedir.[309]

Lesbos adasındaki Nymphe kültüne dair arkeolojik kanıtlar daha çok sikkeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Adanın önemli kentlerinden olan Mytilene'nin MÖ 440- 250 tarihleri arasında bastığı sikkelerin çoğunda profilden Nymphe başıyla ΜΥΤΙ lejandı[310](**Lev. 36, Res. 83)**, Pyrrha kentinin MÖ 4. yy'da bastığı sikkeler üzerinde ise profilden Nymphe başıyla ΠΥΡ veya ΠΥΡΡ lejandı görülmektedir[311] **(Lev. 36, Res. 84).**

[306] Strab. 1, 3.
[307] Ov. **Met.** 6, 124.
[308] Longus, **Daphnis and Chloe**, Çev. G. Thornley, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, William Heinemann, 1916.
[309] Ayrıntılı bilgi için Bkz: W. H. D. Rouse," Lesbos", **The Annual of the British School at Athens 2**, 1895-1896, s. 145- 154; W. H. D. Rouse, " Firstfruits from Lesbos", **Folklore 7**, 2, 1896, s. 142-161.
[310] Head, **Historia Nummorum: A Manual of Greek Numismatics,** s. 487, 488; İmhoof- Blümer, **Nymphen und Chariten auf griechischen Münzen,** no. 328 – 331.
[311] Head, **Historia Nummorum: A Manual of Greek Numismatics,** s. 488; İmhoof- Blümer, **Nymphen und Chariten auf griechischen Münzen**, s. 332- 333.

IONIA BÖLGESİ

Küçük Asia'nın batısında yer alan ve günümüzde İzmir ve Aydın illerinin Ege denizi kıyısındaki tüm batı kesimi ile Khios ve Samos adalarını kapsayan Ionia Bölgesi, doğuda Lydia, güneyde Karia, kuzeyde ise Aiolis Bölgeleriyle komşudur; batısı ise tümüyle Ege deniziyle sınırlandırılmıştır.

Ionia Bölgesi'nin mitolojisinde ve kültünde önemli yer tutan Nympheler, çoğunlukla bölgenin önemli ırmakları Hermos *(Gediz),* Kaystros *(Küçük Menderes)* ve Maiandros *(Büyük Menderes)*'un kızlarıdırlar. Bu Nympheler ya isimlerini bölgenin kentlerine vermişlerdir, ya da diğer bölgelerde görüldüğü gibi kentlerin ilk krallarının jeneolojilerinde rol oynamışlardır. Bu sebeple bölgenin Nymphe mitolojisi ve kültü kentler üzerinden incelenecektir.

Bölgenin iki önemli adasından biri olan Khios'un yerel mitolojisini aktaran şair Khioslu Ion'a göre, adada henüz yerleşim yokken, Nymphe Khione burada Poseidon ile birleşerek, adaya ismini veren Khios'u dünyaya getirmiştir. Poseidon'un yine Khios adasında başka bir Nymphe ile birleşmesinden, adanın iki şehrinin eponymosları Melos ve Agelos dünyaya gelmiştir. [312] Adadaki Nymphe kültüne dair arkeolojik kısıtlı olsa da varlığı belirsiz bir tarihe ait sınır taşı yazıtıyla saptanabilmektedir. [313]

Bölgeye bağlı diğer bir ada Samos'tur. Nympheler bu adanın erken tarihinde önemli rol oynamışlardır. MÖ. 7. veya 6. yy'da yaşamış epik şair Samoslu Asius adanın ilk kralı Poseidon oğlu Ankaios'un Maiandros ırmağının kızı ve adaya ismini veren Samia ile evlendiğini aktarır.[314] Samos adası Tanrıça Hera'nın önemli bir kült merkezidir. Burada yer alan Hera'ya adanmış en eski tapınağın Lelegler ve Nympheler tarafından kurulduğu aktarılır. Argoslu bir Hera rahibesi olan Admete, Argos'tan tanrıçanın kült heykeliyle bu adaya kaçmış ve burada Lelegler ve Nympheler tarafından kurulan Hera tapınağına sığınarak kült heykelini buraya yerleştirmiştir.[315] Adada Hera kültü dışında Apollon kültü de önemli yer tutmaktadır. Burada Apollon, "Nymphegetes" epithetonuyla tapım görmüştür. [316]

Anakaranın önemli kentlerinden Smyrna'da doğduğu savunulan epik şair Homeros'un annesinin Nymphe Kretheis babasının ise Meles *(Kızılçullu)* ırmağı olduğunu aktaran bir mythos mevcuttur.[317] Aelius Aristides'te Smyrna'da Mousalar korosuyla bir arada olan bir

---

[312] Paus. 7,4, 8.
[313] Yazıt için Bkz: Studnizcka, "Aus Chios", **MDAI(A) 13**, 1888, 178, No.26.
[314] Asius **Fr.7**.
[315] Athen. 15, 672; Paus. 7, 4, 4.
[316] F. Bechtel, H. Collitz, **Sammlung der griechischen Dialektinschriften**, Vandenhoeck – Ruprecht, Göttingen, 1884, n. 5707.
[317] Hes. The Homeric Hymns and Homerica, The Loeb Classical Library, Çev. E. White, Harvard University Pres, Londra, 1914, 1.

Nympheler korosu olduğu bildirir.[318] Smyrna'da Nymphe kültünün varlığını gösteren bir kabartma günümüzde Ashmolean Müzesi'nde saklanmaktadır. Yazıtından Nymphelere adandığı anlaşılan ve MÖ. 1. yy'a tarihlenen bu kabartmada tanrı Pan'ın etrafında halka şeklinde dans eden, khiton ve himation giyimli üç Nymphe tasvir edilmiştir [319] **(Lev. 11, Res. 23).** Kabartma ikonografik özellikleri bakımından Atina kökenli Nymphe adak stelleri ile benzerlik göstermektedir.

Smyrna'nın batısında yer alan Erythrai şehri bazı kaynaklarda daha önceden Troas Bölgesi'nde bahsedilen kahin Sibylle Herophile'nin doğum yeri olarak geçmektedir. Sibylle Herophile Erythrai'de, içinde bir su kaynağı olan bir mağarada, "presbougenes" (ilk doğan) olarak adlandırılan annesi Naias Nymphesi ve Demeter Thesmophoros ile beraber tapım görüyordu.[320] Bu mağarada elde edilen yazıtlar[321] MÖ 2.yy'a tarihlenmektedir fakat Erythrai ve Parnassos kentleri arasındaki rekabet düşünüldüğü zaman, buradaki kültün daha erken dönemlere kadar uzanıyor olması muhtemeldir.[322]

Bölgenin güneyine doğru Kaystros ırmağının denize döküldüğü yerde kurulmuş, bölgenin önemli kentlerinden olan Ephesos'ta 1881 yılında Domitianus tapınağı yakınlarında gerçekleştirilen kazılarda bir uzun ve iki kısa kenarı işlenmiş mermer bir adak kabartması ele geçmiştir. **(Lev. 39, Res. 90)** Dikdörtgen kabartmanın ön yüzü bir bant ile enlemesine olarak iki frize ayrılmıştır ve frizlerde kırk üç tanrısal figür betimlenmiştir. Üst frizin sol köşesinde bir mağara açıklığı önünde duran, khiton ve himation giyimli, el ele tutuşan üç Nymphe tasviri, altlarında ise ΝΥΜΦΑΙ yazıtı yer almaktadır.[323] Yazıtları[324] sayesinde MÖ 3. yy'a tarihlenen adak kabartmasında Nympheler yanında, Zeus, Kybele, Artemis, Herakles, Dioskurlar, Helene, Hygieia gibi tanrı ve tanrıçalar ile Horalar ve Kharitler gibi üçlü tanrıça grupları da bulunmaktadır.

Samos adasının hemen karşısında yer alan anakaradaki Mykale dağının Nympheleri Kallimakhos tarafından Mykalessides olarak adlandırılmış ve Ankaios'un komşu Nympheleri

---

[318] Ael. Arist. **Or**. 20, 21.
[319] Edwards, **Greek Votive Reliefs to Pan and the Nymphs,** no. 107; Amy, Hutton," Two Reliefs in Ashmolean Museum", **JHS 49**, 1929, s. 240- 245, lev.14; Beazley, " Notes on Two Archaistic Reliefs", **JHS 50**, 1930, s. 140.
[320] Erythrai kentindeki Sibyl Herophile kültü için bkz: Karl Buresch, " Die sibyllinische Quellgrotte in Erythrae", **AM 17**, 1969, s. 16- 36; George E. Bean, **Aegean Turkey: An Archeological Guide**, Ernst Benn, New York, 1966, s.156- 157.
[321] Yazıt için Bkz: Reinhold Merkelbach, **Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai**, IK 1,2, Bonn, 1972, no. 224- 228.
[322] Larsson, **Greek Nymphs,** s. 199.
[323] Erol Atalay, " Un Nouveau Monument Votif Héllenistique a Ephese", **RA 1985** 2. 195- 204.
[324] **SEG 35,** 1985, no.1115.

olarak tanımlanmışlardır.[325] Burada ele geçmiş olan ve MÖ 4. yy'a tarihlenen bir yazıt[326] Mykale'de aynı zamanda bir Nymphe kültünün de olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yazıttan sürülerini kutsal alan arazisi içinde otlatan çobanların Nymphelere, Hermes Ktenistes'e ve Maiandros ırmağına peynir, oğlak ve kuzu adadıklarını aynı zamanda sürülerindeki hayvan sayısının onda biri kadar vergi ödemek zorunda oldukları öğrenilmektedir.[327] Bu yazıtla Nymphelerin Hermes ile beraber sürülerin ve çobanların koruyucu tanrıçaları olma özellikleri vurgulanmaktadır. Mykale'de Nymphe kültünün varlığına ilişkin diğer bir kanıt ise burada ele geçmiş, MÖ. 3. yy'a tarihlenen bir adak kabartmasıdır. **(Lev. 40, Res. 91)** Bir mağara açıklığı gibi biçimlendirilmiş kabartmada iki Nymphe betimi yer almaktadır. Sağdaki figür kayalık bir yüzeyde oturmakta ve elindeki oinokhoeden önündeki banyo küvetine su dökmekte, soldaki ise banyo küveti önünde diz çökmüş bir şekilde durmaktadır. Kabartmanın üst kısmında iki Nympheyi seyreden Pan'ın büstü bulunmaktadır.

Anadolu'da ele geçmiş Nymphe adaklarının muhtemelen en erken örnekleri Miletos'ta bulunmuş ve MÖ. 6. yy'a tarihlenen yazıtlı adak heykelleridir. Bunlardan biri Mandris'in oğlu tarafından Nymphelere adanmış ve yarısı korunagelmiş bir kore heykelidir **(Lev. 41, Res. 92).** Diğer bir heykel ise Miletos'tan Didyma'ya doğru uzanan kutsal yol üzerinde bulunmuştur ve Eugoras'ın oğlu tarafından Nymphelere adanmıştır. Bu heykellerin Stephania tepesinde yer alan bir Nymphe tapınağına ait olduğu düşünülmektedir çünkü burada birçok su kaynağı ile bir tapınağa ait olabilecek yapı kalıntıları bulunmaktadır.

LYDIA BÖLGESİ

Küçük Asya'nın iç batı bölümünde yer alan Lydia bölgesi, kuzeyde Mysia, doğuda Phrygia, güneyde Karia, batıda ise Aiolis ve Ionia Bölgeleri ile komşudur. Bölgenin önemli dağları arasında, Makestos (*Susurluk*) ve Kaikos (*Bakırçay*) ırmaklarının doğduğu Temnos (*Demirci*) dağı, Kaystros (*Küçük Menderes*) ve Paktalos (*Sart çayı*) ırmaklarının doğduğu Tmolos (*Bozdağlar*) dağı ve mythoslarda önemli yer oynayan Sipylos (*Sipil/Manisa*) dağıdır.

Nympheler, tıpkı Troia bölgesinde olduğu gibi, Lydia kraliyet ailesinin ve Lydialı kahramanların jeneolojilerinde sıklıkla karşımıza çıkarlar. Lydia'nın ilk kralı olan Tantalos, Zeus ile Sipylos dağının Nymphesi Plouto'nun bir mağarada birleşmelerinden doğan oğludur.[328] Adı "zenginlik" anlamına gelen Plouto, aynı zamanda kral Tantalos'un sahip olduğu büyük servetin de kişileştirilmiş halidir. Nonnus'da[329] ana tanrıça Kybele'nin

[325] Kallim.48 (Delos'a Övgü).
[326] Yazıt için Bkz: Franciszek Sokolowski, **Lois Sacrées des Cités Grecques,** no. 39.
[327] Robert, " Epitaphe d'un Berger a Thasos", **Hellenica 7**, 1955, s. 152- 160.
[328] Paus. 2, 22, 3; Ant.Lib. **Met**. 36; Hyg. **Fab**. 82.
[329] Nonn, **Dion,** 48, 729.

epithetonu olan Berekyntia, Nymphe Plouto ile birlikte kullanılmıştır ve Plouto'nun doğduğu dağ olan Sipylos dağı tanrıça Kybele için de kutsaldır. Nympheden doğan Tantalos, aynı zamanda Nymphelerle birleşerek de soyunu devam ettirmiştir. Pleiadlardan Dione ile birleşmesinden, Pelops ve Niobe dünyaya gelir.[330] Bunun dışında ırmak tanrı Paktalos'un kızı Euryanassa adında başka bir karısı daha olduğu aktarılmaktadır.[331] Troia savaşında Troialıların müttefikleri olarak savaşmış Lydialı kahramanların soyları da Nymphelere dayanmaktadır. Akhilleus tarafından öldürülen Lydialı Iphition, Otrynteus ile Tmolos dağının eteklerindeki Sardes (Hyde) kentinin Nymphesinin oğludur.[332] Polypoites tarafından öldürülen kahraman Dresaios ise Theiodamas ile Sipylos dağının Nymphesi Neaira'nın oğludur.[333] Anlaşılacağı üzere Ida dağı gibi, Sipylos dağı da Nympheler için kutsaldır. Ilias'ın son kitabında, Sipylos dağının ıssız doruklarında, kayalarında ve Akheloios ırmağı kıyısında, dans eden Nymphelerin yataklarının olduğu ve Niobe'nin burada taşa dönüştüğü anlatılır.[334] Araştırmacılar Akheloios ırmağını, Sipylos ile Smyrna arasından geçen Akhelesios ırmağı ile özdeşleştirirler.[335] Hasta olan Herakles, Hyllas ve Akhelesios ırmağında bu ırmağın Nympheleri tarafından iyileştirilmişlerdir. Bu yüzden Herakles iki oğlunun ismini Hyllos ve Akheles koymuştur.

Lydia tarihi hakkında "Lydiaka" isimli bir kitap yazan, MÖ.5 yy'da yaşamış tarihçi Ksanthos[336], Lydia krallığının Atys'ın oğulları Lydos ve Torrhebos arasında ikiye bölündüğünü ve bu kralların tebaasındaki halkların krallarını onurlandırmak için Lydialılar ve Torrhebialılar olarak anıldıklarını söyler.[337] Kral Torhhebos, müziğe olan katkılarıyla da bilinmektedir, Damaskoslu Nikolaos bir fragmanında Torrhebos ve Nympheler ile ilgili bir öykü anlatır: ""*Torrlıebos bir göl kenarında dolaşırken (sonradan bu gölün adı, onu onurlandırmak için Torrhebia oldu) Lydialıların Mousa dedikleri Nymphelerin sesini duydu ve onlardan müzik sanatını öğrendi. Kendisi de bu sanatı Lydialılara öğretti; bundan dolayı bu ezgilere Torrhebia ezgileri dendi.*"[338] Bazı kaynaklar ise Torrhebos'un lyraya beşinci teli

[330] Hyg. **Fab.** 83; Ov. **Met**. 6, 172.
[331] Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, s. 759.
[332] Hom. **Il**. 20, 380 -385.
[333] Q. Smyrn.1, 290.
[334] Hom. **Il**. 24, 614-616.
[335] Paus. 8, 38, 9-10.
[336] Ksanthos ve eseri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Ayşen Sina, "İlkçağ Tarih Yazımının Anadolulu Öncüleri II: Lydia'lı Ksanthos", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi Cilt 26, Sayı 42,** 2007, s. 155-180.
[337] Ksanthos, **FGrH** 765. 16.
[338] Damaskoslu Nikalaos, **FGrH,** 90. 1

eklediğini[339] ve Lydia'da Mousaların Nymphelerle özdeşleştirildiklerini aktarır.[340] Bu bağlantı sadece Lydia'ya özgü değildir. Tezimizin asıl konusunu oluşturan Lykia Bölgesi'nde ele geçmiş bazı kabartmalarda ve bu kabartmaların benzerlerine rastlanan Thrakia'da da Nympheler Mousalarla özdeşleştirilmiş olarak karşımıza çıkarlar (Bkz: Lykia stelleri ikonografi).

KARIA BÖLGESİ

Küçük Asya'nın güney batısında yer alan ve günümüzde Aydın ve Muğla illerinin tümü ile Kos adasını kapsayan Karia Bölgesi, doğu ve güneydoğuda Lykia ve Phrygia, kuzeyde ise Lydia ve Ionia Bölgeleriyle komşudur. Batısı ve güneyi ise tümüyle Ege deniziyle sınırlandırılmaktadır.

Karia Bölgesi'nin Nymphe mitolojisi incelendiğinde, karşımıza sadece Nymphe Salmakis ile ilgili mythos çıkmaktadır. Bugünkü adı "Bardakçı" olan Salmakis kaynağında, kaynakla aynı isimli Naias, Hermes ile Aphrodite'nin oğlu Hermaphroditos'a aşık olur ve tanrılara onları birleştirmesi için yalvarır. Tanrılar Nymphenin isteğini kabul ederek, onları bir vücutta birleştirirler, böylece hem dişi hem de erkek özelliklerini taşıyan "hermafrodit" olarak isimlendirilen varlık meydana gelir. Strabon, bu mythosa istinaden, Halikarnassos'ta yer alan bu kaynağın, sularından içenlerin tümünü kadınsı yaptığını söyler.[341]

Troia savaşından sonra Dorlar, Karia Bölgesi'ne doğru harekete geçmişler, Girit'i işgal ettikten sonra Kythera, Thera ve Melos'u da ele geçirmişlerdir. Buradan doğu yönünde ilerleyerek Rhodos ve Kos adasına daha sonra ise bunların karşısında yer alan anakara kentlerinden Knidos ve Halikarnassos'a yerleşmişlerdir.[342] Dorlar yerleştikleri bu kentlerdeki egemenliklerini pekiştirmek amacıyla "Dor altıkenti" *(dor heksapolisi)* adında bir birlik çevresinde toplanmışlardır. Bu birliğe Halikarnassos, Knidos, Kos adası ve Rhodos adasından üç kent dahil olmuştur. Birlik kentleri belirli aralıklarla Knidos topraklarında gerçekleşen Triopion şenliklerine katılırlardı. Theokritos'un[343] aktardığına göre bu festival Apollon, Poseidon ve Nympheler onuruna kutlanmaktaydı. Aynı zamanda birliği oluşturan kentlerin her birinde de Nymphe kültünün varlığına dair verilere rastlanmaktadır.

Halikarnassos'ta Nymphe kültünün varlığını kanıtlayan bir adak levhası ele geçmiştir. Mermer adak steli üzerinde, Hermes önderliğinde ırmak tanrı Akheloos'a doğru ilerlemekte

[339] Plutarkhos, **De Musica,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/textdoc=Perseus:text:2008.01.0402 11.08.2011, 15, 1136C.)
[340] Theok. **Id.**7.92.
[341] Strab. 14, 2, 16.
[342] **A.e.,** 14, 2, 6.
[343] Theok. **Id**.17.68.

olan khiton ve himation giyimli üç Nymphe tasvir edilmiştir. **(Lev. 36, Res. 85)** MS. 2.yy'a tarihlenmiş bu stel üzerindeki yazıttan, adağın Apollonios oğlu, tanrıların hizmetkarı, Myndoslu Apelles tarafından Naias Nympheleri Periklymene, Naiousa, Panope'ye, Akheloos'a, Hermes'e ve Anakes'e adandığı anlaşılmaktadır. [344] İkonografik açıdan Atina'da ele geçmiş adak stellerine benzeyen bu stelin ilginç bir özelliği yazıtında büyük ihtimalle yerel mitolojide önemli bir yere sahip Naias Nympheleri Periklymene, Naiousa ve Panope'nin isimlerinin de zikredilmiş olmasıdır.

Knidos'ta Ida Cornelia Love başkanlığında yürütülen kapsamlı kazılarda, yuvarlak planlı tapınak Aphrodite Euploia tapınağı, yuvarlak planlı yapının güneyindeki alanda yer alan yapı kalıntıları ise burada bulunan Nymphe kabartmalarından dolayı Nympheler sunağı olarak adlandırılmıştır.[345] **(Lev. 38, Çiz. 4)** MÖ. 2. yy'a tarihlenen frizlerden birinde Hermes bir at arabasının önünde durmakta ve başının üzerinde ΝΥΜΦΑΙ yazıtı yer almaktadır **(Lev. 38, Res. 86).** İkinci frizde bir kaya üzerine uzanmış khitonlu bir kadın ile onun ayakları dibinde uzanan yarı çıplak bir erkek mevcuttur. Kadının arkasında bir ağaç, erkeğin altında ise ΙΝΩΠΟΣ yazıtı yer almaktadır **(Lev. 38, Res. 87).** Üçüncü frizin üç yüzü da işlenmiştir. İki yüzde giyimli tek bir kadın tasviri bulunurken, üçüncü yüzde dans eden giyimli üç kadın figürü vardır[346] **(Lev. 38, Res. 88).** Fakat 1988 yılında Ramazan Özgan tarafından yürütüen kazılarda elde edilen epigrafik buluntular sayesinde, Nymphe altarı olarak nitelendirilen yapının aslında Apollon Karneios'a adanan bir tapınak olduğu ortaya çıkmıştır[347] Bunun haricinde Knidos'ta Nympheler ve Pan'ın betimlendiği bir adak levhası da bulunmuştur. Bu levhada, üç Nymphenin halka şeklindeki danslarının koro başı olarak, sol elinde bir lagobolon tutan Pan betimlenmiştir[348] **(Lev. 39, Res. 89, Çiz. 5).**

Bölgede Nymphe kültünün varlığına dair diğer bir kabartma ise, bölgenin en kuzeyinde yer alan Tralleis antik şehrinde ele geçmiştir. Erken İmparatorluk Dönem'ine tarihlenen bu kabartmada küçük bir banyo küveti önünde diz çökmüş çıplak bir Nymphe ile

---

[344] Yazıt için bk: Bean, Cook, " The Halicarnassus Peninsula", **BSA 50**, 1955, no.4, s. 99; Edwards, **Votive Reliefs to Pan and the Nymphs,** no. 104.

[345] Nymphe sunağı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Cornelia I.Love, "A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1971", **AJA 76**, 1972, s. 393- 405; Love, " A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972", **AJA 77**, 1973, s. 412- 424; N. Stampolidis, " Der Nymphenaltar in Knidos und der Bildhauer Theon aus Antiochia", **AA 1984**, s. 113- 127.

[346] Friz levhaları için bkz: Christine, B. Özgan, "Fries Eines Hellenistischen Altars in Knidos", **JDAI 110**, 1995, s. 239- 276.

[347] Ramazan Özgan, "1988 Knidos Kazısı Önraporu", **KST 11**, 2, T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Antalya, 18- 23 Mayıs 1989, s. 170.

[348] Klaus Tuchelt, "Arkadia Kökenli Keçi Tanrı Pan", Çev: H. Boyana, **Istanbuler Mitteilungen 19,** 1969- 70**,** s. 148.

Nymphenin karşısında bir Pan hermesi yer almaktadır. Yazıtından, kabartmanın bir rüya gereğince Pan ve Nymphelere adandığı anlaşılmaktadır.[349]

Halikarnassos'un 4 km uzağında bulunan ve Hippokrates'in doğum yeri olan Kos adası Asklepieion'u ve Hippokrates okulu sayesinde antik dönemin en ünlü şifa merkezlerinden biri olarak tanınmıştır. Tıpkı Bergama'da olduğu gibi Kos adasında da Nympheler tanrı Asklepios ile beraber sağaltıcı tanrıçalar olarak tapım görmüşlerdir. MÖ. 4. yy'a tarihlenen bir yazıtta Asklepios tapınağında Nymphelere adakta bulunan kişilerin uymaları gereken kurallar listelenmiştir.[350] Buna göre adakların sadece sunak üzerine yerleştirilmesi gerekmektedir. Kutsal alandaki kaynağa Nymphelere sunulan çörek veya diğer adak eşyalarının atılması yasaklanmıştır. Buna uymayan kişiler ise kirlenen Nymphe tapınağını temizlemekle cezalandırılmaktadır.

[349] Carl Blümel,"Drei Weihreliefs and die Nymphen", **Theoria: Festschrift für W.-H. Schuchhardt,** Verlag für Kunst und Wissenschaft, Baden, 1960, s. 23- 28.
[350] Yazıt için Bkz. Sokolowski, **Lois Sacrées des Cités Grecques**, Ecole Française d' Athenes Travaux et Memoires, De Boccard, Paris, 1962, no. 152.

5. LYKIA BÖLGESİ VE NYMPHELER

5.1 Lykia Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyası

Lykia Küçük Asya'nın güneybatı kıyısında, Teke yarımadasında yer alır. Batısında Karia, doğusunda Pamphylia ve Antalya Körfezi *(Pamphylion Pelagos)* kuzeyinde Phrygia ve doğal bir sınır olarak Batı Toroslar, güneyinde ise yine doğal bir sınır olan Akdeniz bulunur **(Lev. 42, Res. 93, Harita 1).** Bölgenin özellikle batı ve doğu sınırları, tarihsel süreç içinde etnik farklılıklar ve politik gelişmelere bağlı olarak değişmiştir.

Bölgenin batı sınırı antik yazarlarca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Pseudo-Skylaks[351] Telmessos kentini, Herodotos[352] Kalynda kentini sınır olarak göstermiş, Aleksander Polyhistor[353] ise Telandros ve Daidala kentlerini batı sınırı içine katmıştır. Strabon [354] Kalynda ve Kaunos kentlerini batı sınırın dışında bırakırken, Plinius[355] sınırı Indos'a (*Dalaman Çayı)* kadar uzatmıştır. Stephanos Byzantinos [356] ise Krya kentini Lykia Bölgesi sınırları içine dahil etmiştir. Bu durumda antik kaynaklara göre batı sınır genellikle Kaunos, Telmessos ve Daidala kentleri arasına yerleşir. MÖ 478/77 yılında kurulan Attika-Delos deniz birliği listelerinde Lykia'dan ayrı yazılan Telmessos, MÖ 4. yy ortalarında Lykia'ya dahil edilmektedir. Hellenistik Dönem'de el değiştiren kent, MÖ 129 yılında Asia eyaletinin kurulmasıyla bu eyaletin sınırları içine dahil olmuş ve MÖ 1. yy- MS 1.yy arasında tekrar Lykia eyaletine katılmıştır.

Roma İmparatorluk Dönem'inde, Vespasianus'un MS 74 yılında *Provincia Lycia et Pamphylia* çifte eyaletini kurmasıyla batı sınırlar Glaukos'u (*Fethiye Körfezi)* içine alacak şekilde genişlemiştir ve Lykia Bölgesi'nin batı sınırı Plinius'un da belirttiği gibi Indos (*Dalaman Çayı)* olmuştur. Bizans Dönem'inde ise batı sınır genişleyerek Kaunos kentine kadar uzatılmıştır. [357]

Bölgenin doğu sınır kenti konusunda da antik yazarlar farklı isimler zikrederler. Hekataios [358] Phellos kentini Pamphylia sınırları içinde göstermiş, Pseudo-Skylaks [359] Perge'yi, Aleksander Polyhistor[360], Strabon[361] ve Plinius [362] ise Phaselis'i Lykia ve Pamphylia

---

[351] Pseudo- Skylaks, **Periplous**, (Çevirimiçi), http://www.le.ac.uk/ar/gjs/skylax_for_www_02214.pdf, 100.
[352] Hdt. 1, 172, 2.
[353] Aleksander Polyhistor, **Lykaika**, Die Fragmente der griechischen Historiker, III, Leiden 1964, 54,71.
[354] Strab. 14, 3, 1 vd.
[355] Plin. **nat.** 5, 29, 103.
[356] Stephanos Byzantinos, **Ethnika**, "Ethnicorum quaesupersunt, ex recessione A. MEINEKII, Berolini 1849,387, 13.
[357] Walter Arkwright, "The Frontier of Lycia and Caria", **JHS 15**, 1895, s. 95.
[358] Hekataios, **Genealogiai**, Die Fragmente der griechischen Historiker III, Leiden 1964,fr. 258.
[359] Pseudo Skylaks, **Periplus,** 100.
[360] Aleksander Polyhistor, **Lykaika**, frag 63.
[361] Strab. 14, 4, 1.

arasındaki sınır kenti olarak tanımlamışlardır. Lykia eyaletinin MS 43 tarihinde kurulmasında sonra imparator Claudius'un MS 45 yılında diktirdiği Stadiasmus Patarensis anıtı, sahil şeridindeki sınır kenti hakkında bilgi vermemektedir ancak eyaletin doğu sınırının Çandır vadisi üzerinden Trebenna'ya, oradan ise Onabara üzerinden denize doğru genişlediği anlaşılmaktadır. [363]

Bölgenin kuzey sınırını oluşturan kentler için Aleksander Polyhistor [364] Oinoanda'nın, Plinius[365] ise Oinoanda ile beraber Khoma, Kandyba ve Boubon kentlerinin adını verir. Antik çağda Milyas olarak tanınan bugünkü Elmalı platosunun Klasik ve Arkaik Dönemler'de Phrygia'ya dahil olduğu, sonradan Lykia'ya katıldığı anlaşılmaktadır. Boubon, Balboura ve Oinoanda kentlerinin MÖ 2. yy'da kurdukları Kibyratis Tetrapolisi adındaki birlik, MÖ 82 yılında Mithridates Savaşı'nın sonuna kadar varlığını sürdürmüş, savaş sonrasında bu kentler Lykia'ya bağlanmıştır.

Bu sınırlar içinde kalan Lykia Bölgesi'nin coğrafi yapısına bakılırsa oldukça dağlık ve engebeli olduğu görülür. Strabon [366] dağlık şeridin Rhodosluların Peraia'sından başladığını, Pisidia'ya yakın kısımlara kadar devam ettiğini ve bu şeridin de Tauroslar olarak adlandırıldığını söyler. Batı Tauros'ların uzantısı olan Antikraos (*Boncuk Dağları),* Kragos *(Akdağ*) ve Tahtalı dağlarını da içine alan Massikytos (*Bey Dağları)*, bölgeyi kuzeyde ve doğuda sınırlayan, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan üç önemli dağdır. Bu dağlar arasında, genelde kuzey-güney yönlü akan ve Akdeniz'e dökülen ırmaklar yer alır. Bu ırmaklar batıdan doğuya: Indos *(Dalaman),* Glaukos *(Nif Çayı),* Ksanthos (*Eşençay/ Kocaçay),* Myros *(Demre Çayı)*, Arykandos (*Aykırıçay, Beşgözçay)*, Limyros (*Alakırçay)* ve Aidesa'dır *(Akçay)*. Yüksek dağların arasından akan bu ırmaklar, bölgede nüfus yoğunluğunun görüldüğü derin vadiler ve ovaların oluşumunu sağlamıştır. Bunlar batıdan doğuya Telmessos *(Fethiye)* ovası, Ksanthos ovası *(Kınık)*, Myra ovası *(Demre)* ve Phoinikos (*Finike)* ovasıdır. Bölgenin kuzeyinde ise Milyas *(Elmalı)* platosu yer alır. [367]

---

[362] Plin. **Nat**. 5, 26, 96.
[363]Bülent İplikçioğlu, "Batı Pamfilya ve Doğu Likya'da Epigrafya Araştırmaları," **AST 20/2** Ankara, 2003, s. 73.
[364] Aleksander Polyhistor, **Lykaika**, frag 52
[365] Plin. **Nat.** 5, 28,101.
[366] Strab.14, 3, 8.
[367] Bölgenin topografyası, orografisi ve hidrografisine dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Burak Takmer, **Lykia Orografyası,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002; Fatih Onur, **Lykia Hidrografisi,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002; Hansgerd Hellenkemper, Friedrich Hild, **Lykien und Pamphylien, Tabula Imperii Byzantini 8**, Ed.: J. Koder, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana, 2004, s. 80-95; Hartwin Brandt,Frank Kolb, **Lycia et Pamphylia**, **Eine römische Provinz im südwesten Kleinasiens**, , Verlag Philipp von Zabern, Mainz amRhein 2005, s.13-19; Hatice Palaz Erdemir, "Akdeniz Çevresinde Gelişen Siyasi Olaylarda Likya'nın Yeri (İ.Ö. 5.yy. ile İ.S. 1.yy Arası)", **III. Uluslar arası Likya Sempozyumu 07-10 Kasım**

Lykia Bölgesi'nde kültür ve nüfusun şekillenmesinde topografik özelliklerin etkisi yüksek olmuştur. Bölgeyi kuzeyde adeta bir sur duvarı gibi çevreleyen yüksek dağlar ve korunaklı coğrafyası, burada dış etkilere oldukça kapalı bir kültürün gelişmesini ve yerel niteliklerin çağlar boyunca korunmasını sağlamıştır. Bölgenin büyük ve önemli kentleri ile nüfus yoğunluğu dağların arasında yer alan, akarsuların beslediği verimli ovalarda ve vadilerde, özellikle yazların uzun ve sıcak, kışların ise kısa ve ılık geçtiği, Akdeniz iklimi etkisinde kalan batı ve güney kısımları ile deniz kenarlarında yoğunlaşmıştır. Bu durum Lykia'da deniz ulaşımını ve taşımacılığını geliştirmiş, liman kentlerinin önemini arttırmıştır. Buna karşıt olarak bölgenin karasal iklim özelliklerine sahip olan kuzey ve iç kesimlerinde daha az yerleşim görülmektedir.

Lykia Bölgesi'nin iklimsel koşulları ile mağara ve kaya sığınakları oluşumuna olanak sağlayan karstik jeolojik yapısı bölgeyi Paleolitik Çağ insanları için elverişli kılmıştır. Bölgede ilk Paleolitik Çağ çalışmaları, 1925 yılında Vittorio Viale tarafından, Antalya'nın güneybatısında yer alan Gurma Köyü yakınlarındaki bir mağarada gerçekleştirilmiş ve burada çakmaktaşı uçlar ele geçmiştir.[368] Bölgenin prehistorik dönemleri Beldibi, Belbaşı, [369] Öküzini [370] ve Lykia, Pisidia, Pamphylia bölgelerinin kavşak noktasında yer alan Karain mağarası [371] gibi yerleşim alanlarıyla temsil edilmektedir. Beldibi ve Belbaşı mağaralarında yapılan kazılar, bu alanların Üst Paleolitik sonlarından itibaren yerleşim gördüklerini ortaya koymaktadır, Öküzini ve Karain mağaralarında yapılan kazılar ise MÖ 350.000'den (Alt Paleolitik) başlayıp, MÖ 9000'e (Mezolitik) kadar devam eden yerleşim izlerini açığa çıkarmıştır. Bölgenin iç kesimlerinde, özellikle Elmalı ovası çevresinde Orta Paleolitik evreye

---

2005, 1, Suna- İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2006, s. 573- 585; Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 133-151.

[368] Max Pfannenstiel, "Die altsteinzeitlichen Kulturen Anatoliens" , **Istanbuler Forschungen 15**, 1941. s. 16.

[369] Beldibi ve Belbaşı mağaralarına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Enver Bostancı, " Belbaşı Kaya Sığınağında Bulunan Üst Paleolitik ve Mezoilitik Endüstri – Belbaşı Kültürü", **Belleten 26/ 102**, 1962, s. 233-292; Bostancı, "Beldibi- Belbaşı Mezolitiği ve diğer Mezolitik Buluntularla olan Münasebetleri," **Antropoloji 3**, 1967, s. 55-90; Bostancı, " Beldibi ve Mağaracıkta yapılan 1967 Yaz Mevsimi Kazıları ve Yeni Bulgular", **TürkArkDerg 16**, 1968, s. 51- 60.

[370] Öküzini Mağarasına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Marcel Otte, Işıl Yalçınkaya, O.Bar-Yosef, J. Kozlowski, J.M.Leotard, Harun Taşkıran, P.Noiret, " Une Site de Paleolithique Tardif en Anatolie", **Bulletin de l'Association Scientifique Liégoise pour la Recherce Archéologique 21**, 1994, s. 201- 213; M.Otte, I.Yalçınkaya, O.Bar-Yosef, J. Kozlowski, J.M.Leotard, H,. Taşkıran, I. Lopez, A. Marshack, " The Epi-Paleolithic of Öküzini Cave and its Mobilary Art", **Antiquity 69/206**, 1995, s. 931- 944.

[371] Karain Mağarasına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: İsmail K. Kökten, " Antalya'da Karain Mağarasında Yapılan Tarihöncesi Araştırmalarına Toplu bir Bakış", **TürkArkDerg 7/1**, 1957, s.46- 48; Taşkıran, "Karain Mağarsı çevresi ile Antalya Sahil Şeridi Arasında Paleolitik İskan Açısından İlişkiler", **1995 yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları**, 1996, s. 94- 113; I, Yalçınkaya, M.Otte,O. Bar-Yosef, J. Kozlowski, J.M.Leotard, H. Taşkıran, "Karain 1991, Recherces Paleolithiques en Turquie Sud, Rapport Provisoire", **Paleorient 18-2**, 1992, s. 109- 122; I. Yalçınkaya, M.Otte, O. Bar-Yosef, J. Kozlowski, J.M.Leotard, Taşkıran, " The Excavations at Karain Cave. Southwestern Turkey: An Interim Report" **The Paleolithic Prehistory of the Zagros Taurus, 5**, 1993, s. 101- 117.

ait aletler bulunmuştur. Bütün bu kazılar ve araştırmaların sonucunda, Lykia Bölgesi'nin, çoğu mevsimsel geçici konaklamalar şeklinde de olsa, Paleolitik Çağ'dan itibaren iskana uğradığı söylenebilir.[372]

Bölgede Neolitik Çağ'a ait kalıntılar, iç kesimlerde özellikle Elmalı ovasında yer alan, Bağbaşı ve Hacımusalar höyüğü gibi merkezlerde ele geçmiştir.[373] Bağbaşı'nda Neolitik ve Kalkolitik Çağ izlerine rastlanırken, Hacımusalar'da Neolitik, Kalkolitik, Erken Tunç ve Demir çağlarında yerleşim olduğu, bu yerleşimlerin Roma ve Hıristiyanlık Dönemler'inde sıklaştıkları anlaşılmıştır.[374] Bunların yanında, Kibyratis yöresinden, Kasaba platosundan ve Fethiye çevresinden ele geçmiş Kalkolitik ve Bronz Çağı eserleri yörenin çok eskiden beri iskan edildiğini ortaya koyar.[375] 1963- 1974 yılları arasında M.J. Mellink tarafından Karataş-Semayük'te yapılan kazı çalışmaları ise MÖ 3. Binyılda, bölgenin iç kesimlerinde yerleşim olduğunu kanıtlayarak Elmalı ovasının Troia Erken Tunç Çağı kültürleriyle bütünlük içinde olduğunu göstermiştir. [376]

MÖ 2. Binyılda Anadolu'ya gelerek burada bulunan Hatti kavmi ile kaynaşan Hititlerin yazılı metinlerinde ve Mısır hiyerogliflerinde, *Lukka, Lukku* veya *Rwka* adıyla anılan bir kavmin adı sıkça karşımıza çıkmaktadır. Modern araştırmacılar Lykia'lıların kökeninin büyük ölçüde bu isimlerle anılan kavimden geldiklerine inanırlar. Lukka topraklarının Hititler tarafından MÖ 14. yy ortalarında, Kral Suppiluliuma'nın egemenliği döneminde zapt edildiğini fakat bu halkın sık sık isyanlar çıkararak kontrol altında tutulamadıklarını metinlerden öğreniyoruz.[377] MÖ 14. yy'a tarihlenen, Amarna arşivlerinde saklanan Alasiya kralının *(Kıbrıs veya Kıbrıs'ın bir bölümü*) Mısır firavunu Akhenaton'a yazdığı mektup, bir grup Lukkalının Mısır sahiline yaptığı saldırıdan bahseder.[378] Egemenliği MÖ 13.yy'ın ikinci yarısına tarihlenen Mısır firavunu Merneptah tarafından "Deniz İnsanları" olarak tanımlanmıştır. Mısır'a akınlar yapmış kavimler içinde Lukku/ Lukka'ların adı da

---

[372] Taşkıran," Likya Bölgesinin Paleolitik Dönemi", **III. Likya Sempozyumu 07-10 Kasım 2005 Cilt 2**, Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2006, s. 762.

[373] Machteld J. Mellink, " Report of the Committee on Research" **The American Philosophical Survey Yearbook**, 1954, s. 326- 327; İknur Özgen, " Survey and Preliminary Excavations at Hacımusalar ' Ancient Choma near Elmalı in Northern Lycia", **Studies Presented to Halet Çambel**, Ege Yayınları, İstanbul, 1998, s. 603- 609.

[374] Özgen, " Elmalı Ovası ve Hacımusalar", **III. Likya Sempozyumu 07-10 Kasım 2005, Cilt 2**, Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Antalya, 2006, s. 541.

[375] Cevdet Bayburtluoğlu, **Lykia,** Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2004, s. 37.

[376] **A.e.,** sf. 538.

[377] Bean, " **Eskiçağda Lykia Bölgesi**" çev: H.Kökten, Arion Yayınevi, İstanbul, 1998, s.22.

[378] Jorgen A**.** Knudtzon, **Die El-Amarna Tafeln Teil 1, Die Texte**, O. Zeller Verlagsbuchhandlung, Aalen, 1964, s.10; Samuel A. B. Mercer, "Review of The Tell El-Amarna Tablets", **BASOR 10/ 2,** s. 492-497; Hugo Winckler, **The Tell-El- Amarna Letters**, American Theological Library Association, Chicago, 1986, no. 28 (B") 10-13, s. 86.

geçmektedir. Bu verilerden yola çıkılarak MÖ 14. ve 13. yy'larda Lukkaların muhtemelen Anadolu'nun güney kıyılarında yaşayan ve Doğu Akdeniz'de özellikle korsanlıklarıyla tanınmış önemli bir deniz gücü oldukları söylenebilir. II. Ramses'in firavunluğunun 5. yılında olan Kadeş Savaşı (MÖ 1286- 1274) kayıtlarında Lukka'lar Hitit kralı Muwatallis'in müttefikleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.[379] Yerleşim yerleri tam olarak kesinleştirilemese de, 1986 yılında Hattusa'da (Boğazköy) bulunan, Hitit kralı Tuthaliya IV (MÖ 1265- 1215) dönemine ait resmi bir antlaşmayı içeren bronz levha, Lukka ülkesi sınırlarına dair önemli veriler içermektedir.[380] Levhada, imparatorluğa bağlı Kurunta isimli prensin yönetim alanı olan Tarhuntassa Krallığı Pamphylia ve Kilikia bölgelerine kadar yayılmış, buranın batısında kalan Lykia Bölgesi ise Lukkaların ülkesi olarak tanımlanmıştır.[381] Bryce, Lukka kavminin yerleşim yerinin başta Karia Bölgesi'nin batısındaki Miletos olabileceğini, fakat Geç Bronz Çağ'daki toplumsal karışıklıklar sebebiyle Lykia Bölgesi'ne göç ettiklerini söylemektedir.[382]

Lykialıların kökeninin Lukkalardan geldiğine dair diğer bir veri ise, MÖ I. Binyılda Lykia Bölgesi'nde konuşulan dilin, Geç Tunç Çağ'ında batı ve güneybatı Anadolu'da Lukkalar tarafından yaygın olarak konuşulan Luwi diliyle akraba olmasıdır[383] Lykia kelimesinin Luwice bir sözcük olan "lukwos-kurt" kelimesinden türetildiği belirtilmektedir.[384]

Antik kaynaklar Lykialılar hakkında daha farklı bilgiler vermektedir. Lykia ülkesinin ve Lykialıların isimlerine ilk defa ünlü şair Homeros'un Ilias destanında rastlanır.[385] Komutanları Sarpedon ve Glaukos önderliğinde, Akhalara karşı Troialıların müttefikleri olarak kahramanca savaşan, bir kısmının "anaforlu" sözcüğüyle tanımlanan Ksanthos çayı civarında, bir kısmının ise Troas yöresinde yaşadığı anlatılan bu halk Herodotos[386], Strabon,[387] Apollodoros[388] ve Pausanias'ta[389] Girit kökenli olarak sayılmaktadır.

---

[379] Trevor R.Bryce, "The Lukka Problem – And a Possible Solution", **JNES 33,** University of Chicago Press,1974, sf. 396.

[380] Bronz tablet için bkz.: Heinrich Otten, **Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsverstag Tuthalijas IV**, Wiesbaden, Harrassowitz, 1988, s. 37; Haluk Abbasoğlu, "Par-ha-a'dan Perge'ye", **Vita: Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan**, Ed. M. Alparslan v.d., Ege Yayınları, İstanbul, 2007, s. 21-22.

[381] Bryce, "Lukka revisited", **JNES 51,** The University of Chicago Press, 1992, s. 130.

[382] **A.e.;** s. 130.

[383] Houwink ten Cate, **The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period,** E.J. Brill, Leiden, 1965; Emmanuel Laroche, "Lyciens et termiles," **RA 1976**,s. 18; Bryce, **The Lycians, vol. 1, The Lycians in Literary and Epigraphic Sources,** Museum Tusculanum Press, Copenhagen, 1986, s. 23.

[384] Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I,** s. 133.

[385] Lykia için bkz.: Hom. **Il**. 5, 779-481. 5, 312. 14, 437, 514, 673, 683. Lykialılar için bkz.: Hom. **Il.** 2, 876-877, 10, 430, 12, 315 -438, 16, 659- 662.

[386] Hdt. 1, 173. 8, 92.

[387] Strab. 12, 8, 5. 14, 1, 6.

[388] Apollod. 3, 1, 1.

[389] Paus. 7, 3, 7.

Herodotos'un aktarımına göre, o zamanlar sadece barbarların yaşadığı Girit adasından kardeşi Minos ile giriştiği iç savaşı kaybedince sürülen ve kendilerine *Trmmili* veya *Termili,* ülkelerini ise Tremmisa olarak adlandıran Sarpedon ve arkadaşları Küçük Asya'da Milyas topraklarına yerleşirler. Benzer şekilde kardeşi Aigeus tarafından Atina'dan sürülen Pandion oğlu Lykos da, Milyas'a Sarpedon'un yanına göç eder. Herodotos Lykia'nın adını bu Lykos'a bağlamaktadır.

Yukarıda ele alınan verilerin ışığında, MÖ.2.Binyılda bölgede yaşayan Lukkalar ile Girit'ten göç edip bölgeye yerleşen Trmmili topluluğunun birleşmesi sonucunda, MÖ 1. Binyılın Lykialılar'ının ortaya çıktığı söylenebilir. Fakat bölgede MÖ.2. Binyıldan MÖ 8./7. yy'a kadar olan dönemdeki arkeolojik bulguların eksikliği ve daha çok mezar yazıtlarından tanınan Lykia dilinin henüz tam anlamıyla çözülememiş olmasından dolayı, Hellenleşme öncesi Lykialıların köken sorunu şimdilik açıklık kazanmamıştır.

Lykia Bölgesi korunaklı coğrafyası sayesinde, MÖ 1000 yıllarından sonra Anadolu'nun neredeyse tümünde etkili olan Dor, Aiol ve Ion göçlerinden ve bunu izleyen büyük kolonizasyon hareketinden (MÖ 750- 550) komşuları Pamphylia, Karia ve Pisidia kadar etkilenmemiştir. Lykialılar MÖ 7. yy'da yerel bir krallık kurmuşlardır. Kurdukları bu güçlü krallık sayesinde, Herodotos'un[390] da aktardığı gibi komşu Kilikia ile birlikte Lydia kralı Kroisos'un egemenliğine girmemişlerdir. Ancak diğer Anadolu krallıkları gibi doğudan gelen Perslere karşı koyacak kadar güçlü olmadıkları ya da Anadolu şehirleriyle bir araya gelerek organize bir savunma oluşturamadıkları için [391] Perslerin MÖ 546 yılında Lydia Krallığını ele geçirmesiyle, Akhaimenid yönetimi altına girmişlerdir. MÖ 540 yılında Ionia sahilindeki kent devletlerini ve Karia Bölgesi'ni yönetimi altına alan Pers komutanı Harpagos'a karşı Ksanthos'ta mücadele ettilerse de, büyük bir yenilgiye uğramaktan kurtulamamışlardır. Herodotos'un[392] aktardığına göre Ksanthoslular kadınları, çocukları ve hazineleri bir kaleye doldurup, kaleyi de ateşe vermişler ve kendileri de düşmanla savaşarak ölmüşlerdir.

Lykia, Pers idaresine satraplık olarak bağlanırken, Perslere vergi ödeyip, ihtiyaç anında asker göndermekle yükümlü kılınmıştır. MÖ 480 yılında gerçekleşen Yunanistan seferine, 50 gemi ve içindeki teçhizatlı askerleriyle katılan Lykialılar[393] bunun yanında Perslerle yakın ilişkilerini korumayı bilmişlerdir. Yerli hanedanlar, MÖ 5. ve 4. yy'larda kendi adlarına sikke bastırmaya devam etmiştir. Örneğin MÖ 480 yılında Kserkses'in

[390] Hdt. 1, 28.
[391] Orhan Akşit, **Likya Tarihi,** İstanbul Üniversitesi Eebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul,1967, s. 112.
[392] Hdt. 1, 176.
[393] Hdt. 7, 92 ve 98.

Yunanistan seferine katılan Sikas oğlu Kybernis Pers ordusuna asker ve gemici vermiş ve aynı tarihlerde "Kyprili" ismiyle sikke bastırmıştır.[394] Kserkses'in yenilmesine rağmen isyan etmeyen Lykialılar, MÖ 470- 466 tarihinde Atinalı komutan Kimon'un yönettiği Eurymedon Savaş'ında Helenlerin yanında yer alır. Atina ile Lykia arasında kurulan bu yakın ilişki sayesinde, MÖ 452 yılında Attika-Delos deniz birliğine katılmış olan Lykia, MÖ 442 yılına kadar birlik listelerinde yer almıştır.[395] MÖ 440 yılı listelerinde adlarına rastlanmaması, Lykialıların bu tarihte veya biraz önce birlikten ayrıldıklarının işareti olmalıdır.[396]

MÖ 431- 404 tarihlerinde Atina ve Sparta arasında çıkan Peloponnesos savaşına katılmayan Lykia, MÖ 362'da Küçük Asya satraplarının çıkardıkları Satrap İsyanı sırasında, son yerel hükümdar Perikles'in etrafında birleşmiştir. Ancak Karia satrapı Mausolos'un daha sonra Perslerin tarafına geçmesiyle Lykia toprakları Karia egemenliğine bağlanmıştır. Vergilerini Persler yerine Karia satrapı Mausolos'a ödemek zorunda kalan Lykia'da Karia egemenliği genelde bölgenin batı kısımlarında daha etkin olmuştur. Bu egemenlik İskender'in Lykia'ya gelişine kadar sürmüştür.

Büyük İskender'in bölgeye gelişi, MÖ 334- 333 yıllarında Pers ordusunu Halikarnassos'ta yenmesinden sonraya rastlar. Arrianos, Anabasis'te [397] İskender'in bölgeye gelişi ve bölgedeki faaliyetlerini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Buna göre İskender ordusunu ikiye ayrılmıştır. General Parmenion'un komuta ettiği ordu Sardes'i ve Hermos vadisini geçerek Pers satrabı Atizyes'in üstüne giderken, bizzat kendisinin komuta ettiği ordu kıyının güvenliğini sağlamak ve Pers donanmasını saf dışı bırakmak için Lykia'ya doğru yol almıştır. İskender ilk önce Hyparna'yı almış, daha sonra Telmessos ile bir antlaşma yaparak Ksanthos vadisine ilerlemiştir. Burada Ksanthos, Patara, Pınara ve 30 küçük şehri ele geçirdikten sonra Milyas yoluyla iç kesimlere daha sonra ise Phaselis kıyılarına ulaşmış ve şehri hiçbir direnme görmeden teslim almıştır. İskender bundan sonra Pamphylia bölgesine doğru yönelerek Lykia'dan ayrılmıştır.

Büyük İskender'in MÖ 323'teki ani ölümünün ardından, imparatorluk topraklarının İskender'in generalleri tarafından paylaşıldığı ve Diadokhlar dönemi olarak da anılan uzun bir iç savaş dönemine girildiği bilinmektedir. Bu dönemde Lykia Bölgesi ilk olarak Antigonos Monophthalmos, Ptolemaioslar ve MÖ 301 yılından sonra da Lysimakhos'un eline geçmiştir. MÖ 296 yılında ise neredeyse yüzyıl kadar sürecek olan Ptolemaios egemenliği yeniden

[394] Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I,** s.134.
[395] Akşit, **Likya Tarihi,** s, 116.
[396] **A.e.:** s. 116, 117.
[397] Arrianos, **Anabasis**, **Anabasis Alexandri**, Çev:. Ilıff-Robson, The Loeb Classical Library, Harvard Universtiy Press, Londra, New York, 1929, 1, 24, 3.

başlamıştır. Bu dönemde bölgede Hellenleşme süreci hızlanmış, Lykçe kaybolarak yerini Eski Yunanca'ya bırakmıştır.[398] Bu durum Lykçe yazıtların azalmasından anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde kıyılardaki kentlerin sayısı artmış, var olanların ise büyümesi söz konusu olmuştur. Ptolemaioslar Hellen tanrıları ile özdeşleştirdikleri tanrılarını Lykia pantheonuna katarak iktidarlarını dinsel açıdan güçlendirme yoluna gitmişlerdir.[399] Ptolemaiosların egemenliği MÖ 197 yılından itibaren zayıflamaya başlayınca, Seleukos'lardan III. Antiokhos gözünü batıya doğru çevirerek, Andriake, Limyra, Ksanthos ve Patara kentlerini ele geçirmiş ve bölgedeki Ptolemaios idaresine son vermiştir. Fakat Seleukoslardan idaresi bölgede kısa sürmüş, III. Antiokhos'un, batıya doğru ilerlemesi sonucu MÖ 190 yılında Roma ile yapılan Magnesia Savaş'ında mağlup olmasıyla, MÖ 188 yılında Apameia antlaşması imzalanmış ve Lykia Bölgesi Seleukosların egemenliğinden çıkmıştır. Bu antlaşma sonucunda bir zamanlar Seleukos Krallığı'na ait toprakların hepsi Eumenes'e verilmiş, Lykia ve Karia ise Rhodos'a bırakılmıştır.[400] Baskıcı rejimi ve aldığı ağır vergilerle bölgede büyük bir huzursuzluğa neden olan Rhodos egemenliği, Lykia'nın Roma'ya başvurmasıyla Roma Senatusu'nca MÖ 167 yılında kaldırılmıştır.[401] Rhodos egemenliğinden kurtulan Lykia'nın aynı tarihlerde "Lykia Birliği" olarak adlandırılan, temelinin MÖ 276- 204 yılları arasındaki Ptolemaioslar egemenliğine dayandığı düşünülen[402] federal yapıda bir birlik kurmuştur. Strabon'dan[403] öğrendiğimiz kadarıyla her yıl sonbahar aylarında Letoon'da toplanan bu birlik, en büyükleri Ksanthos, Patara, Pınara, Olympos, Myra ve Tlos olmak üzere 23 kentten oluşmaktaydı. Bu şehirlerin altısı baş şehir konumundaydı. Bunlar: Tlos, Ksanthos, Patara, Pınara, Myra ve Olympos'tur. Bu birlikte büyük kentler üç, orta boydakiler iki ve daha küçük olanlar ise bir oya sahiplerdi. Lykia Birliği MÖ 131 yılında Roma ile Bergama tahtının varisi olduğunu iddia eden Aristonikos arasındaki savaşta tarafsız kalırken, MÖ 88 yılında kendisini Büyük İskender gibi gören ve Küçük Asyalı Hellenlerin koruyucusu olarak ilan eden Mithridates'in batı Anadolu'yu istilası karşısında Roma'nın yanında yer aldı. Savaş kazanılınca, Roma bu sadakatin bir ödülü olarak Kibyra yöresinde bir tetrapolis oluşturan Boubon, Balboura ve Oinoanda şehirlerini Lykia Birliği'ne, Kibyra'yı ise Asia eyaletine dahil etti.[404]

---

[398] Akşit, **Hellenistik ve Roma Devrinde Likya Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1971, s. 49.
[399] Tuba Efendioğlu, **Hellenizm ve Roma Çağları Likyası'nda Yerel Kültler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, 2008, s.6.
[400] Livius, **Ab urbe condita,** Çev. E. T. Sage, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, Cambridge,1949, 37.56; 65. 22.
[401] Liv. 65, 25.
[402] Akşit, **Hellenistik ve Roma Devrinde Likya Tarihi**, s. 75.
[403] Strab.13, 664. 665.
[404] **A.e.**

Mithridates savaşlarının yarattığı huzursuzluk ortamı bu şekilde halledilirken, doğuda denizleri tehdit eden korsan tehlikesi baş göstermiştir. Roma, MÖ 102 yılında güney sahillerini etkisi altına almış ve buraları korsanlardan temizlemiştir, fakat Sulla'nın ölümünü izleyen yıllarda, MÖ 80 civarında, bölgede korsanlık faaliyetleri yine artmıştır. Korsan şefi Zeniketes Olympos'ta bir karargah kurmuş, Korykos ve Phaselis'i egemenliği altına almıştır.[405] MÖ 75-74 yıllarında Romalı komutan Publius Servilius Vatia Isauricus'un önderliğindeki Roma ordusu korsanlarla yapılan savaşları kazanmış, Olympos'ta Zeniketes'in karargahı yakılmış, Phaselis ve Korykos şehirleri zapt edilmiştir. Bu şehirlerin hazinelerine el koyulmuş ve Olympos ile Phaselis Likya Birliği'nden çıkartılmıştır.[406]

Roma'da cumhuriyetin son yıllarında yaşanan iç savaşlar Lykia Bölgesi'ni de oldukça etkilemiştir. Iulius Caesar ile Gnaus Pompeius Magnus arasında çıkan savaşlarda Lykia'nın hangi tarafı tuttuğu konusunda kesin kayıtlar olmasa da, Iulius Caesar[407], Cassius Dio[408] ve Appianos'un[409] aktardıklarından Caesar'ın tarafını tutmuş oldukları sonucu çıkarılabilir. Caesar'ın MÖ 44 yılında öldürülmesinden sonra, Lykialılar Brutus'un yanında yer almak istemeyerek, Brutus'un talep ettiği para ve asker yardımını göndermemişlerdir. Bunun üzerine Ksanthos kenti MÖ 42 yılında Brutus'un saldırısına maruz kalmış ve halk tıpkı atalarının Harpagos'a karşı yaptıkları gibi saldırıya karşı kahramanca direnerek kentlerini kendi elleriyle tahrip etmişlerdir. Böyle bir direnişle karşılaşan Brutus 150 talent isteyerek kuşatmayı kaldırmıştır.[410] Augustus döneminde Lykia, Roma ile iyi ilişkiler kurmuştur. Fakat bu dönemde Lykia Birliği'nin askeri bir gücü kalmamış, [411] savaş ve barış kararlarının alınması Roma'ya bırakılmıştır yine de iç işleri, hukuk ve güvenlik hala düzenli olarak atanan birlik memurlarının elindedir.[412] MS 43 yılında imparator Claudius döneminde, Lykia bir Roma eyaletine dönüştürülmüştür. Bu eyaletin kurulma sebebi Suetonius'a[413] göre Lykialılar'ın kendi aralarında süren iç savaşı, Cassius Dio'ya[414] göre ise bölgede olan isyanlar sebebiyle

---

[405] **A.e.**14. 671.
[406] Akşit, **Hellenistik ve Roma Devrinde Likya Tarihi,** s. 92.
[407] Caesar, **De Bello Alexandrino, De Bello Africo, De Bello Hispaniensi**, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1964, 13.
[408] Cass. Dio, 48, 33, 1-2.
[409] Appianus, **Bellorum Civilium,** Çev.B.Perrin, Loeb Classical Library, Cambridge, Harvard University Press II, Londra, 89.
[410] Plutarkhos, **Brutus**, Çev.B.Perrin, Londra The Loeb Classical Library, Harvard University Press, New York 1918, 30. vd.
[411] Akşit, **Hellenistik ve Roma Devrinde Likya Tarihi**, s. 115.
[412] Bean, **Eskiçağda Lykia Bölgesi**, s. 30.
[413] Suetonius,**De Vita Caesarum,** (Çevrimiçi),http://www.thelatinlibrary.com/suetonius/suet.claudius.html#23
[414] Cassius Dio,**Rhomaika, Dios Roman History** , Çev.E. Cary, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, New York, 1924-1926, 70, 17, 3-4.

Romalılar'ın öldürülmeleridir. MS 74 yılında ise Vespasianus *Provincia Lycia et Pamphylia* çifte eyaletini kurarak Lykia ve Pamphylia'yı birleştirir.[415]

Özellikle MS 2. yy'dan itibaren gelişmeye ve zenginleşmeye başlayan bölge, MS 141 yılında büyük bir deprem felaketine uğrar fakat gerek Roma imparatorları gerek Rhodiapolis'li Opramoas gibi Lykialı euergeteslerin yardımlarıyla eski parlak günlerine kavuşur. MS 3. yy'da doğuda Parth tehlikesi başladığında Isauria, Lykia – Pamphylia eyaletine katılır. İmparator Diocletianus zamanında (MS 284- 305) imparatorluk 3 diocesis'e (bölge) ayrılır. Böylece Lykia Bölgesi, Pamphylia'nın bir kısmı ve Asia eyaleti, Diocesis III Asiana'ya dahil edilir. [416] Bu durum Iustinianus dönemine kadar devam eder.

Lykia Bölgesi dağlık ve engebeli topografyası, kara ulaşımının zor oluşu, ekilebilir alanların azlığıyla [417] yaşam şartlarının zor olduğu bir coğrafyadır fakat bu zorluklar bölge halkının dışarıdan gelen tehlikelerden korunmaları bakımından avantaj yaratılmıştır. Bölgenin daha az dağlık ve stratejik açıdan önemli batı ve güney kısımları dönem dönem yabancı güçlerin eline geçse de, Lykia çoğu zaman bu hakimiyet alanı dışında kalma mücadelesi vermiş ve kendi yerel niteliklerini korumuştur.

5.2 Lykia Bölgesi'nde Nymphe Mitolojisi ve Kültü

Lykia Bölgesi büyük kolonizasyon hareketinden komşu bölgeler kadar yoğun etkilenmemiş, çağlar boyunca yerel özelliklerini muhafaza etmiştir. Bu yüzden, erken dönemlerden itibaren Yunan hayal gücünü etkileyen önemli bir yere sahiptir ve Yunan mitolojisinde birçok Lykialı figüre rastlamak mümkündür. Lykialı kahramanlar Glaukos,[418] Sarpedon,[419] Pandaros [420] ve Skylakeus[421] Troia savaşına katılmışlardır. Diğer bir Lykialı kahraman olan Bellerophontes'in Khimaira ile mücadelesi Arkaik Dönem'den itibaren Yunan ve Roma sanatında yoğun olarak işlenmiş bir motiftir. Mitolojide sık sık karşımıza çıkan diğer Lykialılar ise kral Akrisios,[422] Kral Iobates[423], Leukippos[424], Lykos[425] ve Proitos[426] 'tur.

---

[415] Mustafa Adak, **Stadiasmus Patarensis: Itinera Romana Provinicae Lyciae,** Gephyra Monografi Serisi I, Ege Yayınları, İstanbul, 2007, s. 85, dipnot 174
[416] Akşit, **Hellenistik ve Roma Devrinde Likya Tarihi**, s.126.
[417] Erdemir, "Akdeniz Çevresinde Gelişen Siyasi Olaylarda Likya'nın Yeri ", s. 583.
[418] Hom. **Il.** 2, 876.
[419] **A.e.,** 2, 876, 877.
[420] **A.e.,** 2, 824 , 827.
[421] Q. Smyrn. 10, 147.
[422] Apollod. 2, 1 vd.
[423] Apollod. 2, 2, 1 vd; Hom. **Il.** 6, 169.
[424] Apollod. 1, 9, 5.
[425] Diod. 5, 56; Strab. 9, 392; Apollod. 3, 15, 5.
[426] Apollod. 2, 1, 2; 3, 1; 4.1.

Lykia Bölgesi'nin Nymphe mitolojisi incelendiğinde, Nymphelerin kendilerine ait ya da başkalarıyla olan mythoslarından ziyade, Lykialıların soyuyla ya da Lykia şehirlerinin kurulmasıyla ilgili mythosların daha fazla olduğu görülmektedir. Epik şair Panyasis'in aktardığı Lykia jeneolojisine göre, dillerinde kendilerini Trmmili olarak adlandıran Lykialılara ismini vermiş kahraman Tremiles ile Nymphe Ogyges / Praksidike, anaforlu Sibros *(Ksanthos)* ırmağı kıyısında evlenmiş ve bu evlilikten Tlos, Pınaros, Ksanthos ve Kragos isimli dört erkek çocuk dünyaya gelmiştir.[427] Tlos, Pınaros ve Ksanthos Lykia'nın önemli şehirlerine, Kragos ise Akdağ'a adını veren eponymoslardır. Lykia'nın diğer önemli şehirlerinden biri olan Patara'nın kurucusu ise Tanrı Apollon ve Ksanthos ırmağının kızı, Naias Lykia'dan olan oğlu Ikadios'tur.[428] Lykia Bölgesi'nin batı sınırını oluşturan ve Pausanias tarafından Lykia Bölgesi'ne dahil edilen Kaunos kentinin kurucusu, bazı anlatımlara göre Miletos'tan kaçan Kaunos, bazı anlatımlara göre Kaunos'un Lykia'da Nymphe Pronoe ile evliliğinden doğan oğlu Aigalos'tur.[429] Quintus Smyrnaus, Ilias destanını anlattığı Posthomerica adlı eserinin 4. kitabının ilk dizelerinde[430] Hippolokhos oğlu Lykia kralı Glaukos'un cenaze törenini anlatır. Tanrı Apollon, Glaukos'un bedenini odun ateşi üzerinden alır ve rüzgarlarla onu Lykia'ya taşır: "*Rüzgarlar süratle uzaklara taşıdılar onu, yüksek Telandros'un eteklerinde hoş bir düzlüğe. Ve sonra mezarının üzerine bir kaya diktiler. Nympheler ise orada kutsanmış bir kaynak yarattılar. Sonsuza kadar akan ve nesiller boyu berrak akan Glaukos diye söylenecek olan"* [431] Lykialı kahraman Glaukos'un adını alan Glaukos nehri günümüzde Kızıldere, eskiden ise Kargın veya Nif çayı olarak adlandırılırdı. Nif çayının doğduğu Telandros kenti ise, Karia sınırında Çal dağı eteklerinde lokalize edilmiştir. Tarihçesi hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Telandros kenti Attika- Delos deniz birliğinin bir üyesi idi. Çaldağ eteklerinde eskiden Nif köyü, günümüzde ise Arpacık olarak adlandırılan, birçok su kaynağının ve antik dönem kalıntısının bulunduğu yer, antik çağda Nymphaion olarak adlandırılırdı.[432] Yunanca Nymphe kelimesinden türetilen Nif adı[433], Lykia kralı Glaukos'a eşlik eden Nymphelerin hatırasına günümüzde de hala kullanılmaktadır.

---

[427] Panyasis, **EGF,** fr. 18.
[428]Servilius, **Commentary on the Aeneid of Vergil,** (Çevirimiçi) (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0053, 12.08.2011, 3, 332.)
[429] Ant. Lib. **Met.** 1843,30.s.200-238; Ov. **Met.** 9, 453.
[430] Q. Smyrn. 4.1-8.
[431]**A.e,.** 4,5-15.
[432]. Onur, **"Antik Veriler Işığında Lykia'nın Hidrografisi"**, s.58.
[433] Nif kelimesinin etimolojisi için bkz.: Robert, **A travers l'Asie Mineure. Poètes et Prosateurs, Monnaies Grecques, Voyageurs et Géographie,** Diffusion de Boccard, Paris, 1980, s. 377- 392.

Lykia'da özellikle mezar anıtlarında, mitolojik kadın figürlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Harpyler Mezarı'nın güney yüzünde Harpy veya Siren olarak tanımlanmış figürler, Ksanthos'ta bulunmuş Dansözler Mezarı'nın alt silmesinde dans eden kadınlar, Nereidler Anıtı'nda Nereid veya Auralar olarak tanımlanmış figürler, Limyra Heroon'unda Karyatidler ve Antiphellos Dorik Mezarı'nın iç arka duvarında dans eden kadınlar yer almaktadır. Lykia yerel mitolojisi içinde önemli yeri olduğu anlaşılan bu kadın figürlerinin çoğu ikincil seviyedeki tanrıçalardır. İkincil derecedeki tanrıçalardan olan ve Lykia'da kültleri birçok yerde karşımıza çıkan Nympheler de bu gruba dahil edilebilirler.

Lykia Bölgesi'nin kıyı şeridinde ve dağlık iç kesimlerinde yer alan kentlerinde Nymphe kültünün varlığına dair epigrafik, nümizmatik ve arkeolojik veriler ele geçmiştir. Nymphe kültüyle ilgili en fazla verinin bulunduğu kent, Ksanthos nehrinin 4 km batısında ve Ksanthos şehrinin güneyinde tanrıça Leto adına kurulmuş Letoon (Bozuluk) kentidir.

1962 yılında H. Metzger tarafından başlanıp, daha sonra C. Leroy tarafından yürütülen, bugün de devam etmekte olan kazılarda elde edilen buluntular, şehrin tarihinin MÖ 8.yy'a kadar indiğini göstermektedir.[434] Hem Ksanthos şehrinin hem de tüm Lykia Birliği'nin dini merkezi olan, festivallerin ve oyunların düzenlendiği Letoon'da, tanrıça Leto, çocukları Apollon ve Artemis'e adanmış üç adet tapınak vardır. Tanrıça Leto'ya adanmış Ion düzenli tapınak batı kısımda yer almaktadır ve MÖ 4. yy başında eski ahşap tapınağın yerine inşa edilmiştir. Yazıtından kesin olarak Artemis'e adandığı bilinen ortadaki tapınak ise mimari öğelerine göre MÖ 4. yy yapısıdır. Dor düzeninde yapılan üçüncü tapınak MÖ 5. yy'da yıkılan tapınağın yerine inşa edilmiş ve Apollon'a adanmıştır.[435] Letoon'da yapılan kazılarda ele geçen epigrafik malzeme burada Leto, Artemis ve Apollon yanında Nymphelerin de önemli bir yeri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

1973, 1975 ve 1976 kazı sezonlarında, Letoon'da kuzeydoğu alanda kireçtaşı malzemeden yapılmış, dikdörtgen bir heykel kaidesi bulunmuştur. MÖ 390- 370 yıllarında hükümdarlık yapmış Erbinna/ Arbina'sın heykelini taşıyan bu kaidenin 4 tarafı da yazıtlıdır. Arbinas / Erbinna'nın başarılarını kutlayan bu yazıtların ikisi Eski Yunanca, ikisi ise Lykçedir. Dar yüzde yer alan Eski yunanca epigramın 34. satırında Erbinna / Arbinas'ın, babası Kheriga / Gergis için Artemis ve Nymphelere yakardığı
εἴ τε γὰ [ρ ἀθά[ματο]ν Γέργι δοίη κ[λ]έος ἔσσα[ι] Ἀρτεμ[ις ἠδὲ Ν]ύμφαι μὴ κάκ[ι]ο

[434] Letoon kazıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Andre Bourgarel, Henri. Metzger, Gerard Siebert, **Fouilles de Xanthos Tome IX: La Région Nord du Létôon, Les Sculptures, Les Inscriptions Gréco-Lyciennes,** Institut Français d'Études Anatoliennes Paris, 1992.
[435] Tapınaklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erik Hansen, Christian Le Roy, "Au Létôon de Xanthos: Les Deux Temples de Léto", **RA 1976, 2,** s. 317-336; Hansen, "Le temple de Létô au Létôon de Xanthos", **RA 1991**, s.323-340.

ν πατέρῳ[ν] (Artemis ve Nympheler Gergis'e, atalarına bahşettiklerinden az olmayan ebedi şeref bahşetsin) dizesi yer almaktadır[436]

Letoon'da 1973 yılında tapınak alanında ortaya çıkarılan, halen Fethiye Müzesi'nde bulunan Lykçe, Eski Yunanca ve Aramca yazılmış 255 satırlık üç dilli yazıtta Leto ve çocuklarının yanında Nymphelerin de adı geçmektedir.[437] MÖ 358 ila MÖ 337 yılları arasında Piksadoros'un satraplığında dikilen, modern literatüre Piksadoros steli olarak geçmiş ve bölgedeki yeni kültleri detaylı olarak tanıtan dekretin 32 – 35 satırları arasında " ἀν δὲ τις μετακινήσηι, ἀμαρτωλὸς ἔστω των θεῶν τούτων καὶ Λητοὺς καὶ ἐγγόν ων καὶ Νυμφῶν" (Her kim bu steli yerinden kaldırırsa, tanrılardan Leto'nun, çocuklarının ve Nymphelerin önünde suçludur) ifadesi bulunur. Letoon'da bulunmuş bu üç dilli stel, Nymphe kelimesinin Lykia diyalektinde karşılığının dativus ve çoğul formdaki Eliyâna kelimesi olduğunu gösterir.[438] Eliyâna kelimesinin geçtiği Lykçe başka bir yazıta henüz rastlanmamıştır, fakat Yunanca yazıtlardaki Nympheler yerel Eliyânalarla özdeşleşmektedir. Üç dilli yazıtta karşımıza cezalandırıcı güçler olarak çıkan Eliyânalara, hükümdar Erbinna tarafından dikilen heykel kaidelerinin birinde Artemis ile beraber Erbinna'nın babasına ölümsüz şan ve şeref bahşetmeleri için yakarılmaktadır.

1965 yılında bulunmuş, Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir fragman üzerinde καὶ Νύμφαις (… ve Nymphelere) yazıtı bulunur. Büyük olasılıkla Leto, Artemis, Apollon ve Nymphelere adanmış bir adak yazıtır. [439]

1969 yılında Letoon'da Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen iki yazıtta da Nymphelerin adı geçer. Bunlardan ilki yuvarlak bir sunak üzerinde yer alır: Ἀλέξων Φιλεταίρου Λητοῖ Ἀπόλλωνι Ἀρτέμιδι Νύμφαις εὐχην (Philetairos oğlu Aleksos, Leto, Apollon, Artemis ve Nymphelere adadı) şeklindedir[440] Diğeri ise alanın kuzeyinde ele geçmiş, yuvarlak bir sunak üzerinde bulunan

[436] **SEG 39**; 1434. Jean Bousquet, "Les inscriptions de Letoon en l'honneur d'Arbinas et l'Epigramme Grecque de la Stele de Xanthos" **Fouilles de Xanthos Tome IX: La Région Nord du Létôon, Les Sculptures, Les Inscriptions Gréco-Lyciennes,** ed: Bourgarel, Metzger, Siebert, 1992, s.158.

[437] Üç dilli yazıt hakkında ayrılntılı bilgi için Bkz.: Metzger, Laroche, Andre Dupont-Sommer, M. Mayrhofer, **Fouilles de Xanthos Tome VI: La Stèle Trilingue du Létôon**, Institut Français d'Études Anatoliennes Paris, 1979**;** Metzger, "La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos : le texte grec"**, CRAI 118**, 1974. s. 82-93; Laroche, "La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos : le texte lycien", **CRAI 118,** 1974, s. 115-125. Dupont- Sommer, "La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos : le texte araméen**", CRAI 118**, 1974, s.132-149.

[438] Laroche, "**La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos: le texte lycien**", s. 115- 125.

[439] Bousquet, " Inscriptions du Letoon de Xanthos**", REG 107**, 1994, s. 359.

[440] **A.e.,** s. 359.

Γά(ϊος) ’Ιούλιος Δεῖνος Νύμφαις (Gaius Iulius Deinos Nymphelere adadı) ifadesidir.[441] İkinci yazıtta daha önceki örneklerdeki gibi Leto, Artemis ve Apollon'un adının geçmemesi ve sunağın sadece Nymphelere adanmış olması, Erken İmparatorluk Dönem'inde Nymphe kültünün Letoon'da ne denli güçlü olduğunun göstergesidir.

Lykia yerel dininin önemli figürlerinden olan Eliyânalar, yazıtlarda karşımıza farklı özelliklerle çıksalar da, tıpkı Yunan Nympheleri gibi su ve kaynak kültüyle yakından ilişkili tanrıçalardır. Letoon'da kaynak kültü ile ilgili olduğunu düşünülen birçok yapı kalıntısı bulunmuştur. Bunlardan ilki 1972 yılında H. Metzger başkanlığında sürdürülen kazılarda, tapınak kompleksinin kuzeydoğusunda yer alan, biri MÖ 5. yy'a diğeri ise MÖ 3. yy'a tarihlenen, kanallar, su toplama havuzları ve çeşmelerden oluşan su yapılarıdır.[442] Metzger, erken dönemlerde Eliyânaların kült merkezinin bu alan olduğunu, kanalların kullanılamaz duruma geldiği Geç Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönem'inde ise kült alanının, tapınak kompleksinin güneyinde inşa edilen büyük çeşme yapısının bulunduğu alana taşındığını öne sürmüştür.[443] Gerçekten de tapınakların güneyinde, Hadrianus'a adanmış büyük çeşmenin doğusunda, tonozlu şekilde tıpkı bir mağara girişi şeklinde inşa edilmiş, içinde kült heykelciklerini koymak için at nalı şeklinde sunak bulunan ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir su havuzu bulunmaktadır. Havuzu besleyen kaynak ise, çeşmenin bulunduğu kayalık alandaki bir yarıktan gelmektedir.[444] 1986- 1988 yılları arasında C. Leroy dönemi kazılarında, Leto tapınağının güney subasman duvarının ve tapınağa girişi sağlayan rampanın temelinde, stylobat seviyesinin 4 m altında, polygonal ve büyük dikdörtgen taşlarından yapılmış bir döşeme kalıntısı açığa çıkarılmıştır. Döşeme güneydoğu köşede, içinden su kaynağı çıkan büyük bir kayalıkla sınırlandırılmıştır. Bu kaynakta yapılan sondaj çalışmalarında, MÖ 6. yy'dan MÖ 1. yy'a kadar tarihlenen pişmiş toprak adak figürinleri ele geçmiştir. Tapınağı ziyarete gelenler tarafından tapınağa girmeden kutsal kaynağa adak sunmak amacıyla atıldığı şeklinde yorumlanan bu figürinlerden MÖ 6. – 4.'yy'a tarihlenenlerin tümü Miletos'ta sıklıkla karşımıza çıkan peplos taşıyan kore figürinleriyken, MÖ 3.yy'dan itibaren tiplerde, genç erkekler, ata binmiş çocuklar gibi çeşitlemeler görülmektedir. [445] C. Leroy tarafından

[441] André Balland, **Fouilles de Xanthos. Tome VII, . Inscriptions d'époque impériale du Létôon : Texte et planches photographiques,** Institut Français Anatolienne, Paris, 1981,s. 20**.**
[442] Metzger, "Deux sanctuaires des eaux d'époque perse ou hellénistique ancienne au Létôon de Xanthos.", **Actes du colloque sur la Lycie antique, II,** Librarie d'Amerique et d'Orient Paris, Paris, 1977, 21-28.
[443] **Ae.,** s. 27.
[444] Leroy, "La source sacrée du Létoon de Xanthos et son dépôt votif", **Bulletin de la Société nationale des antiquaires de France**, Paris, 1988, s. 127.
[445] **A.e.,** s. 129.

kaynağın Leto'ya adandığı düşünülse de kaynak tanrıçalarına da adanmış olma olasılığı yüksektir.

Epigrafik ve arkeolojik buluntulardan Letoon'da MÖ. 4 yy'dan Erken İmparatorluk Dönem'ine kadar Nymphe kültü olduğu anlaşılmaktadır. MÖ. 4. yy'da yerel Lykçe dilinde Eliyâna olarak isimlendirilen Nympheler, çoğunlukla Artemis ve Apollon ile beraber üçlü bir tapım görmüş olsalarda, Erken İmparatorluk Dönem'inde tek başlarına tapım gören önemli tanrıçalar olmuşlardır. Yine Letoon'daki Nymphe kültünün önemli bir özelliği Nymphelerin su tanrıçaları olma özelliklerini vurgulanarak su kaynakları civarında tapım görmeleridir.

Letoon'un ve tüm Lykia'nın idari merkezi konumunda olan ve Strabon[446] tarafından Lykia'nın en büyük kenti olarak tanımlanan Ksanthos kenti, Ksanthos ırmağının bereketli vadisinde yer almaktadır. Burada yapılan kazılar, bölgedeki dini synkretismos sürecini ve Hellen kültürünün Lykialılar üzerindeki etkisini açığa çıkarmıştır. Lykçenin Klasik Dönem'e kadar kullanıldığı şehirde, MÖ 6. yy başından itibaren giderek artan Hellen etkisini hem sanat hem de din üzerinde görmek mümkündür. Kentin sikkelerinde kent ismi Arnna olarak gözükmektedir. Bu sözcük bazı araştırmacılar tarafından pınar, havuz anlamına gelen Arna sözcüğünün Luwi dili ardılı Lykia dilinde aldığı biçim olarak yorumlanmıştır.[447] Kentte Nymphe kültünün varlığına dair doğrudan bir kanıt yoktur fakat Lykia'nın en görkemli mezar anıtlarından biri olan ve literatüre Nereidler anıtı olarak geçmiş yapıdan bu bağlamda bahsetmek yerine olacaktır **(Lev. 43, Res. 94).** Modern araştırmacılar, MÖ 390- 380 yılına tarihlenen ve günümüzde British Museum'da korunmakta olan bu anıtın hükümdar Erbinna için yapılmış olduğunu öne sürmektedirler.[448] Anıtın podyumunda yer alan kadın heykelleri Nereidler olarak tanımlanmıştır, fakat bu figürler Erbinna'nın heykel kaidesinde adı geçen, babası Gergis'i kutsayan ve aynı rolü Erbinna'nın mezarı için de oynayan Nympheler / Eliyânalar da olabilirler.[449] Nereidlerin mezar anıtında tasvir edilmelerinin sebebi onların hükümdarların tanrılaştırılmalarını simgeleyen figürler olmalarıdır, fakat Eliyânaların da bu şekilde görülmeleri mümkündür. Yerel tanrıçaların neden Yunan tarzında yapılmış kadın heykelleri olarak betimlendikleri sorusunun cevabı ise Lykialıların kendilerine özgü bir heykel geleneğine sahip olmamaları, Yunan, Pers ve Lykia yerel özellikleri gösteren bu

---

[446] Strab. 666.

[447] Bilge Umar, **Lykia, Bir Tarihsel Coğrafya ve Araştırma Rehberi**, İnkilap Yayınları, İstanbul, 1999, s. 68.

[448] Pierre Demargne, "L'iconographie dynastique au monument des Nereides de Xanthos", **Etudes sur l'antiquité Grecque Offertes a A. Plassart,** 1976, s.150**;** P, Demargne, W. A. P, Childs, **Fouilles de Xanthos Tome VIII: Le Monument des Néréides: Le Décor Sculpté,** Institut Français d'Études Anatoliennes Paris, 1989; Demargne," Das Nereiden-Monument Xanthos,**Götter, Heroen, Herrscher in Lykien**, Viyana, 1990, s. 65-69.

[449] Thurstan Robinson, "Erbinna the Nereid Monument and Xantus", **Ancient Greeks West & East**, ed. G. R. Tsetskhladze, Brill, Leiden, 1999, s. 374.

eklektik anıtın heykeltraşi ve mimaride Yunan etkileri göstermiş olabileceği şeklinde cevaplanması mümkündür.

Nymphelerin adlarının geçtiği yazıtlara rastlanılan diğer kıyı kentleri ise Patara ve Antiphellos'tur. Patara kenti Ksanthos çayının denize döküldüğü yerin güneydoğu ucunda yer alır. Mitolojide Nymphe Lykia ve Apollon'un oğlu tarafından, Strabon'un[450] bildirdiğine göre ise Pataras tarafından kurulmuştur. Ksanthos vadisinde denize açılabilecek tek liman olması nedeniyle önemli bir kent olma özelliğini her çağda devam ettirmiştir. Yapılan kazılar sonucunda şehrin tarihi MÖ 6. ve 5. yy'a kadar indirilmiştir. Strabon[451] Patara kentinin Lykia Birliği'nde üç oy hakkına sahip altı büyük kentten biri olduğunu söyler. Kalıntıları Batı Toroslar eteğinde geniş bir ovaya yayılan Patara kentinde, Herodotos'un[452] da bahsettiği büyük bir Apollon tapınağı ve ve Apollon kehanet merkezi bulunur. Nymphe kültüne dair Patara'dan tek bir yazıt bilinmektedir. Bu yazıt, Patara'da bulunmuş fakat sonradan Meis / Castellarizo *(eski Megiste)* adasına götürülmüş olan silindirik mermer bir kaide üzerindedir. Yazıtta Μαύσωλις Χαιρίπ[που] ἱερατε[ύσ]ας Νύμ[φῶν][453] (Kharippos kızı Mausolis, Nymphelerin rahibesi) ifadesi yer almaktadır.

Antiphellos kentinin adı Lykçe yazıtlarda ve Plinius'ta[454] Habesos olarak geçmektedir. Karşısındaki Phellos dağı ve Phellos antik kenti dolayısıyla kentin adı Eski Yunanca'da Antiphellos (Phellos karşısı) adını almıştır[455]. Tarihi MÖ 4. yy'a kadar giden ve Antalya'nın Kaş ilçesinde yer alan Antiphellos kentinin agorasında bulunan bir yazıtta[456] Δαπασας Στόμωνος Μυρεύς, Πολιτευόμενος καὶ ἐνταῦθα, Τιμοκράτους τὴν ἑαυτ οῦ γυναῖκα, ἱερατεύσασαν Νυμφῶν [σω]φροσύνης ἕνεκα [κα]ὶ φιλοστοργ-ίας [τ]ῆς εἰς αὐτόν. (Myra ve Antiphellos vatandaşı Stomonos oğlu Dapasas ve onun karısı Nympheler başrahibesi, sevgi dolu ve iffetli, Timokrates kızı … (adadı) ifadesi geçer. Antiphellos'ta bulunmuş Nymphelerle ilgili diğer bir yazıt günümüzde Antalya Müzesi'nde olan Apollon heykelciğinin kaidesinde yer almaktadır **(Lev. 43, Res. 95)**. Beymelik köyünde ele geçmiş Apollon heykelciği, kireçtaşı malzemeden yapılmış, 37 cm yüksekliğinde ve 14 cm genişliğindedir. Figür cepheden, ayakta ve çıplak betimlenmiştir. İki kol da dirsekten hafif şekilde kıvrılmış ve vücudun yanına sarkıtılmış, elleri ise yumruk yapılmıştır. Göğüs, karın,

[450] Strab.14, 3, 6.
[451] **A.e.,** 14, 3, 3.
[452] Hdt, 1, 182.
[453] **TAM II,2**, no. 416; A. S. Diamantaras, "Epigraphai ek Lykias"**, BCH 1894**, 18, no.22.
[454] Plin. **Nat.** 5, 100.
[455] Umar, **Lykia,** s. 78.
[456] Diamantaras, "Epigraphai ek Lykias"**,** no.1; Robert, **Hellenica X,** s. 219, dipnot 3; M. Michelier, "İnscriptions Grecques de l'İle de Castellorizo, Ancienne Megiste", **Revue Biblique, 26**, 1917, s. 297, no. 32.

kol ve bacak kasları belirgindir. Oval olarak betimlenmiş çehresinde yüz detayları belirgindir. Saçlar başın üstünden iki yana ayrılarak kalın bukleler halinde geriye doğru taranmış ve iki kalın bukle arkadan her iki omzun üzerine sarkıtılmıştır. Figürün kaidesinin üzerinde Νίκαρχος Νικάρχου Νύμφαις εοὐχήν (Nikarkhos oğlu Nikarkhos Nymphelere adadı) yazıtı yer almaktadır.[457] Tanrı Apollon'un betimlendiği bir heykelciğin kaidesinde Nymphelere adanan bir yazıtın olması, Apollon ve Nympheler arasındaki güçlü ilişkiyi vurgulamaktadır. Mitoloji ve ikonografide sık sık Apollon'un yanında yer alan Nympheler, Antiphellos'ta Apollon ile ortak bir kültü paylaşıyor olabilirler. Bu heykelcik de böyle bir Nympheler kutsal alanına adanmış olabilir.

Patara ve Antiphellos yazıtlarında Nymphe rahibelerinden bahsedilmesi bu kentlerde ya da bu kentlerin yakınlarında Nymphe kült yeri olduğunu göstermektedir, fakat bu savı doğrulayacak arkeolojik kanıtlar henüz ele geçmemiştir. Patara'da ünlü bir Apollon kehanet ocağı olması ve Antiphellos'ta Apollon heykelciğinin kaidesinde Nymphelerin adının geçtiği yazıtın yer alması, tıpkı Letoon örneğinde olduğu gibi bu şehirlerde de Nymphelerin Apollon ile beraber tapım gördüğünü göstermektedir.

Diğer bir yazıt ise Gagai antik şehrinde bulunmuştur. Gagai şehri Lykia Bölgesi'nin güneybatı ucunda, Khelidonia burnunun hemen kuzeybatısında, bugünkü konumuyla Kumluca'nın 10 km güneydoğusundaki Yenice köyünün 4 km güneyinde küçük bir tepe üstünde yer almaktadır. Şehrin tarihiyle ilgili çok fazla bilgi yoktur fakat Rhodoslular tarafından kurulduğu düşünülmektedir. Burada bulunmuş ve günümüzde Mytilene Müzesi'nde saklanan bir yazıtta: ᾽Αρχέπολις νύμφαις Τρ[α]γεάτισι[ν] τό[ν] δ᾽ ἀνέθηκε λύτρα τετα[ρ]ταίο ιο δυσ[αλ-γέος οὔνε[κ᾽ἔ]παυσαν.[458] (*Arkhepolis, onu dört gün süren acı verici bir ateşten kurtardıkları için, keçi derili Nymphelere borcunu ödemek amacıyla bu steli diktirdi)* ifadesi yer almaktadır. Arkhepolis hastalığından kurtulmak için Nymphelere dua ederek adak adamış, iyileştikten sonra ise şükranlarını sunmak amacıyla Nymphelere bu steli dikmiş olmalıdır. Mitolojide sıklıkla karşımıza Asklepios ile beraber şifa veren sağaltıcı tanrıçalar olarak çıkan Nymphelerin, Gagai yazıtında bu yönleri vurgulanmaktadır.

Nymphe kültü, bölgenin iç kesimlerinde, kıyı kesiminde olduğu gibi sıklıkla karşımıza çıkar. Lykia Bölgesi'nin kuzey ucunda yer alan ve Hitit metinlerindeki olasılıkla Wijanawanta ile özdeşleşen Oinoanda (İncealiler) kenti, Boubon ve Balboura kentleriyle beraber,

[457] Bean, " Inscription in the Antalya Museum" **Belleten 22,** 1985, s. 81.
[458] Robert, **Etudes Anatoliennes**, 408, not 4; Michelier, **İnscriptions Grecques de l'İle de Castellorizo**, s. 297, no. 27; Giancarlo Susini, Iscrizioni Greche di Megiste e della Licia nel Museo di Mitilene, **ASAtene 30-32**, 1952-1954, sf. 354, res. 12.

Strabon'un[459] Kabalis, Plinius'un[460] Cabalia olarak adlandırdığı bölgede yer alır. Aslında Phrygia'ya dahil olan bu bölge, MÖ 84 yılında Lykia Bölgesi'ne bağlanmıştır. Kökeninde Lykialı olmayan bu kent, MÖ 2. yy ortalarında Lykia Birliği üyeleri arasındaydı ve ilk birlik sikkelerini MÖ 148/147 yıllarında basmaya başlamıştı. Yüksek tepedeki bir düzlüğe kurulmuş olan Oinoanda kenti, MS 141 yılındaki deprem sonrasında, Rhodiapolisli Opramoas'un yardım ettiği kentlerden biridir. 1842 yılında Wiliam Leake tarafından keşfedilmiş ve yüzey araştırmaları Alan Hall tarafından yürütülmüş olan kentte, poligonal sur duvarları, tiyatro, agora, hamam gymnasion ve nekropoller gibi birçok Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerine tarihlenen birçok yapı yer alır.

Oinoanda'nın kurulduğu tepenin yamaçlarında üç adet kutsal alan yer almaktadır. Bunlar batıdaki Leto kutsal alanı[461] ile doğudaki Apollon[462] ve Nympheler kutsal alanlarıdır**. (Lev. 44, Harita 2)** Aynı zamanda bu yamaçlarda, özellikle Nymphe kutsal alanıyla ilişkili olan su kaynakları vardır. **(Lev. 44, Harita 2)** Bu su kaynaklarının sayısı antik dönemde daha fazla olmalıdır. Oinoanda'da kapsamlı bir kazı çalışması yapılmadığı için kutsal alanlara ait yapılar belirsizdir. Doğu yamaçta yer alan Nympheler kutsal alanın hemen güneyinde, ilk önce Asklepios tapınağına ait olduğu düşünülen, fakat daha sonra keşfedilen yazıtlar sayesinde Apollon kehanet merkezine ait olduğu anlaşılan arkhitrav ve sütün parçaları ele geçmiştir.[463] Doğudaki alanın Nympheler kutsal alanı olarak tanımlanmasının sebebi, bu alanda yer alan yapı kalıntıları ve su kaynaklar yanında 1896 yılında Wilhelm Heberdey ve Ernst Kalinka tarafından bulunan Nymphelere adanmış yazıtlı ve kabartmalı bir steldir. Bu stel Lykia'dan Nymphelere adanmış kabartmalar bölümünde detaylı olarak işlenecektir. Bununla birlikte Nymphe kutsal alanının yakınında, doğu yamacın 500 m kadar yukarısında eski bir nekropolis alanında, Stephen Mitchell tarafından 1994 yılında yapılan Oinonanda yüzey araştırmasında bulunan bir kapı lentosunda bulunan yazıt Nympheler kaynağından bahsetmektedir.[464] Bir Apollon kahini ile ilgili olan yazıt şu şekildedir:

ἐνθάδ]ε κε[ῖτ]α[ι ... δ' ἐν στηκῶ ὡ δὶ πρὸ]ς πηγαῖς νυμφῶν ἅμα' καὶ Διόνοίσου [ἥν τοῖ]ς εὐξαμένοις λιπαρῶς καὶ ἀναλγέϊ οἴνῳ [θύμ]ασιν ἥδίστοις πᾶσιν φίλος αἰσθλ' ἀγορεύσας [ἔξη] τηλεθάων βί[ο]ν ἐν καί ζώματι καλῷ [φ]οίβου 'Απόλλωνος κλοι-τὸς ἰ{ε}ρεὺς ἔξοχος ἄλλων [οὔ]τε τινὰ ῥεξας ἀλιτήριον οὔτε τι εἰπών [σή]ματα δ'ἐ-

[459] Strab. 13, 4.14, 15.
[460] Plin. **Nat.** 5, 101.
[461] Alan Hall, "A Sanctuary of Leto at Oenoanda", **AnatSt 27**,1977, s. 193- 197.
[462] Nicholas P.Milner, "Notes and Inscriptions on the Cult of Apollo at Oinoanda"**AnatSt 50,** 2000, s. 139-149.
[463] E.C. Stenton, John J. Coulton, "Oinoanda: The Water Supply and Aqueduct", **AnatSt 36**,1986, s.18.
[464] Milner, "Notes and Inscriptions on the Cult of Apollo at Oinoanda", s. 141.

ξιπῶν σπλάγχων ἄπο οἷά τε Πυθοῖ (*O burada Dionysos'un yanında olan Nymphelerin kaynağının yanında bir mezarda yatıyor. Onlara acıları dindiren şaraplarla, en iyi adaklarla ibadet etti. Herkese karşı iyi niyetliydi, herkese iyi şeyler söyledi. Hayatını rahip elbisesi içinde ongun bir şekilde yaşadı. Diğer hepsinden önemlisi, Phoebos, Apollon'un şöhretli rahibi kimseye kötü şeyler söylemedi, Pytho gibi iç organlara bakmadan kehanetlerini dile getirdi.).*

Şehrin kurulduğu tepenin batısında, şehir surlarının dışında ve agoranın kuzeybatısında, araştırmacılar tarafından çeşme yapısı olduğu düşünülen kayaya oyulmuş, yarım daire formunda bir niş yer almaktadır. Eski ve önemli bir kült alanı olduğu anlaşılan bu alanda dört adet kabartma ve kabartmaların altında onları tanımlayıcı yazıtlar bulunmaktadır. En tepede dioskurlar, onların sağında kemerli panel içinde Helios- Mithras, Helios'un sağında kemerli naiskos içinde Hermes ve onun yanında Zeus tasviri bulunur[465] **(Lev. 44, Res. 96).** Su toplama haznesi olarak tanımlanmış büyük nişin solunda ise, Kırkpınar'da olduğu gibi soldan sağa doğru devam eden Nymphe kabartmalarının olabileceği düşünülmüştür, fakat bu alan oldukça tahrip olmuştur.[466] Yazıtlardan, kabartmalardan ve yüzeydeki kalıntılardan anlaşıldığına göre, Oinoanda'da tıpkı Letoon'daki gibi kutsal kaynakların etrafında gelişen bir Leto, Apollon ve Nympheler kültü bulunmaktadır. İleride yapılacak yüzey araştırmaları ve kazılar sayesinde, bu kültler hakkında daha detaylı bilgi elde edilecektir.

Nymphe kültünün varlığını gösteren epigrafik kanıtlar yanında nümizmatik kanıtlar da vardır. Arneai kenti buna örnektir. Bölgenin iç kesimlerinde yer alan Arneai antik kenti, Antalya ilinin Finike merkez bucağına bağlı Ernez köyünün güneyinde, sarp bir dağın üzerine kurulmuştur. Arneia adı, Eski Yunanca koç anlamındaki Arneios sözcüğüne benzetilmişse de, Luwi ve ardılı dillerde "kaynak, kaynak suyunun biriktiği havuz" demek olan Arna kelimesinden de türetilmiş olabilir.[467] Ernez köyünün kuzeybatısında bu adı doğrularcasına sayısız kaynak, pınar ve akarsu bulunur. İlk defa Charles Texier tarafından 1836 yılında keşfedilen, antik dönemde de ulaşımın zor olduğu Arneai kenti, oldukça korunaklı bir alanda yer almaktadır. Şehrin tarihi hakkında çok az şey bilinse de, Lykia tipi mezarlardan birinin üzerinde Lykçe yazıtın yer alması, şehrin tarihini erken dönemlere götürmektedir. Tarihine ilişkin diğer bir veri ise MS 5 Ağustos 240 yılında gerçekleşen deprem sonrası, İmparator III. Gordianus'un sikke basma yetkisi verdiği sayılı kentlerden biri olmasıdır. III. Gordianus dönemine tarihlenen sikkelerinden birinin arka yüzünde APNEATΩN lejandı ile Nymphe ve

[465] Milner, Martin F. Smith, " New Votive Reliefs from Oinoanda", **AnatSt 44**, 1994, s. 71- 72.
[466] A.e., s. 72.
[467] Umar, **Lykia**, s. 150.

boynuzlu ve keçi ayaklı olarak tasvir edilmiş Pan figürü yer almaktadır[468] **(Lev. 45, Res. 97, 98).** Sağ ayağı kalçasının altında yere oturarak betimlenmiş Nymphe figürü çıplaktır, Pan'a dönmüştür ve sol eliyle Pan'ın boynuzu tutmaktadır. Sağ elini arkasına doğru götürmüştür ve aulos olarak tanımlanan bir müzik aleti tutmaktadır. Sağ ayağı ile Pan'ın pedumuna basmaktadır. Nympheye dönmüş durumda betimlenen Pan ise elini Nymphenin göğsüne doğru uzatmıştır. Kompozisyonun sağındaki ağaç, sahnenin olasılıkla bir ormanda ya da bir su kaynağının yanında yer alan bir korulukta geçtiğine işaret eder. Arneai yazıtları incelendiğinde Apollon, Tobalaos ve Artemis Komba kültünün varlığı saptanmaktadır fakat yazıtlarda Nymphe ve Pan kültüne dair veri bulunmamaktadır[469]. Arneai'daki Nymphe kültüne dair elimizdeki tek veri Gordianus III sikkesidir.

Epigrafik, nümizmatik ve arkeolojik veriler ile Nymphe kültünün varlığının kanıtlandığı yerler dışında, Lykia Bölgesi'nde Nymphelere adandığı düşünülen kaynak yapıları da yer almaktadır[470]. Bunların ilkine Letoon şehri işlenirken değinilmiştir, bir diğeri ise Ksanthos ve Phellos arasında kalan sahil şeridinde, Lykçe yazıtlarda Tuminehi, Eski Yunanca Tymnessos olarak adlandırılan Kalkan ve doğusundaki dağlık alanda bulunan Köybaşı'nda yer alır. Deniz seviyesinden 1000 m yüksekte yer alan, Ksanthos ve Phellos arasındaki önemli ticaret yolunun üzerinde kurulmuş olan Tymnessos / Tuminehi'de, 19. yy'dan itibaren günümüze değin çeşitli araştırmalar yapılmıştır. J. Borchhardt, K. Schultz ve G. Neumann tarafından yayımlanan raporda, şehirde Nymphe kültüne adanmış bir kaynak yapısı olduğu öne sürülmüştür.[471] **(Lev. 46, Çiz. 6)** Tuminehi kaynak yapısı, kent merkezinin dışında, kentin akropolisine ait kalıntıların kuzeyinde, daha önceki araştırmalarda kaya mezarı olarak algılanmış bir yapı grubu içinde yer almaktadır. Bu alanda bulunan dörtgen bir kaya girintisi, bir kült alanı oluşturacak şekilde değiştirilmiştir. Güneybatı kuzeydoğu yönünde uzanan yapıya kuzeyden ve batıdan uzanan kaya basamakları ile ulaşılmaktadır. Yapının cephesi olasılıkla bloklarla kapatılmıştır ve iki kanatlı bir kapıya sahiptir. İçte 13 cm yükseklikte bir podyum ile ana kayaya oyulmuş iki adet oda bulunmaktadır. Bunlardan öndeki 6 x 2, 45 m, arkadaki ise 5,24 x 4, 14 m ölçülerindedir. Arka odada, şehrin güneybatısında yer alan su kaynağı ile bağlantılı olan bir su kaynağı çıkışı ve buna bağlı tahliye kanalı yer alır. Buna göre kaynak 13 cm derinliğinde ve 170 cm uzunluğundaki bu kanal vasıtasıyla yapı içinde güneybatı, kuzeydoğu ve kuzey yönünde uzanmakta ve olasılıkla ön odada yer alan ve

[468] Robert, **Hellenica X,** s. 215.
[469] **A.e.,** s. 216.
[470] Lykia'da kaynak kültü için bkz.: Salih G. Tiryaki, **Likya'da Kaynak Kültü**, Yayımlanmamış Lisansüstü Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Antalya, 2004.
[471] Jürgen Borchhardt, Günter Neumann, Klaus Schultz, " Tuminehi-Tymnessos", **Adalya 6**, Suna, İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2003, s.35- 36.

dinsel temizliğe yönelik havuzlara aktarılmaktadır. İç odada kanal sisteminin yanında, kuzey ve batı duvarlarda düzgünleştirilmiş altlıklar yer almaktadır. Bu altlıkların üzerinde 9 cm x 12 cm ölçülerinde ve 4 cm derinlikte 14 adet dübel yuvası tespit edilmiştir. Bu dübel yuvalarının işlevi iki şekilde yorumlanmıştır. Bunlardan ilki yükselen su basıncına duvarların dayanabilmesi için bu alanlara taş levhaların konuluyor olmasıdır. İkinci ve daha doğru kabul edilen görüş ise bu deliklerin, olasılıkla bu alanda gerçekleştirilen dini törenlerde kutsanan Leto, Artemis, Apollon ve Nymphe heykellerinin veya kabartmalarının betimlendiği stellerin yerleştirildiği bir altlık görevi taşıdığıdır. Tarihleme konusunda kesin bir kriter olmasa da her iki kutsal alanın oluşumu olasılıkla Klasik Dönem yerleşmesine kadar gitmektedir.[472]

Sonuç olarak Lykia'da ele geçmiş epigrafik, nümizmatik ve arkeolojik verilerden bölgede Nymphe kültünün MÖ 4. yy'dan MS 3. yy'a kadar varlık gösterdiği anlaşılmaktadır. MÖ 4. yy ve muhtemelen daha öncesinde Lykia yerel dilinde "Eliyâna" olarak karşımıza çıkan Nympheler'e genellikle su tanrıçaları olarak tapınılmış ve kült yerleri kaynak yapıları civarlarında konumlandırılmıştır.

[472] Borchhardt, Neumann, Schultz, **Tuminehi-Tymnessos**, s. 35-36.

6. LYKIA BÖLGESİ NYMPHE BETİMLERİ: STEL VE KABARTMALAR

6.1 Form

Lykia Bölgesi'nde Nymphe betimlerine, adak stellerinde ve kaya kabartmalarında rastlanır. Söz konusu eserlerin yapısal özellikleri ve formları ele alınırken daha fazla sayıda oldukları ve daha iyi durumda korunageldikleri için öncelikle adak stelleri üzerinde durulacaktır.

Steller

Nymphelerin betimlendiği başlıca grup adak stelleridir. Malzeme olarak mermer oldukça az kullanılmış **(Kat. No. 2, 8)** ağırlıklı olarak kireçtaşından ya da işlenmesi kolay olan çeşitli yerel taşlardan yararlanılmıştır. Stellerin yüksekliklerini 18- 36 cm, genişlikleri 20- 38 cm, kalınlıkları ise 2,5 – 10 cm arasında değişmektedir. Stellerin çoğu beşgendir. Aralarından bir tanesi trapez biçimli **(Kat. No. 4)**, bir diğeri ise kemerli formdadır **(Kat. No.5)**.Stellerin çoğu özensizce biçimlendirilmiş ve yüzeyleri de oldukça aşınmıştır.

Stellerin hiç birinde, onları bir kaideye, stel yuvasına ya da zemine bağlayacak dübele rastlanmamıştır. Aynı zamanda kabartma alanının altında yer alan silmeye genelde iki ya da üç satırlık yazıt kazınmıştır. Dolayısıyla stellerin toprağa veya stel yuvasına yerleştirilmediği, doğrudan bir zemin veya seki üzerine ya da niş içine bırakıldığı düşünülebilir. Nymphelerin kült alanları genelde bir su kaynağı yanında, bir koru içinde ve ya bir mağara içinde yer alır. Bu alanlardaki kayaların içine oyulmuş nişlere steller bırakılmış olabilir. Stellerin sadece ön cephelerinin işlenmesi ve arkalarının kaba bırakılmış olması, bunların bir niş içine konma olasılığını arttırmaktadır. Tumunehi'de Nymphelere adandığı düşünülen kaynak yapısının kayalık yüzeyinde açılmış delikler ise kuşkusuz stellerin yerleştirilmesine yöneliktir. Fakat yapının civarında Nymphelerin betimlendiği steller ele geçmediği için bu durumu kanıtlayan arkeolojik veri elimizde yoktur.

Toplam 14 adet Nymphe betimli stelin formu ve kabartma alanının biçimi incelenerek aşağıdaki tipolojik ayrım düzenlenmiştir:

I. Alınlıklı Stel
   1. Belirgin Mimari Öğelere Sahip
   2. Şematik Mimari Öğelere Sahip

II. Kemerli Stel

III. Trapez Formlu Stel

Alınlıklı stel tiplerinin toplandığı I. tip içerisindeki 1. Grup kapsamında eserlerin büyük bir bölümü mimari öğeleriyle ve bezemeleriyle diğerlerinden ayrılırlar. Bu stellerin tümü, üçgen alınlıklı kısım dışında dikdörtgen ya da kareye yakın formdadır. Bir örnek dışında **(Kat. No. 2)**, kabartma alanı iki yanda birer taşıyıcı eleman ile sınırlandırılmıştır. Bunların bazıları **(Kat. No. 10, 16**) paye gibi işlenmeden düz bırakılmış, bazıları ise **(Kat. No. 6, 12, 14, 15)** burmalı sütun şeklinde işlenmiştir. Yazıt silmesinin üzerine oturtulan paye ya da sütunlar alçak bir kaideye ve stilize akanthus yapraklarıyla bezenmiş bir başlığa sahiptir. Başlıkların hemen üstünde üçgen bir alınlık yükselmektedir. Alınlık her iki yandan ve alttan düz bir silmeyle belirtilmiş eğik ve yatay geisonlarla sınırlandırılmıştır. Dişkesimi, bazı örneklerde hem yatay hem de eğik geisonların altında ve yanlarında **(Kat. No. 14, 15)**, bazılarında ise sadece yatay geisonun altında yer alır **(Kat. No. 6, 12)**. İki örnekte ise diş kesimi bulunmamaktadır **(Kat. No. 2, 10)**.

Stellerin tümünde çukurlaştırılmış tympanon alanı vardır. Bir örnekte tympanon alanı bezemesizdir **(Kat. No. 16)**. Geri kalan stellerdeki tympanon bezemeleri birbirlerinden farklıdır. Üç örnekte **(Kat. No. 2, 10, 12)**, tympanonun ortasında kabartma olarak işlenmiş disk motifi yer alır. Bu disk motifi Kat. No 10'da eşmerkezli daireli, Kat. No. 2'de tek merkezli daireli, Kat. No 12'de ise düzdür. İki örnekte **(Kat. No. 14, 15)** tympanonun tüm yüzeyi kaya yüzeyini anımsatacak küçük kabartma yumrularla kaplanmıştır. Bir örnekte ise **(Kat. No. 6)** tympanonda iki simetrik dal arasında akanthus yaprağı bulunur. Üç örnekte alınlık köşelerinde akroterler yer alır **(Kat. No. 2, 10, 16).** Bu akroterler basit ve bezemesizdir. Diğer örneklerde akroterlere rastlanmamaktadır.

Alınlıklı stellerin 2. grubunda ise mimari şematikleşmiştir. Mimari öğeleri sınırlayan silmeler azalmış, mimari elemanlar bağımsız varlıklarını yitirerek birbirleriyle birleşmişlerdir **(Kat. No. 1, 7, 8, 11, 13).** Üç örnekte kabartma alanını iki yanda sınırlayan ve yazıt silmesinin üzerinde yer alan payeler işlenmeden düz olarak bırakılmışlardır **(Kat. No. 1, 7, 8)**. Geri kalan iki örnekte **(Kat. No. 11, 13)** bu bölüm kırık ve eksiktir. Payelerin üzerinde, bütün kabartma alanının üzerinde yükselen üçgen alınlık daha alçak ve basıktır. Bazı örneklerde alınlığın eğik kenarları hafif içbükeyleştirilerek sadece kabartma alanının ortasına yerleştirilmiştir **(Kat. No. 7, 13).** Alınlık sadece iki örnekte **(Kat. No. 1, 8)** düz bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Diğer örneklerde kesintisiz bir çerçeve meydana getirilmiştir. Tympanon alanı belirgin mimarili stellerde olduğu gibi çukurlaştırılmış değil fakat masiftir. Tympanonların çoğu bezemesizdir, sadece bir örnekte **(Kat. No. 11)** tympanonun ortasına yukarıya doğru dönük hilal motifi kazınmıştır. Sadece iki örnekte alınlık köşelerinde akroterler yer alır **(Kat. No. 1, 11).** Bu akroterler basit ve bezemesizdir ve 1. Gruptakilere kıyasla oldukça kaba şekilde şematik

olarak biçimlendirilmişlerdir. Diğer örneklerde akroterlere rastlanmamaktadır. Nymphe adak stelleri dışında bu forma sahip steller en çok Pisidia, Kabalia ve Isauria bölgelerinde yoğunlaşan Dioskurlar ve atlı tanrı kabartmalarında sık sık karşımıza çıkmaktadır[473].

Nymphe adak stellerinde II. Tip, kemerli formdadır **(Kat. No. 5)**. Burada mimari öğelerin tümüyle ortadan kaldırıldığı, kemerli bir çerçeve söz konusudur. Elimizde bu forma ilişkin tek bir örnek bulunmaktadır Fakat bu tipi atlı tanrıları betimleyen kabartmalarda oldukça sık görmek mümkündür.[474] Kabartma yalın bir çerçeve içine yerleştirilmiştir. Oldukça alçak olan yazıt silmesinin üzerinde yükselen ve kabartma alanını sınırlayan silmeler kabaca işlenmiştir. Çerçeve, kabaca işlenmiş ve oldukça aşınmış olmasına rağmen, içine yerleştirilen figürlerle oranlı olarak yontulmuştur. Nymphe kültünün özellikleri ve Nymphe ikonografisi göz önünde bulundurulduğunda, bu formdaki stellerin bir mağara girişini yansıtıyor olduğu düşünülebilir. Nymphe adak stelleri dışında bu forma Kakasbos/ Herakles ve Sozon atlı tanrı kabartmalarında sık sık rastlanır. [475]

Nymphe adak stellerinde III. tip, trapez formlu steldir **(Kat. No. 4)**. Burada aşağıdan yukarıya doğru hafifçe daralan bir form söz konusudur. Elimizde bu örneğe ait tek bir stel bulunmaktadır. Fakat bu forma bölgeye ait diğer kabartmalarda sıklıkla rastlanmaktadır. Çukurlaştırılmış bir alanda kabartma yer almaktadır, bu alan dışında kalan yerler işlenmeden, kaba bırakılmıştır. Kabartma alanın üzerinde yer alan yüksek dörtgen kısım, kabartmanın yarı işli olabileceği düşündürtmektedir.

Kaya Kabartmaları

Anadolu'da kült veya ölü gömme amacıyla kayaya oyulan kabartma ve anıtlara sık rastlanır. MÖ 2. binyıldan itibaren Anadolu'nun çoğu bölgesinde karşımıza çıkan bu kabartmalar Anadolu sanatının özgün yapıtlarındandır. Nymphelerin betimlendiği diğer bir grup da kaya kabartmalarıdır. Bu grup kapsamında incelenecek tek eser vardır **(Kat. No. 9).** Kabartma hem doğa koşullarıyla hem de insan eliyle tahrip edildiği için günümüze oldukça kötü durumda ulaşmıştır. Yerel içerikli olan ve tapım alanlarının çoğunlukla açık hava tapınakları olduğunu bildiğimiz Nymphe kültünün olduğu yerlerde kayaya oyulan bu dinsel nitelikli kabartmalar, kültün yayılımı hakkında güvenli veriler sunduğu için oldukça önemlidir. İncelenen örnek form açısında I. Tipteki adak stellerinin 2. Grubu olan şematik mimari öğelere sahip alt tip ile benzerlik göstermektedir. Dikdörtgen olan kabartma ve alınlık

[473] Delemen, **Anadolu'da Atlı Tanrılar**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, 1993, s.19.
[474] **A.e.,** 20 -21.
[475] **A.e.,** s. 20-21.

alanları yanlarda silmelerle sınırlandırılmıştır. Alınlık tüm kabartma genişliği boyunca uzanmaktadır. Tympanon ise bezemesizdir.

6.2 İkonografik Özellikler

Adak stelleri ve kaya kabartmaları üzerindeki Nymphe betimlerinin tümü duruşları bakımından ilk bakışta aynı gibi görünseler de, dikkatle bakıldığında söz konusu figürlerin değişik ikonografik özellikler taşıdıkları, farklı atribüler ile farklı pozisyonlarda betimlendikleri ortaya çıkmaktadır. Tanrıçalar bu görüş altında ikonografik olarak ayrı ayrı incelenecekleridir. Fakat ilk önce Nymphe kabartmalarında şema olarak uygulanan genel düzenlemeye değinmek yerinde olacaktır.

İncelenen Nymphe kabartmalarında figür sayısı çeşitlilik göstermekte, üçlü, beşli, yedili ve dokuzlu gruplar bulunmaktadır. Bu kabartmaların tümünde tanrıçalar iki ayaklarıyla yere sıkıca basarak ayakta durmaktadırlar. Figürler daima adağı yapan kişiye ya da izleyice dönmüştür, böylece baş ve gövde cepheden betimlenmiştir. Figürlerin hepsi giyimlidir. Çıplak tasvir edilmiş hiçbir örneğe rastlanmamıştır. En fazla giyilen giysi ince bir khiton ve himationdur. Khitonun ve himationun uzunlukları, kumaş kıvrımlarındaki farklılık ve himationun bağlanma şekli gruptan gruba farklılık göstermektedir. Figürlerin tümünün yüz detayları belirgindir, fakat çoğu uğradıkları tahribat yüzünden oldukça aşınmıştır ve seçilememektedir.

Genel şemasına kısaca değinilen Nymphe betimli adak stelleri ve kaya kabartmaları ikonografik olarak üç grupta toplanır. Birincisi dans eder pozisyonda ya da el ele betimlenmiş bir grubu **(Kat. No.1, 2, 6, 7)**, ikincisi müzik aleti ile betimlenmiş bir grubu **(Kat. No. 4, 5, 10, 11)**, üçüncüsü hem müzik aleti taşıyan hem de dans eden figürleri içerir. **(Kat. No. 12-16)**. İncelenecek kabartmalardan iki tanesi fazla tahrip olduğu için hangi gruba ait oldukları kesin olarak tespit edilememektedir **(Kat. No. 8, 9).** Bunun yanında yayınlardan bilinen üç adak stelini **(Kat. No. 3, 17, 18)** resimlerinin ve tanımlarının bulunmamaları sebebiyle herhangi bir gruba dahil etmek mümkün olmamıştır.[476] Bu steller hakkında sadece birinin üç **(Kat. No. 3)**, birinin sekiz **(Kat. No. 17)**, birinin ise dokuz figürlü **(Kat. No. 18)** olduğu bilgisi bulunmaktadır. Eldeki bu bilgilerden ilk kabartmanın birinci veya ikinci gruba, diğer iki kabartmanın ise büyük ihtimalle ikinci ve üçüncü gruba dahil oldukları düşünülebilir.

[476] Biagio Pace, "La Zona Costiera de Adalia a Side", **ASAtene 3,** 1921, no. 57- 58. **SEG 2**, no. 676, 677.

6.2.1 El ele tutuşan veya dans eden Nympheler

Üzerinde ilk olarak durulacak grup dans eder pozisyonda veya el ele betimlenmiş gruptur. Bu grupta iki adet üç figürlü **(Kat. No. 1, 2)** ve iki adet ise beş figürlü **(Kat. No. 6, 7)** kabartma yer alır. Yan yana ayakta duran ve cepheden betimlenmiş tanrıçaların tümü, kumaş kıvrımları düşey yivlerle belirtilmiş uzun khiton giyimlidir. Kat. No. 1, 6 ve 7'de tanrıçalar khitonlarının üzerine drapeli bir himation giymektedirler. Kat. No. 2'deki örnekteki figürlerin kıyafetleri diğerlerinden farklıdır. Boyundan "V" şeklinde dökümlü, kısa kollu, belden bir kemer ile sıkılmış, kalça altına uzanan kolposlu khiton giyimlidirler. Khitonun eteklerinin ortasına doğru sarkan kemer kuşaklarında yatay çizgiler belirtilmiştir. Himation yoktur. Figürlerin ayak ve yüz detayları şematiktir fakat belirgin olarak işlenmiştir ve oldukça aşınmışlardır. Kat. No. 2'de kısa ve dalgalı saçlar kulakların altına kadar uzanmaktadır. Kat. No. 1, 6 ve 7'de ise başın ortasında ikiye ayrılmış hafif dalgalı saçlar kulakları örtecek şekilde geriye doğru taranmış ve arkadan toplanmıştır.

Figürleri birbirinden ayıran nokta duruş pozisyonları ve atribüleridir. Kat. No. 7'de tanrıçaların tümü kollarını serbest bir şekilde vücutlarının yanında aşağıya sarkıtmış ve dans eder pozisyonda el ele tutuşmuşlardır. İlk figürün khiton kıvrımları diğer figürlerdeki gibi düşey değil, biraz daha sola doğru kavisli şekilde belirtilmiştir. Buradan da birinci figürün sağ bacağının dizden hafif kıvrılmış olduğu anlaşılmaktadır. İlk iki figür birbirlerine daha uzakken, diğer üç figür büyük ihtimalle kabartmanın formu yüzünden birbirlerine daha yakın ve sıkışık betimlenmiştir.

Kat. No. 6'da figürler oldukça aşınmıştır. Soldan sağa doğru birinci figür diğerlerine göre daha hareketlidir. Sağ kolu düz bir şekilde aşağıya doğru uzatılmıştır ve sağ eliyle himationun kenarını tutup hafifçe yukarıya doğru kaldırmaktadır. Sol kolu ise vücudundan biraz daha yana açılmıştır. Sol bacağını dizden kıvırmıştır. İkinci figür her iki kolunu dirsekten hafif kıvırarak öne doğru uzatmıştır. Ayakları ve duruşu büyük ihtimalle birinci figür gibidir. İlk iki figür el ele tutuşmamaktadır fakat birinci figürün yana açtığı sol kolu ile ikinci figürün öne doğru uzattığı sağ kolu üzerinden geçen, oldukça tahrip olduğu için tam olarak anlaşılamayan bir kabartı vardır. Bu kabartı büyük ihtimalle iki Nymphenin de tuttuğu kalın bir kumaş parçasıdır. Ortadaki figür her iki kolunu da dirsekten kıvırarak karnı üzerinde birleştirmiştir. Karnı üzerinde yine oldukça aşındığı için tam olarak anlaşılamayan bir nesne tutmaktadır. Bu nesne bir deniz kabuğu olabilir. Önünde deniz kabuğu tutan Nymphe betimi hem serbest plastikte hem de kabartmalarda sıklıkla karşımıza çıkmaktdır. Özellikle Lykia Bölgesi'ndeki Nymphe kabartmalarıyla ikonografik açıdan büyük benzerlik taşıyan Bulgaristan'da Tatarpazarcık civarındaki Saladinovo mevkiinde bulunmuş olan Nymphe

kutsal alanında ele geçen 106 adet adak stelinin birçoğunda, elinde deniz kabuğu tutan Nymphe betimlerine rastlanmaktadır.[477] Kabartmadaki figür sol bacağını dizden kıvırmıştır ve bu bacak sağ bacağa göre daha geridedir. Dördüncü figür her iki kolunu da düz bir şekilde vücudunun yanından aşağıya sarkıtmıştır. Sağ eliyle himationunu, sol eliyle de beşinci figürün sağ elini tutmaktadır. Beşinci figür sağ kolunu aşağıya doğru uzatmış ve sağ eliyle dördüncü figürün elini tutmaktadır. Sol kolu ise tıpkı birinci figür gibi vücudundan biraz daha yana açık durmaktadır. Aşınmış olmasına rağmen figürlerin en hareketli betimlendikleri steldir.

Kat. No. 2'de figürler oldukça durağandır. Üç figür de el ele tutuşmuşlardır. Birinci ve ikinci figürün arasında bir kalathos, ikinci ve üçüncü figürün arasında küçük bir sunak yer almaktadır. Bu stel Nymphelerin müzik aletleri dışında başka nesnelerle betimlenmiş oldukları tek örnektir. Nymphe adak stellerinde, Nymphelerin ellerinde ya da ayaklarının dibinde kapların varlığı olağandır. Fakat bu yuvarlak gövdeli küçük kaplar genelde Nymphelerin kaynak sularıyla ve tatlı sularla olan ilişkilerini vurgulamak amacıyla baş aşağı, içinden su akar biçimde betimlenirler. Bu örnekte ise Nymphelerin yanında oldukça yüksek, düz dipli, geniş gövdeli bir kalathos bulunmaktadır. Bu bağlamda kabartmadaki kalathos kanımca Nymphelerin atribüsü olarak değil, Nymphelere sunulmuş bir adağı göstermek amacıyla betimlenmiş olabilir. Aynı kabartmada sunağın varlığı da bu görüşü desteklemektedir. Kalathos içinde, büyük ihtimalle kırsal alanda yaşayan insanların kendileri yetiştirerek tanrıçalara sundukları çiçek, meyve, yün veya tahılı taşıyordu.

Kat. No. 1'de figürlerin duruşları diğer stellerideki figürlerindekinden farklıdır. Sağ kolları dirsekten kıvrılarak göğüslerinin üzerine götürülmüş, sağ eller ise himationun içinden çıkarılarak göğüsleri üzerine yaslanmıştır. Ellerinde kabartmanın yerel ve özensiz işçiliği yüzünden anlaşılamayan bir obje tutuyor olabilirler. Ellerin göğüs üzerinde bu şekilde betimlendiği ve tanrıçaların kuş tuttukları pişmiş toprak bir levha Koudounotrypa mağarasında ele geçmiştir[478] **(Lev. 46, Res. 99).** Figürlerin sol kolları serbestçe vücutlarının yanına sarkmakta ve sol elleriyle himationun kenarından tutmaktadırlar.

Kat. No. 3, R. Heberdey ve E. Kalinka[479] tarafından yayınlanan bir örnektir ve resmi bulunmamaktadır. Yayında detaylı tasvir edilmediği için figürlerin duruş pozisyonları hakkında bilgiye sahip olmamakla birlikte, Metzger'in[480] ifadesinden, duruşlarının Kat. No.2'deki örneğe benzediği sonucu çıkarılabilir.

---

[477] Dobrusky, Inscriptions et Monuments Figurés de la Thrace, **BCH 21**, 1897, s. 128, res. 10.
[478] Larsson, **Greek Nymps,** s. 241.
[479] Rudolf Heberdey, Ernst Kalinka, Bericht über Zwei Reisen im Südwestlichen Kleinasien, **Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien** 45, I 1887, s. 54, no.77.
[480] Metzger**, Catalogue des Monuments Votifs du Musée d'Adalia**, s. 68.

Dans eden veya el ele tutuşan üç figürlü Nymphe betimleri, Yunan sanatında Arkaik Dönem'den itibaren çoğunlukla adak kabartmalarında, pişmiş toprak levhalarda, adak eşyalarında ve sikkelerde karşımıza çıkar (Bkz: Nymphe İkonografisi). Hem büyük şehirlerde ele geçmiş, özenli işçilikli, kaliteli ve büyük kabartmalarda hem de kırsal alanlarda bulunmuş, özensiz ve basit kabartmalarda ikonografi değişmeden uygulanmıştır, tek farklılık malzeme seçimi ve işçilikte gözlemlenmektedir. Lykia'da ele geçmiş olan kabartmalar yerel üslupla yapılmış kırsal nitelikli kabartmalardır fakat bunlarda da genel şemanın korunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Tek fark Lykia'da ele geçmiş kabartmalarda Nympheler yanlarında Pan, Hermes veya Apollon gibi başka bir tanrı olmadan, tek başlarına betimlenmişlerdir. Oysa Yunanistan başta olmak üzere adalar ve Küçük Asya'da ele geçmiş çoğu kabartmalarda Nymphelere adı geçen tanrılar eşlik etmektedir. Bu bağlamda söz konusu olan Nymphe kabartmaları, Trakya'da ele geçmiş Nymphe betimli adak stelleriyle figür sayısı ve ikonografik özellikleri bakımından benzerlik gösterirler. Tıpkı Lykia kabartmaları gibi yerel üslupta yapılmış stellerin çoğunlukla uzun khiton ve himation giymiş üç Nymphe yan yana dururken, el ele tutuşurken ya da dans ederken betimlenmişlerdir.[481] Lykia stellerindeki ikonografiye benzer diğer bir üçlü Nymphe kabartması İstanbul Arkeoloji Müzeler'inde yer almaktadır **(Lev. 47, Res. 100).** Müzeye geliş tarihi ve nereden geldiği belirsiz olan dikdörtgen mermer stel üzerinde yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş üç Nymphe figürü sıralanır. Tümü boyundan "V" şeklinde dökümlü khiton giyimlidir ve kolpos kalça altına kadar uzanmaktadır. Yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış olan Nymphelerin saçları kulakları örtecek şekilde arkadan toplanmıştır. Üç figür de el ele tutuşmaktadır ve dans eder pozisyonda betimlenmişlerdir. Hellenistik Dönem'e tarihlenen bu kabartmanın buluntu yeri kesin olmasa da Trakya'da Saladinavo kutsal alanında ele geçen kabartmalarla da büyük benzerlik taşımaktadır. [482]

Beş figürlü Nymphe betimleri ise diğeri kadar yaygın değildir. Genelde vazo resimlerinde veya dekoratif amaçlı friz ve kabartmalarda karşımıza çıkmaktadırlar. Adak kabartmalarında beş figürlü Nymphe betimine dair bulunabilen tek örnek Karpathos adasında ele geçmiş olan Hermes'in el ele tutuşan, khiton ve himationlu beş Nympheye önderlik ettiği kabartmadır.[483] Yunan ve Roma sanatında Demeter - Persephone, Leto – Artemis gibi ikili, Kharitler, Horalar, Moiralar, Nympheler gibi üçlü ya da Mousalar gibi dokuzlu kadın gruplarına rastlanırken beşli kadın grupları karşımıza çok sık çıkmamaktadır. Mitolojide iki

[481] Dobrusky, **Inscriptions et Monuments Figurés de la Thracei** s. 119- 140. Lykia stelleri ile benzerlik gösteren örnekler şunlardır: No. 13- 91, Fig. 10, 11, 12, 13, 14, 15.
[482] Gustav Mendel, **Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines,** 2, İstanbul, 1912, s. 521.
[483] Mondry Beaudouin, " L'île de Karpathos" **BCH 4**, 1880, s. 283.

adet beşli Nymphe grubu vardır. Bunlar Hyades ve Hekaterides Nympheleridir. Hyadesler Titan Atlas ve Pleione'nin[484] beş kızıdır ve Hyades takımyıldızını oluştururlar. Yunanistan'da özellikle Dodona'da MÖ 5. yy'da yağmur getiren tanrıçalar olarak tapım görmüşlerdir.[485] Beş kız kardeş olan Hekaterides ise kırsal dansın Nympheleridir. Hekateros ve Phroneus'un kızları olan Hekaterides Daktylos'un kız kardeşleri, Satyrosların, Oreiadların ve Kouretlerin anneleridir.[486] İsimleri yukarıda da belirtildiği gibi büyük ihtimalle "hekateris" veya "hekateros" kelimelerinden türetilmiştir. Hekateris ellerin hareketlerinin esas olduğu ve el ele tutuşarak yapılan, hekateros ise daha çok zıplayarak yapılan bir köy dansıdır. Her ne kadar doğrudan bu Nymphelere adandığı kanıtlayan epigrafik bir buluntu ele geçmemişse de söz konusu kabartmalar içerdikleri figür sayısı işlenen motif dolayısıyla Hekaterid Nympheleriyle daha yakından ilişkili gibi görünmektedirler.

2. Müzik aleti tutan Nympheler

İkinci grup müzik aletli taşıyan Nympheleri betimler. Bu grupta iki adet üç figürlü **(Kat. No. 4, 5)**, iki adet de dokuz figürlü kabartma bulunur **(Kat. No. 10, 11)**. Kat. No. 11'deki örnek sağ ve sol yarısından kırıktır, bu yüzden altı figür korunagelmiştir fakat alınlık merkezi göz önüne alındığında kabartmada toplam dokuz figür olduğu söylenebilir. Bu örneğin hem müzik aletli hem de dans eder pozisyonda betimlenmiş figürlerin oluşturduğu üçüncü grupta değil de ikinci grupta yer almasının sebebi, eksik üç figürün de müzik aletiyle betimlenmiş olduğunun düşünülmesidir çünkü üçüncü bölümü oluşturan kabartmaların tümü dans eden figürlerle başlamaktadır. Kabartmalarda yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş kadın figürleri yer almaktadır. Tümü uzun khiton giyimlidir. Kat. No. 5, 10 ve 11'de kolpos kalça hattının altına değin uzanmaktadır ve kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiştir. Kat. No 4'te ise khiton üzerine himation giyimli figürler yer alır. Khitonun kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle gösterilmiş, himationun ise düz bırakılmıştır. Bu durum himatioun khitona göre daha kalın bir kumaştan yapılmış olduğunu düşündürmektedir. Figürlerin ayak ve yüz detayları şematiktir ve oldukça aşınmıştır. Kat. No 5, 10 ve 11'de başın ortasında ikiye ayrılmış hafif dalgalı saçlar kulakları örtecek şekilde geriye doğru taranmış ve arkada toplanmıştır. Kat. No.4'te ise saçlar bir bant altında toplanmışlardır.

[484] Hyg. **Fab.** 192.
[485] Ballentine, "Some Phases of the Cult of the Nymphs", s. 73.
[486] Strab. 10, 3, 19.

Bu gruptaki figürlerin duruşları ve kıyafetleri yanında diğer bir ortak özellikleri hepsinin müzik aletleriyle betimlenmiş olmalarıdır. Kat. No. 10'da dokuz figür vardır. Soldan sağa birinci ve dokuzuncu figür kymbalon, ikinci, üçüncü, altıncı ve yedinci figür aulos, beşinci figür salpinks, dördüncü ve sekizinci figür ise syrinks ile betimlenmiştir. Kat. No. 11'de soldan sağa birinci figür kymbalon, ikinci, üçüncü, beşinci figür aulos, dördüncü ve altıncı figür syrinks çalmaktadır. Kat. No. 5'te soldan sağa birinci ve ikinci figür kymbalon, üçüncü figür ise aulos; Kat. No. 4'te birinci ve üçüncü figür aulos, ikinci figür ise kymbalon ile betimlenmiştir.

İkinci ve üçüncü grubu oluşturan kabartmalarda, kymbalon haricinde, aulos, syrinks ve salpinks gibi üflemeli çalgıların betimlendiğini görmekteyiz. Nefesli çalgılar çoğunlukla daha basit ve özel dini törenlerde, en temel duygulara hitap ederek doğaya dair içgüdüleri uyandırmak amacıyla kullanılmıştır. Nymphe kabartmalarının hepsinde betimlenen ve sayıca en fazla olan çalgı aulostur (19 adet). Betimlerde genelde çalgıcının elinde çift olarak gösterilen aulosun, flütlerinden biri vokal sesin yinelenmesine, öteki ise müzik namelerine ayrılmıştır. Çift aulostan sesi çıkarmak çalgıcıyı zorladığı için profesyonel çalgıcılar "phorbeion" adında yüze takılan ve ağızdan sabit bir basınçla hava çıkmasını sağlayan bir bant kullanırlardı. Nymphe kabartmalarında phorbeion betimlenmemiştir ya da kabartmalarda figürlerin yüzü oldukça tahrip olduğu için günümüze gelmemiştir.

Aulos, Dionysos kültü ile ilişkili bir çalgıdır. Tıpkı Asia kökenli olan ve Yunanistan'a sonradan gelip Hellenleşen tanrı Dionysos gibi, aulosun da tympanon ile beraber Yunanistan'a Dionysos kültü ve ritüelleri ile beraber girdiği düşünülmektedir.[487] Pythagoras aulosun sesini gürültülü ve kaba olarak nitelemiş ve Hellen dini ritüellerinin ve eğlence hayatının dışında kalması gerektiğini söylemiştir.[488] Platon ideal devletinde, gücünün ve uyandırdığı duyguların politik olarak tehlikeli tutkuları harekete geçirdiği gerekçesiyle aulos sesini yasaklamıştır.[489] Bunlara rağmen aulos Yunanistan'da oldukça popüler bir çalgı haline gelmiştir ve sadece kültle değil Hellen dünyasının spor müsabakalarından symposiumlara, dini festivallerden en gizli ayinlere kadar her alanında kullanılmıştır. Apollon, Hera ve özellikle Dionysos[490] ayinlerinde sıklıkla kullanılan kırsal nitelikli aulosun yine kırsal nitelikli bir kült olan Nymphe kültünde de önemli bir yeri olduğu kabartmalardan anlaşılmaktadır.

---

[487] John G.Landels, **Music in Ancient Greece and Rome**, Routledge, New York, 2002, s.28.
[488] Pyth., **Iam.** 3.
[489] Platon, **Republica,** Çev. P. Shorey, The Loeb Classical Library 237, Harvard University Press, Londra, 1930 3, 399.
[490] Ayrıntılı bilgi için Bkz: J.A.Haldane, "Musical Instruments in Greek Worship", **Greece& Rome**, Second Series, 13, 1, Cambridge University Press, 1966, s. 98-107.

Kabartmalarda sıklıkla görülen diğer müzik aleti kymbalon/ kymbaladır (9 adet). Genellikle bronzdan yapılan iki levhanın birbirine çarptırılmasıyla ses çıkaran bir müzik aletidir. Bu müzik aletinin arka yüzünde parmakların ya da ellerin geçirilmesine yarayan genellikle deriden yapılan bir parça bulunmaktadır. Kymbalon, tympana, krembala, krotala ve rhombos gibi vurmalı çalgılar Korybantes, Dionysos ve Kybele gibi tanrı ve tanrıçaların ölüm ve yeniden doğuş mythoslarının canlandırıldığı orgiastik kültlerde sıklıkla kullanılmaktadır.[491] Tıpkı bu tanrı ve tanrıçaların ritüellerinde olduğu gibi Nymphe tapımında da müzik önemli bir yere sahiptir ve kabartmalardan anlaşıldığı üzere kymbalon da Nymphe kültünde sıklıkla kullanılmış bir enstrümandır.

Kabartmalarda karşımıza çıkan diğer üflemeli çalgı ise syrinkstir (8 adet). Genelde alt uçları kapalı, değişik boyda kamışların küçükten büyüğe doğru yan yana bağlanmasıyla oluşturulan syrinks kamışların üzerindeki deliklere üflenerek çalınırdı. Kamışların uzunluk farkından dolayı her kamıştan ayrı ayrı ses çıkmaktadır ve kamış sayısında göre de ses aralığı genişlemektedir. Neolitik Çağ'dan itibaren kamış sayıları farklı olmak üzere birçok kültürde yer alan syrinksin Anadolu'da kullanılması Klasik Dönem'e rastlamaktadır. Klasik Dönem syrinkslerinin kamışları eşit uzunluktadır. Farklı ses tonları elde etmek için boruların içine balmumu konulmaktadır.

Hem Yunanistan'da hem de Anadolu'da ele geçen Nymphelere adanmış kabartmaların ve figürinlerin çoğunda kırsal nitelikli kültlerin en karakteristik çalgısı olan ve daha önce de bahsedildiği üzere adını bir Nympheden alan syrinksini çalmakta olan Pan, onun müziği ile dans eden Nympheler, Nymphelere önderlik eden Hermes ya da Pan'ın müziği ile tanrının etrafında dans eden Nympheler betimlenmiştir. Lykia kabartmalarında ise Pan ve Hermes yer almamakta, syrinks ise Nympheler tarafından çalınmaktadır. Buradan hareketle Lykia Bölgesi'ndeki kırsal kültün doğrudan Nympheler üzerine yoğunlaştığı sonucu çıkarılabilir.

Kabartmalarda en az betimlenmiş çalgı salpinkstir (1 adet). Trompetin ilkeli sayılabilecek salpinks, uzun bir boru ve ucunda çan biçiminde bir kısımdan oluşan, yalnızca iki ya da üç nota çıkarabilen bir çalgıdır. Hellenlerde salpinksin ilk örnekleri Klasik Dönem vazo resimlerinde görülmektedir. Bu vazo resimlerinden anlaşıldığı kadarıyla enstrümanın boyunun 80 ila 120 cm arasında olduğu anlaşılmaktadır.[492] Salpinks esas olarak askerleri savaşa çağırmak ve savaş alanında ilerleme ve geri çekilme gibi emirleri duyurma amacıyla orduda kullanılan bir enstrümandır. Bunların dışında şehirlerde meclisi toplamak, dini

[491] Geza Roheim, " Dying Gods and Puberty Ceremonies", **The Journal of Royal Anthropological Institue of Great Britain and Ireland**, 59, 1929,sf. 186.
[492] M. L. West, **Ancient Greek Music,** Oxford University Press, Oxford, 1992, s.118.

festivalleri başlatmak ve yarışları başlatan ve bitiren işaretleri vermek amacıyla da kullanılmıştır. Antik kaynaklarda birden fazla salpinksin çalındığına dair göndermeler olsa da bunlar son derece nadirdir ve salpinksin başka enstrümanlar ile kombinasyon halinde çalındığına dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır.[493] MÖ 6. ve 5. yy başına tarihlenen kırmızı figürlü Attik vazo resimlerinde salpinks savaşçıların ellerinde görülmektedir. Ashby Ressamı'na atfedilen, MÖ 500 yılına tarihlenen bir kyliks tondosunda elinde pelta biçimli kalkanıyla salpinks çalan bir savaşçı betimi bulunur **(Lev. 47, Res. 101)**. Savaşçıların dışında Satyrosların da salpinks ve pelta biçimli kalkan ile betimlendikleri örnekler vardır fakat bunlar komedi öğesi olarak kullanılmış motiflerdir. Salpinks savaşta kullanılan bir müzik aleti olduğu için vazo resimlerinde kadınlar tarafından pek çalınmaz. Salpinks ile betimlenmiş kadınlar Athena, Amazonlar ve bir örnekte ise bir Nymphedir. Salpinksin bulunuşu bazı tradisyonlarda Athena'ya atfedilmektedir. Argos'ta agoranın içinde tanrıçanın Athena Salpinks kutsal alanı bulunur.[494] Savaş tanrıçası ve Atina'nın kurucu koruyucu tanrıçası olan Athena birçok vazo resminde baştan ayağa zırhlı, bir elinde kalkan diğer elinde salpinks ile betimlenmiştir.[495] Amazonların da salpinks ile betimlenmelerinin nedeni savaşçı doğalarından kaynaklanmaktadır. Nymphelerin salpinks ile betimlendiği tek örnek Nikosthenes'e atfedilen bir kap üzerinde görülür. Burada Satyroslar ve Nympheler arasında düzenlenen bir araba yarışı sahnesi vardır ve salpinks çalan Nymphe yarışın başlangıcını ilan etmektedir.[496]

Antik kaynakların tersine, Lykia'daki Nymphe kabartmalarında birçok farklı enstrümanlarla beraber salpinks savaş veya yarış başlatmak ya da herhangi bir toplumsal amaçla değil sadece müzik yapmak amacıyla kullanılmış olmalıdır. Bu yönüyle salpinks bu kabartmalarda alışılagelmiş kullanımından farklı bir şekilde betimlenmiştir.

Bu grupta yer alan dokuz figürlü kabartmalar hem sayıları, hem yan yana dizilmiş olmaları hem de tümünün müzik aletleriyle betimlenmeleri açısından ikonografik olarak Mousalarla benzerlik göstermektedirler. Daha önce Nymphelerle ilgili mitoloji bölümünde bahsedildiği üzere, Mousalar çaldıkları müzik aletleriyle ve korolarıyla tanrıların şölenlerine katılan, özellikle Apollon'un alayında betimlenen, güzel sanatların her birini temsil eden dokuz

[493] Landels, **Music in Ancient Greece and Rome**, s. 39.
[494] Athena Salpinks kutsal alanı için Bkz: Patrick Marchetti, " Recherces sur le Mythes et la Topographie d'Argos II. Présentation du Site III. Le Témenos du Zeus", **BCH 118**, 1994, s. 131-160; Marcel Pierart, John P. Thalman, " Argos", **BCH 12**, 1978, s. 789-790; Heleni Consolaki, "Un Atelier Monétaire dans un Temple Argien", **Etudes Argiennes, BCH Suppl.6**, 1980, s. 279-294; M. F. Billot, " Sanctuaires et Cultes d'Athéna a Argos**", Opuscula Atheniensia 22-23,** 1997-1998, s. 7- 52.
[495] Athena ve salpinks betimleri için Bkz: Georges Daux, "Chronique des Fouilles et Découvertes Archéologiques en Grece en 1965", **BCH 90,** 1966, s.741, res. 1.
[496] Beazley, **Attic Red Figure Vase Painters**, Clarendon Press, Oxford, 133. 4.

kız kardeştir. İsimlerine en erken Hesiodos'ta[497] rastlanan bu dokuz kızkardeş Yunan edebiyatında sıklıkla tasvir edilse de, birbirlerinden farklı niteliklerle ayrılmaları ve farklı attribülerle betimlenmeleri Roma Dönemi'nde gerçekleşir[498]. Bu atribüler eserden esere farklılık gösterse de genellikle Klio tarihin Mousası olarak parşömen tomarıyla, lirik şiirin Mousası Euterpe aulosla, komedya Mousası Thalia maske veya çoban asasıyla, tragedya Mousası Melpomene maske ya da kılıçla, koro şarkılarının ve dansın Mousası Terpshikhore lyrayla, aşk şiirinin Mousası Erato ise kythara ile, astronominin Mousasi Ourania bir küre ile, epik şiirin Mousası Kalliope stylus, tablet veya lyra ile, dini hymnosların Mousası Polyhymnia ise atribüsüz betimlenir[499]. Antalya Müzesi'nde saklanan, Pogla'da ele geçmiş adak kabartmasında dokuz Mousa betimi yer almaktadır. **(Lev. 48, Res. 102)** İkonografi ve işçilik yönünden Nymphe kabartmalarına oldukça benzemektedir. Dokuz adet khiton ve himation giyimli kadın figürü, yan yana, cepheden ve ayakta tasvir edilmiştir. Bu figürlerin Mousalar olarak tanımlanmasındaki en büyük etken atribüleridir. Soldan sağa ilk figürün atribüsü yoktur bu yüzden dini hymnos'ların mousa'sı Polyhymnia olarak tanımlanabilir. İkinci figürün sağ kolu sağ yanına doğru açıktır ve elinde stylus veya aulos tutuyor olabilir. Sol kolunu ise dirsekten kıvırarak sağına doğru götürmüştür ve elinde ne olduğu anlaşılamayan bir nesne tutmaktadır. Atribülerinin stylus ve tablet olduğu varsayılırsa epik şiirin mousa'sı Kalliope olarak, aulos olduğu varsayılırsa lirik şiirin Mousasi Euterpe olarak tanımlanabilir. Üçüncü figür sol koluyla ise yanında duran uzun, ince, dörtgen bir kaide üzerinde duran nesneye doğru uzanmakta ve onu tutmaktadır. Atribüsünün ne olduğu anlaşılamamktadır. Dördüncü figürün sağ kolu dirsekten kıvrıktır ve sağ elinde kılıç olabilecek uzun bir nesne tutmaktadır. Sağ kolu da dirsekten kıvrılmıştır ve sağında yer alan uzun ince dörtgen şekilde bir kaideye uzanmaktadır. Atribülerinin kılıç ve kaide üzerinde maske olduğu varsayılırsa tragedya Mousası Melpomene olarak tanımlanabilir. Beşinci figür sağ dizine dayalı bir lyra ile betimlenmiştir, attribüsünden dolayı aşk şiirinin Mousası Erato olabilir. Altıncı figür sol elinde uzun bir değnek tutmaktadır, dolayısıyla bukolik şiirin ve komedyanın Mousası Thalia olabilir. Yedinci figür sol elinde bir kithara ile tutmaktadır. Sekizinci figür sol koluyla yanında duran uzun ince dörtgen kaideye dayanmaktadır. Diğer figürlerden daha hareketli tasvir edilmesi ve atribüsü sayesinde dansın Mousası Terpsikhore olarak tanımlanabilir. Sekizinci figür sol koluyla yanında duran kaideye dayanmaktadır. Dokuzuncu figürün belinde yukarısı kırık ve eksik olduğu için atribüsü anlaşılamamaktadır.

[497] Hes. **Theog**. 78.
[498] Anthony Grube, **The Greek and Roman Critics**, University of Toronto Press, Toronto, 1998, s. 5.
[499] A. Queyrel, "Mousai", **LIMC 6,** Zürih Artemis Verlag, 1992, s. 679- 681.

Kabartmalardaki Mousa ve Nymphe figürlerinin çaldıkları müzik aletleri içinde ortak olan tek enstrüman aulostur. Bunun dışında Mousalar telli çalgılardan lyra ve kithara ile betimlenirlerken, Nymphelerin müzik aletleri tümüyle vurmalı ve üflemeli çalgılardan oluşmaktadır. Çaldıkları enstrümanlar aynı olmasa bile Nymphelerin müzik yaparak betimlenmeleri onları Mousalara yaklaştıran bir özelliktir çünkü Anadolu'nın Lykia dışındaki diğer bölgelerinde ve Yunanistan'da ele geçen Nymphe adak kabartmalarında Nympheler genelde Pan veya Hermes gibi bir tanrının müziği eşliğinde dans eder şekilde betimlenmektedirler. İkonografi ve işçilik bakımından bu denli benzer iki grubu ayırt etmedeki en önemli etken Nymphe kabartmalarında "falanca kişi Nymphelere adadı" şeklinde Eski Yunanca yazıtların yer almasıdır.

6.2.3. Dans eden ve müzik aleti taşıyan Nympheler

Üçüncü grubu oluşturan stellerde birinci ve ikinci grubun ikonografik özellikleri bir arada kullanılarak hem dans eden hem de müzik aleti çalan figürler betimlenmiştir. Bu grup hepsi dokuz figürlü beş steli kapsar **(Kat. No. 12- 16)**. Kat. No. 13'teki örnek sol yarısından kırıktır fakat alınlık merkezi ve ikonografisi göz önüne alındığında kabartmada dokuz figürün olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kabartmalarda yan yana ayakta duran ve cepheden betimlenmiş kadın figürleri yer almaktadır. Tümünde soldan sağa ilk figürler dans etmekte, son figürler ise müzik aleti çalmaktadır. Figürlerin saçları başların ortasından ikiye ayrılarak geriye doğru taranmış ve kulakları kapatacak şekilde arkadan toplanmıştır.

Dans eden ve müzik aleti çalan figürlerin sayısı kabartmalarda farklılık göstermektedir. Kat. No.16'da ilk dört figür dans etmekte, beş figür müzik aleti çalmakta, Kat. No 14 ve 15'te ilk beş figür dans etmekte dört figür müzik aleti çalmakta, Kat. No. 13'de ilk altı figür dans etmekte ve üç figür müzik aleti çalmakta, Kat. No 12'de ise ilk yedi figür dans ederken, iki figür müzik aleti çalmaktadır.

Kabartmalardaki diğer farklılık figürlerin kıyafetlerinde karşımıza çıkar. Kat. No. 14 ve 15'te dans eden ve müzik aleti çalan figürlerin tümü düşey yivlerle belirtilmiş khiton ve diyagonal drapeli himation giyimlidir. Hem kıyafetlerde, hem diziliş sırasındaki bu benzerlik iki kabartmanın da aynı elden çıkmış olabileceğini düşündürmektedir. Kat. No. 12, 13 ve 16'da ise müzik aleti çalan khiton ve himation, diğerleri ise sadece göğüs ve belden sıkılmış, kalça hattı altına kadar uzanan kolposlu khiton giymektedirler. Dans eden figürler Kat. No. 16 hariç el ele tutuşurken betimlenmiştir. Kat. No. 16'da ise dans eden figürlerin her iki kolu da dirsekten hafif şekilde kıvrılarak vücudun yanında aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Müzik aleti

çalan figürlerde müzik aletleri tıpkı ikinci gruptaki çalgılar gibi üflemeli ve vurmalı çalgılardır fakat burada ikinci grupta olduğu gibi salpinks çalan bir figür yoktur.

İkinci ve üçüncü grubu oluşturan kabartmalardaki müzik aletlerinin sırası ve kombinasyonları incelendiğinde bunların düzenli bir sıra oluşturmadığı görülür. Fakat bir genelleme yapılacak olursa ilk ve son sırada en fazla betimlenen müzik aleti aulos, ikinci müzik aleti ise kymbalondur. Syrinks oldukça fazla tasvir edilmesine rağmen her zaman ortalarda genellikle ikinci, üçüncü ve dördüncü figürün elinde görülmektedir.

6.3 İşçilik

Nympheleri betimleyen adak stelleri ve kaya kabartmaları işçiliğe dair yeteri kadar veri aktaramayacak durumdadır. Bunun bir sebebi Anadolu'nun sanat merkezlerinden uzakta üretilen ve halk sanatının önemli eserlerinden olan stel ve kabartmaların tümünün yerel ve kaba bir üslupla yapılmış olmaları, diğer bir sebebi ise yumuşak ve dayanıksız malzemeden üretilen bu eserlerin çoğunun oldukça tahrip görmüş durumda günümüze ulaşmalarıdır. Yerel işçiliğe rağmen figürlerin çoğunda herhangi bir oransızlık bulunmamakla beraber, figürlerin tümü frontal ve hareketsizdir. Figürlerin tümünde giysi kıvrımları, saç ve yüz detayları çoğunlukla şematik olarak belirtilmiştir. İncelenen on sekiz stelden, üçünün **(Kat. No. 3, 17, 18)** görülememesi ve yayınlarda da resminin veya tanımının bulunmaması sebebiyle işçilikleri hakkında bilgi edinilememektedir.

Idebessos ve çevresinde bulunmuş stelleri, biri hariç **(Kat. No. 7)** işçilikleri açısından kümelemek mümkündür. Bu grup altı adet stelle **(Kat. No. 10 -15)**, incelenen tüm adak stelleri arasında mimari öğeleri ve işçilikleri açısından birbirleriyle bağlantılı en büyük gruptur. Gruptaki tüm stellerde dokuz figür yer almaktadır. Figürlerin khitonları düşey yivlerle, himationları ise diyagonal yivli kıvrımlarla şematik olarak işlenmiştir. Tüm figürlerin yüz ve saç detayları işlenmiştir, ayakları da belirgindir.

Kat. No. 14 ve 15 gerek formları gerek işçilikleriyle tek elden çıktıklarını ortaya koyarlar. Her iki stel de dörtgen formludur ve üçgen alınlığa sahiptir. Tympanonda yumru benzeri kabartma bezeme yer alır. Alınlığı sınırlayan alt silmede diş kesimi mevcuttur. Kabartma alanı ise her iki yanda kaide üzerinde yükselen ve stilize akanthus yapraklı başlıklara sahip burmalı sütunlarla sınırlandırılmıştır. Altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu figürlerin çaldıkları müzik aletleri ve bu aletlerin sıraları aynıdır (aulos, syrinks, aulos, aulos).
Figürlerin khiton ve himation kıvrımları şematik çizgilerle belirtilmiştir. İri gözlere ve küçük ağza sahiptirler. Saçlar ise kıvırcıktır ve başın arkasından toplanmıştır. İkonografik olarak üçüncü gruba dahildirler.

Kat. No 10-13 ise aynı kişinin elinden çıkmamış olsa bile, sanatçıların birbirlerine olan yakınlıkları inkar edilemeyecek kadar belirgindir. Env. 10-12 dörtgen formludur ve üçgen alınlığa sahiptir. Tympanon bezemeleri birbirlerinden farklı olsa da mimari özellikler bakımından benzer özellikler taşır. Kat. No. 13 ise dörtgen bir forma sahiptir fakat alınlık kabartma alanının üstünde ve ortasında yer almaktadır. Kat. No. 10 ve 11 ikonografik olarak ikinci gruba, Kat. No. 12 ve 13 ise üçüncü gruba dahildir. Dört kabartmada da betimlenen müzik aletleri aynı olsa da sıraları birbirlerinden farklıdır.

Kat. No. 7 ise Idebessos kökenli olmasına rağmen, diğer stellerden hem mimari öğeleri hem de işçiliği yönünden oldukça farklıdır. Kabartma dörtgen formlu değil yanlardan hafif içbükeydir. Diğerlerinden farklı olarak beş figürün betimlendiği stelde işçilik daha kabadır. Elbise kıvrımları daha şematik dikey ve diyagonal çizgilerle kazınarak belirtilmiştir. Boyun belirtilmemiş, baş sanki omuzdan çıkmış gibi gövdeye bitiştirilmiştir. Gözler aşağıya sarkık, burun kalındır. Ağız küçük bir çizgiyle belirtilmiştir. Saçlar kütlevidir ve ışınsal kazımalarla dalgalı oldukları belirtilmiştir. Ayaklar ise belirgin değildir.

Idebessos grubundan sonra incelenen diğer bir grup Yarbaşçandır kökenli stellerden oluşan gruptur. Bunlardan üçü işçilik konusunda bilgi verirken **(Kat. No. 1, 4, 5)** ikisinin resimlerinin olmaması ve tanımlarının yetersiz olması yüzünden işçiliklerine dair bilgi elde edinilememektedir **(Kat. No. 17, 18)**. Söz konusu stellerin tümünde üç figür yer almaktadır. Bu stelleri belli bir sanatçıya bağlamak mümkün olmamaktadır. Farklı kişiler tarafından farklı tarzlarda yapılmış eserlerdir. Tümündeki mimari öğeler farklıdır. Stellerin ortak özellikleri hepsinin oldukça özensiz, kaba ve şematik işlenmeleridir. Kat. No. 1'de kollar dirsekten kıvrılarak göğüs üzerine götürülmüştür. Himationun diyagonal kıvrımları şematik olarak kazımayla belirtilmiştir. İri gözler ve küçük ağız işlenmiş, saçlar yine kazıma çizgilerle belirtilmiştir. Ayaklar ise belirgindir. Kat. No. 4'te ise kabartma çukurlaştırılmış bir alan içine yerleştirilmiştir. Khitonun sadece kolpos hattı altında kalan yeri eşit aralıklı düşey yivlerle şematik olarak belirtilmiş, yukarıda kalan kısmı ise işlenmeden düz bırakılmıştır. Gözler sadece iki küçük yatay çizgiyle kazınarak belirtilmiştir. Burun ise uzundur. Alnın üzerindeki saç çizgisi belirtilmiş fakat saçlar işlenmemiştir. Ayaklar yine belirgindir. Kat. No. 5'te figürler niş benzeri kemerli bir alan içine yerleştirilmiştir. Khitonun hem kolpos hattı altında hem de üstünde kalan kısımları düzensiz düşey yivlerle kazınarak belirtilmiştir. Boyun belirtilmemiş, baş doğrudan omuzdan çıkmış gibi gövdeye bitiştirilmiştir. Figürlerin kolları, gövde ve başa göre oldukça ince ve oransız olarak tasvir edilmiştir. Figürlerin boyları eşit değildir, ortadaki figür daha uzundur. Hepsinde gözler yuvarlak ve aşağıya doğru, burun

uzundur. Tıpkı Kat. No. 4'teki gibi alnın üzerindeki saç çizgisi belirtilmiş fakat saçlar işlenmemiştir.

Yukarıdaki gruplardan sonra ele alınacak stellerin tümü değişik merkezlerden ele geçmişlerdir. Gezici sanatçıların varlığı bilinmesine karşın, bunlar İşlenişleri bakımından birbirlerinden oldukça farklı oldukları için herhangi bir grup altında toplanmaları ve bir sanatçı çevresine veya sanatçı eline bağlanmaları mümkün değildir. Söz konusu steller ayrı ayrı incelenecekleridir.

Kat. No. 16 Finike kökenli bir steldir. Bu stelde göze çarpan ilk özellik betimlerin yüksek kabartmaya yaklaşmasıdır. İkonografik olarak üçüncü gruba dahil olan kabartma diğer stellere nazaran daha özenli ve detaylı bir işçiliğe sahiptir. Figürler kabartma alanının içine birbirlerine eşit aralıklarla düzenli bir şekilde yerleştirilmiştir. Figürlerin başları ile alınlığın alt sınırı arasında bir mesafe bulunmaktadır. Figürlerin boyları aynıdır ve vücutlarında bir oransızlık yoktur. İlk dört figür eşit ve sık aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş khiton, diğer beş figür ise diyagonal kıvrımlı himation altına yine düşey yivli khiton giyimlidir. Kumaş kıvrımları şematik değil, daha doğal işlenmiştir. Giysilerde kolpos, beldeki kalın kemer ve kısa kol gibi detaylar belirtilmiştir. Yüz ve saç işleniş detayları elbiselerdeki kadar incelikle işlenmemiştir. Yüz detaylarında sadece iri ve çekik gözler ve küçük ağız bellidir. Bir bant altında geriye doğru toplanmış olan saçlar ise işlenmemiştir. Ayaklar ise belirgindir.

Kat. No. 2 Arykanda'da ele geçmiştir. İkonografik olarak birinci gruba dahil olan figürlerin khitonları şematik düşey yivlerle kazıma olarak, khitonun eteklerinin ortasına doğru sarkan kuşakları ise şematik yatay yivlerle kazıma olarak belirtilmiştir. Figürlerin boyları eşit ve başları gövdelerine oranlı olsa da, ilk figürün sağ eli ve son figürün sol eli diğerlerine göre daha büyük ve oransız işlenmiştir. Katalogdaki eserler içinde yüz detayları en özenli bu stelde işlenmiş ve korunmuştur. Yüz yuvarlak, elmacık kemikleri belirgindir. Kaşlar, iri ve çekik gözler kazıma ile yapılmıştır. Burun uzun ve incedir. Ağız küçük, ayaklar ise belirgindir. Figürlerin arasında figürlerin dizlerine kadar uzanan bir kalathos ile bir sunakçık yer almaktadır. Kalathos'un sepet örgüsü diyagonal yivlerle detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Sunakçığın ise alt ve üst silmesi arasında bir oransızlık mevcut değildir.

Kat. No. 8 Kale Üçağız mevkiinde ele geçmiştir. Oldukça fazla tahrip gördüğü için işçiliğe dair fazla bilgi elde etmek mümkün değildir. İkonografik açıdan birinci gruba dahil olan bu stel, özensiz ve kaba işçiliği sebebiyle Yarbaşçandır grubundaki stellerle benzerlik göstermektedir. Elbiseleri işlenmeden düz bırakılmıştır. Sadece ilk figürün yüz detayları bellidir. Bu figür iri gözlere ve küçük bir ağza sahiptir. Saçlar işlenmemiştir. Ayaklar ise belirgindir.

Yukarıda değinilen gruplar ve ayrı ayrı steller dışında lokalizasyonu belli olmayan tek stel Kat. No. 6'dır. Kabartma alanının kaide üzerinde yükselen burmalı sütunlarla sınırlandırılması, sütunların akanthus yaprakları, alınlığın altındaki diş kesimi kısmı ile Idebessos grubunu anımsatan bu stel, tympanonundaki bitkisel bezemeyle diğer stellerden ayrılmaktadır. İki sarmal dal arasında yer alan akanthus yaprağı bezemesi, tympanona oldukça simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir. Akanthus yaprağının ve sarmal dalların arasındaki yaprakların işlenişi ise özenli ve detaylıdır. İkonografik olarak birinci gruba dahil olan figürler ise oldukça tahrip oldukları için işçiliğe dair bilgi elde etmek mümkün değildir. Figürler aynı boydadır, baş gövdeyle orantılıdır. Himation kıvrımları diyagonal yivlerle belirtilmiştir, çok tahrip olmalarına rağmen, bu yivler şematik değil daha doğal olarak işlenmişlerdir. Bu steldeki figürler diğer örneklere nazaran daha hareketli tasvir edilmişlerdir. Diğer tüm örneklerde, figürler iki ayaklarıyla yere sıkıca basarken bu stelde, anlaşılabildiği kadarıyla, birinci ve üçüncü figür sol bacaklarını dizden hafifçe kıvırmıştır ve bu bacak sağ bacaktan biraz daha geride durmaktadır. Bu duruş figürlere diğer kabartmalarda olmayan bir hareket katmaktadır. Figürlerin yüz detayları oldukça tahrip oldukları için seçilememekle beraber, yüzlerin işlenmiş oldukları dördüncü ve beşinci figürden anlaşılmaktadır. Kısa ve kütlevi saçlar, kazıma çizgilerle vurgulanmıştır.

6.4 Epigrafik Özellikler

İncelenen on sekiz Nymphe adak steli içinde dokuz stel yazıtlıdır. Yazıtlı adak stellerinin dört adedi **(Kat. No. 7, 11, 13, 15)** Idebessos, ikisi **(Kat. No. 17, 18)** Yarbaşçandır, biri **(Kat. No. 8)** Kale Üçağız, biri ise Oinoanda **(Kat. No. 3)** kaynaklıdır. Kat. No.6'nın ise buluntu yeri belli değildir. Kat. No. 8'in yazıtı oldukça tahrip olduğu için okunması ve değerlendirilmesi mümkün olmamıştır.

Adak stellerinin tümünde yazıt kabartma alanının altındaki silmede yer almaktadır. Bu sayede en azından bu stellerin toprağa veya bir stel yuvasına yerleştirilmedikleri, doğrudan bir zemin veya seki üzerine ya da niş içine bırakıldığı yorumu yapılabilir. Yazıtların tümü Eski Yunancadır. Yazıtlar genelde iki veya üç satırdan oluşmaktadır. Yazıtlardan eserlerin sadece Nymphelere adandığı anlaşılmaktadır. Yazıtların hiçbirinde Nympheler dışında bir tanrı veya tanrıçanın ismine rastlanmamaktadır.

Adağı sunan şahsın ismi yazıtlarda genellikle başta ve nominativus formda görülür. Bunu genetivus formda yazılan şahsın babasının ismi izlemektedir **(Kat. No. 3, 11, 15, 17, 18)**. Kat. No. 13'deki örnekte bu sıralamanın tersi olarak ilk önce baba ismi daha sonra adağı yapan kişinin ismi belirtilmiştir. Kat. No. 6'da ise adağı sunan kişinin adı yazıtın sonuna

yazılmıştır. Bir örnekte ise **(Kat. No.7)** sadece adağı yapan kişinin adı belirtilmiştir. Bazı durumlarda aynı şahıs adına bir başka adağın üzerinde rastlanılmaktadır, ancak bu her iki adağı da aynı kişinin sunduğu anlamına gelmez. Stellerde yer alan yazıtların hepsi erkek ismidir. Bu da stellerin tümünün erkekler tarafından adandığını göstermektedir. Stellerin adandığı tanrıçalar "Νυμφαις" şeklinde daima dativus formdadır. Sadece bir örnekte (Kat. no.1) muhtemelen yanlış yazımdan kaynaklanan "Νυφες" kelimesi bulunmaktadır. Yazıtların biri hariç (Oinoanda) hepsinde, adak yazıtlarının ayrılmaz bir parçası olan εὐχήν (adadı) sözcüğü yer almaktadır. Adak yazıtlarında sıklıkla rastlanan ἀνέστησεν (dikti) ifadesi Nymphelerle hiçbir yazıtta karşımıza çıkmamaktadır. Sözcüğün bu yazıtlardaki kalıplaşmış ifadelerden olmadığı anlaşılmaktadır. Yazıtlarda son derece basit olarak formüle edilmiş bir ifade kullanılmaktadır. Kalıplaşmış olan ve hemen her adakta görülen bu ifade en basit biçimiyle şöyledir:

ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος Νύμφαις εὐχήν

Falanca kişi Nymphelere adadı.

Oinoanda da ele geçen adak stelindeki yazıtta ise diğerlerinden farklı bir ifade yer almaktadır **(Kat. No 3)**. Yazıtta adağı sunan kişi ile babası sadece isim çekimleriyle belirtilmemiş, "υἱος" (oğlu) kelimesi de iki ismin arasına eklenmiştir. Ayrıca diğer yazıtlarda olduğu gibi basit Νυμφαις εὐχήν ifadesi yerine, "ὁ ἐπι τοῦ εἰκονισμοῦ τὰ ἀγάλματα τῶν Νυμφῶν (ἀνέστησεν)" (Tasvire göre Nymphelerin heykelini (dikti)) ifadesine rastlanılır.

Bir örnekte **(Kat. No. 13)** Nympheler "ἐπηκοοις" (epekoois) sıfatıyla nitelendirilmişlerdir. "Duaları duyan", "dinleyen" anlamına gelen bu sıfat Anadolu'da Bithynia'da Aphrodite'ye, Phrygia'da Poseidon'a, Pisidia'da ise Hera'ya sıklıkla atfedilmiştir. Galatia bölgesinde ise "ἐπηκοοι θεοι" epitethonu sıklıkla kullanılmaktadır.[500]

Yazıtlardaki şahıs isimlerinin tümü Eski Yunancadır. Hiçbir örnekte Latince isme rastlanmamaktadır. En sık rastlanan isim Τροκονδας (Trokondas) ismidir **(Kat. No. 15, 18)**. Bu isim Lykçe yazıtlarda karşımıza sıklıkla çıkan, yerel bir Lykia ismidir.[501] Stelleri adayanların yerel isimli olmaları kültün yerel nitelikli doğası ile uyum içindedir.

[500] Pace, **La Zona Costiera di Adalia a Side**, s. 70.
[501] Trokondas isminin geçtiği Likçe yazıtlar için Bkz**: TAM II**, 3.no.722, 776, 780, 795, 827, 854, 857, 874, 875, 877, 924, 1025, 1061, 1121, 1124, 1137, 1150, 1210, 1211, 1212, 1215, 1224,1226.

6.5 Yayılım ve Tarihleme

Günümüze gelen Nymphe kaya kabartmaları az sayıda ve çok aşınmış durumda olmalarına rağmen kültün yerine ve yayılımına ilişkin kesin bilgi vermeleri dolayısıyla önem taşır. Bugün Balboura'nın kuş uçuşu 7-8 km kuzeyinde, kuzeydoğuya açılan bir vadinin ağzında yer alan 1600 m yükseklikteki Kırkpınar yaylasında, kaynak suyunun fışkırdığı bir kaya üzerinde üç adet Dioskurlar ve tanrıça kabartması ile bir adet Nymphe kabartması bulunduğu için bu alanın Nymphelere adanmış kutsal bir yer olduğundan şüphe duyulmamaktadır[502]. Tek bir kabartma Nymphe kültünün yayılım alanını saptamada yetersiz olsa da en azından kabartmanın yeri göz önüne alınarak Nymphe kültünün çoğunlukla Kuzey Lykia'nın dağlık kesimlerindeki yaylarında, özellikle su kaynaklarının yakınlarında bulunduğu söylenebilir **(Kat. No. 9).**

Adak stelleri ise kült merkezlerini ve kült yayılımını belirlemede adak kabartmaları kadar yardımcı olmamaktadır. Steller küçük ve taşınabilir eserler oldukları için herhangi bir zaman özgün yerlerinden alınarak başka bir yere taşınmış veya ikincil kullanıma maruz kalmış olabilirler. Ayrıca incelenen Nymphe kabartmalarının bir kısmı zoralım, satın alma ve bağış yoluyla müzelere kazandırıldıklarından buluntu yerleri çoğu kez bilinmemekte veya verilen bilgiler doğru olmamaktadır. Aynı zamanda Nymphe stellerinin önemli bir bölümü "İtalyan Arkeoloji Misyonu" tarafından görevlendirilmiş M.B Pace tarafından muhtelif antikacılardan satın alınarak Roma'daki Therme Müzesi'ne götürülmüşlerdir. Bu yüzden onların da özgün yerleri bilinmemekte ve bu stellere ancak yayınlardan ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla bu steller genelde köken ve yayılım konusunda sağlıklı bilgi aktaramamaktadır.

Buluntu yerleri müze envanterlerinde bildirilen Nymphe adak stelleri Finike **(Kat. No. 16**), Kale-Üçağız **(Kat. No. 8)**, Çandır **(Kat. No 1)** ve Arykanda'dır **(Kat. No.2)**. Bunların dışındaki steller ise **(Kat. No. 4, 5, 10, 11, 12, 15)** Metzger'in aktardığına göre Therme Müzesi'nde yer almaktadır[503]. Kat. No. 10, 11, 12, 15'in buluntu yerleri Idebessos, Kat. No. 4 ve 5'in buluntu yeri ise Yarbaşçandır köyü olarak bildirilmektedir. Elimizde resimleri bulunmayan ve yayınlardan bilinen üç adet Nymphe stelinin buluntu yerleri Oinoanda **(Kat.No. 3)** ve Yarbaşçandır köyü **(Kat. No 17, 18)** olduğu aktarılmaktadır. İki adet stel **(Kat. No. 6, 14)** müze kayıtlarında yer almakta fakat bunların buluntu yerleri bildirilmemektedir. Kat. No. 14'ün form, bezeme, ikonografi ve işçilik yönünden Idebessos stellerine benzerliğinden dolayı Idebessos civarında bulunmuş olması muhtemeldir. Kat. No 6 ise form bakımından diğer stellerle benzerlik gösterse bile bezeme, işçilik ve ikonografik yönden

[502] Christiane Naour, "Inscriptions et Reliefs de Kibyratide et de Cabalide", **ZPE 22**, 1976, s.128- 129.
[503] Metzger, **Catalogue des Monuments Votifs du Musée d'Adalia**, s. 65.

diğerlerinden ayrılır. Tympanonunda diğer stellerde görülmeyen bitkisel bir bezeme yer almaktadır. İşçiliği daha detaylı ve daha özenlidir. Çoğu stelde olduğu gibi üçlü veya dokuzlu figürler yerine, kompozisyonu beşli figürler oluşturmaktadır ve bu figürler diğer stellerdeki figürler gibi durağan değil daha hareketli şekilde tasvir edilmiştir. Bu sebeplerle herhangi bir grup ile benzerliği bulunmadığı için buluntu yeri hakkında bir fikir ileri sürülememekte fakat özenli ve detaylı işçiliğinden dolayı ya daha yetkin ustalar tarafından ya da sanatsal anlamda daha gelişkin bir merkezde üretilmiş olduğu düşünülebilir.

Lykia Bölgesi'nin güneyindeki kıyı şeridinde yer alan şehirlerde (Letoon, Ksanthos, Patara, Antiphellos, Teimoussa) ve kuzey ile doğusundaki dağlık bölgelerde yer alan şehirlerde (Oinoanda, Arneai, Gagai) adak stelleri ve kabartmalar dışında ele geçen epigrafik, nümizmatik ve arkeolojik veriler sayesinde Nymphe kültünün varlığı bilinmektedir. (Bkz: Lykia'da Nymphe kültü). Bu şehirlerin coğrafi konumları incelendiğinde Nymphe kültünün bölgenin belirli bir kısmına özgü olmadığı, Nymphelerin hem güney kıyı şeridinde hem de kuzey dağlık kesimde tapım gördüğü anlaşılmaktadır. Güney kıyı şeridinde Nymphe kültüne dair görece daha fazla kanıt bulunmasının sebebi, coğrafyanın elverişli koşulları sayesinde bu alanlarda daha fazla kazı ve araştırma yapılmış olmasından kaynaklanabilir.

Adak stellerinin yayılımı incelendiğinde, yukarıda ismi zikredilen şehirlerin Oinoanda dışında hiçbirinde tezimizin konusunu oluşturan Nymphe stellerinin ele geçmediği görülmektedir. Stellerin genel yayılımına baktığımızda Oinoanda'daki örnek dışında hepsinin bölgenin doğusunda toplandığı dikkati çeker. Kale-Üçağız ve Finike kaynaklı stellerin sahil şeridinde bulunmuş olması dışında, tüm steller Idebessos, Yarbaşçandır yaylası, Arykanda ve Oinoanda gibi dağlık iç kesimlerdeki merkezlerde ele geçmiştir. Kabartmaların büyük çoğunluğu (7 adet) Idebessos kökenlidir. Akalissos'un kuzeyinde, Kormos'un ise kuzeybatısında yer alan Idebessos, Akdağlar'ın bir parçası olan ve en yüksek yeri Kızlarsivrisi doruğu olan Kartal dağının yamaçlarında kurulmuş 1050 m. yükseklikteki bir dağ şehridir. Aynı zamanda şehrin yer aldığı Karacaören köyünün kuzeyinden bir yol ile bir Nymphe kaya kabartmasının günümüze ulaştığı Kırkpınar yaylasına ulaşılmaktadır. Şehir birçok gezgin ve araştırmacı tarafından ziyaret edilmiş ve şehirdeki yapı kalıntıları tespit edilmiştir.[504] Buradan ele geçen ve halk sanatının özgün örneklerinden olan Nymphe kabartmalarının nerede durdukları veya hangi yapıyla ilişkili oldukları bilinmemektedir, şehirde henüz bir kazı

[504] Idebessos ilk defa 1842 yılında Lykia yolculuğu yapan T.A.B Spratt ve E.Forbes tarafından ziyaret edilmiş, yazıtlarıyla ilgili ilk çalışmayı ise E. Kalinka 1944 yılında gerçekleştirmiştir. 2000 ve 2008 yılında N. Çevik kentte bir yüzey araştırması yaparak sonuçlarını detaylı bir makale ile sunmuştur. Bu yüzey araştırmaları sonuçlarında kentin Akropolis ve Nekropolis alanları tespit edilmiş ve şehirde heroon, kiliseler, basilika, su kanalları, sarnıçlar, hamam- gymnasium kompleksi ve tiyatro gibi yapı kompleksleri olduğu anlaşılmıştır.

çalışması yapılmadığı için fikir yürütmek de zordur. Birçok dağ şehrinde olduğu gibi, Idebessos'ta da içme suyu temini oldukça zor olmalıdır. Yerleşimin ana su kaynakları Kızlarsivrisi ve Üçkuyular tarafından inerek Idebessos'un 500 m kuzeyinden geçen Akdere'nin açtığı vadide olmalıdır.[505] Aynı zamanda akropolisin kuzey ve güney yamaçlarında yer alan sarnıçlar da kente su sağlamaktadır. Lykia'nın birçok yerinde olduğu gibi Idebessos'ta da Nympheler su getiren kaynak tanrıçaları olarak tapım görmüş olmalıdırlar.

Kabartmaların Idebessos'tan sonraki diğer büyük grubu Yarbaşçandır yaylasında ele geçmiştir (5 adet). Yarbaşçandır yaylası ve köyü Antalya- Kemer'e bağlı, Lykia ve Pamphylia bölgelerinin geçiş noktasına rastlar. Çandır vadisinin güney yamacında konumlanan Yarbaşçandır köyünden ele edilen yazıtlar ışığında, köyün antik çağda Phaselis kentinin territoriumunda yer aldığı anlaşılmaktadır.[506] Hakkında çok az araştırma yapılmış olan bölgeden beş adet kabartmanın ele geçmesi, Nymphelerin bu dağlık bölgede tapım görmüş önemli tanrıçalar olduğunu ortaya koyar.

Nymphe adak stellerinin ele geçtiği şehirlerden en kuzeydeki Oinoanda'dır (1 adet). Strabon'un[507] Kabalis, Plinius'un[508] Cabalia olarak adlandırdığı bölgede bir Nymphe kutsal alanı olduğuna daha önceden değinilmiştir (Bkz: Lykia Bölgesi'nde Nymphe Kültü).

Nymphe adak stellinin ele geçtiği diğer bir dağlık merkez ise Arykanda'dır (1 adet). Arykanda Nymphe adak stellerinin ele geçtiği şehirler arasından en fazla araştırılmış ve hakkında en detaylı bilgiye sahip olan şehirdir. 1838 yılında Charles Fellows tarafından keşfedilen kentte kazılar 1972 yılında başlamış ve 27 yıl sürmüştür. Kazılarda elde edilen verilerin ışığında kentte Sozon, Helios ve Dionysos kültünün önemli bir yer tuttuğu, bunun yanında Mısır'lı tanrılardan İsis, Serapis ve Harpokrates ile yerel tanrılardan Dodekatheoi, Dioskourlar ve farklı epithetonlarla nitelendirilen Artemis kültlerinin de yaygın olduğu saptanmıştır.[509] Yine şehirde Tykhe, Zeus, Asklepios, Hygieia, Herakles, Hermes, Aphrodite, Somondeus ve Nemesis kültünün varlığı çeşitli adak kabartmalarıyla saptanmıştır[510]. Arykanda şehri su kaynakları bakımından oldukça zengin bir arazi üstünde yer almaktadır.

---

[505] Nevzat Çevik, İsa Kızgut, Süleyman Bulut, "Rhodiapolis Çevresi Yüzey Araştırmaları 2008: Idebessos", **ANMED 7**, 2009, s.166.
[506] Nihal T.Önen, **Phaselis Antik Kenti ve Territoryumu,** "Yayımlanmamış Doktora Tezi", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Kültürleri ve Dilleri Anabilim Dalı, 2008.
[507] Strab. 13, 4.14, 15.
[508] Plin. **Nat.** 5, 101.
[509] Bayburtluoğlu, "Arykanda Tanrıları ve Kültleri", **III. Uluslar arası Likya Sempozyumu 07-10 Kasım Antalya Sempozyum Bildirileri Cilt II,** Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2006,s. 61-66.
[510] Cevdet Bayburtluoğlu, **Arykanda: Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 59.

Şehrin doğusunda ve batısında hala kullanılan kaynaklar olduğu gibi, şehrin içinde de arazideki çökme nedeniyle şimdi cılız pınarlar görünümünde bir çok kaynak bulunmaktadır.[511] Devlet agorasının batısında, şehrin orta kısmını sınırlayan falezin güney eteğinde ve yamaç hamamının güneyinde, arka duvarı ana kayaya yaslanmış U şeklinde bir nymphaion yer almaktadır.[512] Yapının doğu ve batı yan duvarlarında üçer adet niş yer almaktadır ve bu nişlerde Nymphe heykelcikleri ya da adak stelleri yer alıyor olabilir.[513]

Stellerin Kale-Üçağız ve Finike olmak üzere sadece ikisi kıyı şeridinde yer alan kentlerde ele geçmiştir. Kale-Üçağız yerleşiminin neredeyse tümünün sularla kaplanmış olması ve Finike'nin modern yerleşimin altında kalmış olması sebebiyle kentlerde araştırma yapmak mümkün olmamıştır. Bu yüzden stellerin nereden ele geçtiği konusunda bir fikir sahibi olunamamakla birlikte söz konusu steller buraya taşınarak gelmiş olabilir. Bu stellerin genellikle dağlık bölgelerde görülmeleri göz önüne alınırsa, bu iki merkez farklı konumlarıyla bir istisna yaratmaktadır.

Sonuç olarak elimizdeki veriler, tanrıçalara adanan stellerin Lykia platosunda, Phrygia'nın Lykia ve Pisidia ile komşu olduğu güney ucundaki Kibyratis'te ve Doğu Lykia'nın dağlık bölgelerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu dağılımdan Doğu Lykia'da pek çok irili ufaklı kült merkezinin varlığı anlaşılmaktadır. Kültün yayılımına dair veriler bölgenin çoğunlukta yayla ve dağlık kesimlerinde yoğunlaşmakta, büyük merkezlerde etkinlik göstermemektedir.

Lykia Bölgesi'nde ele geçen epigrafik, nümizmatik ve arkeolojik verilerden, Nymphelerin bölgede MÖ 4. yy'dan MS 3. yy'a kadar tapım gördüğüne daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak değinilmiştir (Bkz: Lykia'da Nymphe kültü). Doğu Lykia'da karşımıza çıkan Nymphe adak stelleri ve kabartmaları konusunda ise kesin bir tarihleme yapmak mümkün gözükmemektedir. Eserler son derece basit nitelikte olduğundan ve figürler ile setaylar stilize edilerek betimlenmiş olduklarından üslup kritiği uygulanamamaktadır. Yazıtlar aracılığıyla bu eserleri tarihlemek de mümkün değildir çünkü steller ve kabartmalardaki yazıtların hiçbirinde kesin tarihlemeye olanak sağlayabilecek herhangi bir tarih belirtilmemiştir. Yazıtlardan yola çıkılarak tarihlemeye ilişkin elde edilebilecek diğer bir veri ise, yazıtların tarihlemede önemli bir kriter olan Aurelius cognomeninden yoksun olmalarıdır. Bilindiği üzere Caracalla devrinde MS 212 yılında yürürlüğe giren Constituo Antoniniana yasasıyla, Roma egemenliği altındaki bütün halklar Roma vatandaşı olarak kabul

[511] **A.e**., s. 123.
[512] **A.e.,** s. 124.
[513] **A.e.,** s. 125.

edilmiş, erkekler Aurelius kadınlar ise Aurelia cognomenini kullanmaya hak kazanmışlardır[514]. Stellerdeki yazıtlarda bu cognomenin olmayışından yola çıkılarak, MS 212 tarihinin yapıtlar için terminus ante quem olduğu düşünülse bile kesin bir sonuç çıkarılması mümkün değildir.

Öte yandan yazıtların harf karakterleri ve yazım özellikleri açısından incelenmeleri de dikkate değer sonuçlar vermemektedir. Yazıtlarda alpha, epsilon, eta, mü ve sigma harflerinde çoğunlukla yuvarlak karakterler kullanılmıştır. Bu tip harf karakterleri yazıtlarda genellikle geç dönem özellikleri olarak nitelendirilmekte ve MS 2. – 4. yy ile ilişkilendirilmektedir. Bazı yazıtlar oldukça sıkışık ve özensiz olarak kazınmıştır **(Kat. No. 13)** ve basit formüle rağmen yazım yanlışlıkları bulunmaktadır **(Kat. No.15)**. Bu özellikler eserlerin tarihlenmesinde kritik rol oynamamaktadır çünkü harf karakterleri sınırları belli dar zaman dilimlerine işaret etmesinin yanı sıra kırsal kesimlerde üretilmiş eserleri bu kriterlere göre tarihlemek oldukça risklidir. Harf karakterleri ve yazım şekli belli bir tarihe işaret etmek yerine, yazıtı yazanın el becerisini ve bilgisini gösteriyor olabilir.

Yazıtlar yardımıyla tarihlemede karşılaşılan belirsizlik, eserlerin sanatsal açıdan değerlendirilmelerinde de karşımıza çıkar. Halk sanatının bir ürünü olan stel ve kabartmalar Lykia Bölgesi'ndeki büyük merkezlerden ziyade kırsal ve dağlık kesimlerde bulunmuştur. Yapıtların yansıttığı işçilik ve üslup özellikleri ile İmparatorluk sanatı ürünleri arasında bağlantı kurmak mümkün değildir. Lykia'daki diğer yerel kültlerin tarihlemelerine baktığımızda, onların da Roma İmparatorluk döneminde oldukça geniş bir zaman aralığına tarihlendiği gözlemlenmektedir. Söz gelimi Lykia'nın en bilindik yerel kültlerinden biri olan Dodekatheoi (Oniki Tanrı) kültü MS 2. – 4. yy arasına[515], Kakasbos kültü MS 2.- 3. yy arasına[516], Theoi Agrioi kültünün MÖ 2.- 1. yy – MS 2.- 3. yy arasına[517], Theoi Dikaioi kültünün ise MS 3. yy'a[518] tarihlendiği görülmektedir. Nymphe adak kabartmaları adı geçen bu tanrılara adanmış kabartmalardan sayıca çok daha azdır, dolayısıyla bu kabartmaları dar bir zaman aralığına tarihlemek çok daha zordur.

Genel olarak Anadolu'nun farklı bölgelerinde ele geçmiş Nymphe adak kabartmalarına bakıldığında ise MÖ 4. yy'dan MS 3. yy'a kadar uzanan çok geniş bir döneme

---

[514] Çelgin, "Constituo Antoniniana'nın Termessos'taki Etkisi ve Kentteki Yazıtların Tarihlenmesindeki Önemi", **AnadoluAraş 12,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1990, s. 174.
[515] Eda Akyürek-Şahin, "Oniki Tanrı'ya Adanmış Adak Stelleri", **Likya İncelemeleri I**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s. 112.
[516] Delemen, **Anadolu'da Atlı Tanrılar**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, 1993, s. 90.
[517] Efendioğlu, **Hellenistik ve Roma Çağlarında Likya'da Yerel Tanrı ve Tanrıçalar**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.161.
[518] **A.e.,** sf. 148.

yayılmış Nymphe kültünün varlığını gözlemlemek mümkündür. (Bkz: Anadolu'da Nymphe Mitolojisi ve Nymphe kültüne genel bakış). Fakat Lykia'nın hemen doğu komşusu olan Karia Bölgesi'nde de Nymphe kültünün MS 2. yy'da önem kazandığı Tralleis ve Halikarnassos'ta ele geçen adak kabartmalarından ve Knidos'daki Nymphe sunağının frizlerinden anlaşılmaktadır. Lykia kabartmalarına ikonografik açıdan en fazla benzeyen kabartmalar olan Bithynia Bölgesi'nde ele geçmiş khiton ve himation giyimli, dans eden üç Nympheyi betimleyen steller ise MÖ 1.yy – MS 2. yy'lar arasına tarihlenmiştir.

Anadolu dışına baktığımız zaman Lykia'daki Nymphe kültüyle ve adak stelleriyle en fazla benzerlik gösteren bölge Thrakia'dır. Thrakia'da Nymphe kültü kaynak suları ve şifalı sıcak suların çevresinde gelişmiştir. Kazarow, Roma Dönemi Thrakia'sında Nymphe kültünün bu denli yaygın olmasının sebebini, Thrakia'da erken dönemlerden itibaren var olan yerel nitelikli ırmak tanrıçaları kültü ile Yunan pantheonundaki Nymphelerin Hellenistik Dönem'den itibaren oluşmaya başlayan synkretismosunun bir sonucu olarak açıklamaktadır.[519] Bu durum Lykia Bölgesi'ndeki Eliyânaların Nymphelere dönüşme sürecini anımsatmaktadır. Kültle ilgili diğer bir benzerlik ise Thrakia'daki Nympheler, Lykia Bölgesi'nde özellikle Letoon ve Teimoussa merkezlerinde olduğu gibi kaynak tanrıçaları olarak onurlandırılmaları ve tapım görmeleridir.

Lykia'daki adak stellerine form, işçilik ve ikonografik açıdan en fazla benzeyen steller, Bulgaristan'da en iyi belgelenmiş nymphaion olan eski adıyla Saladinovo, bugünkü adıyla Ognyanova mevkiinde yer alan Boudrapa'da ele geçmiştir. Kazılar sonucunda bulunan doksan beş adak steli ikonografik olarak üç grup altında toplanabilir. Birinci grubu Kharitler ikonografisinde betimlenmiş Nympheler oluşturur. Üçü de çıplak olan figürlerin ikisi önden, biri ise arkadan betimlenmiş fakat başını izleyiciye doğru döndürmüştür. İkinci grupta ise yine çıplak olan Nympheler başları üzerine kaldırdıkları kumaşları tutarak dans eder şekilde betimlenmiştir. Lykia kabartmaları ile benzerlik gösteren üçüncü grupta ise uzun khiton ve himation giymiş olan Nympheler ya dans etmekte, el ele tutuşmakta ya da hareketsiz bir şekilde ayakta durmaktadırlar.[520] İkonografik benzerlikler dışında epigrafik benzerlikler de göze çarpmaktadır. Thrakia kaynaklı bazı stellerde Nympheler "epekoos" epithetonu ile anılır. Aynı zamanda yazıtlarda geçen isimler tıpkı Lykia'daki stellerde olduğu gibi, yerel isimlerdir. Boudrapa stelleri ikonografi, üslup, yazıtlardaki isimler ve harf karakterleri ve nymphaionda ele geçen diğer buluntulara dayanarak MS 2. -3. yy'lara tarihlendirilmiştir.

[519] Gavril Kazarow, "Thrake (Religion)", **RE 2.6,** 1936, s. 472-551.
[520] Dobrusky, **Les Monuments Figurés de la Thrace**, s. 119- 140. Lykia stelleri ile benzerlik gösteren örnekler şunlardır: No. 13- 91, res. 10- 15.

Yukarıda yapılan analoji ve değerlendirmeler sonucu bölgenin çoğunlukla dağlık çoğunlukla doğu kesiminde yoğunlaşan Nymphe adak stelleri ve kabartmalarının Roma İmparatorluk Dönemi içine tarihlenmesinin doğru olduğu anlaşılmaktadır. Steller için öne sürülebilecek terminus post quem tarihleme ise Hıristiyanlığın giderek güç kazandığı MS 3. yy sonları ile 4. yy başları olmalıdır çünkü pagan dinine ait inançlar ve adaklar bu tarihler arasında sona ermeye başlamıştır. Pagan dinlerin yerini Hıristiyanlığa bırakmaları olgusu Antik Dönem'in sona ermesiyle gözlemlenen genel bir durumdur. Anadolu'da Roma Dönemi'nde yerli kültler MS 1.-3. yy'lar arasında görülmekte ve 4. yy başlarında sona ermektedir.[521] Bu durumda Nymphe stelleri de analojiler sayesinde bu zaman dilimi içerisine, MS 2.- 3. yy'lara tarihlenmelidir.

[521] Şahin, **Oniki Tanrı'ya Adanmış Adak Stelleri**, s. 113.

SONUÇ

Eski Yunanca kelime anlamı "gelin" olan Nymphe mitolojide kırlarda, dağlarda, ırmaklarda ve ormanlarda vs. yaşayan doğanın dişi güçlerini temsil eder. Homeros destanlarından itibaren birçok antik kaynakta Nymphelerin tanımlayıcı özelliklerini bulmak mümkündür.

Nympheler her şeyden önce suyla ilişkililendirilir. Dünyayı çepeçevre saran Okeanos'un kızları Okeanidler, Nereus'un kızları Nereidler ve tatlı suların Nympheleri Naiadlar su Nympheleridir. Okeanidler mythoslarda etkin rol oynamak yerine Olympos'lu tanrıçaların eşlikçileri olarak karşımıza çıkarlar. Denizin Yunanların hayatında oynadığı politik, askeri, ticari ve ekonomik önemli rolden dolayı Nereidlerin Yunanistan'da birçok kült alanı bulunur. Çocukluktan gençkızlığa geçişle ve evlilikle olduğu kadar bir yolculuk olarak sayılan öte dünyaya geçişle yani ölümle de yakından ilgili güçlerdir. Tatlı suların Nympheleri olan Naiadlar ise Yunanistan ve Anadolu'da birçok şehrin ve adanın eponymoslarıdır. Aynı zamanda tanrılarla ve kahramanlarla birleşerek yerel jeneolojilerin oluşmalarını da sağlamışlardır. Kırsal ve pastoral hayatı temsil eden yeryüzü Nympheleri ise Oreaslar, Epimelisler, Melisalar, Dryas ve Hamadryaslardır. Oreaslar dağların, Epimelidler otlakların ve çayırların, Melisalar arıların, Dryas ve Hamadryaslar ise ağaçların ve ormanların Nympheleridir. Pleiades, Hyades ve Aurai ise gökyüzü Nympheleridir. Pleiades ve Hyades gökteki takımyıldızlarını temsil ederken, Aurai rüzgarların Nympheleridir.

Nympheler mythoslarda ve kültlerde tek başlarına oldukları kadar çeşitli tanrı ve tanrıçalarla da varlık gösterirler. Nymphelerin tanrılarla olan ilişkileri üç grupta toplanır. Bunlardan birincisi Zeus ve Poseidon gibi tanrılarla olan aşk hikayeleri ve kaçırma motifi etrafında şekillenir. İkinci grupta ise Dionysos örneğinde olduğu gibi, daha ailevi bir ilişki vardır. Son grupta ise Nympheler Apollon, Hermes ve Pan gibi pastoral nitelikli tanrıların eşlikçileridir. Burada tanrılar müzik yapan koro liderleri, Nympheler ise bu müzikle dans eden genç kızlar olarak tasvir edilirler. Nympheler kadınların çocukluktan genç kızlığa, genç kızlıktan eşliğe ve anneliğe uzanan yaşam döngüsünü de sembolize eder ve bu özelliklerin koruyucuları olan tanrıçaların da eşlikçileridir. Örneğin Artemis'in eşlikçileri olan Nympheler, Artemis'in korumasında olan evlenecek yaşa gelmiş genç kızların mitolojik yansımaları, Hera ve yanındaki Nympheler evliliğin, evli kadınların, doğurganlığın ve çocuk doğumlarının koruyucuları, Aphrodite ve Nympheler ise kadın cinselliğinin temsilcileridir.

Nymphe betimlerinin ikonografisini dört başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar dans eden, alaya katılan, çocuk taşıyan (kourotrophos) ve suyla ilişkili betimlerdir.

Dans: MÖ 6. yy'a tarihlenen vazo resimleri üzerinde Nympheler, Pan ve satyroslarla çiftler halinde dans ederken betimlenirler. MÖ 5. yy'daki örneklerde ise figür sayısında bir artış gözlemlenir. Bu yüzyılın son çeyreğinde ve 4. yy'da özellikle Attika ve çevresinde ortaya çıkan ve hızla yayılan büyük ölçekli kabartmalarda dans eden Nympheler betimlenmeye başlar. Bu kabartmalarda uygulanan şema Nympheleri el ele tutuşarak sola doğru dans ederken betimler. Koro lideri genellikle Hermes'tir. Kabartmanın üstünde bir mağara açıklığında sahneyi izleyen Pan yer alabilir. Bazı örneklerde ırmak tanrı Akheloos tanrıçaları izler. Yine kabartmayı adayan ve yaptıran kişiler de kompozisyonda yer alabilir. Bazı araştırmalar dans eden Nymphe şemasının doğrudan Kharitler- üç güzeller şemasından devşirildiğini öne sürer. MÖ 4.yy'daki kabartmalarda bir önceki dönemin şeması korunmuştur fakat bu sefer figürler bir öndekinin himationundan tutarak dans etmektedir. Hellenistik Dönem'de ise diğer örneklerden daha farklı bir şema uygulanmaktadır. Bu dönemde basit bir taş sunağın etrafında halka şeklinde dans eden Pan ve Nymphelerin tasvir edilmesi yaygındır. Yine aynı dönemde Satyros ve Nymphelerin dans ederken betimlendiği serbest plastik eserler de yapılmaya başlamıştır ve bu heykellerin Roma Dönemi kopyaları Hadrianus zamanından Severus zamanına kadar sıklıkla üretilmiştir.

Prosesyon: Nymphelerin alay içinde betimlendikleri en erken örnekler MÖ 6. yy'a tarihlenen vazo resimleri üzerinde yer alır. Bu dönem tasvirlerinde Nympheler tek başlarına betimlenmemekte, daha çok Silenoslarla beraber veya tanrıçaların alaylarına eşlik eden tanrıçalar olarak ya da kahramanların yanında görülmektedir. Alay içinde betimlenen Nympheler ile Paris'in Yargısı sahnesindeki üçlü tanrıça grubu arasında büyük bir benzerlik vardır. MÖ 5. yy'dan itibaren, kabartmalarda prosesyon halinde Nympheler görülmeye başlar. Vazo resimlerindeki şemadan çok farklılık göstermemekle birlikte, bu kabartmalarda tıpkı dans eden örneklerde olduğu gibi tanrıçalara Apollon ve Hermes liderlik etmektedir. Bu grup ikonografik olarak en az değişim geçirmiş olan ve diğerlere oranla daha kısa bir zaman diliminde varlık göstermiştir.

Kourotrophos: Nymphelerin tanrısal çocuklara süt annelik yapma özellikleri MÖ 5. yy'dan itibaren vazo resimlerinde görülmeye başlamıştır. Bu dönemin vazo resimlerinde Nympheler genellikle Dionysos'un doğumunda hazır bulunurlar ya da Hermes'ten bebek Dionysos'u teslim alırlar. İlk defa bu dönemde görülmeye başlanan Nymphelerin kourotrophos özellikleri sadece bu dönemle sınırlı kalmamış, Roma Dönemi'nde de sevilerek işlenen konuların

başında gelmiş, özellikle tiyatro skenelerinin frizlerinde ve lahitlerde sıklıkla karşımıza çıkmıştır.

Suyla ilişkili betimler: MÖ 5. yy tasvirlerinde, Nympheler yağmur tanrıçaları Hyaslarla özdeşleşerek vazo resimleri üzerinde ellerindeki hydrialardan döktükleri sularla Alkmene ve Herakles'in cenaze ateşlerini söndürürken betimlenirler. Suyla ilişkili tasvirlerde hydrialar ve kaplar Nymphelerin en ayırt edici atribüleridir. Hellenizm ve Roma Dönemleri'nde hamamlar ve çeşmeler gibi büyük anıtsal yapıların inşası ve onları süsleme isteğine bağlı olarak Nymphelerin daha çok suyla ilgili yönlerini vurgulayan heykeller yapılmaya başlamıştır. Çoğunlukla çıplak Aphrodite ve Tykhe gibi tanrıça heykellerini model alan Nymphe heykelleri ellerinde hydria tutarak ayakta duran ve uzanan ya da istiridye tutan tiplerde yapılmıştır. Yine bu döneme tarihlenen kabartmalarda da hydrialı ve istiridyeli örneklere rastlanır.

Mitolojide ve ikonografide bu kadar yaygın olarak karşımıza çıkan Nymphelere insanlar asırlar boyu su sağlayan, iyileştirici, kehanet veren ve evliliğin-doğumun koruyucu tanrıçaları olarak tapmışlardır. Bu tapım yerlerini çoğunlukla içinde doğal bir su kaynağı bulunan mağaralar oluşturmaktadır. Hem sıvı sunumu hem de kurban kesiminin yapıldığı Nymphelere adak eşyaları olarak çeşitli kaplar, evlilik törenleriyle ilişkili loutrophoroslar, müzik aletleri, pişmiş toprak figürinler, çiçekler ve meyveler gibi organik adaklar sunulmuştur. Nymphe kültü için büyük önem taşıyan mağaralar aynı zamanda kehanet merkezleri olarak da kullanılmış, nympholeptos olarak adlandırılan kişilerin de yaşam alanlarını oluşturmuştur.

Anadolu'nun birçok bölgesinde Nymphe mitolojisi ve Nymphe kültüne dair izler bulunur. Troia çevresi Nymphe mitolojisinde dikkat çeken iki farklı motif vardır. Bunlardan ilki tanrıların, yerel kralların ve kahramanların Ida dağının ve akarsularının Nympheleriyle birleşerek Troia kraliyet ailesinin jeneolojisini oluşturmaları, ikincisi ise ailede hem prens hem de çoban olan çift yönlü kişilerin olması ve bunların Nymphelerle ilişkileridir. Bithynia Bölgesi için karakteristik olan motif ise Nympheler tarafından kaçırılan genç erkeklerdir. Bölgede Nymphe kültü çoğunlukla Pythia Therme ve Prousa gibi şifalı kaynak sularının olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Ailois bölgesinde Nymphe kültünün varlığı genellikle sikkelerle temsil edilirken, Mysia Bölgesi'nde tıpkı Bithynia'da olduğu gibi Nymphelerin sağaltıcı yönleri vurgulanmış ve Bergama Asklepieion'unda Nympheler tapım görmüştür. Lydia'daki Nymphe kültü Lykia Nymphe kültüyle çok benzerlik göstermesi açısından önemlidir. Burada da Nympheler tıpkı Lykia'da olduğu gibi Mousalarla özdeşleşmişlerdir. Hatta bazı kaynaklarda Mousaların Nympheler olarak adlandırıldıkları aktarılır. Karia

Bölgesi'nde Nymphe kültünün varlığı mitolojik verilerden ziyade arkeolojik buluntulara dayanır. Lykia Bölgesi'nden sonra en fazla kabartma ve yazıtın ele geçtiği bölgedir. Ionia Bölgesi ise Anadolu'da ele geçmiş Nymphe adaklarının muhtemelen en erken örneklerini (MÖ 6. yy) barındırması açısından önemlidir. Bölgelerin çoğunda Nymphe adak kabartmaları ele geçiştir. Bütün kabartmalarda üçlü figürler yer alır, bu figürler genellikle dans ederken betimlenir ve çoğunlukla bir tanrı Nymphelere eşlik etmektedir. Her ne kadar işçilik ve üslupta yerel özellikler görülse de kompozisyon ve ikonografik olarak Yunanistan'da bulunmuş kabartmalarla benzerlik gösterirler.

Lykia Bölgesi'nin Nymphe mitolojisi incelendiğinde, Nymphelerin kendilerine ait ya da başkalarıyla olan mythoslarından ziyade Lykialıların soyuyla ya da Lykia şehirlerinin kurulmasıyla ilgili mythoslarının daha fazla olduğu görülür. Bölgenin hem kıyı şeridinde hem de dağlık iç kesimlerinde Nymphe kültünün MÖ 4. yy'dan MS 3. yy'a kadar olan varlığına dair epigrafik, nümizmatik ve arkeolojik veriler ele geçmiştir. Lykia yerel dininde de tıpkı Yunan Nympheleri gibi su ve kaynak kültüyle yakından ilişkili, Eliyâna ismiyle anılan tanrıçalar bulunur. Bu yüzden Nymphe kültü bölgeye yabancı değildi, hellenizasyon hareketleri ile beraber tanrıçaların isimleri değişse de karakterleri aynı kalmıştır. Kült, Ksanthos, Letoon, Oinoanda ve Tymnessos gibi şehirlerde kaynak yapıları etrafında şekillenmiştir. Antiphellos ve Patara'da ise bir Nymphe rahibesi bulunduğuna dair yazıtlar ele geçmiştir. Söz konusu merkezlerde Nympheler tek başlarına oldukları kadar Apollon, Artemis ve Leto ile birlikte de tapım görmüştür.

Lykia Bölgesi'nde Nymphe betimlerine adak stellerinde ve kaya kabartmalarında rastlanır. Adak stellerinde malzeme olarak mermer çok az kullanılmış, daha çok işlenmesi kolay olan kireçtaşı tercih edilmiştir. Stellerin hiçbirinde onları bir zemine bağlayacak dübele rastlanmamıştır, aynı zamanda kabartma alnının altına iki ya da üç satırlık yazıt kazınmıştır. Bu yüzden stellerin doğrudan zemine ya da bir niş içine bırakıldığı öne sürülebilir. Stellerin formları tipolojik yönden üç ana gruba ayrılır. Bunlar alınlıklı, kemerli ve trapez formlu stellerdir. Lykia ve komşu bölgelerde ele geçen yerel tipteki diğer kabartmalarda olduğu gibi en fazla alınlıklı tiple karşılaşılmaktadır. Steller ve kabartmalar işçiliğe dair yeteri kadar veri aktaramayacak durumdadır. Bunun bir sebebi Anadolu'nun sanat merkezlerinden uzakta üretilen ve halk sanatının önemli eserlerinden olan bu yapıtların tümünün yerel ve kaba bir üslupla yapılmış olmaları, diğer bir sebebi ise yumuşak ve dayanıksız malzemeden üretilmiş oldukları için çok fazla tahrip görmüş olmalarıdır. Idebessos şehrinden altı adet stel mimari öğeleri ve işçilikleri açısından birbiriyle bağlantılı en büyük gruptur. Bunu üç stelle Yarbaş Çandır grubu izlemektedir.

İkonografik olarak steller üç grupta toplanır. Bunlar el ele tutuşan ve ya dans eden grup, müzik aletleriyle betimlenmiş grup ve hem müzik aleti çalan hem dans eden figürlerin olduğu gruptur. İlk gruptaki steller özellikle üç figürlü olanlar, Bulgaristan'da Tatarpazarcık civarındaki Salodinova mevkiinde bulunmuş olan Nymphe kabartmalarıyla benzerlik göstermektedir. Dans eden Nymphe betimlerini Yunanistan ve Anadolu'daki diğer örneklerden ayıran en önemli unsur, Nymphelerin Lykia Bölgesi'nde Hermes, Pan ve Apollon gibi tanrılarla değil tek başlarına tasvir edilmeleridir. Bu özellikleri bakımından Trakya'daki stellerle ikonografik olarak daha yakındırlar.

İkinci grubu oluşturan figürler aulos, syrinks, kymbalon ve salpinks gibi çalgılarla betimlenmiştir. Üflemeli çalgılar kithara ve lyra gibi telli çalgılardan daha basit ve hareketli müik için uygun olduğu için üflemeli çalgılar Nymphe kültünün vahşi ve pastoral doğasını daha iyi yansıtmaktadır. Bu grubu Yunanistan ve Anadolu'daki diğer örneklerden ayıran temel unsur, Yunanistan ve Anadolu'da Hermes ve Pan'ın yaptığı müziğin eşlikçileri konumundaki Nymphelerin, Lykia'da doğrudan müzik aletleri çalınmalarıdır. Bundan hareketle Lykia Bölgesi'ndeki kırsal kültün doğrudan Nympheler üzerine yoğunlaştığı sonucu çıkarılabilir. Aynı zamanda tümü müzik aletiyle betimlenmiş ve sayıları da dokuz olan Nympheler ikonografik olarak Musalarla da benzerlik gösterirler.

Üçüncü grup ise Lykia Bölgesi için ünik olarak düşünülebilir. Bu grupta, hem müzik aleti çalan hem de dans eden Nymphelerin bir arada betimlendiği örnekler bulunmaktadır.

Stellerin dokuzunda Eski Yunanca yazıt yer alır. Çoğunlukla adağı sunan şahsın ismi başta ve nominativus formda görülür. Bunu genetivus formda yazılan şahsın babasının ismi izler. Yazıtlarda son derece basit olarak formüle edilmiş bir ifade kullanılır. İsimlerin hepsi Yunancadır. En sık rastlanan isim olan Trokondas yerel bir Lykia ismidir. Stellerin adayanların yerel isimli olmaları, kültün yerel nitelikli doğasıyla uyumludur. Stellerin yayılımı hakkında eldeki veriler Lykia platosunu, Phrygia'nın Lykia ve Pisidia ile komşu olduğu güney uçtaki Kibyratis'i, Doğu Lykia'nın dağlık bölgelerini ve kıyı şeridini işaret eder. Kültün yayılımına dair veriler bölgenin çoğunlukla yayla ve dağlık kesimlerinde yoğunlaşmakta, büyük merkezler etkinlik gösterememektedir.

Lykia'da bulunmuş Nymphe kabartmalarının tarihlendirilmesi oldukça zordur. Eserler son derece basit ve stilize betimlenmiş olduğu için üslup kritiği uygulanamamaktadır. Yazıtlar aracılığıyla tarihlemek de güçtür çünkü yazıtlarda herhangi bir tarih belirtilmemiştir ve Aurelius / Aurelia *cognomeni*nden de yoksundurlar. Lykia ve komşu bölgelerdeki yerel kültlerle yapılan analojiler sonucunda, Nymphe stellerinin Roma İmparatorluk dönemi için

tarihlenmesi doğru gözükmektedir. Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi içine MS 2- 3. yy'lar arasına tarihlenmelidir.

KAYNAKÇA[522]

Antik Kaynaklar:

Aelianus: **Varia Historia,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Ael.+VH+10.21&fromdoc=Perseus%3Atext%3A2008.01.059110.21, 11.08.2011.

Aelius Aristides: **Orationes,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0588, 11.08.2011.

Aiskhylos: **Prometheus: Zincire Vurulmuş Prometheus**, (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0009, 11.08.2011.

Aleksander Polyhistor: **Lykaika**, Die Fragmente der griechischen Historiker, III, Brill Academic Publishers, Leiden, 1964.

Antoninus Liberalis: **Metamorphoses: The Metamorphoses**, Çev. F. Celoria, Routledge, New York, 1992.

Apollodorus: **Bibliotheke: The Library,** Çev. J.G.Frazer, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1979.

Apollonios Rhodios: **Argonautika,** Çev. R. C. Seaton, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 2008.

Appianus: **Rhomaika 1- 3. 26,** Çev. H. White, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1979.

Aristophanes: **Ranae: Kurbağalar,** Çev. A.Selen, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2001

Arrianus: **Anabasis**, **Anabasis Alexandri**, Çev. Ilıff-Robson, The Loeb Classical Library, Londra–New York, 1929.

Iulius Caesar: **De Bello Alexandrino, De Bello Africo, De Bello Hispaniensi**: **Alexandrian War, African War, Spanish War**, Çev. A. G. Way, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1964.

[522] Süreli ve seri yayınların kısaltmalarında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün belirlediği liste kullanılmıştır: "Liste der Abkürzungen für Zeitschriften, Reihen, Lexika und häufig zitierte Werke", (Çevrimiçi)http://www.dainst.org/medien/de/richtlinien_abkuerzungen.html/http://www.dainst.org/medien/de/red_Abkuerzungen_Zeitschriften.pdf, 1 Haziran 2006. Antik kaynakların kısaltmaları için: Der Kleine Pauly Lexikon der Antike, Band 1, 1979.

Cassius Dio:	**Historiae Romanae: Roman History,** Çev. E. Cary, The Loeb Classical Library 66, Harvard University Press, Londra, 1954.
Cassius Dio:	**Rhomaika, Roman History**, Çev. E. Cary, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra- New York 1924-1926.
Colluthus:	**Rape of Helen,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0495, 11.08.2011.
Diodorus Siculus:	**Bibliotheke: Historike Diodoros of Siculus,** Çev. C.H.Oldfather, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1956.
Fragmente der Griechischen Historiker :	(Atina'lı Apollodorus, 2B, 244).
	(Damaskos'lu Nicolaos, 90).
	(Ksanthos, 765).
Hekataios:	**Genealogiai**, Die Fragmente der griechischen Historiker, III, Brill Academic Publishers, Leiden, 1964.
Herodotos:	**Historiai: Herodot Tarihi**, Çev. M.Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.
Hesiodos:	**Theogonia,** Çev. S.Eyüboğlu- A.Erhat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
	Erga kai Hemerai: İşler ve Günler, Çev. S.Eyüboğlu-A.Erhat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
The Homeric Hymns and Homerica:	Çev. Evelyn-White, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1914.
Homeros:	**Ilias: Ilyada,** Çev. A.Erhat-A.Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 2001.
	Odysseia, Çev. A.Erhat-A.Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 2006.
Hyginus:	**Fabulae,** (Çevirimiçi), http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae1.html#Preface, 11.08.2011.
	Astronomica, (Çevirimiçi), http://www.theoi.com/Text/HyginusAstronomica.html#10

Kallimakhos:	**Hymns,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.048, 11.08.2011.
Livius:	**Ab urbe condita,** Çev.:E. T. Sage, The Loeb Classical Library, Londra, Cambridge, 1949.
Longus:	**Daphnis and Chloe**, Çev. G. Thornley, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1916.
Mneseas:	C. Müller, **Fragmenta Historicorum Graecorum V,** Didot, 1870.
Nonnus:	**Dionysiaca,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Nonn.+D.+38&fromdoc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0487, 11.08.2011.
Ovidius:	**Metamorphoses**: **Dönüşümler**, I-VIII, Çev. F. J. Miller, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Londra, 1964.
	Fasti: Çev. J. G. Frazer, The Loeb Classical Library 253, Harvard University Press, Cambridge, 1996.
	Heroides, (Çevirimiçi), http://www.theoi.com/Text/OvidHeroides4.html, 11.08.2011.
Epicorum Graecorum Fragmenta :	(Panyasis fr. 18).
Pausanias:	**Periegesis tes Hellados: Description of Greece**, Çev. W. H. S. Jones, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1978.
Philostratus:	**Imagines:** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0601%3Abook%3Dpos%3D2%3Achapter%3D11, 11.08.2011.
	The Life of Apollonius of Tyana: Tyana'lı Apollonius'un Hayatı I- V, Çev. F.C. Conybeare, The Loeb Classical Library 16, Harvard University Press, Londra, 1997.
Pindaros:	**Olympian Odes-Pythian Odes**, Çev.. W. H. Race, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1997.
Platon:	**Republica,** Çev.:P. Shorey, The Loeb Classical Library 237, Harvard University Press, Londra, 1930.

Plinius:	**Naturalis Historia: Natural History**, Çev.:H. Rackham, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1938.
Plutarkhos:	**Lysander: Lysandros'un hayatı**,(Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0048, 11.08.2011.
Plutarkhos:	**De Musica,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/textdoc=Perseus:text:2008.01.0402, 11.08.2011.
Plutarkhos:	**Brutus**, Çev. B.Perrin, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra - New York 1918, 30. vd.
Propertius:	**Elegies,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0067, 11.08.2011.
Pseudo Skylaks:	**Periplous**, (Çevirimiçi), http://www.le.ac.uk/ar/gjs/skylax_for_www_02214.pdf, 100, 11.08.2011.
Quintus Smyrnaeus:	**Posthomerica: The Fall of Troy,** Çev. A.S.Way, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1913.
Strabon:	**Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası: Geographika XII-XII-XIV**, Çev. A.Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1993.
Saint Augustine:	**De Civitate Dei**, (Çevirimiçi), http://www.thelatinlibrary.co /augustine/civ4.shtml, 11.08.2011, 11.08.2011.
Servilius:	**Commentary on the Aeneid of Vergil,** (Çevirimiçi) (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0053, 11.08.2011.
Stephanos Byzantinos:	**Ethnika**, "Ethnicorum quaesupersunt, ex recessione A. MEINEKII, Berolini, 1849.
Suetonius:	**DeVitaCaesarum,**(Çevrimiçi),http://www.thelatinlibrary.com/suetonius/suet.claudius.html#23, 11.08.2011.
Theokritos.	**Eidyllion: The Idylls,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0069%3Atext%3Dintro%3Asection%3D1%3Asubsection%3D5, 11.08.2011.
Varro:	**De Re Rustica: On the Agriculture**, (Çevirimiçi), http://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Varro/de_Re_Rustica/1*.html, 11.08.2011, 11.08.2011.

Valerius Flaccus: **Argonautica,** (Çevirimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text?doc=Perseus:text:2007.01.00583, 11.08.2011.

Vergilius: **Aeneid: Aeneas**, Çev. İ.Z.Eyüboğlu, Payel Yayınları, İstanbul, 1995.

Modern Kaynaklar:

Abbasoğlu, Haluk: 2007 "Par-ha-a'dan Perge'ye", **Vita: Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan**, Ed. M. Alparslan v.diğ., İstanbul, Ege Yayınları, s. 21- 22.

Akalın, Ayşe, G: 2003 **"**Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı", **Tarih Araştırmaları Dergisi 33,** Ankara, s.17 -47.

Akşit, Orhan: 1967 **Likya Tarihi,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Akşit, Orhan: 1971 **Hellenistik ve Roma Devrinde Likya Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Akyürek, Ş, Eda: 2002 "Oniki Tanrı'ya Adanmış Adak Stelleri", **Likya İncelemeleri I**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 103-113.

Amandry, Pierre: 1972 "L'antre Corycien pres de Delphes", **CRAI 116**, s. 255-267.

André, D, Sommer: 1974 "La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos: le texte araméen**", CRAI 118**, s.132-149.

Arkwright, Walter: 1895 The Frontier of Lycia and Caria", **JHS 15**, s. 93-99.

Arkwright, Walter: 1918 "Lycian and Phrygian Names", **JHS 38,** s.45- 73.

Atalay, Erol: 1985 "Un Nouveau Monument Votif Héllenistique a Ephese", **RA 1985**, 2, s. 195-204.

Balland, André: 1981 **Fouilles de Xanthos. Tome VII, . Inscriptions d'époque impériale du Létôon : Texte et planches photographiques,** Klincksieck, Paris.

Ballentine, Floyd, G: 1904 "Some Phases of the Cult of the Nymphs", **HarvStCIPhil 15**, s. 78-119.

Barringer, Judith, M.: 1995 — **Divine Escort. Nereids in Archaic and Classical Greek Art**, University of Michigan Press.

Bayburtluoğlu, Cevdet: 2003 — **Arykanda: Yüksek Kayalığın Yakınındaki Ye**r, Homer Kitabevi, İstanbul.

Bayburtluoğlu, Cevdet: 2004 — **Lykia,** Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.

Bayburtluoğlu, Cevdet: 2006 — "Arykanda Tanrıları ve Kültleri", **III. Uluslar arası Likya Sempozyumu 07- 10 Kasım Antalya Sempozyum Bildirileri Cilt II,** Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, s. 61- 66.

Bean, George, E. Cook, John, M: 1955 — "The Halicarnassus Peninsula", **BSA 50**, s. 85- 181.

Bean, George, E: 1956 — "Notes and Inscriptions from the Cibyratis and Caralitis", **BSA 51**, s. 136- 156.

Bean, George, E: 1985 — " Inscription in the Antalya Museum" **Belleten 22,** s. 21- 91.

Bean, George, E: 1998 — "**Eskiçağda Lykia Bölgesi**" Çev. H.Kökten, Arion Yayınevi, İstanbul.

Beaudouin, Mondry: 1880 — " L'île de Karpathos", **BCH 4,** s.364- 369.

Benda, I: 1996 — "Musik und Tanz in Lykien," **Fremde Zeiten: Festschrift für Jürgen Borchhardt zum Sechzigsten Geburtstag am 25. Februar 1996 Dargebracht von Kollegen, Schülern und Freunden 1**, Phoibos, Viyana, s. 95 – 110.

Beazley, John, D: 1930 — " Notes on Two Archaistic Reliefs", **JHS 50**, s. 140- 150.

Beazley, John, D: 1963 — **Attic Red-Figure Vase-Painters,** Clarendon Pres, Oxford.

Beazley, John, D: 1971 — **Paralipomena**, Oxford.

Bechtlel, H.: Collitz, S.: 1884 — **Sammlung der griechischen Dialektinschriften**, Vandenhoeck – Ruprecht, Göttingen.

Besques, Simone: 1963 — **Catalogue Raisoné des figurines et reliefs en tere- cuite Grecs et Romains II Myrina**, Musée du Louvre et Collections des Universités de France, Editions des Musées Natianaux, Paris.

Bieber, Margarete: 1977 — **Ancient Copies: Contributions to the History ofGreek and Roman Art,** New York University Press, New York.

Billot, M, F: 1997- 1998 — "Sanctuaires et Cultes d'Athéna a Argos**", Opuscula Atheniensia 22- 23,** s. 7- 52.

Blümel, Carl: 1960 — "Drei Weihreliefs and die Nymphen", **Theoria: Festschrift für W.-H. Schuchhardt, 23-28**, B.Grimm, Baden.

Boardman, John: 1992 — "Pan", **LIMC 6**, Artemis Verlag, Zürih.

Boardman, John: 2001 — **Yunan Heykeli Arkaik Dönem**, Çev. Y.Ersoy, Homer Kitabevi, İstanbul

Borchhardt, Jürgen: 1990 — **Götter, Heroen, Herrscher in Lykien**, A. Schroll, Viyana.

Borchhardt, Jürgen, v.d: 1993 — **Akten des II. Internationalen Lykien Symposions**, 6-12 Mayıs Viyana 1990, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.

Borchhardt, Jürgen, Neumann, Günter, Schultz, Klaus: 2003 — "Tuminehi-Tymnessos", **Adalya 6**, s. 21- 90.

Bostancı, Enver, Y.: 1962 — "Belbaşı Kaya Sığınağında Bulunan Üst Paleolitik ve Mezoilitik Endüstri – Belbaşı Kültürü", **Belleten 26/ 102**, s. 233-292.

Bostancı, Enver, Y.: 1967 — "Beldibi- Belbaşı Mezolitiği ve diğer Mezolitik Buluntularla olan Münasebetleri," **Antropoloji 3**, s. 55- 90.

Bostancı, Enver, Y.: 1968 — "Beldibi ve Mağaracıkta yapılan 1967 Yaz Mevsimi Kazıları ve Yeni Bulgular", **TürkAD 16**, s. 51- 60.

Bourgarel, André, v.di: 1992 — **Fouilles de Xanthos Tome IX: La Région Nord du Létôon; Les Sculptures; Les Inscriptions Gréco-Lyciennes,** Institut Français d'Études Anatoliennes, Paris.

Bousquet, Jean: 1992 — "Les inscriptions de Letoon en l'honneur d'Arbinas et l'Epigramme Grecque de la Stele de Xanthos" **Fouilles de Xanthos Tome IX: La Région Nord du Létôon; Les Sculptures; Les Inscriptions Gréco-Lyciennes,** ed: A.

Bousquet, Jean: 1994 — Bourgarel, H. Metzger, G. Siebert, s.155- 188. "Inscriptions du Letoon de Xanthos**", REG 107**, s. 319- 371.

Brandt, Hartwin, Kolb, Frank: 2005 — **Lycia et Pamphylia, Eine römische Provinz im südwesten Kleinasiens,** Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.

Brinkerhoff, M, Dericksen: 1965 — "New Examples of the Hellenistic Statue Group, 'The Invitation to the Dance,' and Their Significance", **AJA 69**, s. 25- 37.

Bryce, Trevor, R.: 1974 — "Lukka revisited" **JNES 51,** s. 121- 130.

Bryce, Trevor, R.: 1974 — "The Lukka Problem – And a Possible Solution", **JNES 33,** sf. 395- 404.

Bryce, Trevor, R.: 1986 — **The Lycians, 1, The Lycians in Literary and Epigraphic Sources,** Museum Tusculanum Press, Kopenhag.

Buresch, Karl: 1969 — "Die Sibyllinische Quellgrotte in Erythrae", **AM17**, s. 16- 36.

Calame, Claude: 1997 — **Choruses of Young Women in Ancient Greece**, **Their Morphology, Religious Role and Social Functions**, Rowman & Littlefield, Londra.

Coll, S, G: 2000 — "Landscapes of Artemis", **The Organization of Space in Antiquity, The Classical World 93,** s. 471- 481.

Connor, W, R: 1988 — "Seized by the Nymphs: Nympholepsy and Symbolic Expression in Classical Greece", **CIAnt 7,** s. 55- 89.

Coulton, J, John: 1993 — "North Lycia Before the Romans", **Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions (6- 12 Mai, Viyana 1990) 1,** Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Viyana, s. 79 – 85.

Croon, J.H: 1956 — "Artemis Thermia and Apollo Thermios", **Mnemosyne 9,** s. 193- 220.

Çelgin, Güler: 1990 — Constituo Antoniniana'nın Termessos'taki Etkisi ve Kentteki Yazıtların Tarihlenmesindeki Önemi", **AnadoluAraş 12,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, s.171- 182.

Çelgin, Güler: 2000 — **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Çevik, Nevzat: Kızgut, İsa, vd. 2009 — "Rhodiapolis Çevresi Yüzey Araştırmaları 2008: Rhodiapolis", Idebessos", **ANMED 7**, s.164- 169.

Çokay, Kepçe, Sedef: 2008 — "Satyros ve Silenos İkonografisi Üzerine Gözlemler", **NaviSalvia 2008, Satyros,** Sina Kabaağaç'ı Anma Toplantısı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 88- 108.

Daux, Georges. 1966 — "Chronique des Fouilles et Découvertes Archéologiques en Grece en 1965", **BCH 90,** s.715- 1019.

Delemen, İnci: 2008 — "Yunan Vazo Resimlerinde Satyros Oyunları", **NaviSalvia 2008, Satyros,** Sina Kabaağaç'ı Anma Toplantısı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 108- 126.

Demargne, Pierre: 1976 — "L'iconographie dynastique au monument des Nereides de Xanthos", **Etudes sur l'antiquité Grecque Offertes a A. Plassart,** Société d'édition les Belles Lettres**,** Paris, s.81- 95.

Demargne, Pierre: Childs, Wiliam, A.P.: 1989 — **Fouilles de Xanthos Tome VIII: Le Monument des Néréides: Le Décor Sculpté,** Institut Français d'Études Anatoliennes Paris, Éditions Klincksieck, Paris.

Demargne, Pierre: 1990 — "Das Nereiden-Monument Xanthos", **Götter, Heroen, Herrscher in Lykien**, A. Schroll, Viyana, s. 65- 69.

Diamantaras, A.S: 1894 — "Epigraphai ek Lykias"**, BCH 18,** s.323- 334.

Dillon, Matthew: 2002 — **Girls and Women in Classical Greek Religion,** London& New York.

Dobrusky, Vaclav: 1897 — "Inscriptions et Monuments Figurés de la Thrace**", BCH 21**, s. 119- 40.

Dunham, Maurice, E: 1903 — "The Cave at Vari. II. Inscriptions", **AJA 7**, 1903, s. 289- 300.

Edwards, Charles, M.: 1985 — **Greek Votive Reliefs to Pan and to Nymphs**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, New York University.

Efendioğlu, Tuba: 2008 — **Hellenizm ve Roma Çağları Likyası'nda Yerel Kültler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı.

Ehrhardt, Norbert: 1993 — "Zwei archaische Statuen mit Nymphen-Weihungen aus Milet", **EpigrAnat 21,** Bonn, s. 3- 8.

Erdemir, P, Hatice: 2006 "Akdeniz Çevresinde Gelişen Siyasi Olaylarda Likya'nın Yeri (İ.Ö. 5.yy. ile İ.S. 1.yy Arası)", **III. Uluslar arası Likya Sempozyumu 07- 10 Kasım 2005**, 1, Suna- İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, s. 573- 585.

Feubel, Renate: 1935 **Die attischen Nymphenreliefs und ihre Vorbilder**, A. Lippl, Heidelberg.

Foss, Clive: 1994 **"** The Lycian Coast in Byzantine Age", **Dumbarton Oaks Papers 48**, s.1- 52.

Forti, Lidia: 1951 "Rillievi dedicati alle Ninfe Nitrodi", **Rendiconti della Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Art idi Napoli 26,** 1951, s. 161- 191.

Fuchs, Werner: 1962 "Attische Nymphenreliefs", **AM 77,** s. 242- 249.

Frei, Peter: 1990 "Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit", **ANRW 2**, 18. 3, s. 1730- 1864.

Furtwangler, Adolf: 1878 "Die Chariten der Akropolis", **AM** 3, s. 181- 202.

Gaifmann, Milette: 2008 "Visualized Rituals and Dedicatory Inscriptions on Votive Offerings to the Nymphs", **Opuscula 1,** s. 84- 103.

Grimal, Pierre: 1997 **Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma,** Çev.S. Tamgüç, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Grube, G.E. Anthony: 1968 **The Greek and Roman Critics,** University of Toronto Press, Toronto.

Guarducci, Margherita: 1928 " I Predecessori di Asclepio**", Studi e Materiali di Storia dele Religioni 8,** s. 215- 229.

Habicht, Christian: 1969 **Die Inscriften des Asklepieions**, W. De Gruyter, Berlin.

Hackens, Toni, Consolaki, Heleni: 1980 "Un Atelier Monétaire dans un Temple Argien", **Etudes Argiennes, BCH Suppl.6**, s. 279- 294.

Haldane, J. A.: 1966 "Musical Instruments in Greek Worship", **Greece& Rome 13**, 1, s. 98- 107.

Hall, Alan: 1977 "A Sanctuary of Leto at Oenoanda", **AnatSt 27**, s. 193- 197.

Hansen, Erik, LeRoy, Christian: 1976 — "Au Létôon de Xanthos: Les Deux Temples de Léto" **RA 1976,** s. 317- 336.

Hansen, Erik: 1991 — "Le temple de Létô au Létôon de Xanthos", **RA 1991**, s.323- 340.

Harrison, B, Evelyn: 1886 — "The Judgment of Paris: Two Unpublished Vases in the Graeco-Etruscan Museum at Florence, **AJA 7**, s. 196- 219.

Harrison, B, Evelyn: 1986 — "Charites", **LIMC 3**, Artemis Verlag, Zürih.

Harrison, B, Evelyn: 1977 — "Alkamenes' Sculptures the Hephaisteion: Part II, The Base", **AJA 81**, s. 265- 287.

Hauser, Friedrich: 1897 — **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, III, Ed. P. Arndt, W.Amelung, F.Bruckmann, Münih.

Hauser, Friedrich: 1903 — "Disiecta Membra: Neuattischen Reliefs", **Öjh 6**, s. 98- 107.

Havelock, M, Christine: 1964 — "Archaistic Reliefs of the Hellenistic Period", **AJA 68**, s.43- 58.

Head, Barclay, V.: 1977 — **Historia Nummorum: A manual of Greek Numismatics**, Oxford Clarendon Press, Londra.

Heberdey, Rudolf, Kalinka, Ernst: 1887 — "Bericht über Zwei Reisen im Südwestlichen Kleinasien**"**, **Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien** 45, I, Viyana, s.1 – 56.

Hedreen, Guy: 1994 — "Silens, Nymphs and Maenads", **JHS 114**, s. 47- 69.

Heesen, Pieter: 2011 — **Athenian Little Master Cups**, Chairebooks, Amsterdam.

Hellenkemper, Hansgerd, Hild, Friedrich: 2004 — **Lykien und Pamphylien, Tabula Imperii Byzantini 8**, Ed.: J. Koder, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.

Hiller, Friedrich: 1971 — **Untersuchungen zur Griechischen Statue des spaten 5.Jahrhunderts v. Chr.**, Von Zabern, Mainz.

Henrichs, Albert: 1979 — "Thou shalt not kill a Tree", **BamSocP 16**, s 85- 108.

Himmelmann, Nicolaus: 1997 — **Tieropfer in der griechischen Kunst,** Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften. Vorträge G 349, Opladen.

Houwink, Ten. Cate: 1965 — **The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period**, Documenta et monumenta Orientis Antiqui v. 10, E. J. Brill, Leiden.

Hutton, Amy, C: 1929 — "Two Reliefs in Ashmolean Museum", **JHS 49**, s. 240- 245.

Iapino, Stefania: 2003 — "I rilievi votivi con dedica ad Apollo e alle Ninfe Nitrodi", La **Rassegna d'Ischia 3- 4**, s. 23- 37.

Imhoof- Blümer, Friedrich: 1908 — "Nymphen und Chariten auf griechischen Münzen", **Journal Internationale d'Archeologie Numismatique 11**, s. 3- 123.

Inwood, S, Christiane: 2005 — **Hylas, the Nymphs, Dionysos and Others, Swedish Institute at Athens,** Stockholm.

İnan, Jale : Atik, Neşe, Öztürk, Arzu, v.di. 2000 — "Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge", **AA,** s. 285- 340.

İplikçioğlu, Bülent: 2003 — "Batı Pamfilya ve Doğu Likya'da Epigrafya Araştırmaları" **AST 20/2,** Ankara, s. 71- 74.

Jenkins, Ian: 2005 — "The Relief of the Dancing Nymphs from a Nymphaeum at Knidos", **Ramazan Özgan'a Armağan**, Ege Yayınları, İstanbul.

Kassab, Dominique: 1985 — "Myrina, petite cité grecque de la côté occidentale de l'Asie Mineure", **Sociétés urbaines, sociétés rurales dans l'Asie Mineure et la Syrie hellénistiques et romaines. Actes du Colloque,** Strasbourg, s. 567- 579.

1988 — **Statuettes en terre cuite de Myrina. Corpus des signatures, monogrammes, lettres et signes**, Bibliothèque de l´Instiut Francais d´Études Anatoliennes d´Istanbul 29**,** Paris.

Kazarow, Gavril: 1936 — "Thrake (Religion)", **RE 2. 6,** s. 472-551.

Keesling, C, M: 2003 — **The Votive Statues of the Athenian Acropolis**, Cambridge University Press, Cambridge & New York.

Keller, Otto: 1887 — **Thiere der Klassischen Altertums in Kulturge- schichtlicher Beziehung**, Olms, Innsbruck.

Kiepert, Richard: 1909 "Gergis und Marpessos in der Troas", **Klio 9**, s. 10- 13.

Klein, Wilhelm: 1908- 1909 "Die Aufforderung zum Tanz. Eine wiederge wonnene Gruppe des antiken Rokoko," **Zeitschrit für bildende Kunst 20**, s.101- 108.

Knudtzon, Jorgen, A: 1964 **Die El-Amarna Tafeln Teil 1, Die Texte**, O. Zeller Verlagsbuchhandlung, Aalen.

Kökten, Kılıç, İsmail: 1957 "Antalya'da Karain Mağarasında Yapılan Tarihöncesi Araştırmalarına Toplu bir Bakış", **TürkAD 7/1**, s.46- 48.

Körpe, Reyhan: 2002 **Skamandria Antik Kentinin Lokalizasyonu**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı.

Lalonde, G. V.: 2005 "Pagan Cult to Christian Ritual: The Case of Agia Marina Theseiou", **GrRomBySt 45**, s.91- 125.

Landels, John, G.: 2002 **Music in Ancient Greece and Rome,** Routledge, Londra, New York.

Laroche, Emmanuel: 1974 "La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos: le texte lycien", **CRAI 118,** 1974, s. 115- 125.

Laroche, Emmanuel: 1976 "Lyciens et termiles," **RA**, s.15- 19.

Laroche, Emmanuel. 1980 "Les Dieux de la Lycie Classique d'apres les Textes Lyciens", **Bibliotheque de l'Institut Français d'Etudes Anatoliens d'İstanbul XXVII, Actes du Colloque sur la Lycie antique**, Paris.

Leroy, Christian: 1988 La source sacrée du Létoon de Xanthos et son dépôt votif", **BAntFr**, Paris, s. 127- 132.

Larsson, Jennifer: 2002 **Greek Nymphs: Myth, Cult and Lore,** Oxford University Press, New York.

Lorber, Fritz: 1979 **Inschriften auf korintischen Vasen: Archäologisch-epigrafische Untersuchungen zur korintischen Vasenmalerei in 7. und 6. Jh. v.Chr,** Mann, Berlin.

Love, Cornelia, I.: 1971 "A Preliminary Report of the Excavations at Knidos 1971", **AJA 76**, s. 393- 405.

Love, Cornelia, I.: 1972 "A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972", **AJA 77**, s. 412- 424.

Machaira, Vassiliki: 1992 "Hyades", **LIMC 6,** Artemis Verlag, Zürih.

Manderscheid, Hubertus: 1981 **Skulpturen Ausstattung der Kaiserzeitlichen Thermeanlagen** Gebr. Mann Verlag, Berlin.

Mansel, Arif, M: 1939 **Yalova ve Çevresi, Yalova und Umgebung,** İstanbul Müzeleri Neşriyatı 13, İstanbul.

Marcel, Otte, v.di: 1994 "Une Site de Paleolithique Tardif en Anatolie", **Bulletin de l'Association Scientifique Liégoise pour la Recherce Archéologique 21**, s. 201- 213.

Marcel, Otte, v.di: 1995 "The Epi-Paleolithic of Öküzini Cave and its Mobilary Art", **Antiquity 69/206**, s. 931- 944.

Marchetti, Patrick: 1994 "Recherches sur le Mythes et la Topographie d'Argos II. Présentation du Site III. Le Témenos du Zeus", **BCH 118**, s. 131- 160.

Martha, Jules: 1880 **Catalogue des Figurines en Terre Cuite du Musée de la Société Archéologique d'Athènes**, E. Thorin, Paris.

Mellink, J, Machteld: 1954 "Report of the Committee on Research" **The American Philosophical Survey Yearbook**, s. 326- 327.

Mellink, J, Machteld: 1976 "Local, Phrygian and Greek Traits in Northern Lycia", **RA,** s. 21- 34.

Mendel, Gustav: 1912 **Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines,** 2, Musées Imperiaux Ottoman, İstanbul.

Mercer, Samuel, A,B.: 1939 "Review of The Tell El-Amarna Tablets".**BASOR**, 10, 2: s. 492- 497.

Merkelbach, Reinhold: 1972 **Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai**, IK 1-2, Bonn.

Metzger, Henri: 1952 **Cataogue des Monuments Votifs du Musée d'Adalia,** De Boccard, Paris.

Metzger, Henri: 1974 "La stèle trilingue récemment découverte au Létôon de Xanthos: le texte grec"**, CRAI 118,** s. 82- 93.

Metzger, Henri, v.d.: 1979 — **Fouilles de Xanthos Tome VI: La Stèle Trilingue du Létôon**, Institut Français d'Études Anatoliennes, Paris.

Metzger, Henri: 1980 — "Deux sanctuaires des eaux d'époque perse ou hellénistique ancienne au Létôon de Xanthos.", **Actes du colloque sur la Lycie antique II,** Librarie d'Amerique et d'Orient, Paris, s. 21-28.

Michealis, Adolf: 1898 — "The Thasian Relief Dedicated to the Nymphs and to Apollo", **The American Journal of Archeology and of the History of Fine Arts 5**, s. 417- 422.

Michelier, M: 1917 — "Inscriptions Grecques de l'Ile de Castellorizo, Ancienne Megiste", **RA 26**, s.287- 297.

Milner, Nicholas, P.: 2000 — "Notes and Inscriptions on the Cult of Apollo at Oinoanda" **AnatSt 50,** s. 139- 149.

Milner, Nicholas, P.: Smith, Martin, F.: 1994 — "New Votive Reliefs from Oinoanda", **AnatSt 44**, s. 65- 76.

Mitropolou, Elpis: 1990 — **Attic Votive Reliefs of the 6th and 5th Centuries BC Corpus I**, Pyli Editions, Atina.

Morgan, M. H: 1901 — "Greek and Roman Rain-Gods and Rain-Charms", **TransactAmPhilAss 22,** s.79- 95.

Mrogenda, Ute: 1997 — **Die Terrakottafiguren von Myrina: Eine Untersuchung ihrer möglichen Bedeutung und Funktion im Grabzusammenhang,** Frankfurt am Main, New York.

Murray, Alexander, S.: 1890 — "The Alkmene Vase Formerly in Castle Howard", **JHS 11**, s. 225- 230.

Müller, Pierre: 1992 — "Nysai", **LIMC 6,** Artemis Verlag, Zürih.

Naour, Christiane: 1976 — "Inscriptions et Reliefs de Kibyratide et de Cabalide", **ZPE 22**, s.109- 136.

Onur, Fatih: 2002 — **Lykia Hidrografisi,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Antalya.

Orlandos, Anastasios: 1935 "Archeological Notes: The Discovery of Painted Pinakes near Corinth", **AJA 39**, s. 5.

Otten, Heinrich: 1988 **Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsverstag Tuthalijas IV**, Harrassowitz, Wiesbaden.

Önen, T, Nihal: 2008 **Phaselis Antik Kenti ve Territoryumu,** "Yayımlanmamış Doktora Tezi", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Kültürleri ve Dilleri Anabilim Dalı.

Özgan, Ramazan: 1989 "1988 Knidos Kazısı Ön Raporu", **KST 11**, 2, T.C Müzeler ve Anıtlar Genel Müdürlüğü, Antalya, s. 167- 177.

Özgan, B, Christine: 1995 "Fries Eines Hellenistischen Altars in Knidos", **JDAI 110**, s. 239- 276.

Özgen, İlknur: 1998 "Survey and Preliminary Excavations at Hacımusalar ' Ancient Choma' near Elmalı in Northern Lycia", **Studies Presented to Halet Çambel**, Ege Yayınları, İstanbul, s. 603- 609.

Özgen, İlknur: 2006 "Elmalı Ovası ve Hacımusalar", **III. Likya Sempozyumu 07-10 Kasım 2005 Cilt 2,** Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, , Antalya, s. 537- 547.

Öztürk, Arzu: 2005 " Perge Tiyatrosu SahneCephesinin Mimarisi: Araştırma Yöntemleri", **Eskiçağ'ın Mekanları/Zamanları/İnsanları**, ODTÜ Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans ve Doktora Programı Doktora Araştırmaları Sempozyumu III, 2-3Haziran 2003, ODTÜ Ankara, Derleyen: Lale Özgönel, İstanbul, Homer Kitapevi, s. 30- 42.

Öztürk, Arzu: 2009 **Die Architektur der Scaenae Frons des Theaters in Perge**, W. de Gruyter, Berlin - New York.

Pace, Biagio: 1916- 1920 **La Zona Costiera de Adalia a Side, ASAtene 3,** s. 29–71.

Pfannenstiel, Max: 1941 "Die altsteinzeitlichen Kulturen Anatoliens", **Istanbuler Forschungen 15**, Berlin.

Picard, Charles: 1938 Néréidés et Sirènes: Observations sur le Folklore Hellénique de la Mer", **Etudes d'Archéologie Grecque**, **Annales de L'école des Hautes Etudes de Gand 2,** s. 127- 153.

Pierart, Marcel, Thalman, Jean Paul: 1978 "Argos", **BCH 12**, s. 789- 790.

Pottier, Edmond, Reinach, Salomon, Veyries, A.:
1883 "Fouilles dans la nécropole de Myrina. Les figurines en terrecuite", **BCH 7**, s. 81- 95.

1883 "Terre cuites groupées en forme de fronton. La grotte des Nymphes", **BCH 7**, s. 493- 501.

Pottier, Edmond, Reinach, Salomon, Veyries, A:
1887- 1888 **La nécropole de Myrina:** Récherches Archéologiques Exécutées au Nom et aux Frais de l'École Française d'Athènes, Paris.

Richter, M, A, Gisela:
1968 **Korai: Archaic Greek Maidens**, Phaidon, Londra.

Ridgway, S, Brunild:
1970 **The Severe Style in Greek Sculpture,** Princeton University Press, Princeton.

Robert, Louis:
1946 "Sur un Type Monétaire de Prousa de l'Olympe et Sur des Epigrammes", **Hellenica, Recueil d'Epigraphie, de Numismatique et d'Antiquités Grecques 2**, Librarie d' Amerique et d'Orient, Adrien- Maisonneuve, Paris, s. 94- 102.

Robert, Louis:
1949 "Epitaphe d'un Berger a Thasos", **Hellenica, Recueil d'Epigraphie, de Numismatique et d'Antiquités Grecques 7**, Librarie d' Amerique et d'Orient, Adrien- Maisonneuve, Paris, s. 152- 160.

Robert, Louis:
1950 **Hellenica, Recueil d'Epigraphie, de Numismatique et d'Antiquités Grecques 10**, Librarie d' Amerique et d'Orient, Adrien- Maisonneuve, Paris.

Robert, Louis:
1958 "Dédicace a Heracles et aux Nymphes", **Anatolia 3,** Ankara, s.103- 107.

Robert, Louis:
1980 **A travers l'Asie Mineure. Poètes et Prosateurs, Monnaies Grecques, Voyageurs et Géographie,** Diffusion de Boccard, Paris.

Robinson, Thurstan:
1999 "Erbinna the Nereid Monument and Xantus", **Ancient Greeks West & East**, ed. G. R. Tsetskhladze, Brill, Leiden, s. 361- 377.

Roheim, Geza:
1929 "Dying Gods and Puberty Ceremonies", **The Journal of Royal Anthropological Institue of Great Britain and Ireland 59**, s. 188- 197.

Rouse, W. H. D:
1895- 1896 "Lesbos", **BSA 2,** s. 145- 154.

Rouse, W. H. D: 1896 "Firstfruits from Lesbos", **Folklore 7**, 2, s. 142-161.

Sevin, Veli: 2001 **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Simon, Erika: 1972 "Hera und die Nymphen: Ein böotischer Polos in Stockhom", **RA 1972**, s. 205- 220.

Simon, Erika: 1994 "Silenoi", **LIMC 7**, Artemis Verlag, Zürih.

Sina, Ayşen: 2007 "İlkçağ Tarih Yazımının Anadolulu Öncüleri II: Lydia'lı Ksanthos", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi Cilt 26, Sayı 42,** s. 155-180.

Sokolowski, Franciszek: 1962 **Lois Sacrées des Cités Grecques**, Ecole Française d' Athenes Travaux et Memoires, De Boccard, Paris.

Spaeth, Barbette, S.: 1994 "The Goddess Ceres in the Ara Pacis Augustae and the Carthage Relief", **AJA 98,** s. 65- 100.

Spratt, Thomas, A, B., Forbes, Edward: 1847 **Milyas, Kibyratis ve Likya'da Yolculuklar**, Çev. D. Türker, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, (yeni basım), 2008.

Stampolidis, N, C: 1984 "Der Nymphenaltar in Knidos und der Bildhauer Theon aus Antiochia", **AA 1984**, s. 113- 127.

Stenton, E, C.: Coulton, John, J. 1986 "Oinoanda: The Water Supply and Aqueduct", **AnatSt 36**, s.15-59.

Stewart, Andrew: 1990 **Greek Sculpture: An Exploration**, Yale University Press, Londra.

Studniczka, Franz: 1907 **Kalamis: Ein Beitrag zur griechischen Kunstgeschichte**, B.G. Teubner, Leipzig.

Susini, Giancarlo, C.: 1952- 1954. "Iscrizioni Greche di Megiste e della Licia nel Museo di Mitilene, **ASAtene 30-32**, s. 341-357.

Şahin, Sencer: Adak Mustafa 2007 **Stadiasmus Patarensis: Itınera Romana Provinciae Lyciae**, Gephyra Monografi Serisi I, Ege Yayınları, İstanbul.

Takmer, Burak: 2002 **Lykia Orografyası,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Antalya.

Takmer, Burak:
Arca, E, Ebru
2001-2002
"Ogyges'in Kişiliğinde Panyasis'in Fragmanı için Bazı Yorumlar: Bellerophontes Mitosu'nun Yeniden Değerlendirilmesi ve Likya'nın Erken Tarihi", **Adalya 5**, s.1-32.

Taşkıran, Harun:
1996
"Karain Mağarası çevresi ile Antalya Sahil Şeridi Arasında Paleolitik İskan Açısından İlişkiler", **1995 yılı Anadolu Medeniyetler**, **Müzesi Konferansları 5**, Ankara, s. 94- 113.

Taşkıran, Harun:
2006
"Likya Bölgesinin Paleolitik Dönemi", **III. Likya Sempozyumu 07-10 Kasım 2005, 2**, Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü**,** Antalya, s. 761-767.

Thallon, Ida, C:
1903
"The Cave at Vari. III. Marble Reliefs", **AJA 7**, s. 301-319.

Tiryaki, Salih, G:
2004
Likya'da Kaynak Kültü, Yayımlanmamış Lisansüstü Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Antalya.

Tisserant, H, Monique:
Siebert, Gerard
1986
"Nymphai", **LIMC** VI, I, Zürich, München, Artemis Verlag, s. 891- 900.

Tuchelt, Klaus:
1969-1970
"Pan und Pankult in Kleinasien", Çev:. H. Boyana, **IstMitt 19,** s. 147 -166.

Radt, Wolfgang:
2002
Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Siebert, Gerard:
1990
"Hermes", **LIMC 5**, Artemis Verlag, Zürih.

Şahin, Derya:
2007
Roma Dönemi Mozaik Betilerine Göre Nereid İkonografisi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı.

Umar, Bilge:
1999
Lykia, Bir Tarihsel Coğrafya ve Araştırma Rehberi, İnkilap Yayınları, İstanbul.

Üreten, Hüseyin:
2003
Neşredilmiş Yazıtlar Işığında Hellenistik Dönem'de Pergamon Kenti Tanrıları ve Kültleri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Van Straten, F, T:
1995
Hiera Kala: Images of Animal Sacrifice in Archaic and Classical Greece, E. J. Brill, Leiden, New York& Köln.

Wachter, Rudolf:
2003
Non-Attic Greek Vase Inscriptions, Oxford University Press, New York.

Weller, Charles, H.: 1903 "The Cave at Vari. I. Description, Account of Excavation, and History", **AJA 7**, s. 263- 288.

West, M, L.: 1992 **Ancient Greek Music,** Clarendon, Oxford University Pres, New York.

Winckler, Hugo: 1986 **The Tell-El- Amarna Letters,** American Theological Library Association, Chicago.

Yalçınkaya, Işıl, v.d: 1992 "Karain 1991, Recherces Paleolithiques en Turquie Sud, Rapport Provisoire", **Paleorient 18- 2**, s. 109- 122.

Yalçınkaya, Işıl, v.d: 1993 "The Excavations at Karain Cave. Southwestern Turkey: An Interim Report" **The Paleolithic Prehistory of the Zagros Taurus 5**, University of Pennsylvania, Philadelphia, s. 101- 117.

KATALOG

Bu katalog Antalya Arkeoloji Müzesi'nden 6, çeşitli yayınlardan ise 12 olmak üzere toplam 18 adet Nymphe betimli kabartma ve stel içermektedir. Her katalog sayfasında incelenen eserin adı, malzemesi, varsa müze envanter numarası, buluntu yeri, ölçüleri, durumu, tanımı ve yayın bilgileri bulunmaktadır.

Müzedeki eserler sergilendikleri ve depoda bulundukları konum elverdiğince tarafımdan fotoğraflanmıştır. Diğer eserler için yayınlarındaki fotoğraflarından faydalanılmıştır. Yayınlarında da fotoğrafı bulunmayan üç örnek, kataloga fotoğrafsız girmek durumunda kalmıştır.

Eserler öncelikle figür sayılarına daha sonra ikonografik özelliklerine göre numaralandırılmıştır. 17 ve 18 numaralı eserler, yayınlarında tanımlarına dair bir bilgi yer almadığı için katalogun en sonuna koyulmuştur.

1.Adak Steli
Antalya Müzesi, Env. 381
BY: Çandır

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 24 cm Gen: 23,5 cm Kal: 9 cm

Form: Alınlıklı, dörtgen stel. Alınlık ve kabartma alanı geniş düz silmelerle sınırlı. Alınlık köşelerinde basit, bezemesiz akroterler. Tympanon bezemesiz.

Durum: Tüm. Yüzey yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş üç kadın figürü. Tümü uzun khiton ve diyagonal drapeli himation giyimlidir. Sol kolları vücuttan aşağıya sarkıtılmış. Sağ el himationun içinden çıkarılıp göğüs üzerine yaslanmış. Ayaklar ve yüz detayları belirtilmiş, gözler, burun ve ağız belli. Hafif dalgalı saçlar ortadan ayrılarak kulakları örtecek şekilde geriye doğru taranmış ve arkada toplanmıştır.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Metzger, no. 20.

2. Adak Steli
Antalya Müzesi, Env. 6.23.97

BY: Arykanda

Malzeme: Mermer
Yük: 20 cm Gen: 22 Kal: 2.5 cm

Form: Alınlıklı, kareye yakın dikdörtgen stel. Alınlık düz silmelerle sınırlı. Alınlık köşelerinde basit, bezemesiz akroterler. Tympanon ortasında, tek merkezli disk motifi.

Durum: Tüm. Yüzey yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş üç kadın figürü. Figürler el ele tutuşmuş. Tümü boyundan "V" şeklinde dökümlü, kısa kollu, belden bir kemer ile sıkılmış, kalça altına uzanan kolposlu khiton giyimli. Kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş. Khitonun eteklerinin ortasına doğru sarkan kemer kuşağında yatay çizgiler. Gözler, burun ve ağız şematik işlenmiş fakat belirgin. Kısa ve dalgalı saçlar kulakların altına kadar uzanmakta. Soldan birinci ve ikinci figürün arasında bir kalathos, ikinci ve üçüncü figürün arasında küçük bir sunak.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Bayburtluoğlu, **Arykanda**, s.177.

3. Adak Steli

Günümüzdeki yeri bilinmemektedir.

BY: Oinoanda

Malzeme: Kireçtaşı

Yük: 41 cm Gen: 47 cm Kal: 12 cm

Form: Kemerli.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş üç kadın figürü. Tümü uzun khiton ve himation giyimli.

Yazıt: Alt silmede iki satır Eski Yunanca yazıt.

ΗΡΑΚΛΕΩΝΥΙΟΣΔΙΟΓΕΝΟΥΣΟΕΠΙΤΟΥ

ΕΙΚΟΝΙΣΜΟΥΤΑΑΓΑΛΜΑΤΑΤΩΝΝΥΜΦΩΝ

ἩΗρακλέων υἱος Διογένους ὁ ἐπι τοῦ

εἰκονισμοῦ τὰ ἀγάλματα τῶν Νυμφῶν

Herakleos oğlu Diogenos tasvire göre Nympheler'in heykelini (adadı).

Yayın: R, Heberdey- E, Kalinka, no. 77.

4. Adak Steli
Roma, Therme Müzesi, Env. 61884

BY: Yarbaş Çandır Köyü (Kemer – Pınarbaşı yaylası)

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 25 cm Gen: 22,5 cm Kal: 8 cm

Form: Trapez biçimli. Kabartma alanı dışında kalan yerler kabaca bırakılmış.

Durum: Kenarlardan ve tepeden yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden, alçak kabartma olarak betimlenmiş üç kadın figürü. Tümü khiton ve himation giyimli. Khitonun kumaş kıvrımları düşey yivlerle belirtilmiş, himationun düz bırakılmış. Ayaklar ve yüz detayları şematik fakat belirgin. Saçlar bir bant altında toplanmış. Figürler kollarını dirsekten kıvırarak göğüs üzerinde birleştirmiş. Ellerinde birer müzik aleti: Birinci ve üçüncü figür aulos, ortadaki ise olasılıkla kymbalon çalmakta.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Metzger, no. 40.

5. Adak Steli
Roma, Therme Müzesi, Env. 61885

BY: Yarbaş Çandır Köyü

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 26 cm Gen: 20 cm Kal: 6, 5 cm

Form: Kemerli. Kabartma alanının çevresindeki silmeler kabaca işlenmiş.

Durum: Sağ alt köşede ve tepede eksik. Yüzey yer yer oldukça aşınmış.

Kabartma: Mağara girişine benzeyen bir alanda yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş üç kadın figürü. Tümü uzun khiton giyimli. Kolpos kalça altına değin uzanmakta. Kumaş kıvrımları düşey yivlerle belirtilmiş. Ayaklar ve yüz detayları belirgin. Hafif dalgalı saçlar kulakların arkasına doğru taranarak başın arkasında toplanmış. Soldan sağa ilk figürün her iki kolu da dirseklerden kıvrılarak göğsün altında birleştirilmiş. Figür ya ellerini çırpmakta ya da krotalon çalmakta. İkinci ve üçüncü figürün kollarının duruşu aynı. İkinci figür aulos, üçüncü figür ise syrinks çalmakta.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Metzger, no. 41.

6. Adak Steli
Antalya Müzesi, Env. 4.67.73

BY: Belirsiz.

Malzeme: Kireçtaşı.
Yük: 23 cm Gen: 22 cm Kal: 9 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Kabartma alanı, iki yanda birer kaide üzerinde yükselen burmalı sütunlar ile sınırlandırılmış. Sütun başlıklarında stilize akanthus yaprakları. Alınlık dik. Yatay ve eğik geisonlar düz bir silme ile belirtilmiş ve altta dişkesimi ile sınırlandırılmış. Tympanonda merkezde akanthus yaprağından çıkan iki simetrik sarmal dal motifi.

Durum: Tüm. Yüzeyi yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş beş kadın figürü. Tümü uzun khiton ve diyagonal drapeli himation giyimli. Soldan sağa birinci figür her iki kolunu düz bir şekilde aşağıya doğru sarkıtıp sağ eliyle himationun kenarını tutar. Başı oldukça aşındığı için yüz ve saç detayları belli değil. İkinci figür her iki kolunu dirsekten kıvırarak karnı üzerinde birleştirir. Başı aşındığı için yüz ve saç detayları belli değil. Üçüncü figür sol bacağını dizden kıvırmış ve ayağını geriye atmış. Her iki kolunu dirsekten kıvırarak karnı üzerinde birleştirmiş. Karnı üzerinde bir nesne tutması olası fakat çok aşındığından niteliği anlaşılamamakta. İki kolda omuz ile dirsek arasına pazubent. Baş çok aşınmış. Yüz detayları belli değil. Saçlar kütlesel ve kulaklarını kapatacak şekilde arkaya doğru taranmış. Dördüncü figürün bacaklarının durumu önceki figürdeki gibi. Her iki kolunu düz bir şekilde aşağıya sarkıtmış. Sol eliyle solundaki figürün sağ elini tutmakta. Beş figür içinde başı en iyi korunmuş olan bu figürde gözler, burun ve ağız seçilmekte. Saçlar kütlesel ve kulaklarını kapatacak şekilde arkaya doğru taranmış. Beşinci figür her iki kolunu da düz bir şekilde aşağıya doğru sarkıtmış ve sağ eliyle sağındaki figürün sol elini tutmakta. Sol kolu

himationun içinde kaldığından görünmemekte. Yüzü oldukça aşınmış fakat detayları belli. Saçlar kütlesel ve kulaklarını kapatacak şekilde arkaya doğru taranmış.

Yazıt: Alt silmede iki satır Eski Yunanca yazıt bulunur. HY: 2 cm
ΝΥΜΦΑΙC ΕΥΧΗΝ

Νύμφαις εύχήν

Nymphelere adamıştır.

Yayın: Yoktur.

7. Adak Steli
Günümüzdeki yeri bilinmemektedir.

BY: Idebessos, Akdağ

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 27 cm Gen: 23 cm Kal: Yayında belirtilmemiştir

Form: Alt kenarı düz, kenarları hafifçe, içbükey olan alınlığa sahip stel. Kabartma alanı düz silmelerle sınırlandırılmış.

Durum: Yüzey oldukça aşınmış. Sağ alt köşede kırık.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş beş kadın figürü. Bütün figürler kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş uzun khiton ve diagonal drapeli himation giyimli. Tümü kollarını serbest bir şekilde aşağıya sarkıtmış ve dans eder pozisyonda el ele tutuşmuş. Yüz detayları belirgindir fakat tahrip olmuş. Hafif dalgalı saçları başın ortasından iki yana ayrılmış ve kulakları kapatacak şekilde geriye doğru taranarak arkada toplanmış.

Yazıt: Stelin alt silmesinde 2 satır Eski Yunanca yazıt. HY: 2 cm
ΣΑΜΟΥΔΙΣΝΥΜ
ΦΑΙΣΕΥΧΗΝ

Σαμοῦδις Νύμ
φαις εὐχήν
Samoudis Nymphelere adadı.

Yayın: Pace, no.78, res. 35.

8. Adak Steli
Antalya Müzesi, Env. 1.1.77

BY: Teimoussa, Kale Üçağız

Malzeme: Mermer
Yük: 36 cm Gen: 34,5 cm Kal: 10 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Alınlık ve kabartma alanı düz silmelerle sınırlı. Tympanon bezemesiz.

Durum: Alınlığın sol köşesi kırık ve eksik. Yüzey aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş, yedi kadın figürü. Tümü khiton ve khimation giyimli. Ayaklar belirtilmiş. Kollar himationun altında kaldığı için görülmemekte. Kütlevi saçlar arkada toplanmış olmalı. Figürlerin tümü aşındığı için yüz, elbise ve vücut detayları belli değil. Sadece soldan sağa ilk figürün solunda bir kaide görülmekte.

Yazıt: Alt silmede üç satır Eski Yunanca yazıt. HY: 3 cm

Α .....ΟC
ΘΗ .....CE
ΠΑ.....ΡΙ

Yayın: Yoktur.

9. Kaya Kabartması
BY: Kırkpınar

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 60 cm Gen: 94 cm

Form: Alınlıklı dikdörtgen kaya kabartması. Alınlık ve kabartma alanı düz silmelerle sınırlı. Tympanon bezemesiz.

Durum: Tüm. Yüzeyi oldukça aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş dokuz kadın figürü. Tümü khiton ve himation giyimli. Figürler aşındığı için duruş, yüz ve saç detayları belirgin değil. Sağ kollar dirsekten kıvrılmış. Göğüs üzerinde bir müzik aleti tutuyor olabilirler. Sol kollarının duruşu ise anlaşılamamakta.

Yazıt: Yoktur

Yayın: Naour, , no. 20, lev. 7.

10. Adak Steli
Roma, Therme Müzesi, Env. 77347

BY: Idebessos (?)

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 27,5 cm Gen: 34 cm Kal: 7 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Alınlık ve kabartma alanı düz silmelerle sınırlı. Alınlık köşelerinde basit, bezemesiz akroterler. Tympanon ortasında eşmerkezli dairelerle süslü disk motifi.

Durum: Sağ alt köşe kırık ve eksik, yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş dokuz kadın figürü. Tümü khiton giyimli. Kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş. Kolpos kalça altına kadar uzanır. Yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış. Ortadan ikiye ayrılmış dalgalı saçlar kulakları örtecek şekilde arkada toplanmış. Figürler kollarını dirsekten kıvırarak göğüs üzerinde birleştirmiş. Ellerinde birer müzik aleti: Soldan sağa birinci ve dokuzuncu figür kymbalon; ikinci, üçüncü, altıncı ve yedinci figür aulos, beşinci figür salpinks; dördüncü ve sekizinci figür ise syrinks tutmakta.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Metzger, no.37, lev.6.

11. Adak Steli
Roma, Therme Müzesi, Env. 77349

BY: Idebessos (?)

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 18 cm Gen: 25 cm Kal: 7 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Alınlık ve kabartma alanı düz silmelerle sınırlı. Alınlığın mevcut sol köşesinde basit, bezemesiz akroter. Tympanonun merkezinde kazıma, yukarıya dönük hilal motifi.

Durum: Kabartma sağ ve sol yarısından kırık. Yüzey yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş altı kadın figürü. Yedinci figüre ait sadece elbise kalıntıları korunagelmiş. Tümü khiton giyimli. Kolpos kalça altına kadar uzanmış. Kumaş kıvrımları eşit aralıklı yivlerle belirtilmiş. Ayaklar ve yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış. Ortadan ikiye ayrılmış dalgalı saçlar kulakları örtecek şekilde arkadan toplanmış. Figürler kollarını dirsekten kıvırarak göğüs üzerinde birleştirmiş. Ellerinde birer müzik aleti tutmakta: Soldan sağa birinci figür kymbalon, ikinci, üçüncü ve beşinci figür figür aulos, dördüncü ve altıncı figür syrinks taşır. Alınlık merkezi göz önüne alındığında kabartmada toplam dokuz figür olduğu düşünülebilir.

Yazıt: Alt silmede iki satır Eski Yunanca yazıt. HY: 3 cm

ΜΕΙCΠΤΗΝΕΟCΝ
ΥΧΗΝ

[Ἑρ] μεῖς Πτηνεος Ν[ύμφαις]
[ε] ὐχήν

Pteneos oğlu Hermes Nymphelere adadı.

Yayın: Metzger, no. 39, lev. 7.

12. Adak Steli
Roma, Therme Müzesi, Env. 77348

BY: Idebessos (?)

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 23 cm Gen: 29 cm Kal: 5 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Kabartma alanı iki yanda alçak birer kaide üzerinde yükselen burmalı sütunlarla sınırlandırılmış. Sütun başlıkları ve kaideler stilize işçilik gösterir. Yatay ve eğik geisonlar düz bir silme ile belirtilmiş. Yatay silmenin üzerinde dişkesimi mevcut. Tympanon merkezinde disk motifi.

Durum: Alınlığın sağ üst köşesi kırık. Yüzey yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş dokuz kadın figürü. Soldan sağa ilk yedi figür uzun khiton giyimli. Khiton göğüs altında kemerle sıkılmış. Kolpos kalça hattı altına kadar uzanmış. Kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş. Sekizinci ve dokuzuncu figür khiton ve himation giyimli. Himation sol omzun üzerinden geçerek sağ kolun altında kadar uzanmakta. Kumaş kıvrımları diyagonal yivlerle belirtilmiş. Himationun altından görülen khitonda düşey yivler. Figürlerin yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış. Ortadan ikiye ayrılmış dalgalı saçlar kulakları örtecek şekilde arkada toplanmış.
Soldan sağa ilk yedi figür her iki kolunu vücutlarının yanına doğru sarkıtıp dans eder pozisyonda el ele tutuşmakta. Geri kalan figürler ise kollarını dirsekten kıvırıp göğüs üzerinde birleştirerek her iki elleriyle birer müzik aleti tutmakta. Sekizinci figür aulos, dokuzuncu figür syrinks olabilecek bir müzik aleti ile betimlenmiş.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Metzger, no. 38, lev. 6.

13. Adak Kabartması
Günümüzdeki yeri bilinmemektedir.

BY: Idebessos, Akdağ

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 23 cm Gen: 19 cm Kal: 6 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen adak steli. Kabartma alanını altta ve üstte sınırlayan düz silmeler korunagelmiş.

Durum: Sol yarısından ve sağ üst köşeden kırık ve eksik. Tympanon tümüyle eksik. Yüzey oldukça aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran cepheden betimlenmiş altı kadın figürü korunagelmiş. Soldan sağa ilk üç figürden ilki oldukça tahrip olmuş fakat ikinci ve üçüncü figür gibi boyundan "V" şeklinde dökümlü, kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş, uzun khiton giyimli olduğu anlaşılır. İlk üç figür kollarını aşağıya doğru sarkıtmış ve dans eder pozisyonda el ele tutuşmuş. İkinci ve üçüncü figürün yüz detayları belirgin fakat oldukça tahrip oldukları için seçilememekte. Saçları arkaya kulakları örtecek şekilde taranarak arkadan toplanmış. Dördüncü, beşinci ve altıncı figürler kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş, uzun khiton ve diyagonal drapeli himation giyimli. Sadece dördüncü figür omuzlarına kadar korunagelmiş. Her iki kolunu da dirsekten kıvırmış bir şekilde göğüs üzerinde birleştirmiş. Muhtemelen aulos ya da syrinks çalmakta. Beşinci ve altıncı figürlerdeki tahribata karşın onların da müzik aleti çalarken betimlenmeleri olası.

Yazıt: Alt silme üzerinde 2 satır Eski Yunanca yazıt. HY: 2 cm
ΕΡΜΑΙΟΥΤΗΛΛΙΤΟΣΝΥ
ΕΠΗΚΟΟΙΣΕΥΧΗΝ
ʽΕ] ρμαίου Τήλλιτος Νύ [μφαις] έπηκόοις εὐχήν
Telittos oğlu Hermaios, duaları işiten Nymphelere adadı.

Yayın: Pace, no. 77, res. 34.

14. Adak Steli
Antalya Müzesi, Env. 179

BY: Idebessos (?)

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 23 cm Gen: 35 cm Kal: 7 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Kabartma alanı iki yanda alçak kaide üzerinde yükselen burmalı sütunlar ile sınırlandırılmış. Yatay ve eğik geisonlar düz silme şeklinde. Geisonların altında dişkesimi. Tympanonun tüm yüzeyi kaya yüzeyini anımsatacak kabartma yumrularla kaplı.

Durum: Sol alt köşeden kırık. Yüzey yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş dokuz kadın figürü. Tümü khiton ve himation giyimli. Kıvrımlar Himationlarda diyagonal, khitonlarda düşey yivlerle belirtilmiş. Yüz detayları belirgin. Ortasından ikiye ayrılmış dalgalı saçlar kulakları kapatacak şekilde geriye doğru taranmış ve arkada toplanmış. Soldan ilk beş figür her iki kolunu aşağıya doğru sarkıtmış ve dans eder pozisyonda el ele tutuşmuş. Diğerleri kollarını dirsekten kıvırarak göğüs üzerinde birleştirmiş. Her iki elleriyle birer müzik aleti tutmakta: Altıncı, sekizinci ve dokuzuncu figürde aulos, yedinci figürde ise syrinks.

Yazıt: Yoktur

Yayın: Metzger, No. 20, lev. 6.

15. Adak Steli
Roma, Therme Müzesi, Env. 77346

BY: Idebessos (?)

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 28 cm Gen: 37 cm Kal: 9 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Kabartma alanı iki yanda birer kaide üzerinde yükselen burmalı sütunlar ile sınırlandırılmış. Sütun başlıklarında stilize akanthus yaprakları. Sütun kaidesi stilize işlenmiş. Yatay ve eğik geisonlar düz bir silme şeklinde ve altta diş kesimi ile sınırlı. Tympanonun tüm yüzeyi kaya yüzeyini anımsatacak kabartma yumrularla kaplanmış.

Durum: Sağ alt köşeden kırık, yüzey yer yer aşınmış.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş dokuz kadın figürü. Tümü khiton ve himation giyimlidir. Himation sol omzun üzerinden geçerek sağ kolun altında kadar uzanmakta ve diyagonal kıvrımlara sahip. Khiton eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş. Figürlerin yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış. Ortadan ayrılmış dalgalı saçlar kulakları kapatacak şekilde geriye doğru taranarak arkada toplanmış.
Soldan sağa ilk beş figür her iki kolunu aşağıya sarkıtıp ve dans eder pozisyonda el ele tutuşmakta. Diğer figürler kollarını dirsekten kıvırarak göğüs üzerinde birleştirmiş. Ellerinde birer müzik aleti: Altıncı ve sekizinci figür aulos, yedinci figür syrinks, dokuzuncu figür ise kymbalon ile betimlenmiş.

Yazıt: Alt silmede iki satır Eski Yunanca yazıt. HY: 3 cm
ΕΡΜΗCΤΡΟΚΟΝΔΟΥCΥ
ΤΡΟΚΟΝΔΟΥΝΥΜΦΕΣΕ

Ἑρμῆς Τροκόνδου Συ[- - - - -]
Τροκόνδου Νύμφες ε[ὐχήν]

Trokondas oğlu Hermes, Trokondas oğlu (?) Nymphelere adadı

Yayın: Metzger, no. 36, lev. 6.

16. Adak Steli
Antalya Müzesi, Env. 1.28.72

BY: Finike civarı.

Malzeme: Kireçtaşı
Yük: 31 cm Gen: 38 cm Kal: 8 cm

Form: Alınlıklı, dikdörtgen stel. Alınlık ve kabartma alanı düz silmelerle sınırlanlı. Alt silme kalın. Dik alınlığın köşelerinde basit, bezemesiz akroter. Tympanon bezemesiz.

Durum: Alınlığın tepesi ve sol yarısı kırık ve eksik. Kabartmanın altındaki kalın silmeden büyükçe bir kısım kopmuş.

Kabartma: Yan yana ayakta duran, cepheden betimlenmiş dokuz kadın figürü. Soldan sağa ilk dört figürün kıyafet ve duruşları aynı. Tümü khiton giyimli. Belde kalın bir kemer. Kolpos kalça altına kadar uzanmakta. Kumaş kıvrımları eşit aralıklı düşey yivlerle belirtilmiş. Her iki kol da dirsekten hafifçe kıvrılarak aşağıya doğru sarkıtılmış. İlk figür sağ elinde ne olduğu anlaşılamayan bir nesne tutmakta. Yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış. Üçüncü figürün yüzünde büyük bir oyuk bulunur. Saçlar başın arkasından ikiye ayrılarak bir bant altında arkada toplanmış. Diğer beş figür düşey yivlerle belirtilmiş uzun khiton ile diyagonal yivlerle belirtilmiş himation giyimli. Yüz detayları belirgin fakat oldukça aşınmış. Saçlar ikiye ayrılarak bir bant altında arkada toplanmış. Figürler duruş ve atribüleriyle birbirlerinden ayrılırlar. Beşinci figürün sağ kolu himationun içinde kaldığı için görünmemekte. Sol kolunu dirsekten kıvırarak göğsü üzerinde bir aulos tutar. Altıncı figür her iki kolunu da dirsekten kıvırmış. Syrinks çalar. Yedinci figür kollarını dirsekten kıvırarak göğsünün önündeki lyrayı tutar. Sekizinci ve dokuzuncu figürün duruş ve atribüleri aynıdır. Kolları dirsekten kıvırarak aulos çalmaktadırlar.

Yazıt: Yoktur.

Yayın: Yoktur.

17. Adak Steli
Günümüzdeki yeri bilinmemektedir.

BY: Yarbaş Çandır Köyü (Kemer – Pınarbaşı yaylası)

Kabartma: Yan yana ayakta duran sekiz kadın figürü.
Yayında sadece yazıtın transliterasyonu bulunmaktadır. Stelin malzemesi, boyutları, formu ve durumuna ilişkin başka bilgi verilmemektedir.

Yazıt: Alt silmede iki satır Eski Yunanca yazıt

Πτολεμαὶος Δοσιθέου

Νύμφαις εὐχήν

Dositheos oğlu Ptolemaios Nymphelere adadı.

Yayın: TAM II, 3, No. 826; SEG II, 67; Pace, no. 57.

18. Adak Steli
Günümüzdeki yeri bilinmemektedir.

BY: Yarbaş Çandır Köyü (Kemer – Pınarbaşı yaylası)

Kabartma: Yan yana ayakta duran dokuz kadın figürü.
Yayında sadece yazıtın transliterasyonu bulunmaktadır. Stelin malzemesi, boyutları, formu ve durumuna ilişkin başka bilgi verilmemektedir.

Yazıt: Alt silmede iki satır Eski Yunanca yazıt

Τρόκονδας Τρόκονδου

Νὐμφαις εὐχήν

Trokondas oğlu Trokondas Nympelere adadı.

Yayın: TAM II, 3, No. 827; SEG II, 677; Pace, no. 58.

Tablo 1: Okeanidler

Eski Yunanca	Transliterasyon	Latince	Özellik	Antik Kaynak
᾽Αδμήτη	Admete	Admete	Adı "evlenmemiş", "dokunulmamış anlamına gelen Okeanid. Kardeşi Zeukso ile evlilik bağını temsil eder.	Hes. Theog. 349; Demeter'e Övgü, 398.
᾽Ακάστη	Akaste	Acaste	Adı " kararsız", "düzensiz" anlamına gelen Okeanid. Önceden tahmin edilemeyen olayların tanrıçasıdır.	Hes. Theog. 356; Demeter'e Övgü, 398.
᾽Αμφιρὼ	Amphiro	Amphiro	Adı "çevreleyen akıntı" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 360.
᾽Ασία	Asia	Asia	Asya kıtasına adını veren Okeanid. Iapetos ile birleşerek Atlas'ı, Prometheus'u, Epimetheus'u ve Menoitos'u doğurmuştur.	Hes. Theog. 360; Apollod. 1, 2.
᾽Αστεροπή	Asterope	Asterope	Adı " parlak gözlü" anlamına gelen Okeanid. Zeus ile olan evliliğinden olan oğlu Akragas, Güney İtalya'daki Akragas kentine adını veren kraldır.	Steph.Byz.:Akragas.
Δὰειρα / Δαῖρα	Dareia / Daria	Dareia / Daria	Adı " Bilge" anlamına gelen Okeanid. Hermes ile evliliğinden olan oğlu Eleusis, Eleusis şehrine adını veren kahramandır.	Paus. 1, 38, 7.
Διώνη	Dione	Dione	Adı Zeus (Dios) kelimesinin dişil formu olan ve tanrıça anlamına gelen Okeanid. Zeus ile olan evliliğinden Aphrodite doğmuştur.	Hes. Theog. 353.
Δωρίς	Doris	Doris	Adı "hediye", "armağan" anlamına gelen Okeanid. Nereus ile olan evliliğinden Nereidler dünyaya gelmiştir.	Hes. Theog. 350; Apollod. 1, 8.

Ἰδυῖα	Idyia	Idyia	Adı Eski Yunanca görmek anlamına gelen ἰδω fiilinden türemiş olan Okeanid. Kolkhis kralı Aietes'in ikinci karısı ve Medeia'nın annesidir.	Hes. Theog. 352; Apollod. 1, 9; Apoll. Rhod. 3, 243; Cic. Nat. 3, 19.
Ἠλέκτρα	Elektra	Electra	Pontos ve Gaia'nın oğlu Thaumas ile olan evliliğinden üç çocuğu vardır: Tanrıların habercisi Iris, ile iki harpy Aello ve Okypetes.	Hes. Theog. 349; Demeter'e Övgü, 418; Apollod. 1, 8.
Ἐφύρα	Ephyra	Ephyra	Korinthos veya Isthmos'a adını veren Okeanid. Titan Epimetheus'un kızı veya karısıdır.	Paus.2, 1, 1; Hyg. Fab. 275.
Εὐρώπη	Europa / Europe	Europe	Avrupa kıtasına adını veren Okeanid.	Hes. Theog. 357.
Ἐυρώρη	Eurore	Eurore	Okeanos ve Thetis'in kızı olan Okeanid.	Hes. Theog. 360.
Εὐρυνόμη	Eurynome	Eurynome	Adı "Geniş Çayır" anlamına gelen Okeanid. Zeus'tan isimleri Aglae, Euphrosyne ve Thalia olan Kharitleri ve ırmak tanrı Asopos'u doğurdu.	Hes. Theog. 358; Hom. Il. 18, 398; Apollod.1, 2; Paus.8, 41, 5.
Γαλαξαύρη	Galaksaure	Galaxaure	Adı "uysal meltem" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 358; Demeter'e Övgü, 2, 420.
Ἡσιόνη	Hesione	Hesione	Titan Prometheus'un karısı olan Okeanid.	Aiskhy. Prom. 555.
Ἰππώ	Hippo	Hippo	Adı "at" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 351.
Ἰάνειρα	Ianeira	Ianeira	Okeanos ve Tethys'in kızı olan Okeanid.	Hes. Theog. 351; Demeter'e Övgü, 2, 420.
Ἰάνθη	Ianthe	Ianthe	Adı "menekşeli kız" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 349; Demeter'e Övgü, 2, 415; Paus. 4, 30, 4.

Καλλιρρόη	Kallirhoe	Callirrhoe	Adı"güzel derecik" anlamına gelen Okeanid. Gorgo ile Poseidon'un oğlu Khrysaor ile birleşerek Geryoneus ile Ekhidna'yı dünyata getirdi. Poseidon'dan Minyas'ı, Nilos'tan Khione'yi, Lydia kralı Manes'ten Kotys'i doğurdu.	Hes. Theog. 351; Demeter'e Övgü, 2, 415; Apollod. 2, 16.
Καμαρίνα	Kamarina	Camarina	Sicilya'daki Yunan kolonisi Kamarina'ya ismini veren Okeanid.	Pind. O. 5.
Καφείρα	Kapheira	Capheira	Adı " fırtına soluyan" anlamına gelen Okeanid. Rheia'nın kendisine emanet ettiği Poseidon'u Rhodos adasında Telkhinler ile birlikte yetiştirdi.	Diod. Sic. 5, 55, 1.
Κερκηίς	Kerkeis	Cerceis	Okeanos ve Tethys'in kızlarından biri.	Hes. Theog. 355.
Χαρικλώ	Khariklo	Chariclo	Kentauros Kheiron'un karısı. Iason, Akhilleus, Asklepios ve Aristaios'un süt annesi.	Pind. P. 4, 181.
Χρυσηίς	Khryseis	Chryseis	Adı "altın yaldızlı", "sarı saçlı" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 359; Demeter'e Övgü, 2, 420.
Καλυψώ	Kalypso	Calypso	Okeanos ve Tethys'in kızlarından biri.	Hes. Theog. 359.
Κλυμένη	Klymene	Clymene	Okeanos ve Tethys'in kızlarından biri. Iapetos ile evlenerek Atlas, Prometheus, Epimetheus ve Menoitos'u dünyaya getirir. Klymene bazen Prometheus'un karısı, bütün Hellenlerin atası olan Hellen ve Deukalion'un annesi olarak gösterilir. Klymene'nin Helios ile evlendiği, ondan Phaeton adında bir oğlu ve Heliadlar olarak isimlendirilen birçok kızı da olduğu söylenir.	Hes. Theog. 351, 508; Apollod. 1, 8; Nonn. Dion. 38.108; Verg. Georg. 4, 345.
Κλυτία	Klytia	Clytia	Adı "ün, şöhret" anlamına gelen Okeanid. Güneş tanrı Helios'un sevgilisidir.	Hes. Theog. 352.

λεύκη	Leuke	Leuce	Adı "beyaz" anlamına gelen Okeanid. Hades'in sevgilisidir. Öldükten sonra Hades tarafından Elysion'da yükselen bir akkavak ağacına dönüştürülmüştür.	Serv. Ad. Verg. Ecl. 7, 61.
Μελία	Melia	Melia	Adı "bal" anlamına gelen iki adet Melia isimli Okeanid vardır: 1) Apollon ile birleşerek Ismenios'u ve Tenaros'u dünyaya getirmiştir. 2) Inakhos ile evlenerek ona Aigialeus, Phegeus ve Phroneus adında üç oğul vermiştir.	Pind. P. 11, 5; Paus. 9, 10, 5; Apollod. 2, 1; Hyg. Fab. 143.
Μελίβοια	Meliboia	Meliboia	Adı "sevimli inek" anlamına gelen Okeanid. Kral Pelasgos ile evlenerek Lykaon'u doğurmuştur.	Apollod. 3, 96.
Μηλόβοσις	Melobosis	Melobosis	Adı "tatlı meyve" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 354; Demeter'e Övgü, 2, 420; Paus. 4, 30, 4.
Μενεσθώ	Menestho	Menestho	Adı "hızlı, çevik" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 357.
Μῆτις	Metis	Metis	Zeus'un ilk karısı olan Okeanid. Zeus ve Metis evliliğinden tanrıça Athena doğmuştur.	Hes. Theog. 358; Apollod. 1, 2.
Νέδα	Neda	Neda	Arkadia'da Lykaios dağının ve Lepreion şehrinin yakınındaki kaynağa adını veren Okeanid. Rheia Arkadia'da Zeus'u yıkamak ve arınmak için Neda adlı bu kaynağı yaratmıştır.	Kall. H. 30.
Ὠκρρόη	Okrroe	Ocrroe	Adı "hızlı akış" anlamına gelen Okeanid. Tanrı Helios ile birleşmiş ve ona Phasis adında bir oğul vermiştir.	Hes. Theog. 360.
Οὐρανία	Ourania	Urania	Okeanos ve Tethys'in kızlarından biri.	Hes. Theog. 350.
Περίβοια	Periboia	Periboia	Titan Leontas'ın karısı ve Aura'nın annesi Okeanid.	Nonn. Dion. 48, 264.
Πασιθόη	Pasithoe	Pasithoe	Okeanos ve Tethys'in kızı olan Okeanid.	Hes. Theog. 352.
Πειθώ	Peitho	Peitho	İkna kavramının tanrılaştırılmış hali.	Hes. Theog. 349.

Πέρσεις	Perseis	Perseis	Helios'un sevgilisi Okeanid. Pasiphae, Kirke, Aetes ve Perses'in annesi.	Hes. Theog. 356; Hom. Od.10,139; Hyg. Fab. 156.
Πετραίη	Petraie	Petraie	Adı "kayalık" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 357.
Φῖλυρα	Philyra	Philyra	Kentauros Kheiron'un annesi olan Okeanid.	Apoll. Rhod. 2, 1233.
Πληιόνη	Pleione	Pleione	Pleiadların annesi olan Okeanid.	Apollod. 3, 110; Hyg. Fab.192; Ov. Fast. 5. 79.
Πληξαύρη	Pleksaura	Plexaure	Okeanos ve Tethys'in kızı olan Okeanid.	Hes. Theog. 353.
Πλουτώ	Plouto	Plouto	Okeanos ve Tethys'in kızı olan Okeanid.	Hes. Theog. 355.
Πολυδώρη	Polydora/ Polydore	Polydora/ Polydore	Adı "birçok hediye" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 354.
Πρυμνώ	Prymno	Prymno	Adı "en dipteki" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 350.
Ῥόδεια	Rhodeia	Rhodeia	Adı "gül", "gül renkli" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 351.
Στύξ	Styx	Styks	Okeanos ile Tethys'in en büyük kızları olan Okeanid. Ölüler diyarının ırmağıdır.	Hes. Theog. 361; Apollod. 1,8; Demeter'e Övgü, 415; Kall. H. 30; Paus. 8, 17, 6.
θόη	Thoe	Thoe	Adı "çevik" anlamına gelen Okeanid	Hes. Theog. 354.
Τύχη	Tykhe	Tyche	Talih ya da tesadüfün kişileştirilmiş hali olan Okeanid.	Hes. Theog. 360.
Ξανθή	Ksanthe	Xanthe	Adı "sarışın" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 356.
Ζευξώ	Zeukso	Zeuxo	Adı "Boyunduruk altına alınmış" anlamına gelen Okeanid.	Hes. Theog. 351.

Tablo 2: Nereidler

Eski Yunanca	Translitersyon	Latince	Özellik	Antik Kaynak
Ἀγαυὴ	Agaue	Agaue	Adı "şanlı, ünlü" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 247; Hom. Il. 18, 42; Apollod. 1, 2, 7; Hyg.Fab. Praefatio.
Ἀκταιή	Aktaie	Actaie	Adı "deniz kıyısı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 249; Hom. İl. 18, 41; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἀμάθεια	Amatheia	Amatheia	Homeros'ta "güzel örgülü" olarak tanımlanan Nereid	Hom. Il. 18, 48; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἀμφινόμη	Amphinome	Amphinome	Adı "çevreleyen çayırlar" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 44; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἀμφιθόη	Amphitoe	Ampithoe	Adı "hızla hareket eden" anlamına gelen Nereid	Hom. Il. 18, 42; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἀμφιτρίτη	Amphitrite	Amphitrite	Poseidon'un karısı, denizlerin kraliçesi olan Nereid. Agastonos (yüksek sesli), Halosydne (denizde doğan), Kyanopis(mavi Gözlü), Khryselaktus (altın iğneli) gibi epithetonları vardır.	Hes. Theog. 249; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἀψευδὴς	Apseudes	Apseudes	Adı "sahte olmayan" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 46; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἀυτονόη	Autonoe	Autonoe	Adı "akıllı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 258; Apolld. 1, 2. 7.
Δηρὼ	Dero	Dero	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Apolld. 1, 2, 7.
Δεξαμένε	Deksamene	Dexamene	Adı "güçlü sağ el" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 44; Hyg. Fab. Praefatio.
Διώνη	Dione	Dione	Adı "tanrısal" anlamına gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Δωρὶς	Doris	Doris	Anneleri ile aynı ismi taşıyan Nereid.	Hes. Theog. 250; Hom. Il. 18, 45; Hyg. Fab. Praefatio.

Δωτώ	Doto	Doto	Adı "vermek" fiilinden türeyen Nereid. Güvenli yolculuk ve av bereketi sağlardı. Gabala şehrinde bir kutsal alanı bulunurdu.	Hes. Theog. 248; Hom. Il. 18, 42; Ap. Bib. 1, 2, 7; Hyg. Fab.Praefatio; Paus. 2, 1, 8.
Δυναμένη	Dynamene	Dynamene	Adı "denizin gücü" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 248; Hom. Il. 18, 43; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἠιόνη	Eione	Eione	Adı "deniz kıyısı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 255; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐρατώ	Erato	Erato	Adı "sevimli" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 246; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυαγόρη	Euagore	Euagore	Adı "iyi topluluk" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 253; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυάρνη	Euarne	Euarne	Hesiodos'ta uzun boylu, kusursuz görünüşlü olarak tanımlanmış Nereid.	Hes. Theog. 259.
Ἐυδώρη	Eudore	Eudora	Adı "güzel hediye" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 259; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυκράντη	Eukrante	Eucrante	Adı "başarılı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 243; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυλιμένη	Eulimene	Eulimene	Adı "güzel liman" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 247; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυμόλπη	Eumolpe	Eumolpe	Adı "güzel şarkı" anlamına gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυνίκη	Eunike	Eunice	Hesiodos'ta pembe kollu olarak tanımlanan, adı "güzel zafer" anlamına gelen Nereid	Hes. Theog. 246; Apollod. 1, 2, 7.
Ἐυπόμπη	Eupompe	Eupompe	Adı "yol gösteren, kılavuzluk eden" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 261.
Γαλάτεια	Galateia	Galateia	Hesiodos'ta uzun boylu, Homeros'ta ünlü olarak tanımlanmış, süt beyazı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 250; Hom. Il. 18, 44; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Γαλήνη	Galene	Galene	Adı "sakin" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 244.

Γλαύκη	Glauke	Glauce	Adı "gri-mavi" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 244; Hom. Il. 18, 39.
Γλαυκόμηνη	Glaukomene	Glaucome	Hesiodos'ta gülümsemekten hoşlanan diye tanımlanan, adı "grilerin hakimi" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 256; Apollod. 1, 2, 7.
Ἁλία	Halia	Halia	Adı "deniz, tuzlu su" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 245; Hom. Il. 18, 39; Apollod. 1, 2, 7.
Ἁλιμήδη	Halimede	Halimede	Hesiodos'ta başı çelenkli olarak tanımlanmış, adı "denizin kızı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 255; Apollod. 1, 2, 7.
Ἱππονόη	Hipponoe	Hipponoe	Hesiodos'ta pembe kollu olarak tanımlanmış, adı "atları bilen" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 251; Apollod. 1, 2, 7.
Ἱππoθόη	Hippothoe	Hippothoe	Hesiodos'ta güzel olarak tanımlanmış, adı "çevik at" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 251; Apollod. 1, 2, 7.
Ἰαιρα	Iaira	Iaira	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hom. Il. 18, 39; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἰάνασσα	Ianassa	Ianassa	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hom. Il. 18, 47; Hyg. Fab. Praefatio
Ἰάνειρά	Ianeira	Ianeira	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hom. Il. 18, 47; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Ἰόνη	Ione	Ione	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Καλινάσσα	Kalinassa	Kalinassa	Adı "güzel kraliçe" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 46; Hyg. Fab. Praefatio.
Καλλιάνειρα	Kallianeira	Kallianeira	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hom. Il. 18, 44.
Καλυψὼ	Kalypso	Calypso	Adı "saklı olan" anlamına gelen Nereid	Apollod. 1, 2, 7.
Κητὼ	Keto	Ceto	Adı deniz canavarı Ketos'tan gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Κλυμένη	Klymene	Clymene	Adı "şöhret" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 47; Hyg. Fab. Praefatio.
Κραντὼ	Kranto	Cranto	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Apollod.1, 2, 7.
Κυματολήγη	Kymatolege	Cymatolege	Adı "dalga" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 254; Apollod. 1, 2, 7.

Κυμοδόκη	Kymodoke	Cymodoke	Adı "dalgaları düzenleyen" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 252; Hom. Il. 18, 46; Hyg. Fab. Praefatio.
Κυμοθόη	Kymothoe	Cymothoe	Adı "hızlı dalga" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 245; Hom. Il. 18, 41; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Λαομέδεια	Laomedeia	Laomedeia	Adı "halkın önderi" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 257.
Ληαγόρη	Leagore	Leagore	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hes. Theog. 257.
Λιμνώρεια	Limnoreia	Limnoreia	Adı "bataklık" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 42; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Λυσιάνασσα	Lysianassa	Lysianassa	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hes. Theog. 258; Apollod. 1, 2, 7.
Μαῖρα	Maira	Maira	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Hom. Il. 18, 48; Hyg. Fab. Praefatio
Μελίτη	Melite	Melite	Hesiodos'ta güzel olarak tanımlanmış, adı "sakin" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 247; Hom. Il. 18, 42; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio; Verg. Aen. 5, 17.
Μενίππη	Menippe	Menippe	Hesiodos'ta tanrısal olarak tanımlanmış, adı "güçlü at" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 260.
Ναυσιθόη	Nausithoe	Nausithoe	Adı "hızlı gemi" anlamına gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7
Νημερτής	Nemertes	Nemertes	Adı "hatasız" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 262; Hom. Il. 18, 46; Hyg. Fab. Praefatio.
Νεόμηρις	Neomeris	Neomeris	Nereus ve Doris'in kızı olan Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Νησαίη	Nesaie	Nesaie	Adı " ada" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 249; Hom. Il. 18, 40; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.

Νησώ	Neso	Neso	Adı "ada" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 261. .
Πανόπεια	Panopeia	Panopeia	Adı "denizin geniş görünümü" ile ilgili olan Nereid. Adından antik kaynaklarda özel olarak bahsedilen birkaç Nereidden birisidir.	Hes. Theog. 250; Hom. Il. 18, 45; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio; Verg. Aen.5, 825; Verg. Georg.1, 432.
Πασιθέα	Pasithea	Pasithea	Adı "bütün tanrıçalar" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 246.
Φέρουσά	Pherousa	Pherousa	Adı "taşıyan" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 248; Hom. Il. 18, 43; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Πληξαύρη	Pleksaure	Plexaure	Adı "sert esen meltem" anlamına gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Πλωτώ	Ploto	Ploto	Adı "yelken açma" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 249.
Πολυνόμη	Polynome	Polynome	Adı "zengin çayırlar" anlamına gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Ποντομέδουσα	Pontomedousa	Pontomedousa	Adı "denizin Medusa'sı, kraliçesi" anlamına gelen Nereid.	Apollod. 1, 2, 7.
Ποντοπόρεια	Pontoporeia	Pontoporeia	Adı "denizi geçmek" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 256.
Πουλυνόη	Polynoe	Polynoe	Adı " bilge" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 258.
Προνόη	Pronoe	Pronoe	Adı "ihtiyat, önsezi" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 261.
Πρωτώ	Proto	Proto	Adı "birinci, ilk" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 248; Hom. Il. 18, 44; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Πρωτομέδεια	Protomedeia	Protomedeia	Adı "ilk kraliçe" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 249.

Ψαμάθη	Psamathe	Psamathe	Hesiodos'ta endamıyla büyü saçan olarak tanımlanmış, adı "kumların kraliçesi" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 260; Apollod. 1, 2, 7.
Σαὼ	Sao	Sao	Aadı "güvenli" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 260; Apollod. 1, 2, 7.
Σπειώ	Speio	Speio	Adı "mağara" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 245; Hom. Il. 18, 40; Apollod. 1, 2, 7; Hyg. Fab. Praefatio.
Θάλειά	Thaleia	Thaleia	Adı "çiçek açan" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 39; Hyg. Fab. Praefatio.
Θεμιστώ	Themisto	Themisto	Adı "yasa" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 261.
Θέτις	Thetis	Thetis	Peleus'un karısı, Akhilleus'un annesi olan Nereid.	Hes. Theog. 244; Hom. Il. 18, 52; Apollod. 1, 2, 7.
θόη	Thoe	Thoe	Adı "hızlı" anlamına gelen Nereid.	Hes. Theog. 245; Hom. Il. 18, 40; Hyg. Fab. Praefatio.
Ὠρείθυια	Oreithyia	Oreithyia	Adı "öfkeli deniz" anlamına gelen Nereid.	Hom. Il. 18, 48; Hyg. Fab. Praefatio.

Tablo 3: Naiaslar

Eski Yunanca	Transliterasyon	Latince	Özellik	Antik Kaynak
Ἄβα	Aba	Aba	Hebros ırmağının kızı, Thrakia'daki Ergiske şehrinin eponymosu Ergiskos'u doğurmuş Naias.	Suidas, Ergiske.
Ἀβαρβαέη	Abarbaree	Abarbaree	Aisopos ırmağının kızı, Laomedon'un oğlu, prens Boukolion'dan Aisepos ve Pedasos'u doğurmuş olan Naias.	Hom. Il. 6, 21; Nonn. Dion. 15, 378.
Ἀγανίππη	Aganippe	Aganippe	Boiotia'da yerel ırmak tanrı Termessos'un kızı, Helikon dağındaki Aganippe ırmağının Naiası.	Paus. 9, 29, 5; Verg. Ecl.10, 12.
Αἴα	Aia	Aea	Kolkhis şehrindeki yerel bir ırmağın kızı, ırmak tanrısı Phasis'in karısı.	Val.Fl. 5, 425.
Αἴγινα	Aigina	Aegina	Irmak tanrı Asopos ve Metope'nin kızı. Kartal görünümündeki Zeus tarafından Aigina adasına kaçırılan ve adaya ismini veren Naias.	Apollod. 3, 12, 6; Diod. Sic. 4, 72, 1; Hdt. 5, 80, 1.
Αἴγλη	Aigle	Aegle	Zeus ile Neiara'nın kızı, Helios'tan Kharit'leri dünyaya getirdiği anlatım olan Naias.	Paus. 9, 35, 1; Verg.Geor. 6, 13.
Αἰσηπίδες	Aisepides	Aesepides	Troia'daki Aisepos ırmağının Naiaslarına verilen toplu isim.	Q. Smyrn. 2, 549.
Ἀκραία	Akraia	Acraea	Argos'taki Asterion ırmağının Naiası. Hera'nın çocukluğunda bakıcıları olan Asteronidlerden biri.	Paus. 2, 17, 1-2.
Ἀλεξιρόη	Aleksirhoe	Alexirhoe	Troia'daki Granikos ırmağının Naiası. Kral Priamos'un sevgililerinden biri.	Ov. Met. 11, 762.
Ἀλκή	Alke	Alce	Phrygia'daki Sangarios ırmağının Naiası.	Nonn. Dion. 15, 16.

Ἀλκινόη	Alkinoe	Alcinoe	Arkadia'daki Lykaios dağının Naiasları, Rhea'nın Zeus'u doğurmasına yardım eden ve Zeus'a bakıcılık eden Lykaideslerden biri.	Paus. 8, 47, 3.
Ἀμνισίαδης	Amnisiades	Amnisiades	Girit'teki Amnisos ırmağının naiasları.	Apollod. Rhod. 3, 879; Steph.Byz. Amnisos.

Ἀμυμώνη	Amymone	Amymone	Inakhos ırmağının kızı, Argolis'te Lerna şehrinde bulunan Amymone kaynağının Naiası.	Paus. 2, 37, 1; Ov. Met. 2, 240; Val. Fl. 4, 374.
Ἀναξιβία	Anaksibia	Anaxibia	Hindistan'daki Ganges ırmağının kızı, Helios'un sevgililerinden biri.	Plut. De. Fluv. 4, 3.
Ἀνιγρίδης	Anigrides	Anigrides	Elis'teki Anigros ırmağının kızları.	Paus. 5, 5, 1.
Ἀνίππη	Anippe	Anippe	Mısır'daki Neilos ırmağının kızı, Poseidon'dan kral Bousiris'i doğuran Naias.	Pseud. Plut.38.
Ἀγχιόνη	Ankhinoe	Anchinoe	Mısır'daki Neilos ırmağının kızı, Mısır kralı Belos'un karısı olan ve ona Aigyptos, Danaus, Kepheus ve Phineus'u doğuran Naias.	Apollod. 2,11.
Ἀνθηδόν	Anthedon	Anthedon	Asopos ırmağının kızı, Boitia'daki Anthedon ırmağının Naiası.	Paus. 9, 22, 5.
Ἀντιόπη	Antiope	Antiope	Boitia'daki Asopos ırmağının kızı.	Hom. Od.11, 260; Ap. Rhod.1, 735; Paus. 2, 6, 1.
Ἀχιρόη	Ankhirhoe	Anchiroe	Bu ismi taşıyan üç Naias vardır. 1) Arkadia'daki Megalopolis şehrindeki Alpheios ırmağının kızı. 2) K. Afrika'daki Libya şehrinde bulunan Khremetes ırmağının kızı. 3)Peloponnesos'ta Argolis kentindeki Erosinos ırmağının kızı.	1) Paus. 8, 31, 4. 2) Nonn. Dion.13, 378. 3) Ant.Lib. 40.

Ἀργιόπη	Argiope	Argiope	Bu ismi taşıyan iki Naias vardır. 1) Kephisos ırmağının kızı, Phokis'teki Parnassos dağının Naiası. Thrakia'lı ozan Thamrys'in annesi.2) Kephisos ırmağının kızı, Eleusis şehrinin Naiası. Eleusis kralı Kerykon'un annesi.	1)Apollod.1, 16; Paus. 4, 33, 3. 2) Apollod.1, 3.
Ἀρέθυσα	Arethusa	Arethusa	Arkadialı yerel bir ırmak tanrısının kızı, Sicilya'daki Syrakusai şehrinin Naiası.	Ov. Met. 5, 576 vd.
Ἁρμονια	Harmonia	Harmonia	Thermodon ırmağının kızı, Themiskyra yakınlarındaki Akmonian ormanındaki kaynağın Naiası. Ares'ten ilk kuşak Amazonları doğurmuştur.	Ap. Rhod. 2, 986.
Ἅρπινα	Arpina	Arpina	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Elis'teki Pisa kentinin Naiası. Ares'ten Oinomaus adında bir oğlu vardır.	Apollod. 1,16; Paus. 4, 73, 1; 5, 22, 6.
Ἄσκρη	Askre	Ascra	Irmak tanrı Termessos'un kızı, Boitia'daki Askre şehrinin Naiası. Poseidon'dan Oioklos adında bir oğlu vardır.	Paus. 9, 29, 1.
Ἀσωπιάδες	Asopiades	Asopiades	Boitia'daki Asopos nehrinin 12 veya 20 Naiasına verilen isim.	Eur. Herc. F.788.
Ἄσωπις	Asopis	Asopis	Asopis şehrinin Naiası.	Diod. Sic. 4, 72.
Ἀστακίδες	Astakides	Astakides	Sangarios nehrinin veya Astakos gölünün kızları, Bithynia'daki Astakos gölünün Naiasları.	Nonn.Dion. 15, 170.
Ἀστεριὼνιδες	Asterionides	Asterionides	Argos'taki Asterion ırmağının kızları, Hera'nın bakıcıları olan Naiaslar.	Paus. 2, 17, 1.
Ἀστερόδεια	Asterhodeia	Asterodeia	Irmak tanrı Phasis'in kızı, Karadeniz'in doğusundaki Kaukasos dağındaki ırmakların Naiası.	Ap. Rhod. 3, 242.
Ἀστερὸπη	Asterope	Asterope	Troia'daki Kebren ırmağının kızı, Troialı prens Aisakos'un kızı.	Apollod.3, 147; Ov. Met. 11, 767.
Ἀστυόχη	Astyokhe	Astyoche	Troia'daki Simoies ırmağının kızı, Erikhtonios'tan doğan Tros'un annesi Naias.	Apollod. 3, 140.

Ἀχελώιδες	Akheloides	Acheolides	Aitolia'daki Akheloos ırmağının üç kızı.	Ov. Met. 8, 547.
Βάτεια	Bateia	Batia	Eurotas nehrinin kızı, Lakedaimonia'daki Sparta şehrinin Naiası. Sparta kralı Oibalos'un karısı, Tyndareos, Hippokoon, Ikarios'un annesi	Apollod. 3, 123.
Βολίνα	Bolina	Bolina	Akhaia'daki Bolina şehrinin Naiası	Paus. 7, 23, 4.
Βυβλίς	Byblis	Byblis	Karia Bölgesi'ndeki Byblis şehrinin Naiası.	Ov. Met. 9, 450.
Βύζη	Byze	Byze	Argolis'teki Erosinos ırmağının kızı.	Ant. Lib 40.
Γλαυκία	Glaukia	Glaucia	Troia'daki Skamandros ırmağının kızı.	Paus. 8, 47, 3.
Γλαύκη	Galuke	Glauce	Arkadia'daki Lykaios dağının Naiasları, Rhea'nın Zeus'u doğurmasına yardım eden ve Zeus'a bakıcılık eden Lykaidesten biri.	Paus. 8, 47, 3.
Δαναίς	Danais	Danais	Irmak tanrı Alpheios'un kızı, Elis'teki Pisa bölgesinin Naiası. Kral Pelops'un karısı ve Khrysippos'un annesi.	Tzet. Lyc.77
Δαυλίς	Daulis	Daulis	Kephisos ırmağının kızı, Boiotia'daki Daulis şehrinin naiası.	Paus. 10, 4, 7.
Δάφνη	Daphne	Daphne	Thessalia'daki Peneios ırmağının ya da Arkadia'daki Ladon ırmağının kızı. Apollon'dan kaçmak ve saklanmak için defne ağacına dönüşmüştür.	Peneios'un kızı: Hyg.Fab.203; Ov. Met.1, 452. Ladon'un kızı: Paus. 10, 7, 8; Nonn. Dion.42,386.
Δεινὼ	Deino	Dino	Malis'teki Spherkheios ırmağının Naiası.	Ant. Lib. 22.
Δηλιάδες	Deliades	Deliades	Delos adasındaki Inopos ırmağının kızlarına verilen isim.	Kall. H. 3, 170.
Δερκίτις	Derkitis	Dercitis	Ismenos ırmağının kızı, Thebai yakınlarındaki Kithairon dağının ırmaklarının Naiası. Lapitheon'dan Alathreus isimli bir oğlu vardır.	Stat. Theb.7, 296.
Διογενεία	Diogeneia	Diogenia	Kephisos ırmağının kızı, Attika'daki Atina şehrinin Naiası. Phrasimos ile evlidir.	Apollod. 3, 196.

Διόπατρα	Diopatra	Diopatra	Malis'teki Othrys dağından doğan Sperkheios ırmağının kızı.	Ant.Lib.22.
Δίρκη	Dirke	Dirce	Ismenos ırmağının kızı, Boiotia'da Thebes şehrinin Naiası. Suları Dionysos için kutsaldır.	Kall. H. 4, 75; Nonn. Dion. 44, 10.
Ἡγητορία	Hegetoria	Hegetoria	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Rhodos adasının Naiası.	Diod. Sic. 5, 57, 7.
Εἰδοθέα	Eidothea	İdothea	Sperkheios ırmağının kızı, Malis'teki Othyrs dağının ırmaklarının Naiası.	Ant. Lib. 22.
Ἐλείας	Eleias	İlias	Alpheios ırmağının kızı, Elis şehrinin Naiası. Kral Endymion'dan Aitolos isimli bir oğlu vardır.	Apollod. 1, 57.
Ἐρασινίδες	Erasinides	Erasinides	Argolis'teki Erasinos ırmağının dört Naiası.	Ant. Lib. 40.
Εὔάδνη	Euadne	Evadne	Irmak tanrı Strymon ile Neaira'nın kızı. Kral Argos'un karısı.	Apollod. 2, 3.
Εὔβοια	Euboia	Euboea	Asopos ırmağının kızı, Euboia'daki Khalkis şehrinin ırmağının Naiası. Khalkis adıyla da bilinir.	Diod. Sic. 4, 72,1.
Ἑρκύνα	Herkyna	Hercyna	Boiotia'da Lebadeia yakınlarındaki Herkyna kaynağının Naiası.	Paus. 9, 39, 2.
Εὔθέμια	Euthemia	Euthemia	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Kos adasının Naiası. Artemis tarafından cezalandırılınca suları kurumuştur.	Hyg. Fab. 2,16.
Εὔφήμη	Eupheme	Euphema	Termessos ırmağının kızı, Boiotia'daki Helikon dağının Naiası. Mousalara bakıcılık yapmıştır. Tanrı Pan'dan Krotos isimli bir oğlu vardır.	Paus. 9, 29, 5; Hyg. Fab.2, 24.

Ζευξίππη	Zeuksippe	Zeuxippe	Phrasimos ve Diogeneia'nın kızı veya ırmak tanrı Eridanos'un kızı, Atina yakınlarındaki Eridanos ırmağının Naiası. Pandion veya Teleon'un karısıdır, çocuklarının arasında Atina kralı Erekhtheos da vardır.	Apollod. 2,196. Hyg. Fab. 14.
Θήβη	Thebe	Thebe	Boitia'daki Asopos ırmağının kızı. Naias Antiope ile benzerdir.	Hdt. 5, 80, 1.
Θέλπουση	Thelpouse	Thelpusa	Irmak tanrı Ladon'un kızı, Arkadia'daki Thelpousa şehrinin Naiası.	Paus. 8, 52, 2.
Θηρώ	Thero	Thero	Irmak tanrı Eurotas'ın kızı, Lakedaimonia'daki Therapne ırmağının Naiası. Tanrı Ares'in bakıcısıydı.	Paus. 3, 19, 7.
Θέσπεια	Thespeia	Thespia	Asopos'un kızı, Boiotia'daki Thespia şehrinin Naiası. Şehirden Apollon tarafından kaçırılmıştır.	Paus. 9, 26, 6; Diod. Sic.4, 72, 1.
Θέσσαλιδες	Thessalides	Thessalides	Thessalia'daki Peneios ırmağının kızlarının tümüne verilen isim.	Kall. H. 4, 104; Ov. Met. 1, 574.
Θίσβη	Thisbe	Thisbe	Irmak tanrı Termessos'un kızı, Boiotia'daki Thisbe şehrinin Naiası.	Paus. 9, 32, 2.
Θρονη	Throne	Thronia	Irmak tanrı Nestos'un kızı, Thrakia Bistonia'daki Abdera şehrinin Naiası. Poseidon'dan şehre adını veren Abderos'u doğurmuştur.	Pind. P. 2.
Θυία	Thyia	Thyia	Irmak tanrı Kephisos veya Kastalios'un kızı, Phokis'teki Parnassos dağının kaynağının Naiası. Kutsal alanı Dionysos ritüelleri ile ilişkilidir.	Kephisos'un kızı: Hdt. 7, 178. Kastalios'un kızı: Paus. 10, 6, 4.
Ἴασις	Iasis	Iasis	Irmak tanrı Kytheros'un kızı, Ionidlerden biri, Elis'teki Kytheros ırmağının Naiası.	Paus. 6, 22, 7; Strab. 8, 3, 32.

Ἱερομνήμη	Hieromneme	Hieromneme	Irmak tanrı Simoeis'in kızı, Troias'ta Ida dağındaki Simoeis ırmağın Naiası. Troialı prens Assarakos'un karısı, Kapys'un annesi.	Apollod. 3, 141.
Ἰθακὶαι	Ithakiai	Ithakiae	Ithaka adasındaki mağaraların içinde yer alan kaynakların Naiasları.	Hom. Od.13, 345.
Ἱμεριαι	Himeriai	Himeriai	Yerel bir ırmak tanrısının kızları, Sikelia'daki Himera şehrinin sıcak sularının Naiasları	Pind. O. 12; Diod. Sic. 5, 5, 1.
Ἰναχίδες	İnakhides	İnachides	Irmak tanrı Inakhos'un dört kızına, Argolis'teki kaynakların Naiaslarına verilen isim.	Ov. Met.1, 639.
Ἵππη	Hippe	Hippe	Argos'taki Hippe ırmağının Naiası.	Apollod. 2, 3.
Ἰώ	Io	Io	Irmak tanrı Inakhos'un kızı, Inakhidlerden biri. Zeus'un sevgilisi, Epaphos ve Keroessa'nın anneleri.	Apollod. 2,5; Kall. H.3, 24; Paus. 1, 25, 1; Hrdt.1, 1, 2; Ov. Met. 1, 590; Nonn. Dion. 3, 257; Verg. Aen. 7, 791.
Ἰωνί δες	Ionides	Ionides	Irmak tanrı Kytheros'un dört kızına, Elis'teki Kytheros ırmağının Naiasları. Suları şifalıdır.	Paus. 6, 22, 7; Strab. 8, 3, 32.
Ἰσμήνη	Ismene	Ismene	Irmak tanrı Asopos'un kızı. Argos şehrinin eponymosu kral Argos'un karısı, Iasos ve Argos Panoptes'in annesi	Apollod. 2, 5.
Ἰσμηνίς	Ismenis	Ismenis	Irmak tanrı Ismenos'un kızı, Boiotia Thebai'deki Ismenos ırmağının Naiası. Tanrı Pan'dan Krenaios (çeşme) adında bir oğlu vardır.	Stat. Theb. 9, 318.
Ἴσσα	Issa	Issa	Lesbos adasının Naiası.	Ov. Met. 6, 124.
Καλιάδνη	Kaliadne	Caliadne	Neilos ırmağının kızı, Mısır'daki Neilos ırmağının Naiası, kral Aigyptos'un karısı.	Apollod. 2, 19.

Καλλίθια	Kallithia	Callithea	Irmak tanrı Inakhos'un kızı Io'nun diğer adı.	Apollod. 2, 5; Kall. H. 3, 24; Paus. 1, 25, 1; Hdt. 1, 1, 2; Ov. Met. 1, 590.
Καλλίφια	Kalliphia	Calliphea	Irmak tanrı Kytheros'un kızı, Ionidlerden biri, Elis'teki Kytheros ırmağının Naiası.	Paus. 6, 22, 7; Strab.8, 3, 32.
Καρίαι	Kariai	Cariae	Irmak tanrı Maiandros'un kızları, Karia Bölgesi'nin ırmaklarının Naiasları.	Ov. Met.4, 302.
Κασταλία	Kastalia	Castalea	Irmak tanrı Akheloisos veya Kephisos'un kızı. Parnassos'taki Delphoi bilicilik merkezinin kehanet kaynağının Naiası.	Paus. 10, 8, 9; Nonn. Dion.4, 307.
Κεῖαι	Keiai	Ceiae	Yerel ırmak tanrısının kızları, Keos adasının ırmaklarının Naiasları.	Kall. Aet. 3, 1; Ov. Met. 10, 106.
Κηλούση	Kelouse	Celusa	Sikyon'daki Asopos ırmağının Naiası. Poseidon ile birleşerek Asopos ırmağını meydana getirmiştir.	Apollod. 3,156.
Κεφισίδες	Kephisides	Cephisides	Irmak tanrı Kephisos'un kızları, Boiotia'daki Kephisos ırmağının Naiasları.	Ov. Met. 3, 350; Pind. P.12.
Κλείτη	Kleite	Cleite	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Naksiadlardan biri, Naksos adasındaki Doris dağının kaynaklarının Naiası.	Diod. Sic.5, 52, 1.
Κλεοδώρα	Kleodora	Cleodora	Irmak tanrı Kephisos'un kızı, Phokis'teki Parnassos dağındaki kaynakların Naiası. Poseidon ile birleşmesinden dağın eponymosu Parnassos doğmuştur.	Paus. 10, 6,13.
Κλεομήδη	Kleomede	Cleomede	Irmak tanrı Aksios'un kızı, Paionia şehrinin ırmaklarının Naiası. Kocası şehrin eponymosu Paion, oğlu ise Troia savaşında halkının lideri Laophoon'dur.	Q. Smyrn. 6, 605.

Κλεωνὰ	Kleona	Cleona	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Argos'taki Sikyon şehrinin kaynağının Naiası.	Paus 2, 15, 1; Diod. Sic. 4, 72, 1.
Κλονίη	Klonie	Clonia	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Boiotia'daki Hyria şehrinin kaynağının Naiası. Şehrin eponymosu Hyrieus'un karısı, Lykos ve Nykteus'un annesi.	Apollod. 3, 111.
Κλεοχαρεία	Kleokharia	Cleocharia	Irmak tanrı Eurotas'ın kızı,Lakedaimonia'daki Eurotas ırmağının Naiası.	Apollod. 3, 116.
Κνωσσία	Knossia	Cnossia	Irmak tanrı Amnisos'un kızı, Girit'teki Knossos şehrinin kaynağının Naiası. Troyalı kral Menelaos'tan Ksenodamos isimli bir oğlu vardır.	Apollod. 3,133.
Κόρκυρα	Korkyra	Corcyra	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Korkyra adasındaki kaynakların Naiası.	Paus. 2, 5, 1; Ap. Rhod. 4, 567.
Κορωνίς	Koronis	Coronis	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Naksiadlardan biri, Naksos adasındaki Doris dağının kaynaklarının Naiası.	Diod. Sic.5, 52, 1.
Κρέθεις	Kretheis	Cretheis	Ionia'daki Smyrna kenti yakınlarındaki kaynağın Naiası.	Philostr. Imag. 2.8.
Κρέουσα	Kreousa	Creousa	Okeanos ve Gaia'nın kızı, Thessalia'daki Pindaros dağındaki Peneios ırmağının Naiası.	Pin. P. 9, 1; Diod. Sic. 4, 69, 1.
Κυανή	Kyane	Cyane	Irmak tanrı Anapos'un kızı, Syrakusai'daki kaynağın Naiası.	Diod. Sic.5, 2, 3; Ov. Met. 5, 407; Plin. N, 3, 89; Nonn. Dion. 6, 129.

Κυανέη	Kyanee	Cyanea	Irmak tanrı Maiandros'un kızı, Ionia'daki Miletos şehrinin kaynağının Naiası. Şehrin kurucusu kral Miletos'un karısı, Kaunos ve Byblis'in anneleri.	Ov. Met. 9, 446. Nonn. Dion.11, 449.
Κυδνιδες	Kydnides	Cydnides	Irmak tanrı Kyndos'un kızları, Kilikia'daki Kyndos nehrinin Naiasları. Dionysos'un India seferine katılmışlardır.	Nonn. Dion. 24, 102.
Κύπριαι	Kypriai	Cyrpiae	Yerel bir ırmak tanrısının kızları, Kypros adasının Naiasları. Adonis, Aphrodite tarafından bu Naiaslara emanet edilmiştir.	Ov. Met. 10, 513.
Κυρήναικαι	Kyrenaikai	Cyrenaecae	Yerel bir ırmak tanrısının kızları, Libya'daki Kyrene şehrinin Naiasları.	Suida. "Astydomia"
Κρυτώνιαι	Krytoniai	Crytoniae	Kephisos ırmağının kızları, Boiotia'daki Kyrtone şehrinin kaynağının Naiasları.	Paus. 9, 24, 4.
Κὼκυθιαι	Kokythiai	Cocythiae	Ölüler dünyasındaki Kokytos ırmağının Naiasları.	Hom. Od. 10,513. Verg. Aen. 6, 296.
Κωρυκία	Korykia	Corycia	Irmak tanrı Kephisos veya Pleistos'un kızı, Delphoi'de bulunan Korykia mağarasının kaynağının Naiası. Apollon'dan Lykoras isimli bir oğlu vardır.	Paus. 10, 6, 3. Hyg. Fab. 159.
Κωρυκίαι	Korykiai	Coryciae Corycidae	Irmak tanrı Pleistos'un kızları. Delphoi'de bulunan Korykia mağarasının kaynağının altı Naiası.	Ap. Rhod. 2, 710; Kall. Aet. 3, 1; Strabo. Geo. 9. 3. 1; Paus. 10, 32, 3; Ov. Met.1, 318.
Λάδωνιδες	Ladonides	Ladonides	Irmak tanrı Ladon'un kızları, Arkadia'daki Ladon ırmağının Naiasları.	Ov. Met.1, 688.

Λαμὶδες	Lamides	Lamides	Irmak tanrı Lamos'un kızları, Kilikia'daki Lamos ırmağının Naiasları.	Nonn. Dion.9, 28.
Λανγία	Langia	Langia	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Argolis'teki Nemea şehrinin kaynağının Naiası.	Stat. Theb. 4, 716.
Λειβηθρίδες	Leibethrides	Leibethrides	Irmak tanrısı Termessos'un kızları, Boiotia'daki Libethrios dağının kaynaklarının Naiasları.	Strab. Geo.10, 3,17; Paus. 9, 34, 4; Ov. Met. 5, 316.
Λέλεγειδες	Lelegeides	Lelegeides	Irmak tanrı Indos'un kızları, Karia'daki kaynakların Naiaslarına verilen genel isim.	Ant. Lib.30; Ov. Met. 9, 652.
Λιβρεθιας	Librethias	Librethias	Irmak tanrısı Termessos'un kızı, bir Leibethrid.	Strab. 9, 2, 25; Paus. 9, 34, 4; Ov. Met. 5, 316.
Λίλαια	Lilaia	Liaea	Irmak tanrı Kephisos'un kızı, Phokis'teki Lilaia şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 10, 32, 4.
Λιμναίη	Limnaia	Limnaea	Irmak tanrı Ganges'in kızı.	Ov. Met. 5, 47.
Λωτίς	Lotis	Lotis	Irmak tanrı Spherkheios'un kızı, Malis'teki Othrys dağının kaynağının Naiası. Priapos'tan kaçmak için lotus çiçeğine dönüştü.	Ov. Met.5, 47. 9, 334.
Μαῖρα	Maira	Maira	Argolis'teki Erasinos ırmağının Naiası. Bir Erasinid.	Ant. Lib. 40.
Μελαίνη	Melaine	Melaena	Irmak tanrı Kephisos'un kızı, Delphoi şehrinin kaynağının Naiası. Apollon'dan şehrin eponymosu Delphos'u dünyaya getirdi.	Paus. 10, 6, 4.

Μελία	Melia	Melia	Bu ismi taşıyan üç Naias vardır. 1)Yerel bir ırmağın kızı, Lakedaimonia'daki Melea yarımadasının kaynağının Naiası. 2) Irmak tanrı Askanios'un kızı, Bithynia'daki Kios şehrinin Naiası. 3)Irmak tanrı Kephios'un kızı, Keos adasının kaynağının Naiası.	1)Apollod. 2, 83-87. 2) Strab.12, 4, 8. 3) Kall.Aet.3,1.
Μελίτη	Melite	Melite	Bu ismi taşıyan iki Naias vardır. 1) Irmak tanrı Aigaios'un kızı, mitolojik bir ada olan Phaiakların adasındaki Melite dağının kaynağının Naiası. 2) Argolis'teki Erasinos ırmağının Naiası. Bir Erasinid.	1)Ap. Rhod. 4, 583. 2) Ant.Lib.40.
Μέμφις	Memphis	Memphis	Irmak tanrı Neilos'un kızı, Mısır'daki Memphis şehrinin kaynağının Naiası.	Apollod. 2,10.
Μενίππη	Menippe	Menippe	Irmak tanrı Peneios'un kızı, Thessalia'daki Peneios ırmağının Naiası.	Dion. Hal.1, 28.
Μεσσεὶς	Messeis	Messeis	Irmak tanrı Inakhos'un kızı.	Ov. Met.1, 639.
Μετώπη	Metope	Metope	Irmak tanrı Ladon'un kızı, Arkadia'daki Stymphalos şehrinin kaynağının Naiası.	Apollod. 3, 156; Diod. Sic. 4, 72, 1
Μίδειη	Mideia	Midea	Irmak tanrı Kephisos'un kızı, Boiotia'daki Aspledon şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 9, 38, 8.
Μίνθη	Minthe	Minthe	Yer altı Irmağı Kokytos'un kızı	Ov. Met. 10, 728.
Μορία	Moria	Moria	Lydialı ırmak tanrı Hermos'un kızı.	Nonn. Dion.25, 452.
Μυκαλήσσιδες	Mykalessides	Mycalessides	Irmak tanrı Maiandros'un kızları, Ionia'daki Mykale dağının kaynaklarının Naiasları.	Kall. H. 4.48.

Μυκήνη	Mykene	Mycene	Irmak tanrı Inakhos'un kızı, Argos'tan Mykenai şehrinin kaynağının Naiası.	Hom. Od.2.120; Apollod. 2.4; Paus. 2.16.4.
Μυρτωέσσα	Myrtoessa	Myrtoessa	Irmak tanrı Alpheios'un kızı, Arkadia Megalopolis şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 8, 31, 4.
Μυσίαι	Mysiai	Mysiae	Irmak tanrı Askanios'un kızları, Mysia'daki Askanios ırmağının Naiasları.	Ant. Lib. 26.
Ναίς	Nais	Nais	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Lakedaimonia'daki Pyrrikos şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 3, 25, 2.
Νακώλε	Nakole	Nacole	Irmak tanrı Tymbres'in kızı, Phrygia'daki Nakoleia şehrinin kaynağının Naiası.	Suida "Nakoleia."
Νάνα	Nana	Nana	Irmak tanrı Sangarios'uın kızı. Agdistis'ten Attis'i doğurmuştur.	Paus. 7, 17, 8.
Ναξιαι	Naksiai	Naxiae	Yerel bir ırmak tanrısının kızları, Naksos adasının Naiaslarının genel ismi.	Diod.Sic.5, 50, 4.
Νεαίρα	Neaira	Neaira	Irmak tanrı Hermos'un kızı, Lydia'daki Sipylos dağının kaynağının Naiası.	Q.Smryn.1, 290.
Νέμεα	Nemea	Nemea	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Argos'taki Nemea şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 2, 15, 3.
Νικαῖα	Nikaia	Nicaia	Irmak tanrı Sangarios'un ve tanrıça Kybele'nin kızı, Bithynia'daki Nikaia şehrinin kaynağının Naiası.	Nonn. Dion.48, 881-865.
Νωνακρις	Nonakris	Nonacris	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Arkadia'daki Nonakris şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 8, 17, 6; Ov. Met. 2, 409.

Ὀινόη	Oinoe	Oinoe	Bu ismi taşyan iki Naias vardır. 1) Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Ege'deki Sikinos adasının Naiası. 2) Arkadia'daki Lykaios dağının kaynağının Naiası. Rhea'ya Zeus'u doğururken yardımcı olan Naiaslardandır.	1) Ap. Rhod. 623. 2) Paus. 8, 47, 2.
Ὀινώνη	Oinone	Oinone	Irmak tanrı Kebren'in kızı, Troas'daki Ida dağının kaynağının Naiası, Troia prensi Paris'in sevgilisi.	Apollod. 3, 154.
Ὀρνέα	Ornea	Ornea	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Sikyon'daki Ornea şehrinin kaynağının Naiası.	Diod. Sic.4, 72, 1.
Ὀρσείς	Orseis	Orseis	Irmak tanrı Peneios'un kızı, Thessalia'daki Hellas bölgesinin Naiası. Hellen ile evlenerek Yunan soyunu oluşturan Doros, Ksouthos ve Aiolos'un annesi.	Apollod. 1, 49.
Ὀρτύγια	Ortygia	Ortygia	Irmak tanrı Kenkhirios'un kızı, Ephesos'taki kutsal mağaranın kaynağının Naiası.	Strab. 14, 1, 20.
Πακτωλίδες	Paktolides	Pactolides	Paktalos ırmağının Naiasları.	Ov. Met. 6, 44.
Παρεία	Pareia	Pareia	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Paros adasının kaynağının Naiası. Kral Minos'un sevgilisi.	Apollod. 3, 7.
Παρθένια	Parthenia	Parthenia	Irmak tanrı Parthenios'un kızı, Paphlagonia'daki Parthenios ırmağının Naiası.	Q.Smryn. 6, 464.
Πήγαια	Pegaia	Pegaia	Irmak tanrı Kytheros'un kızı, Ionidlerden biri.	Paus. 6, 22, 7; Strab.8, 3, 32.
Πήγασις	Pegasis	Pegasis	Irmak tanrı Granikos'un kızı.	Q.Smryn. 3, 300.

Πειρήνη	Peirene	Pirene	Irmak tanrı Asopos ile Metope'nin kızı, Isthmos'taki Korinthos şehrinin kaynağının Naiası.	Diod. Sic. 4, 72, 1-5; Paus. 2, 3, 3.
Πηλιόνιδες	Pelionides	Pelionides	Thessalia'daki Pelion dağının kaynaklarını Naiasları. Kentaurosların bakıcılarıdırlar.	Pind. P. 4, 5; Ap. Rhod. 1, 549; Q.Smryn. 4, 128; Diod. Sic. 4, 81, 1.
Περίβοια	Periboia	Periboea	Irmak tanrısı Euratos'un kızı, Lakedaimonia'nın Naiası.	Apollod. 3, 126.
Πέτρα	Petra	Petra	Irmak tanrısı Termessos'un kızı, bir Leibethrid.	Strabo. 10, 3, 17; Paus. 9, 34, 4; Ov. Met. 5, 316.
Πεύκη	Peuke	Peuce	Istros ırmağının kızı, Istros ırmağının ağzındaki Peuke adasının kaynağının Naiası.	Val. Flac. 8, 217.
Πῖεριαι	Pieriai	Pieriae	Irmak tanrı Baphyras'ın kızları, Pieria'daki Pieros dağının kaynaklarının Naiasları.	Ov. Met.11, 47.
Πιτάνη	Pitane	Pitane	Eurotas ırmağının kızı, Lakedaimonia'daki Pitane şehrinin kaynağının Naiası.	Pin. O. 6.
Πλάταια	Plataia	Plataea	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Boiotia'daki Kithairon dağı yakınında yer alan Plateia kentinin kaynağının Naiası. Oeroe veya Gargaphie adıyla da bilinir.	Hdt. 9, 51, 1; Paus. 9, 1, 1, 1; Diod. Sic. 4, 72, 1-5; Ov. Met. 3, 138; Nonn. Dion. 5, 309.
Πολυξώ	Polukso	Poluxo	Irmak tanrı Neilos'un kızı, prens Danaus'un karısı	Apollod. 2, 19.
Πραξιθέια	Praksitheia	Praxithea	Naias Diogenia ile Phrasimos'un kızı, Atina şehrinin kaynağının Naiası. Kral Erektheus'un karısı.	Apollod. 3, 190.
Ῥοδόπη	Rhodope	Rhodope	Irmak tanrı Hebros'un kızı, Thrakia'daki Kikonia şehrinin kaynağının Naiası.	Ov. Met. 6, 87.
Ῥοίω	Rhoio	Rhoio	Irmak tanrı Skamandros'un kızı. Strymo adıyla da bilinir.	Apollod. 3, 146.

Ῥυνδάκιδες	Rhyndakides	Rhyndacides	Irmak tanrısı Rhyndakos'un kızları, Mysia'daki Rhyndakos ırmağının Naiasları.	Nonn. Dion.16, 356.
Σαγαρῖτις	Sagaritis	Sagaritis	Sangarios ırmağının kızı, Attis'in sevgilisi.	Ov. Fast. 4, 222.
Σαλαμίς	Salamis	Salamis	Irmak tanrısı Asopos'un kızı, Salamis adasının kaynağının Naiası.	Apollod. 3.161; Paus. 5, 11, 5; Diod. Sic. 4, 72.
Σαλμάκις	Salmakis	Salmacis	Irmak tanrısı Maiandros'un kızı, Halikarnassos'ta Salmakis deresinin Naiası.	Strabo. 14, 2, 16; Ov. Met. 4, 286.
Σαμία	Samia	Samia	Irmak tanrısı Maiandros'un kızı, Samos ırmağının kaynağının Naiası. Adanın ilk kralı Alkaios'un karısı.	Paus. 7, 4, 1.
Σινώπη	Sinope	Sinope	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Sinope kentinin kaynağının Naiası.	Ap. Rhod. 2, 944; Diod. Sic. 4, 72, 1-5.
Σιθνιδες	Sithnides	Sithnides	Yerel ırmak tanrısının kızları, Megara'daki Gerana dağının kaynaklarının Naiasları.	Paus. 1, 40, 1.
Σπάρτη	Sparte	Sparta	Irmak tanrısı Eurotas'ın kızı, Lakedaimonia'daki Sparta şehrinin kaynağının Naiası.	Apollod. 3, 116; Paus. 8, 25, 2.
Σπερχέιδες	Sperkheides	Spercheides	Irmak tanrı Sperkheios'un kızları, Malis'teki Othrys dağının kaynağı Sperkheios'un Naiasları.	Ant. Lib. 2; Ov. Met. 7, 353.
Στίλβη	Stilbe	Stilbe	Naias Kreousa ve Peneios'un kızı, Thessalia'daki Lapithai şehrinin kaynağının Naiası.	Diod.S ic. 4, 69,1; 5, 61, 3.
Στρόφια	Strophia	Strophia	Irmak tanrı Ismenos'un kızı, Boiotia'daki Thebai şehrinin kaynağının Naiası.	Kall. H. 4, 75.

Στυρμώ	Strymo	Strymo	Irmak tanrı Skamandros'un kızı, Troia kralı Laomedon'un karısı.	Apollod. 3, 146.
Συλλίς	Syllis	Syllis	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Sikyon şehrinin kaynağının Naiası. Apollon'la olan birleşmesinden Zeuksippos'u doğurmuştur.	Paus. 2, 6, 7.
Σύμαιθις	Symaithis	Symathis	Irmak tanrı Symaithos'un kızı, Sicilya'daki Symaithos ırmağının Naiası. Pan'dan Akis'i doğurmuştur.	Ov. Met. 13, 750.
Συνάλλασις	Synallasis	Synallasis	Irmak tanrı Kytheros'un kızı, Ionidlerden biri.	Paus. 6, 22, 7; Strabo. 8, 3, 32.
Σύριξ	Syringks	Syrinx	Irmak tanrı Ladon'un kızı, Arkadia'daki Ladon ırmağının Naiası. Pan'dan kaçıp saklanmak için su kamışına dönüşmüşür.	Ov. Met. 1, 689; Nonn. Dion.16, 332.
Τάναγρα	Tanagra	Tanagra	Irmak tanrı Asopos'un kızı, Boiotia'daki Tanagra şehrinin kaynağının Naiası.	Paus. 9, 20, 1; Diod. Sic. 4, 72, 1.
Τέλφυσα	Telphousa	Telphusa	Irmak tanrı Termessos'un kızı, Boiotia'daki Helikon dağında yer alan Telphusa kaynağının Naiası.	Paus. 9, 33, 3.
Τέρεινη	Tereine	Tereine	Irmak tanrı Strymon'un kızı, Thrakia'daki Strymon ırmağının Naiası.	Ant. Lib. 21.
Τίασα	Tiasa	Tiasa	Irmak tanrı Eurotas'ın kızı, Lakedaimonia'daki Tiasa ırmağının Naiası.	Paus. 3, 18, 6.
Ὑδασπὶδες	Hydaspides	Hydaspides	Hydaspes ırmağının kızları, India'daki Hydaspes ırmağının Naiasları.	Nonn. Dion. 23, 390.

Ὑδη	Hyde	Hyde	Gygaie gölünün kızı, Lydia'daki Hyde şehrinin kaynağının Naiası.	Hom. Il.20, 381.
Ὑπέρεια	Hypereia	Hyperea	Irmak tanrı Inakhos'un kızı. Inakhidlerden biri. Argos şehrinin kaynağının Naiası.	Ov. Met.1, 639.
Φαρμάκεια	Pharmakeia	Pharmacea	Irmak tanrı Ilıssos'un kızı, Atina'daki suları zehirli olan Ilisos kaynağının Naiası.	Pl. Phdr. 229.
Φασειδες	Phaseides	Phaseides	Phasis ırmağının kızları, Kolkhis'teki Phasis ırmağının Naiasları.	Ap. Rhod. 3, 12, 19.
Φίλια	Philia	Philia	Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Naksiadlardan biri.	Diod. Sic.5, 50, 4.
Χιόνη	Khione	Khione	Bu isimde iki Naias vardır. 1)Yerel bir ırmak tanrısının kızı, Khios adasının kaynağının Naiası. 2) Irmak tanrısı Neilos'un kızı.	1)Paus. 7, 4, 8; Plin. Nat. 5, 136. 2)Serv. Verg. Aen. 4, 250.
Ὠκυρρόη	Okyrrhoe	Ocyrhoe	Bu ismi taşıyan üç Naias vardır. 1) Irmak tanrı Imbrasos'un kızı, Samos adasındaki Imbrassos ırmağının Naias. 2) Irmak tanrı Sangarios'un kızı. 3) Irmak tanrı Kaikos'un kızı.	1) Ail.Nat.15, 23. 2)Q.Smryn.11, 37. 3)Plut.De Fluv. 21.

Tablo 4: Oreiaslar

Eski Yunanca	Transliterasyon	Latince	Özellik	Antik Kaynak
Ανθρακία	Anthrakia	Anthracia	Arkadia'daki Lykaios dağının Oreiası. Zeus'un bakıcısı Nymphelerden biri.	Paus. 8, 31, 4.
Δάφνις	Daphnis	Daphnis	Phokis'teki Parnassos dağının Oreiası.	Paus.10, 5, 5.
Ἰειδόθεα	Eidotheia	Idothea	Malis'teki Othrys dağının Oreiası. Poseidon ile birleşmesinden Eusiros doğmuştur.	Ant. Lib. 22.
Ἠχώ	Ekho	Echo	Boiotia'daki Kithairon dağının Oreiası. Hera tarafından lanetlenerek sadece söylenen son sözleri tekrarlama cezasına çarptırılmıştır.	Paus. 2, 35,10; Ov. Met. 3, 350.
Ἴυνξ	Inyks	Iynx	Arkadialı bir Oreas.	Suidas, "Iynx."
Χελώνη	Khelone	Chelone	Arkadia'daki Khelydorea dağının Oreiası. Zeus ve Hera'nın düğününe katılmayınca, Hermes tarafından kaplumbağaya dönüştürülmüştür.	Paus. 8, 17, 5.
Κλαία	Klaia	Claea	Messenia'daki Kalathion dağının Oreası.	Paus. 26, 11.
Κύλλήνη	Kyllene	Cyllene	Arkadia'daki Kyllene dağının Oreası. Arkadia kralı Pelasgos'un karısı.	Apollod. 3, 96.
Νομία	Nomia	Nomia	Arkadia'daki Nomia dağının Oreiası.	Paus. 10, 31, 10.
Οθρήις	Othreis	Othreis	Kuzey Yunanistan'da Malis'te yer alan Othrys dağının Oreiası.	Ant. Lib.13.
Πηνελόπεια	Penelopeia	Penelope	Arkadia'daki Kyllene dağının Oreiası.	Apollod. 7, 39.
Σινόη	Sinoe	Sinoe	Arkadia'daki Sinoe dağının Oreaisı.	Paus. 8, 30, 2.
Σώση	Sose	Sose	Arkadialı Oreas. Bazı mythoslarda Hermes'ten Pan'ın annesi olarak geçmektedir.	Nonn. Dion.14, 67.
Σφραγίτιδες	Sphragitides	Sphragitides	Kithairon dağında bir mağarada yaşayan bilici Oreaislar.	Paus. 9, 3.9.

Φιγάλια	Phigalia	Phigalia	Arkadia'nın Phigalia şehrinde ismini veren Oreas.	Paus. 8, 39, 3.
Ὤρειθυια	Oreithyia	Orithyia	Phoinikia'daki Lebanon dağının Oreiası.	Ant.Lib.34.

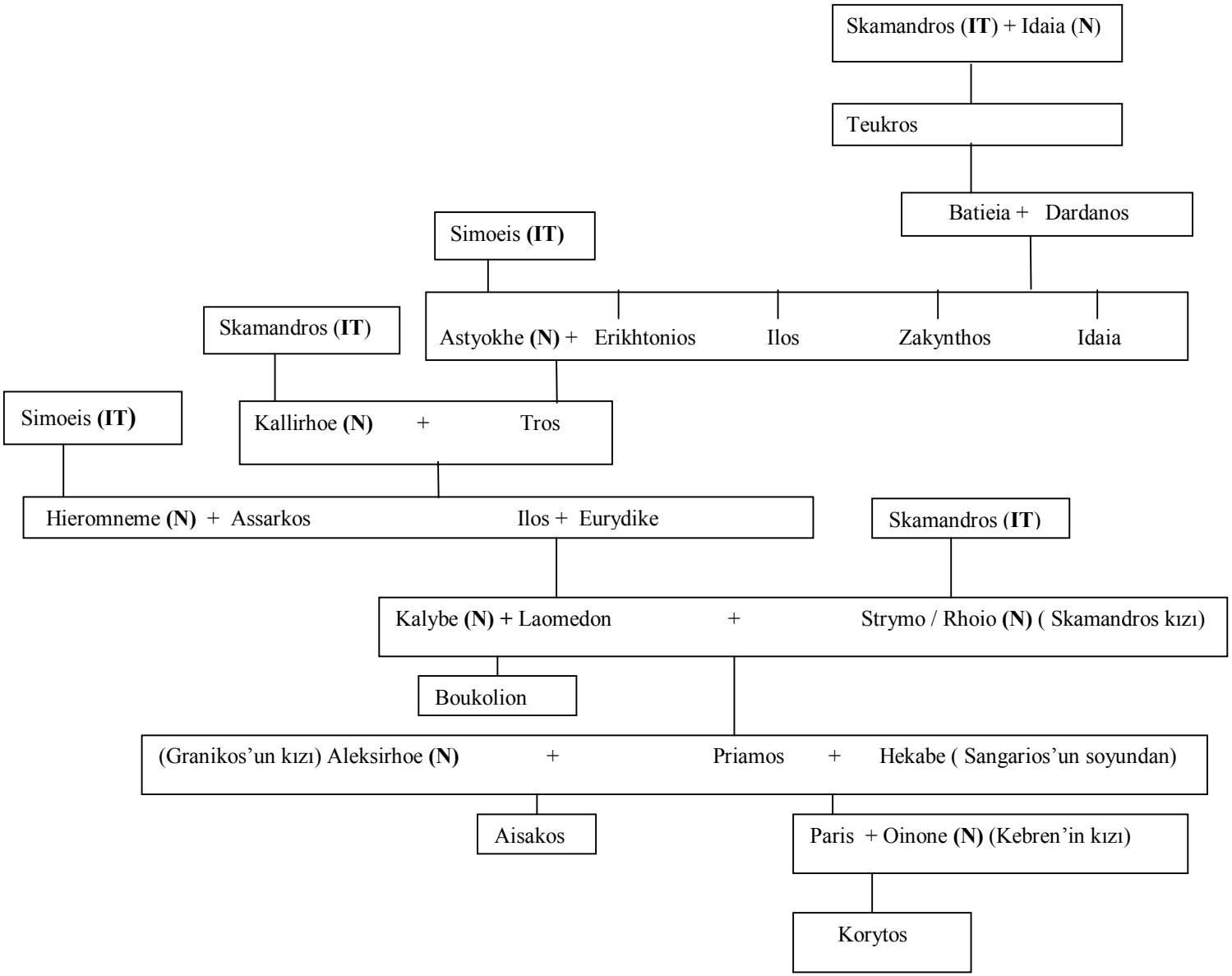
Tablo 5: Dryaslar – Hamadryaslar

Eski Yunanca	**Transliterasyon**	**Latince**	**Özellik**	**Antik Kaynak**
Ἀεθρια	Aethria	Aethria	Adı " parlak gökyüzü" anlamına gelen Helios'un kızlarından, Zeus tarafından. Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülmüştür.	Hyg. Fab. 154.
Ἀιγείρος	Aigeiros	Aegeirus	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, kavak ağacının Hamadryas'ı.	Ant. Lib.32; Athen. 78b.
Ἀιγλή	Aigle	Aigle	Adı "parlak" anlamına gelen Helios'un kızlarından. Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülmüştür.	Hyg. Fab.154.
Ἄμπελος	Ampelos	Ampelos	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, Asma ağacının Hamadryası.	Ant. Lib.32; Athen. 78b.
Ἀτλάντειη	Atlanteie	Atlantea	Kuzey Afrika'daki Libya şehrinin Hamadryası. Kral Danaus ile evlenerek Danaidlerin onunu doğurmuştur.	Apollod. 2, 17.
Βαλάνος / Βαλάνις	Balanos/ Balanis	Balanus	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, Meşe ağacının Hamadryası.	Ant. Lib.32; Athen. 78b.
Βυβλίς	Byblis	Byblis	Byblis aslında ırmak tanrı Miletos'un kızıdır. Kardeşi Kaunos'a aşık olduğu için intihar edince Nympheler tarafından bir Hamadryas'a dönüştürülmüştür.	Ov. Met. 9, 446; Ant. Lib. 30; Hyg. Fab. 243.

Διοξίππη	Dioksippe	Dioxippe	Adı "at süren" anlamına gelen Helios'un kızlarından. Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülür.	Hyg. Fab.154.
Δρυόπη	Dryope	Dryope	Dryopes ve Polydore'nin kızı, Apollon ona aşık olunca Nympheler tarafından Hamadryas'a Dönüştürülür.	Ov. Met. 9, 325; Ant. Lib.32.
Ἐρατώ	Erato	Erato	Arkadia'daki Akakesion şehrinin Dryası. Arkadia'nın eponymos kralı Arkas'ın karısı, Pan'ın kahinesi.	Paus. 8, 4, 2; 8 37,11.
Ἡλιάδεσ/ Ἡλίδαι	Heliades/ Helidai	Heliades/ Helidae	Tanrı Helios'un 7 kızı, erkek kardeşleri Phaeton'un ölümünden sonra Zeus tarafından vücutları akkavak ağacına, gözyaşları ise kehribara dönüştürülmüştür.	Ap.Rhod. 4, 598; Diod.Sic.5,23,2; Strab. 5, 1, 9; Q.Smyrn.5, 627; Ov. Met. 2, 319.
Ἡλίη	Helie	Helia	Adı "güneş" anlamına gelen Helios'un kızlarından. Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülür.	Hyg. Fab.154.
Καρύα	Karya	Caria	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, Fındık ağacının Hamadryas'ı.	Ant. Lib. 32; Athen.78b.
Κράνεια	Kraneia	Cranea	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, kiraz ağacının Hamadryas'ı.	Ant. Lib. 32; Athen. 78b.
Λαμπετίη	Lampetie	Lampetie	Adı "parlayan" anlamına gelen Helios'un kızlarından. Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülür.	Hyg. Fab.154.
Μερόπη	Merope	Merope	Adı "yüzünü dönmüş"anlamına gelen Helios'un kızlarından, Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülür.	Hyg. Fab.154.
Μορέα	Morea	Morea	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, dut ağacının Hamadryas'ı.	Ant. Lib. 32; Athen. 78b.
Πίτυς	Pitys	Pitys	Pan'dan kaçmak için çam ağacına dönüşen Hamadryas.	Ov. Met. 1, 689; Nonn. Dion. 2, 92.
Πτέλεα	Ptelea	Ptelea	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, karaağaç ağacının Hamadryas'ı.	Ant. Lib. 32; Athen. 78b.

Σύκη	Syke	Syce	Oreios'un oğlu Oksylos ve kızkardeşi Hamadryas'tan dünyaya gelen, incir ağacının Hamadryas'ı.	Ant. Lib. 32; Athen. 78b.
Φοίβη	Phoibe	Phoebe	Adı "parlak" anlamına gelen Helios'un kızlarından, Zeus tarafından Hamadryas'a dönüştürülür.	Hyg. Fab.154.
Φοίβη	Phoibe	Phoebe	Kuzey Afrika'daki Libya şehrinin Hamadryası. Kral Danaus ile evlenerek Danaidlerden onunu doğurmuştur.	Apollod . 2, 17.

Tablo 6: Troia Jeneolojisi

IT : Irmak Tanrı **N**: Nymphe

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Res. 4

Res. 5

Res. 6

Res. 7

Res. 8

Res. 9

Res. 10

Res. 11

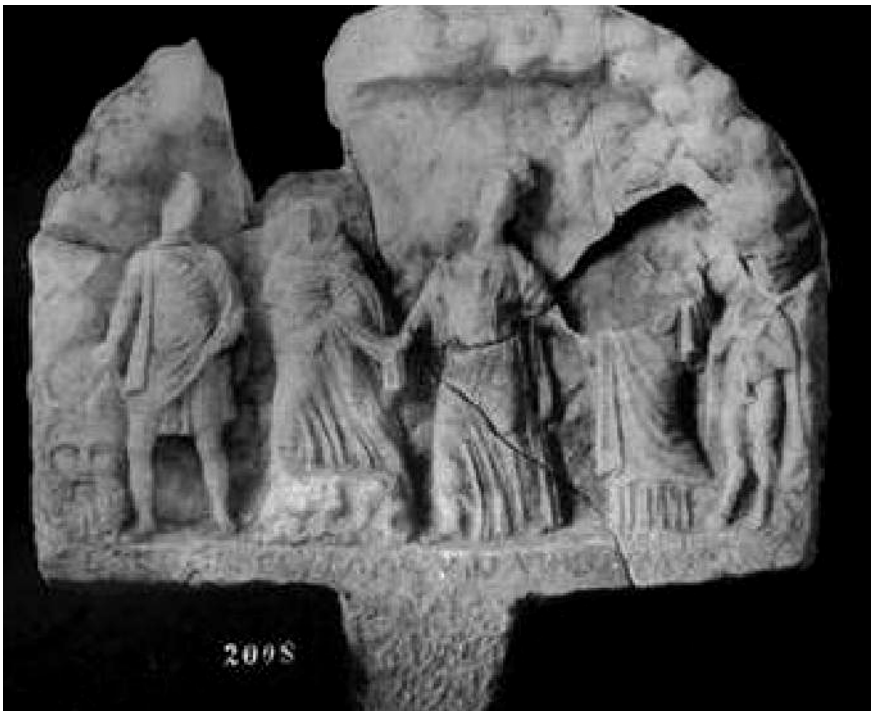
Çiz. 1

Res. 12

Res. 13

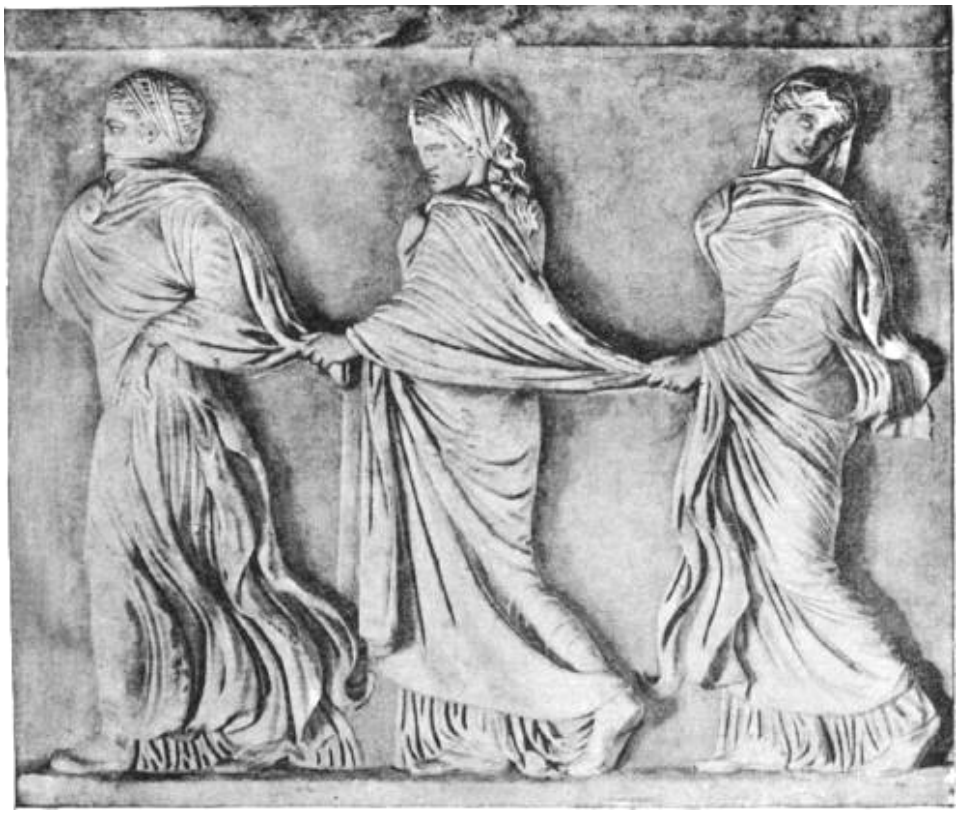
Res. 14

Res. 15

Res. 16

Res. 17

Res. 18

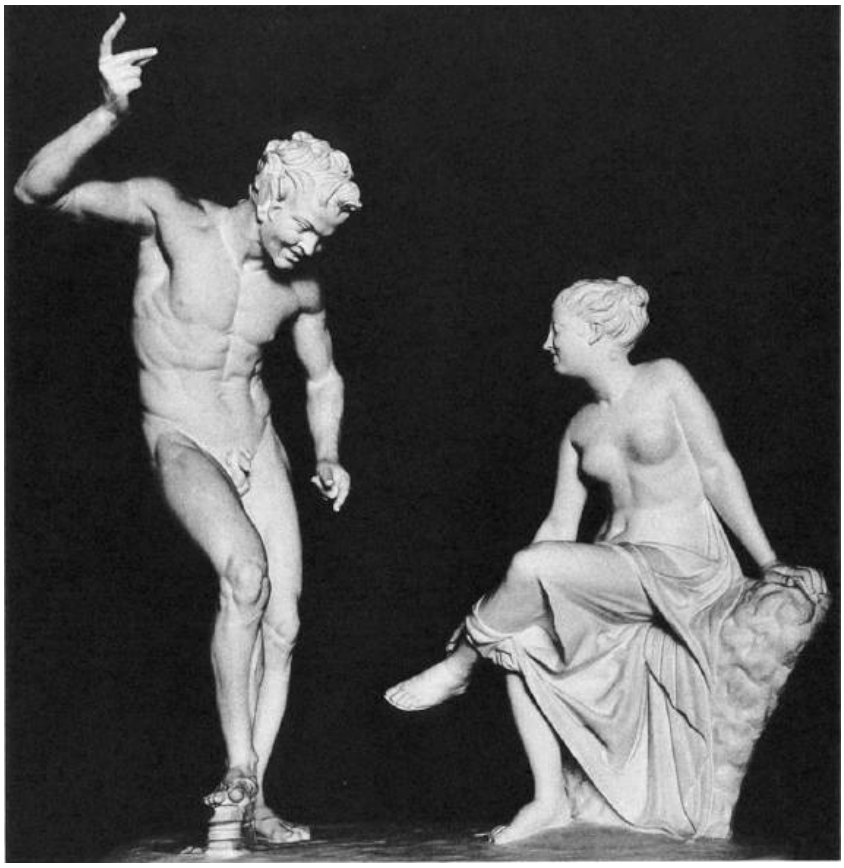
Res. 19

Res. 20

Res. 21

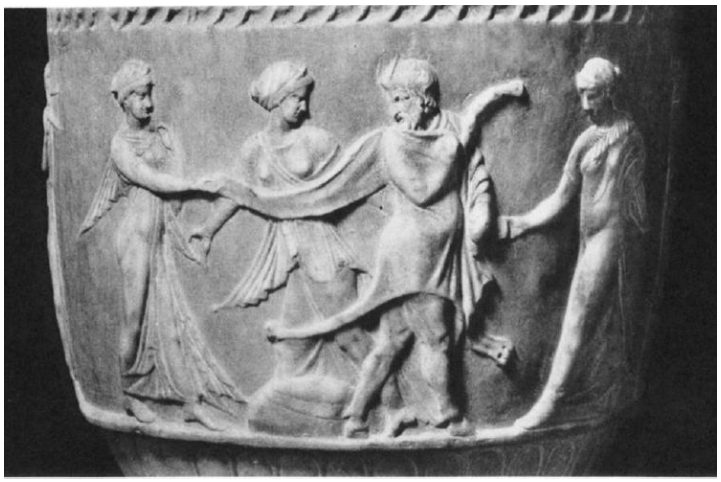
Res. 22

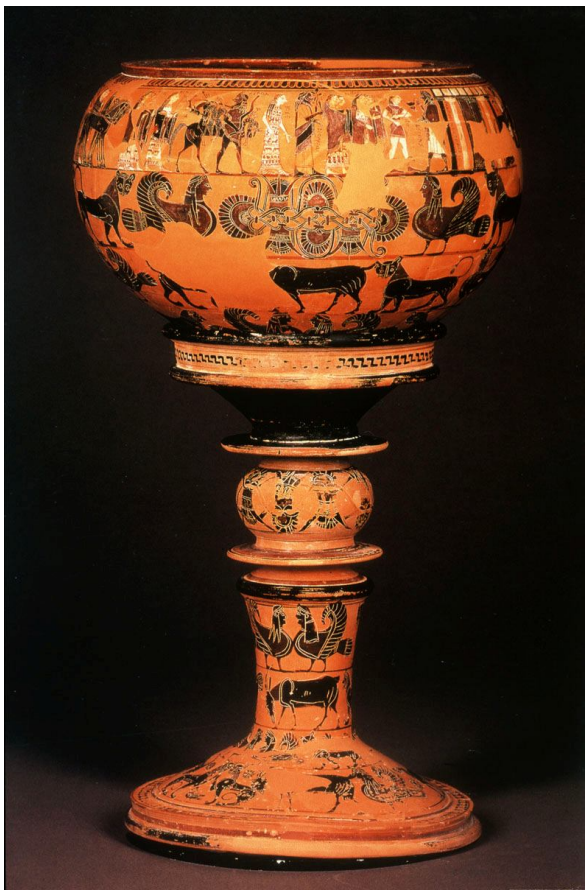
Res. 23

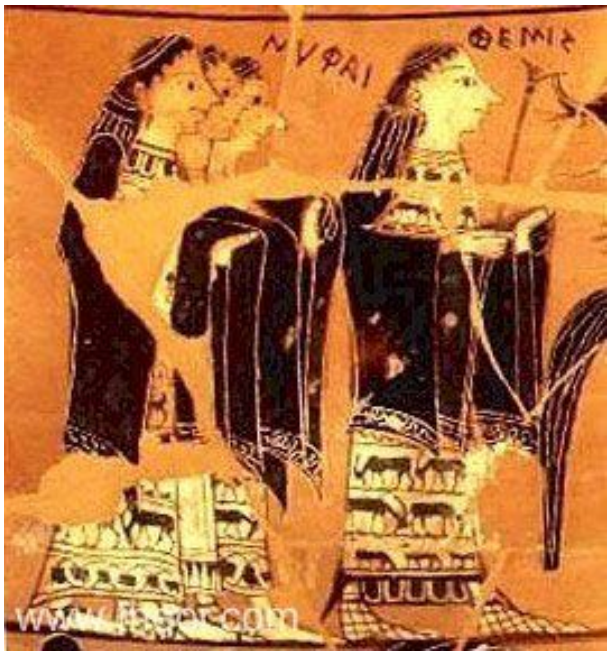
Res. 24

Res. 25

Res. 26

Res. 27

Res. 28

Res. 29

Res. 30

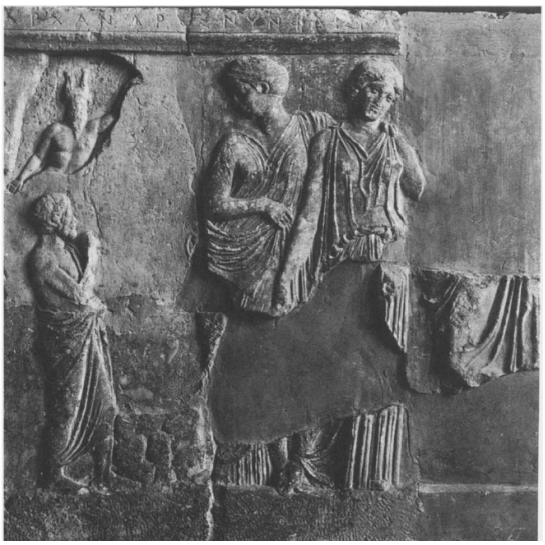
Res. 31

Res. 32

Res. 33

Res. 34

Res. 35

Res. 36

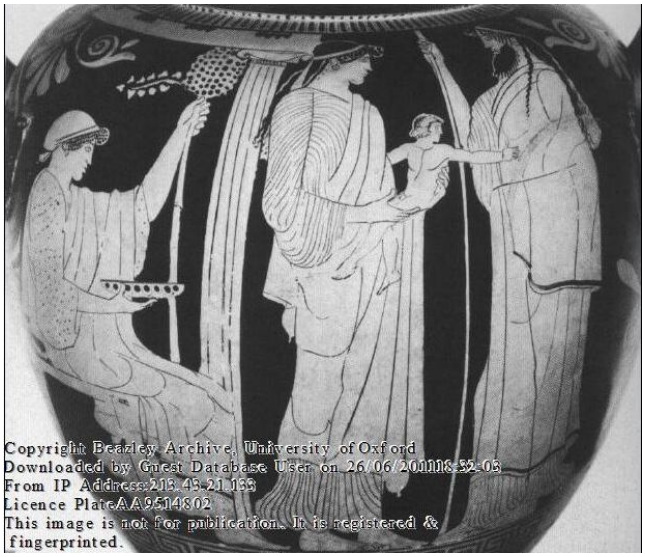
Res. 37

Copyright Beazley Archive, University of Oxford
Downloaded by Guest Database User on 29/10/2011 12:22:17

Res. 38

Copyright Beazley Archive, University of Oxford
Downloaded by Guest Database User on 18/07/201115:38:42
From IP Address:213.43.25.207
Licence Plate AA9514802
This image is not for publication. It is registered & fingerprinted.

Res. 39

Copyright Beazley Archive, University of Oxford
Downloaded by Guest Database User on 26/06/201118:52:03
From IP Address:213.43.21.153
Licence Plate AA9514802
This image is not for publication. It is registered &
fingerprinted.

Res. 40

Copyright Beazley Archive, University of Oxford
Downloaded by Guest Database User on 28/06/201115:50:27
From IP Address:213.43.4.186
Licence Plate 11-UK 100712699
This image is not for publication. It is registered & fingerprinted.

Res. 41

Res. 42

Res. 43

Res. 44

Res. 45

Res. 46

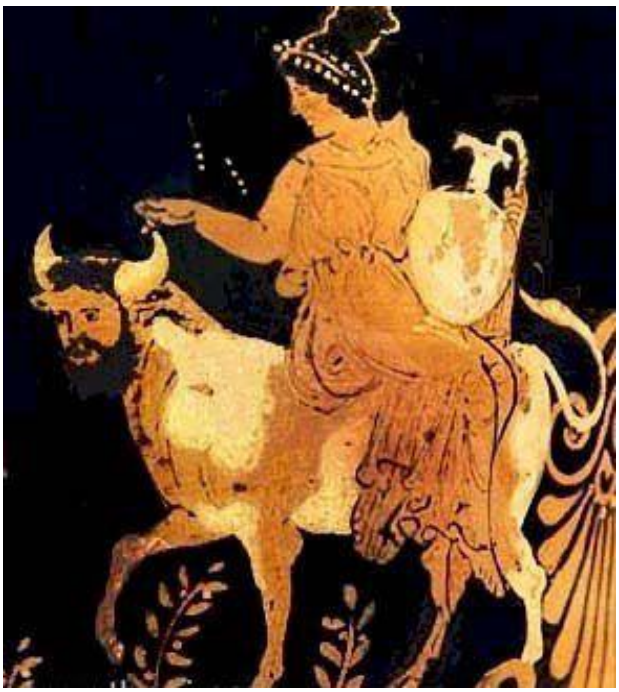
Res. 47

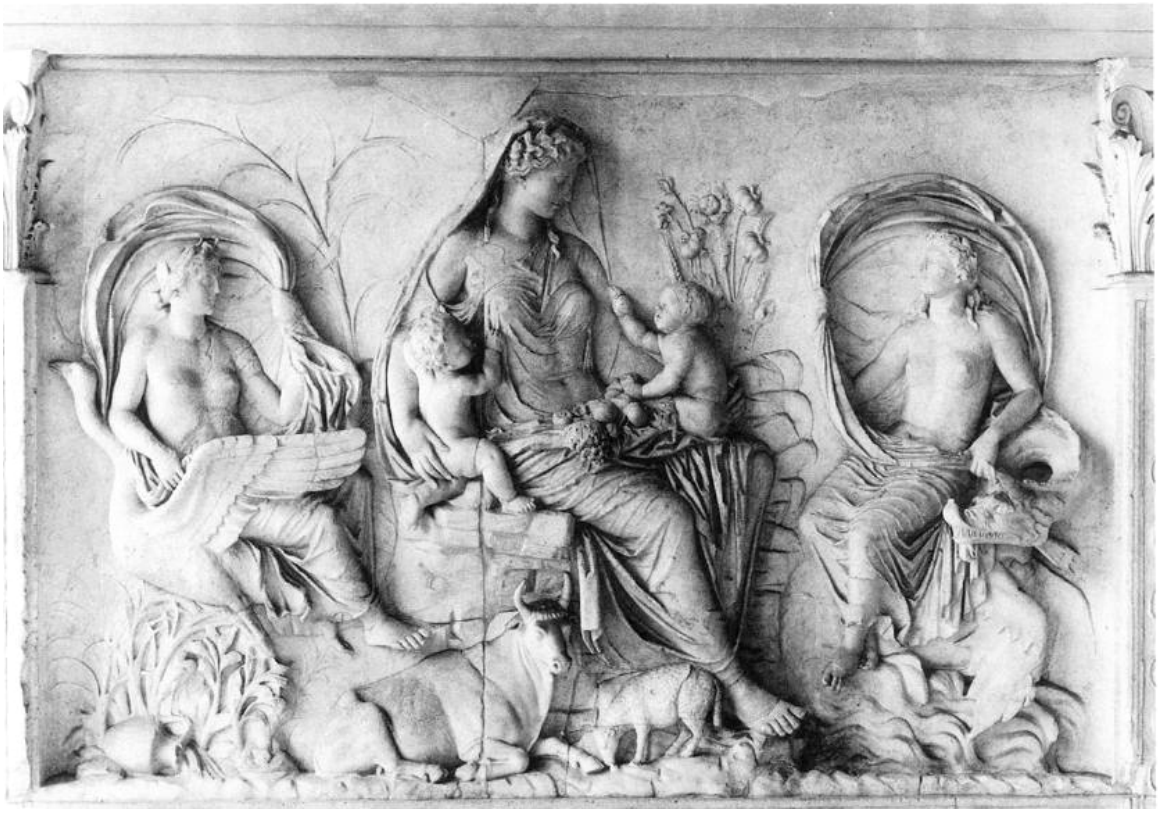
Res. 48

Res. 49

Res. 50

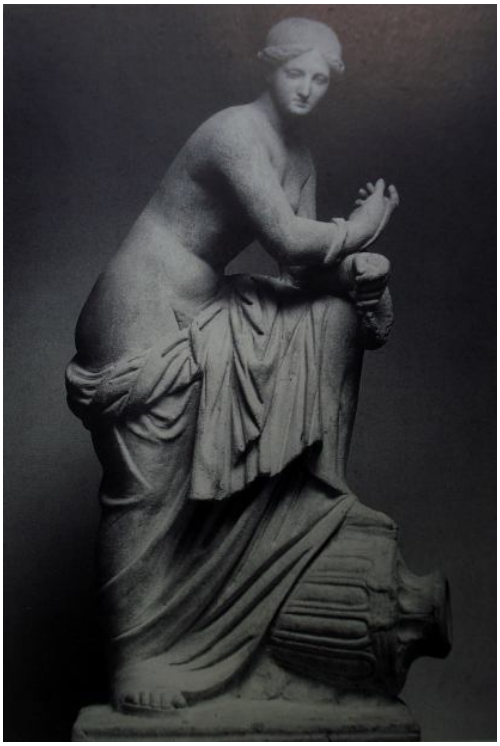
Res. 51

Res. 52

Çiz. 2

Res. 53

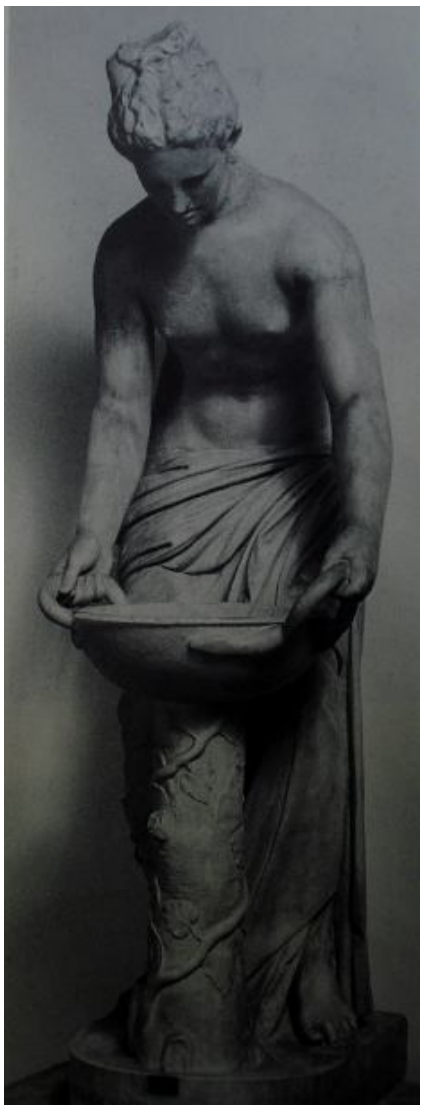
Res. 54

Res. 55

Res. 56

Res. 57

Res. 58

Res. 59

Res. 60

Res. 61

Res. 62

Res. 62

Res. 63

Res. 64

Res. 65

Res. 66

Res. 67

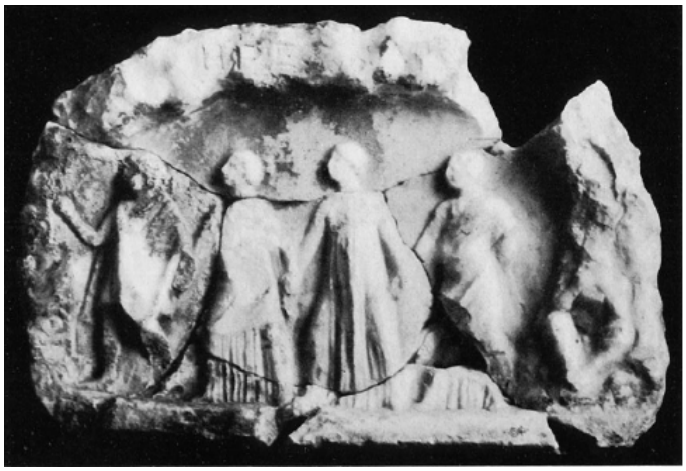
Res. 68

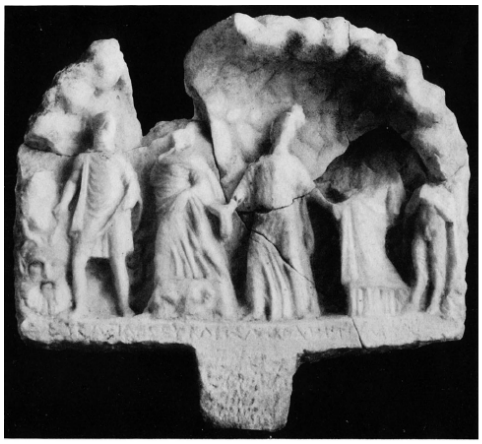
Res. 69

Res. 70

Lev.71

Lev. 72

Lev. 73

Lev. 74

Res. 75

Res. 76

Res. 77

Res. 78

Res. 79

Res. 80

Res. 81

Res. 82

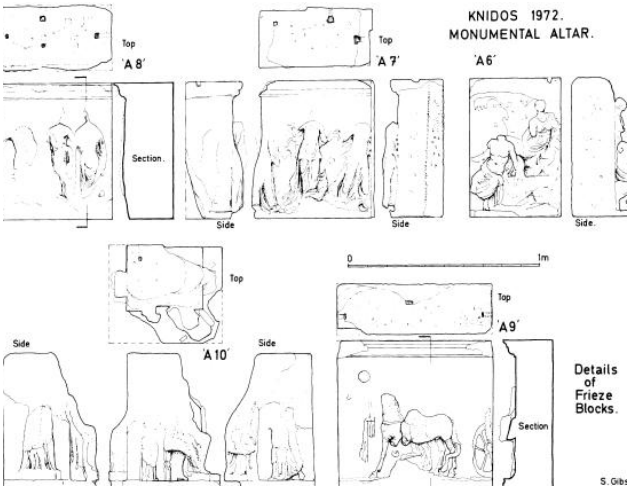
Res. 83

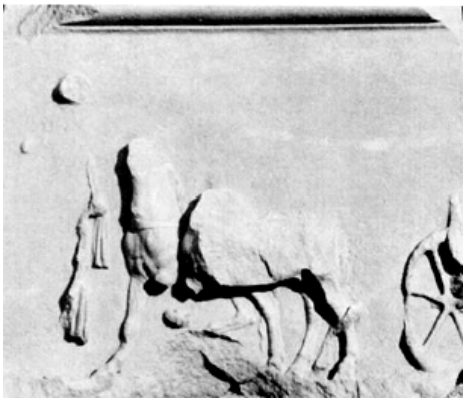
Res. 84

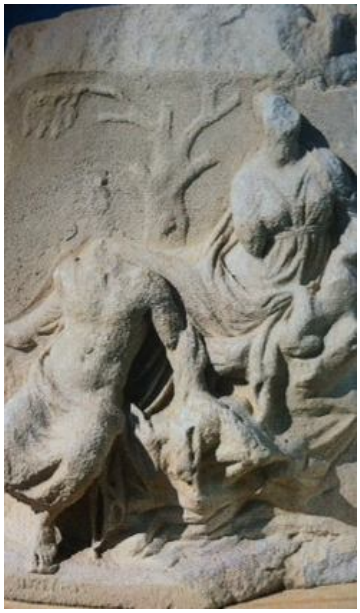
Res. 85

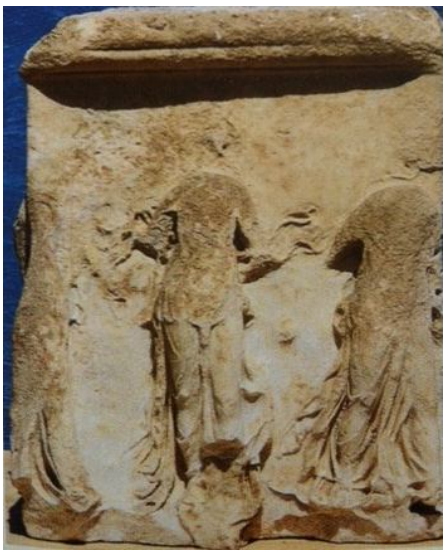
Çiz. 4

Res. 86

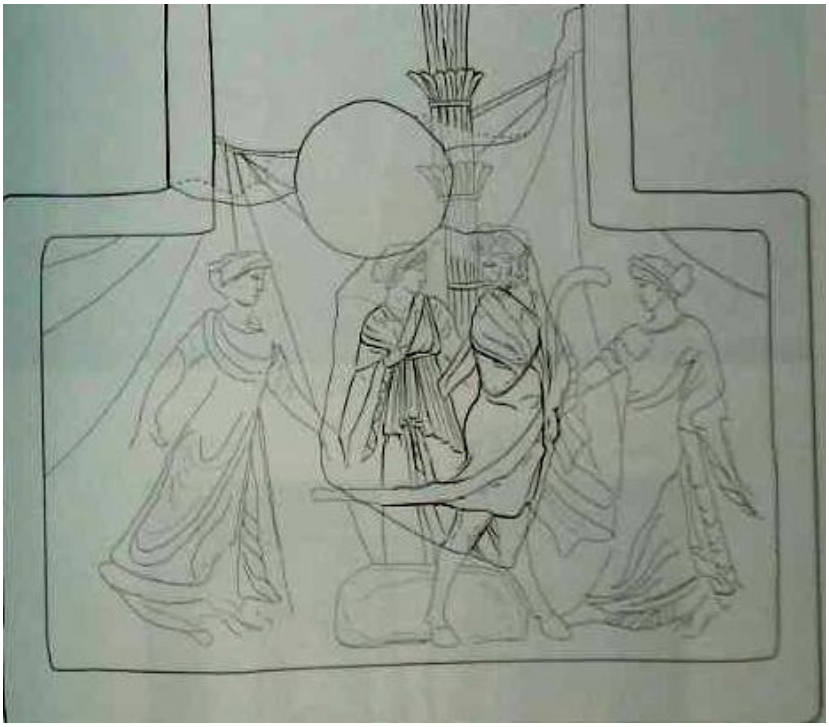
Res. 87

Res. 88

Res. 89

Çiz. 5

Res. 90

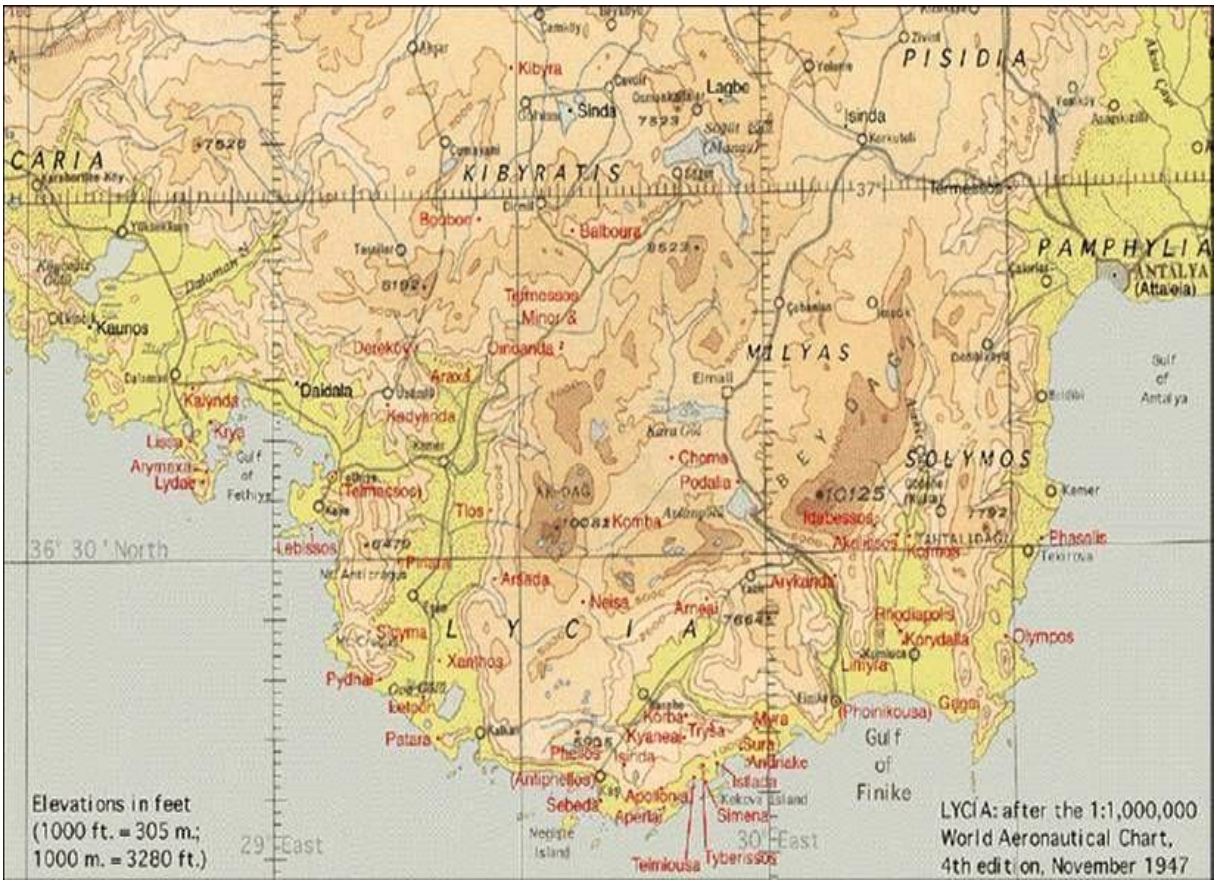
Res. 91

Res. 92

Res. 93

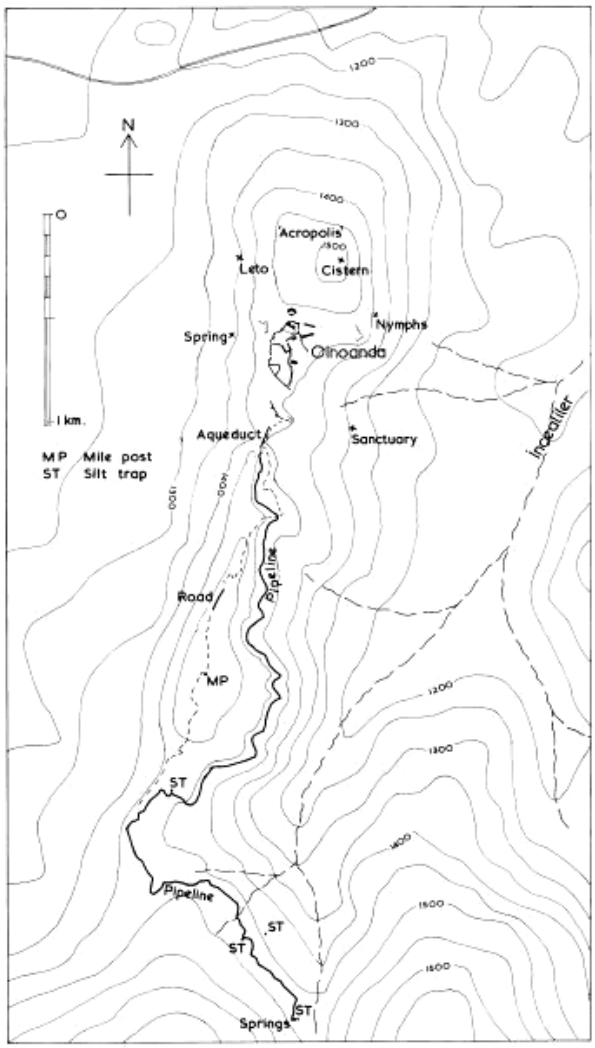
Harita 1

Res. 94

Res. 95

Harita 2

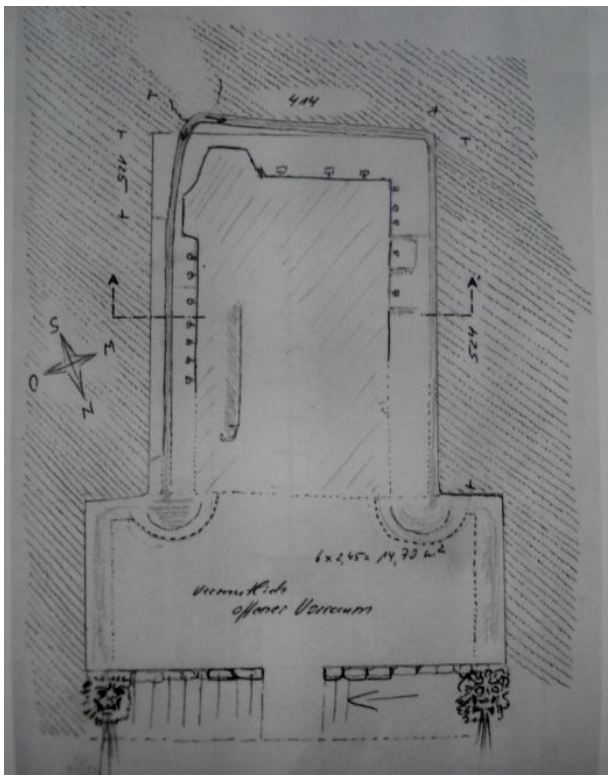
Res. 96

Res. 98

Res. 98

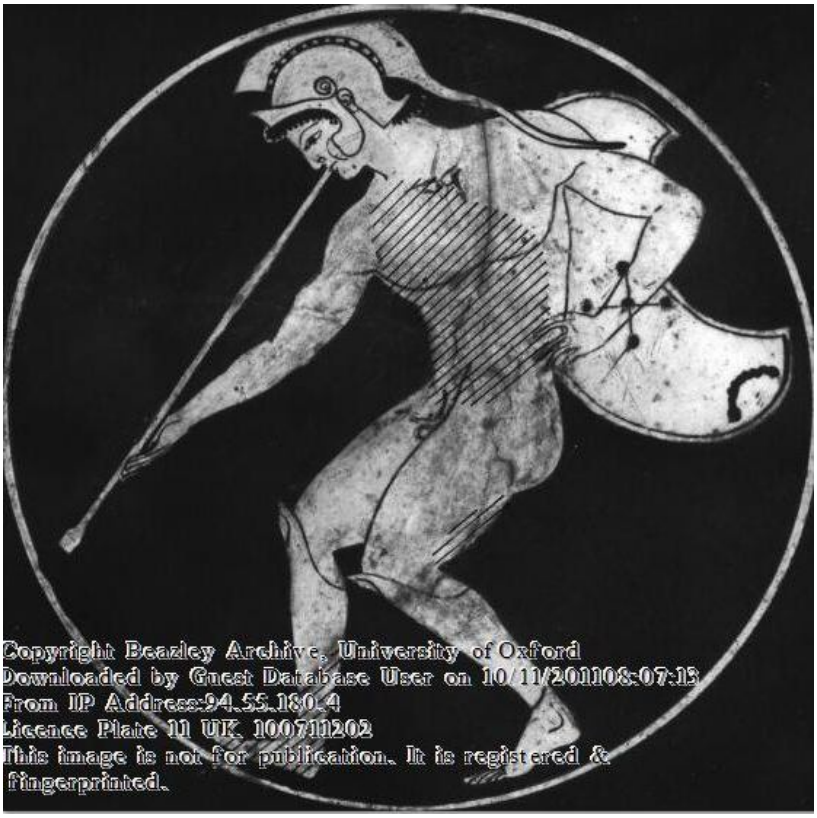
Çiz. 6

Res. 99

Res. 100

Copyright Beazley Archive, University of Oxford
Downloaded by Guest Database User on 10/11/2011 08:07:13
From IP Address:94.55.18.0.4
Licence Plate 11 UK 100711202
This image is not for publication. It is registered &
fingerprinted.

Res. 101

Res. 102